ЗС ОКР
P 86

A PORTUGÁL KOMMUNISTA PÁRT

VIII. kongresszusa

KOSSUTH

3004 P
P-86

A Portugál Kommunista Párt VIII. kongresszusa

66826

A Portugál Kommunista Párt VIII. kongresszusa

1976. november 11—14.

Kossuth Könyvkiadó / 1977

Fordította: SCHÜTZ ISTVÁN

ISBN 963 09 0941 3

Az 1974. április 25-i portugáliai demokratikus forradalom, majd a fasiszta diktatúra megbuktatását követő gyors politikai és társadalmi fejlődés szükségessé tette, hogy 1974 októberében megtartsák a Portugál Kommunista Párt VII. (rendkívüli) kongresszusát. Ezt a pártkongresszust mindössze kéthetes előkészítő munka előzte meg, napirendjén pedig – azzal összefüggésben, hogy a PKP utolsó kongresszusát, a VI. kongresszust még illegálisan tartotta meg 1965-ben – kizárólag a program és a szervezeti szabályzat néhány időszerű és szükséges módosítása szerepelt. 1975. december 13-án a PKP Központi Bizottsága határozatot hozott, hogy a soron következő VIII. kongresszust 1976 első felére kell összehívni. A kitűzött időszakban Portugáliában kétszer is választásokra került sor (áprilisban és júniusban), és ezek előkészítése nagy feladat elé állította a pártot, ezért a kongresszus összehívását elhalasztották. A Központi Bizottság 1976. október 2–3-i ülésén hagyta jóvá a kongresszusi tézisek tervezetét és a Központi Bizottság beszámolóját, s 1976. november 11–14-re hívta össze a PKP VIII. kongresszusát.

A kongresszusi tézisek országos vitája 1976. október 10-én megkezdődött. Csaknem 2300 taggyűlésen, több mint 40 000 párttag részvételével vitatták meg a téziseket, és a párttagok 3033 javaslatot tettek a Központi Bizottság tézistervezetéhez. E javaslatok közül a szerkesztő bizottság 1283 javaslatot vett figyelembe.

A pártszervezetekben 1282 kongresszusi küldöttet választottak meg.

A PKP VIII. kongresszusán 60 testvérpárt és más külföldi haladó párt és mozgalom küldöttsége vett részt, köztük az MSZMP küldöttsége Nemes Dezsőnek, a Politikai Bizottság tagjának vezetésével.

A kongresszus napirendjén szerepelt: a Központi Bizottság tevékenységének értékelése és a párt politikai-taktikai irányvonalának meghatározása (a Központi Bizottság beszámolójának és a kongresszusi téziseknek a megvitatása); a PKP szervezeti szabályzatának módosítása; az új Központi Bizottság megválasztása.

António Gervásiónak, a PKP Politikai Bizottsága tagjának megnyitója után Álvaro Cunhal, a párt főtitkára „A PKP feladatai a szocializmus útján járó demokrácia felépítésében" címmel tartott beszédet.

A kongresszus két dokumentumot hagyott jóvá: a „Politikai határozatot" és „A demokrácia és a nemzeti függetlenség védelmét és megszilárdítását szolgáló intézkedéseket".

A PKP Központi Bizottságának tevékenységéről Álvaro Cunhal készített beszámolót, és terjesztette azt a Központi Bizottság 1976. október 2–3-i ülése elé. (A beszámoló teljes szövegét minden pártszervezet megkapta és megvitatta. A kongresszuson Álvaro Cunhal a beszámolónak csak a konklúzióit mondta el, de a teljes szöveget „A portugál forradalom – a múlt és a jövő" címmel az „Avante!" Kiadó önálló kötetben is megjelentette.)

A Központi Bizottságnak a kötetben közölt beszámolója a PKP VI. kongresszusától (1965 szeptembere) 1976 októberéig terjedő időszakot öleli fel. Kötetünk a beszéd III., IV., V., VI. és VII. fejezetének teljes szövegét tartalmazza, azaz a portugál forradalmi folyamat behatóelemzését, az új demokratikus rendszer sajátosságait, az 1974. április 25-étől Portugáliában végbement politikai polarizációt, a fiatal demokráciát fenyegető veszedelmeket, az országban kialakult súlyos gazdasági és pénzügyi helyzetet, az ország előtt álló alternatívát (a forradalom továbbfejlesztését, illetve a kapitalista restaurációt), a demokrácia megszilárdításához és továbbfejlesztéséhez szükséges politikát, valamint a portugáliai munkás- és népi mozgalom arculatát és összetevőit.

A KIADÓ

A portugál forradalom – a múlt és a jövő

Álvaro Cunhalnak, a Portugál Kommunista Párt főtitkárának beszámolója

I. A fasiszta diktatúra utolsó évei*

A beszámoló első fejezete a portugáliai fasiszta diktatúra utolsó éveivel foglalkozik, bemutatja a fasiszta diktatúra fokozatos elszigetelődését, növekvő gazdasági, társadalmi és politikai nehézségeit, a monopolkapitalizmus és a fasiszta rendszer súlyosbodó válságát, a gyarmati háborúkat, a népi erők erősödő antifasiszta egységét és harcát, a hadsereg tisztikarában megindult erjedést, a Portugál Kommunista Párt vezető szerepét a fasiszta diktatúra megdöntéséért, a demokrácia meghonosításáért és egy új, szabad társadalom felépítéséért vívott harcban. A beszámolónak ez a fejezete rámutat azokra az ellentétekre, amelyek a portugál kommunisták és szocialisták (pontosabban Mário Soares és csoportja) között már a hatvanas években fennállottak, főként a szövetségi politika és a népi harc kérdésében, valamint a gyarmati háború és a gyarmati népek önrendelkezési jogának elismerését illetően. A PSZP csak 1973-as megalakulása után, a balszárny erőteljes nyomására ismerte el a portugál gyarmatok népeinek önrendelkezési jogát.

* Álvaro Cunhal beszámolójának I., II. és VIII. fejezetéről kötetünk terjedelmi kötöttsége miatt csak rövid összefoglalót adunk – *a szerk.*

II. 1974. április 25-e és a forradalom vívmányai

A beszámoló második fejezete az 1974. április 25-i portugáliai demokratikus forradalommal kialakult új helyzetet taglalja, különös tekintettel az első és a legfontosabb politikai vívmányokra: a szabadságjogok kivívására, a dolgozók életkörülményeinek javulására, a munkásellenőrzés és a dolgozók által végzett vállalati ügyintézés bevezetésére, az államosításokra és vállalatok állami ellenőrzésbe vételére, a földreformra, a portugál gyarmatbirodalom felbomlására.

III. A portugáliai forradalmi folyamat

A portugál forradalomnak – figyelembe véve a tömegek és a politikai hatalom kapcsolatát, a forradalom fejlődési folyamata és hajtóerőinek viszonyát – igen sajátos jellemvonásai vannak.

Nem jött létre olyan vezető politikai erő, amely a forradalmi folyamatban egyeduralkodóvá vált volna. Nem volt centralizált forradalmi hatalom. A kiindulási pont (az MFA programja) kivételével a legfelső fórumok (az MFA és a kormány) nem határozták meg a forradalom előrehaladásának a gyakorlatban megvalósítható irányvonalát.

A forradalom előrehaladásának három lényeges tényezője van:

1. a forradalmi (népi és katonai) erők számbeli fölényük révén olyan helyzetben voltak, hogy közvetlenül a hatalom döntései előtt mélyreható demokratikus változásokat kezdeményezhettek;

2. megvolt a kellő kapcsolat a hatalmas megmozdulásokból fakadó kezdeményezés és a hatalomban részt vevő forradalmi (népi és katonai) erőktől kapott támogatás között;

3. az ellenállás és az akadályok leküzdésére a forradalom olyan hajtóerővel rendelkezett, mint a tömegek szövetsége a fegyveres erőkkel, a munkás- és népi mozgalom szövetsége a forradalmi katonákkal – a nép–MFA szövetség.

A nép–MFA szövetség volt a forradalom győzelmének és történelmi sikereinek nyitja.

1. A két összetevő

Az MFA érdeme Marcelo Caetano kormányának, egyúttal a fasiszta diktatúrának a megdöntése. De sem az MFA létrejöttét, sem az MFA kibontakozását, sem az 1974. április 25-i katonai felkelés sikerét nem lehet elválasztani attól a harctól, amelyet a nép és a demokratikus erők vívtak a diktatúra ellen, sem a később megvalósított átalakulásokat nem lehet elválasztani a munkás- és népi mozgalomtól. A katonák nélkül a nép nem dönthette volna meg a diktatúrát és nem hajthatta volna végre a demokratikus forradalmat, de erre a katonák sem lettek volna képesek a nép nélkül.

A portugál forradalomnak *két lényeges összetevője* van: az MFA és a népi, demokratikus mozgalom, amelyek együttesen biztosították a fiatal demokrácia reakcióval szembeni védelmét és a forradalmi folyamat előrehaladását, ha viszont egymással szemben vagy külön-külön sorakoztak volna fel, kudarcra lettek volna ítélve. Ez érvényes maradt a fasizmus megdöntése utáni időben is, és érvényes a jelen pillanatban is.

A reakció, valamint a forradalmi folyamattal szemben ellenséges magatartást tanúsító erők noha olykor-olykor felhasználják a forradalom politikai szókincsét, de kiforgatják a szavak értelmét. Vannak olyanok, akik velünk együtt hajtogatják, hogy a forradalomnak „két összetevője" van, az egyik a katonai, a másik a népi, de tüstént hozzáteszik: a katonai összetevőt a fegyveres erők összessége alkotja, amelyben ma állítólag már nincsenek reakciósok; a népi összetevőt pedig a politikai pártok képezik, kizárólag a politikai pártok, amelyek azért sajátították ki maguknak a nép képviseletét és a hatalmat, hogy a közügyekbe beleszóljanak. Ez a torzítás magában foglalja ugyan a katonák és a politikai erők szövetségének gondolatát, de célja nem a forradalom védelme és véghezvitele, hanem a forradalom bomlasztása és szétzúzása.

A forradalom katonai összetevője az MFA volt és marad továbbra is, a „kapitányok mozgalma", a demokratikus forradalmi mozgalom, amely szakítva a fasiszta hierarchiával, megdöntötte a fasiszta kormányt, és ezt követően a néphez kapcsolódva hozzálátott a portugál társadalom demokratizálásához.

Az MFA joggal nevezte magát „mozgalomnak", kezdettől fogva valóban mozgalom volt, amely később szervezetté vált, meghatározta

politikai céljait, akcióba lépett és végrehajtotta a történelmi hőstettet, megdöntve a diktatúrát, amely csaknem fél évszázadon át állt fenn.

Az MFA szervezeti felépítése valójában sohasem gyarapodott, még a fasizmus bukását követő időkben sem. Ezért nyilvánvaló, hogy a felső politikai-katonai szervek: a Nemzet Megmentésének Juntája éppúgy, mint a katonai parancsnokságok de facto az MFA-nak voltak alárendelve, amelynek hosszú időn át, noha nehéz és ellentmondásos folyamatban, sikerült megtartania a fegyveres erők tényleges ellenőrzését és vezetését.

A forradalmi folyamat során az *MFA három felső szervének* volt döntő befolyása az eseményekre: *a Program Koordinációs Bizottságnak, a Húszak Tanácsának és a Forradalmi Tanácsnak.*

A Program Koordinációs Bizottsághoz Vasco Gonçalves, Melo Antúnes, Vitor Alves, Vitor Crespo, Almada Contreiras, Costa Martins és Pereira Pinto tartozott, majd miután néhány tagja kivált, hogy más magas funkciókat töltsön be, Franco Charais, Vasco Lourenço, Pinto Soares, Canto e Castro és Miguel Judas. A forradalom első hónapjaiban a Program Koordinációs Bizottság töltötte be az MFA politikai-katonai irányításának szerepkörét. A három fegyvernem koordinációs bizottságainak támogatásával szembeszállt Spínola tábornok személyi és diktátori hatalomra irányuló kísérleteivel, szétzúzta Palma Carlos puccsát, határozatot hozott a COPCON megalakítására, irányította az 1974. szeptember 28–29-i politikai-katonai akciót, megakadályozta az ostromállapot kihirdetését, követelte a junta három tábornokának lemondását, határozatot hozott, hogy a II. Ideiglenes Kormány élén Vasco Gonçalves miniszterelnök álljon. A Program Koordinációs Bizottság „kapitányai", ezek az „álmatlan emberek" fáradhatatlan, szerény, odaadó és csendes munkájukkal az MFA, április 25-e, a „szegfűs forradalom" eleven megtestesítői voltak, akik rendkívül nagy hírnévre és tekintélyre tettek szert.

A *Húszak Tanácsa* (vagy másként az MFA Legfelsőbb Tanácsa) szeptember 28-a után alakult meg, és a következő hónapokban azt a szerepet vette át, amelyet korábban a Program Koordinációs Bizottság töltött be. A Húszak Tanácsa volt az (1974. december 30-án), amely kidolgozta az MFA demokratikus struktúráját – Legfelsőbb Tanács, Küldöttek Közgyűlése (Kétszázak Közgyűlése) és a fegyvernemi tanácsok. A Húszak Tanácsa volt az, amely megmutatta a „szocializáló utat", figyelmeztetve, ha a tőke nem hajlandó az együttműködésre, a „szocializáló" út „szocialista" úttá válik. A Húszak Tanácsa

volt az, amely jóváhagyta a szakszervezeti egység elvét (1975. január 13-án) és amely tárgyalt az MFA és a pártok között megkötött első egyezményről.

Végül, a Húszak Tanácsának folytatásaként a *Forradalmi Tanács* – amely az 1975. március 11–12-én megtartott Fegyveres Erők Közgyűlésén jött létre (ugyanezen a napon megszűnt létezni a Junta és az Államtanács a puccs bukását követően) – hozza meg azt a történelmi jelentőségű határozatot, amely államosította a bankokat, továbbá megadta a földreform első irányelveit (1975. március 14-én). A következő hónapokban a Forradalmi Tanács jelentős tevékenységet fejtett ki, míg aztán négy hónappal később, teljes politikai-katonai válság közepette, belső ellentétektől meggyengítve, csaknem teljesen el nem tűnt, hogy később merőben eltérő politikai helyzetben, alapvetően megváltozott összetételben újraéledjen.

A legmagasabb politikai-katonai szerveken kívül az MFA-nak a II. Ideiglenes Kormány kinevezésétől kezdve nagy (még ha esetenként nem is döntő) befolyása volt a kormány tevékenységére is, hiszen az MFA-hoz tartozott a miniszterelnök és több miniszter is. Közülük egyesek (a hivatásos politikusok jóslataira rácáfolva) igazi államférfiaknak bizonyultak, igazolták rátermettségüket és tehetségüket.

Az MFA – a parancsnoki szerveken kívül – a forradalom előrehaladásával támaszának és a mozgósításnak széles struktúráját hozta létre.

A *Kétszázak Közgyűlése* (az MFA küldötteinek tanácskozása) 1974. december 6-án ült össze először, később átadta helyét az *MFA Közgyűlésének,* amelyet 1975. március 29-én intézményesítettek. Megalakulnak az *egységek küldöttközgyűlései* (ADU) az *egységek mozgósítási csoportjaival* (GDU), amelyeket a Vezérkari Főnökség (EME) *hadsereg-mozgósítási kabinetjei* (GDE) neveznek ki. A flottánál, a flotta sorkatonáinak I. plénumán, megalakult a *Flotta Sorkatonái Tömörülésének Mozgósítási Bizottsága* (CDAP) (1975. április 4-én). Megtartják az MFA újabb Közgyűlését (1975. április 7-én), amelyben intézményesen első ízben vesznek részt altisztek és sorkatonák is, és ahol meghatározzák a portugál forradalom szocialista irányvonalát. Sor kerül a légierők, a szárazföldi hadsereg és a Köztársasági Nemzeti Gárda (GNR) *közgyűléseire* (1975. május 13-án).

A demokratikus struktúra rendkívüli fejlődése és intenzív tevékenysége pozitív szerepet töltött be a folyamat előrehaladásában. Ugyanakkor azonban ahhoz, hogy az MFA megszilárdulhasson és erősöd-

jék a fegyveres erők operativitása a forradalom védelmében, további két tényezőnek kellett volna beteljesülnie. Először: a demokratikus struktúra kibontakozását nyomon kellett volna követniök bizonyos változásoknak a felső struktúrákban (vezérkarok, információs osztályok, kulcsfontosságú pontok és operatív alakulatok parancsnokságai). Másodszor: a demokratikus módszereknek nem lett volna szabad átcsúszniok demokratizmusba, aláásva a fegyelmet, csökkentve a gyors beavatkozási képességet, megteremtve a feltételeket a reakció és a harci készséget bomlasztó balosság mesterkedéseihez és húzásaihoz.

E két tényező hiányának következtében az MFA és a parancsnoki kar távolodni kezdett egymástól, konfliktusok támadtak a törzstiszti karban, csökkent az alapvető egységek operativitása.

A helyzet tovább súlyosbodott, amikor – anélkül, hogy alapvető intézkedéseket foganatosítottak volna – az MFA-ban fellépő radikalizáló nézetek kezdték elidegeníteni a törzstiszti kart, amelyet azzal fenyegettek meg, hogy új tisztekkel váltják fel őket, olyan tervek szerint, amelyeket még ki sem dolgoztak megfelelően. Az elégedetlenség ezer és ezer tisztre csapott át.

A válság szélesedésével a demokratizmus az MFA ellen fordult. A demokráciát az MFA a reakciós tisztek ellen használta fel. Ez utóbbiak a demokratizmust az MFA ellen fordították, belső „választásokat" követeltek és kétségbe vonták az olyan megbízatások törvényes voltát, amelyeket nem választások útján töltöttek be. Ez Spínola taktikai fogásainak egyike volt, később újra feleleventették, amikor a Katonai Baloldal (A Vasco Gonçalves körül kialakult pozitív forradalmi irányzat – *a ford.*) ellen elfogadták a „Kilencek dokumentumát".

A reakció azért választotta ki az MFA-t támadásainak egyik fő célpontjául, mert megértette, hogy az MFA nemcsak a diktatúra megdöntésében játszott fontos szerepet, hanem a mélyreható gazdasági és társadalmi változások kezdeményezésében és felkarolásában is. A reakció mindennemű élcsapat szükségességét kétségbe vonta. Támadásait a „csúcsok" ellen intézve azt követelte, hogy számolják fel a politikai-katonai szerveket, és távolítsák el az április 25-i kapitányokat a vezető posztokról.

Az 1975. március 11-ét megelőző hónapokban a reakció a forradalom kibontakozását gátolva vad kampányt indított az MFA ellen, követelte feloszlatását. Azon a célon kívül, hogy a fegyveres erők parancsnokságánál visszaállítsák a reakciós hierarchiát, tervbe vették,

hogy az alkotmányozó nemzetgyűlési választások küszöbén megakadályozzák az MFA intézményesítését, ezzel megteremtve a feltételeket ahhoz, hogy az új alkotmány egyszer s mindenkorra eltávolítsa a hatalomból az április 25-i katonákat.

A március 11-i puccskísérlet kudarca lehetővé tette az MFA gyors megerősödését, azonnali intézményesítését és struktúrájának gyors kibontakozását.

Később a politikai-katonai válság gyökeresen megváltoztatta a helyzetet. Az MFA fokozatosan veszített erejéből, befolyásából, tekintélyéből és fellépésének határozottságából néhány alapvető tényező miatt: a) hiányzott a kellőképpen egységes, szilárd, stabil és intézkedéseiben következetes központi vezetés; b) hiányzott egy olyan forradalmi parancsnoki vonal, amelyet mindenki respektált volna; c) ellentétek, szakadások, konfliktusok és belső összetűzések keletkeztek; d) megtűrték a reakciós szektorok jelenlétét, még akkor is, amikor megvoltak a feltételek közömbösítésükre; e) nemtörődömség mutatkozott a balos magatartással szemben, amelyet mint egyfajta pozitív irányzatot pártoltak a forradalomban.

E tényezők hatására az MFA végül is széthullott és csaknem teljesen felszámolódott.

Az MFA mint azoknak az erőknek együvé tartozása és tényleges katonai hatalma, akik a hadsereg soraiban továbbra is hűek maradtak április 25-e felszabadulást hozó szelleméhez, még ilyen körülmények között is szükséges és elengedhetetlenül fontos volt – és marad továbbra is – a demokrácia védelme és megszilárdítása, a demokrácia lényeges vívmányainak védelme és megszilárdítása szempontjából.

Ha ez az együvé tartozás és ez a hatalom megszűnnék, nem lennének többé olyan fegyveres erők, amelyek demokratikus civil hatalomnak vannak alárendelve (ahogyan állítólag a CDS, a PPD meg a PSZP néhány vezetője akarja), csak olyan fegyveres erők lennének, amelyek a reakciós jobboldal uralma alatt állnak (amire e pártok valójában törekszenek), amelyek a politikai életben maga a demokrácia ellen lépnek fel.

Ahhoz, hogy a fegyveres erők ne fordulhassanak a nép ellen, elengedhetetlenül fontos, hogy az április 25-i katonák és mindazok, akik őszintén csatlakoztak és csatlakoznak hozzájuk, megőrizzék az ellenőrzést és a parancsnoki posztjaikat. A fegyveres erők összetételében az MFA eltűnése, az MFA vezetésének eltűnése rövid időn belül katonai puccshoz vezetne.

Ezért kell támogatni azokat, akik a fegyveres erők soraiban, véleménykülönbségeiket félretéve, el vannak szánva arra, hogy szembeszálljanak minden egyes ellenforradalmi próbálkozással, hogy megvédjék a szabadságjogokat, hogy biztosítsák az alkotmány valóra váltását. Ezért a PKP továbbra is lényegesnek tartja a nép–MFA, a nép–fegyveres erők szövetséget (amelyről sokan nem is beszélnek már) a demokratikus folyamat védelméhez és folytatásához. Ezért a Forradalmi Tanács (belső ellentmondásai, az összetételében bekövetkezett változások, kiemelkedő forradalmár katonák távozása, az egész intézmény átmeneti megbénulása és hatalmának csökkenése ellenére) továbbra is szükséges szerve a demokratikus folyamatnak, feltéve, hogy összetételében és politikájában nem következik be valamilyen kedvezőtlen változás.

A *forradalom népi összetevőjét* a munkásmozgalom, a népi és a demokratikus mozgalom, a szervezett mozgalom és a tömegmozgalom képezi. Magában foglalja a politikai pártokat, mégpedig olyan mértékben, amennyire ezek beilleszkednek a forradalmi dinamikába, ezenkívül más szervezeti és akcióformákat is.

A pártok a népi összetevő egyik részét alkotják, nem azon a jogon, amellyel párt mivoltuk ruházza fel őket, hanem pozitív tevékenységük alapján, amelyet de facto kifejtenek a forradalmi folyamatban. Az április 25-ét követő első időkben a PSZP a forradalmi folyamathoz tartozott. Úgy lehetett tekinteni, mint a forradalom népi és demokratikus összetevőjének egyik részét. De jobboldali fordulatával és munkásellenes, népellenes politikájával ellenzékbe ment át, szembehelyezkedett a forradalmi folyamattal és annak lényeges erőivel.

A demokrácia és a forradalmi vívmányok védelmének és megszilárdításának érdekeit szolgálná, ha a PSZP egészében véve – amint azt sok pártmunkása meg is teszi – felbontaná szövetségeit a jobboldallal, valóban demokratikus politikát fogadna el, újra közelednék a forradalom népi összetevőjéhez és valóban beilleszkednék ebbe.

Amikor a nép–MFA szövetségről beszélve a PSZP vezetői kijelentették, hogy ebben a szövetségben a népet kizárólag a pártok „képviselhetik", ezzel arra törekedtek, hogy háttérbe szorítsák a munkásosztály és a népi tömegek, valamint ezek nem pártjellegű szervezeteinek akcióit, és hogy a politikai akciót a tömegek szintjéről áthelyezzék a „pártvezérek" tárgyalásainak és alkudozásainak a körébe.

De a forradalom összetevőit nem rendeletek vagy szabályzatok határozzák meg. Éppen a forradalmi cselekvés az, amely meghatározza,

igazolja és hitelesíti őket. A portugál forradalomra az jellemző, hogy a pártokon, az ifjúsági és a nőszervezeteken kívül számos más szervezet vett részt tevékenyen a forradalmi mozgalomban.

A *szakszervezetek* és az *Intersindical* rendkívül jelentős szerepet töltöttek be a forradalom védelmében és a demokratikus folyamat előrehaladásában. Hatalmas szervezeteikkel, káderei tapasztalataival, a tömegekhez fűződő szoros kapcsolataikkal, nagy mozgósítóképességükkel a szakszervezetek és az Intersindical felbecsülhetetlen mértékben járultak hozzá a dolgozók érdekeinek védelméhez, a gazdasági szabotázs elleni harchoz, a *munkásellenőrzés* bevezetéséhez, az államosításokhoz, a földreformhoz, a szabadságjogok védelméhez.

A *munkásbizottságok* az egyik legerősebb és legreprezentatívabb szervezési formává váltak, rendkívül jelentős eszköznek bizonyulva a munkásosztály és a tömegek mozgósításában, harcuk irányításában, a vállalati és az iparági problémák megoldásában, a munkásellenőrzésben, a politikai akcióban.

A kis- és középparasztok (bérlők, felesbérlők, tulajdonosok) *szövetségei* és *mozgalmai*, a *szövetkezetek*, a *népi gyűlések*, a *lakóbizottságok* és az alkalmi célokkal létrehozott különféle demokratikus megmozdulások szintén döntő szerepet játszottak a forradalmi folyamatban.

A népi összetevő egészében véve megfelel a forradalom jelenlegi szakasza társadalmi szövetségi rendszerének. A monopóliumok és a nagybirtokosok hatalmának végleges felszámolásában érdekelt a munkásosztály, érdekeltek a kis- és középparasztok, iparosok és kereskedők, az értelmiségiek, a műszaki káderek, a kézművesek. Mindezeknek az osztályoknak és rétegeknek a harca a népi összetevőbe illeszkedik be.

A portugál forradalom megerősítette, hogy a fegyveres erőknek döntő szerepük van a forradalomban egy magas szinten militarizált országban. Megerősítette a városi kispolgárság jelentős szerepét. És megerősítette a gyakorlatban, az életben azt a vitathatatlan *élcsapat szerepet* is, amelyet a *munkásosztály* (az ipari és az agrárproletariátus) *tölt be a társadalom forradalmi átalakításában.*

A reakció és vele együtt a forradalom valamennyi ellensége igyekszik befeketíteni a portugál dolgozók tevékenységét a társadalmi átalakulásokban. De a munkásosztály mindig elevenen meg tudja őrizni emlékezetében és mindig tisztelni fogja azoknak a fiainak a hőstetteit, akik 1974 és 1975 között a nép alkotóképességét és magasztos eré-

nyeit próbára tevő hősies harcban történelmi jelentőségű változásokat hajtottak végre, megtéve a szocialista társadalomba vezető első lépéseket.

A munkás- és a népi mozgalom erőteljesen szervezett, magas fokú osztályöntudattal és a portugál demokrácia nagy távlatainak világos elképzelésével rendelkező mozgalom.

Amikor a *tömegek forradalmi kezdeményezéséről* beszélünk, senki sem akarja azt állítani, hogy a forradalomban a tömegek kezdeményezésének bármi köze volna az ösztönösséghez és a „bázis" (a forradalmi demokrácia helyi szervei – *a ford.*) reagálásához. A portugál forradalomban a tömegek forradalmi kezdeményezése számos bizonyítékát adta a magas szintű szervezettség szellemének és a nagy cselekvési képességnek.

A reformista és az opportunista pártvezérek, csatlakozva a reakció kórusához, méltatlankodó hangon ágálnak a forradalmi kezdeményezések és akciók ellen, amelyeket „partizánkodásnak" minősítenek, így például a politikai tisztogatásokat, az újságok megszabadítását a monopóliumok irányítása alól, az ügyvitel fölötti *munkásellenőrzés* életbe léptetését, a földfoglalásokat és ezeknek a földeknek a megművelését, a vállalatok irányításának átalakítását stb. Képtelenek elfogadni azt, hogy a munkásoknak – anélkül, hogy a reformista pártvezérek utasításait vagy felhatalmazását kérték volna, vagy ilyesmire vártak volna – megvolt az erejük és képességük ahhoz, hogy súlyos csapásokat mérjenek az élősdi osztályokra és mélyreható változásokat idézzenek elő az ország gazdasági struktúrájában.

Természetesen valamennyi forradalmi akció „partizánkodás" a szerint az értelmezés szerint, amelyet ennek a szónak a reakciósok és a kispolgári moralisták adnak. „Partizánkodás" volt április 25-e. „Partizánkodás" volt a politikai foglyok kiszabadítása. „Partizánkodás" volt a politikai pártok törvényesítése és a szabadságjogok kivívása. „Partizánkodás" volt végső soron az egész portugál forradalom.

Mindazok, akik kétségbe vonják és elítélik a tömegek forradalmi kezdeményezéseit, „partizánkodásnak" nevezve ezeket, kétségbe vonják és elítélik magát a forradalmat is.

A katonai összetevő a folyamatban a fegyverek erejével jelentkezik. A népi összetevő a tömegek erejével lép fel. A szabadságjogokat azért sikerült kivívni, a dolgozók életkörülményei azért javultak meg, a gazdasági szabotázst azért sikerült leküzdeni, a nemzetgazdaság alapvető szektorait azért sikerült kiragadni a nagytőke kezéből és a nagy-

birtokokat a földbirtokosok kezéből, mert e két és fél esztendő alatt millió és millió portugál férfi és nő harcolt állhatatosan, bátran, bizakodva és hősiesen, hogy megakadályozza a fasiszta múlt visszatérését és jobb életet teremtsen.

A munkásosztály és a népi tömegek harcai a *forradalom dinamikájának esszenciáját* képezik.

A nagyszabású népi mozgósítások, tömörülések, tüntetések, nagygyűlések, éberségi akciók, földfoglalások, munkabeszüntetések és sztrájkok, a heves összecsapások a reakcióval, a plénumok, a közgyűlések, a felvonulások, a tömegek legváltozatosabb kezdeményezései és harci napjai a portugál nép mindennapi, állandó harcának formáivá váltak, az azonnali követelések teljesítésének kivívásában ugyanúgy, mint a forradalmi folyamat védelmében és folytatásában. A portugál forradalom története a munkásosztály és a népi tömegek nagyszabású és állandó harcának a története, amelyek szövetségre léptek a forradalmár katonákkal, hogy felszabadítsák Portugáliát az elnyomás, a nyomor, a kizsákmányolás, az igazságtalanság és a társadalmi egyenlőtlenségek alól, hogy demokratizálják az ország életét a szocializmus perspektívájában.

2. A nép–MFA szövetség

A forradalom e két összetevőjének akcióbeli közeledése, az együttműködésük és egymás kölcsönös támogatása lényeges tényező volt a fiatal portugál demokrácia megvédésében, megszilárdításában, folytatásában és előrehaladásában.

A nép–MFA szövetség elsősorban abban nyilvánult meg, hogy a *tömegek támogatták az április 25-i katonák akcióját,* valamint a fegyveres erők minden állásfoglalását és kezdeményezését, amelyek előmozdították a nemzeti élet demokratizálását.

Ez a támogatás nagy és állandó akciókban jutott kifejezésre. Az akciók az eltérő körülményeken kívül már csak azért sem voltak gyorsabbak és nagyobb szabásúak, mert bizonyos szinttől felfelé az „együvé sorolástól" való félelem akadályozta az MFA együttműködését a munkás- és a népi mozgalommal.

A szövetség másodsorban abban tükröződött, hogy *a demokratikus pártok együttműködtek az MFA-val az egymást követő ideiglenes kormányok megalakításában és ezek tevékenységében.*

Ennek az együttműködésnek volt köszönhető, hogy az Ideiglenes Kormányok, ellentmondásaik és a jobboldali fordulat ellenére – amely a VI. Ideiglenes Kormányban a PSZP–PDP hegemóniája következtében ment végbe – számos haladó jellegű intézkedést foganatosítottak, kedvezően reagáltak számos követelésre, sőt, egyes időszakokban nyíltan haladó politikát valósítottak meg.

A nép–MFA szövetség harmadsorban *a szabadságjogok védelmére indított közös akcióban, az ellenforradalmi kísérletek ellen vívott nagy harcokban* jutott kifejezésre.

Az olyan nagy napokon, mint 1974. szeptember 28-a és 1975. március 11-e, ez az együttműködés szoros és szilárd volt. A népi mozgalom és a fegyveres erők az ország egész területén vállvetve, testvéri egységben verték szét az ellenforradalmi puccsokat. A forradalmi folyamat során a döntő pillanatokban és a döntő pontokon, valahányszor veszély fenyegetett és valahányszor határozat született annak elhárításáról, a nép és a katonák együttműködtek, egyesültek és nagy sikereket arattak.

A nép–MFA szövetség negyedsorban abban *a kölcsönös támogatásban* jutott kifejezésre, amelyet *a népi mozgalom az MFA-nak, illetve az MFA és a fegyveres erők a népi mozgalomnak nyújtottak.*

Valahányszor az MFA kérte a népi támogatást vagy szüksége volt rá, semmilyen körülmények között, soha nem szenvedett hiányt benne. És a maga részéről számos esetben hasonlóképpen támogatta a népi és a munkásmozgalmat, a követeléseket, azokat az intézkedéseket, amelyeket a tömegek kezdeményezésére politikai, gazdasági, társadalmi és kulturális téren foganatosítottak.

A problémák és a döntések vizsgálatában, országos, tartományi, helyi, ágazati vagy vállalati szinten, esetenként rendszeres és szoros együttműködés alakult ki a haladó pártok, a szakszervezetek és más osztályszervezetek, a demokratikus helyi szervek és az MFA különböző szervezetei, a katonák között, kezdve a felső politikai-katonai szervektől egészen a fegyveres és a militarizált erők kisebb egységeiig.

A forradalmi folyamat előrehaladása és sikerei elválaszthatatlanok ettől az együttműködéstől.

Természetesen voltak *nehézségek és ellentmondások a két összetevő között.*

A fegyveres erőknek voltak olyan szektorai, amelyek a politikai helyzet változásával a népi mozgalom és a forradalmi erők ellen fordultak, a reakció tevékenységét támogatták és fedezték. Nem foganato-

sítottak intézkedéseket annak a terrorhullámnak a leküzdésére, amely 1975 nyarán a PKP, a haladó pártok és a szakszervezetek ellen indult meg, ellenkezőleg, hajtóvadászatot indítottak a munkaközpontok (pártirodák – *a ford.*) védelmezői ellen. Érthető, hogy azután a lehetőséget kihasználva a fasiszta hordák megrohanták, kifosztották és felgyújtották ezeket a központokat. Miközben a fasiszta bandákat sem meg nem büntették, sem le nem fegyverezték, ugyanakkor nem létező fegyvereket keresve házkutatásokat tartottak a haladó pártok irodáiban és a szövetkezeteknél. A nagy baloldali befolyás alatt álló övezetekben védelmet nyújtottak a fasiszta provokációkhoz, sőt hagyták, hogy a reakció erőszakkal akadályozza meg a szabadságjogok érvényre jutását az uralma alatt álló övezetekben.

A kommunistaellenesség, a PKP-ellenes fenntartások, a reakciós és balos provokációk meghonosodtak az MFA szervezeti struktúrájában, korlátozva és feltételekhez kötve a nép és a fegyveres erők közötti együttműködést.

De a felsorolt nehézségek és korlátozások ellenére a nép–MFA szövetség továbbra is megmaradt a szabadságjogok fő védőbástyájának és a forradalom fő hajtóerejének.

Ahhoz, hogy a szövetség hatékony legyen, az egyik lényeges feltétel *a forradalom két összetevője teljes függetlenségének és autonómiájának tiszteletben tartása* volt.

Más és más volt a népi mozgalom és az MFA eredete, története, eltértek társadalmi jellemvonásaik, politikai összetételük, szervezeti és cselekvési formáik.

A PKP mindig úgy vélekedett, hogy az MFA csakis akkor fejlődhet, *ha teljesen független, ha a politikai pártoktól eltérő, sajátos orientációjú autonóm mozgalom.*

A politikai pártok olyan törekvései, hogy irányítsák az MFA-t vagy megszabják irányvonalát, csak az MFA-n belüli szakadásokhoz, belső összeütközésekhez és az MFA gyengüléséhez vezethetnek.

Szemben azokkal a vádakkal, amelyekkel a PKP-t illették, hogy igyekezett „befolyásolni" az MFA-t, szemben azokkal a reakciós kampányokkal, amelyek „kommunistának" bélyegeztek mindenkit, aki nem volt „kommunistaellenes", beleértve egy adott időszakban valamennyi április 25-i „kapitányt" is, az igazság az, hogy a PKP mindig szigorúan tartotta magát ehhez a cselekvési vonalhoz.

Egyes politikai csoportoknak az MFA vagy legalább bizonyos katonai struktúrák ellenőrzésére irányuló törekvései azokból a nézetek-

ből származtak, amelyeket a különböző egységeknél meglevő balos csoportok hangoztattak.

Egyrészt a reakció, másrészt a kommunistaellenes előítéletek leküzdésének szükségessége a katonai egységeknél tág teret nyitott a balos irányzatokat követő tisztek és milicista altisztek előtt.

Egyes csoportok, amelyek bevették magukat különböző katonai egységekbe és a COPCON soraiba, igyekeztek a saját politikai hatalmuknak alávetni az MFA más szerveit.

A politikai pártok és csoportok megpróbálták kiaknázni az MFA ellenőrzésére irányuló ilyen törekvéseket. E törekvéseket az olyan legfőbb összetevők közé soroljuk, amelyek az MFA-ban megosztottsághoz, konfliktusokhoz és szakadásokhoz vezettek, következésképpen nehézségek támadtak és hibák keletkeztek a népi mozgalommal kötött szövetségében.

Ami a népi mozgalmat illeti, a PKP mindig síkraszállt amellett, hogy ennek mint autonóm mozgalomnak *úgy kell cselekednie és fejlődnie, hogy a szövetségen belül nem fogadhatja el az MFA bármilyen, esetleg fölmerülő irányító törekvését.*

Azok az irányzatok, amelyek arra törekedtek, hogy az MFA vagy a fegyveres erők átvegyék a népi mozgalom irányítását, az MFA-nak és a népi mozgalomnak egyaránt ártottak, és veszélyeztették az egyetértést és az együttműködést a két összetevő között.

Az MFA-nak a népi mozgalom ellenőrzésére irányuló törekvései nagyrészt az MFA és a demokratikus mozgalom kapcsolataiban mutatkozó nehézségekből adódtak, különös tekintettel a PSZP-nek (a PPD-ről nem is beszélve) a „kapitányok mozgalmával" szemben tanúsított egyre ellenségesebb állásfoglalásaira.

Még három hónap sem telt el április 25-e után, amikor Palma Carlos puccsa felfedte, hogy – a „kapitányok" reményével ellentétben – a PPD ellene van az MFA-nak és ellene van a forradalomnak. 1974. szeptember 28-a és 1975. március 11-e között és ezt követően még világosabban kiderült az is, hogy a PSZP vezetői ellenzik az MFA-nak mint a forradalom biztosítékának a szerepét.

Az MFA bonyolult problémával találta szembe magát. Vagy nyíltan szövetségre lép a munkás- és a népi mozgalommal, és ez a pártokhoz fűződő kapcsolataiban azt jelenti, hogy előnyben részesíti a szövetséget a PKP-val, vagy pedig továbbra is szövetségre törekszik a többi párttal, ez pedig akadályozza és megkérdőjelezi az MFA akció-

ját és saját létét is, mivel ezek a pártok szembehelyezkedtek a forradalmi folyamattal és az MFA-val.

A probléma megoldásának keresésében két irányzat keletkezett.

Az egyik irányzat az MFA-nak a PKP-val és a PSZP-vel, sőt a PKP-val, a PSZP-vel és a PPD-vel, a különböző pártokkal kötött egyezményét és koalícióját feltétlenül szükségesnek tartotta ahhoz, hogy meg lehessen valósítani az MFA és a demokratikus mozgalom szövetségét.

A másik irányzat, amely főként azután alakult ki, hogy lehetetlennek látszott egy ilyen megegyezés a PSZP-vel, azt a célt tűzte ki, hogy létrehozza *az MFA és a népi mozgalom kapcsolatának közvetlen formáit, mellőzve a pártokat.* A konkrét esetben megkerülve a PKP-t és a szakszervezeteket.

Ennek az irányzatnak a megnyilatkozásait az alábbi eszmék jellemzik: az MFA az egész forradalmi folyamat politikai élcsapata, az MFA nemzeti felszabadító mozgalom és az MFA az egyetlen vezető párt.

A politikai-katonai válság súlyosbodásáig az MFA tiszteletben tartotta a népi és a demokratikus mozgalom autonómiáját és függetlenségét. Minél jobban elmélyült a válság és minél jobban közeledett a Katonai Baloldal az MFA balos szektoraihoz, annál inkább olyan eszmék ütötték fel a fejüket, amelyek a tömegmozgalom irányítására és katonai ellenőrzésére vonatkoztak.

A katonai döntések magas központjaiba befészkelődött balos csoportok sugalmazták és szították ezt az irányzatot, mert ily módon lehetővé vált számukra, hogy az MFA égisze alatt igyekezzenek megkaparintani a munkás- és a népi mozgalom ellenőrzését, kiragadva ezt a mozgalmat a PKP befolyása alól.

Az úgynevezett „COPCON-ultimátum" (1975. április 27.), amely Otelo de Carvalho számos elhangzott eszméje mellett szállt síkra, megkülönböztetés nélkül „a pártokat" vádolja. A kormány olyan átalakítását követeli, hogy „működését ne zavarják a pártcsúcsok harcai". Követeli, hogy az önigazgatási formákat az „MFA iránti bizalom" (azaz a COPCON iránti bizalom) alapján szervezzék át. És síkraszáll amellett, hogy „az MFA-nak nem szabad elköteleznie magát pártszövetségi politika mellett" (még a PKP mellett sem), „hanem konkrét célok elérésére szövetkeznie kell a hazafias és a haladó erőkkel (azaz a balos csoportokkal) olyan bensőséges és állandó kapcsolatot fenntartva, amely mentes a pártcsúcsok lépéseitől".

Így akarják újraszövegezni a nép–MFA szövetséget, mégpedig oly

módon, hogy a COPCON (és természetesen az ide befészkelődött balos csoportok) kezében legyen „a népi struktúrákhoz kapcsolódó folyamat és a kulturális forradalom irányítása".

Hasonló eszmék jutnak később (1975. július 8-án) kifejezésre az „MFA Vezérdokumentuma" című híres dokumentumban, amelyet nagy politikai-katonai válság közepette fogadtak el.

A „Vezérdokumentum" a kispolgári radikalizmusnak a Katonai Baloldalra tett befolyását tükrözi, amely a válság ilyen fokán az MFA erősödő szövetségére mutat az álforradalmi elemekkel. A dokumentumban felsorolt alapelvek azt a törekvést mutatják, hogy *a munkás- és a népi mozgalmat alárendeljék az MFA-nak* és általában a katonáknak, akik megszabnák, melyek az egységes népképviseleti struktúrák, és ezeket ismernék el hivatalosan.

Az ADU-kra, az egységek közgyűléseire hárult volna az a feladat, hogy „létrehozzák a lakó- és a munkásbizottságokat azokon a helyeken, ahol még nem működnek". A szervezetek elismerése után az MFA-nak kellene elősegítenie a helyi és városi népi gyűlések („azonnali") megalakítását, a körzeti népi gyűlések („középtávú"), a tartományi népi gyűlések („hosszú távú") megalakítását, és ezek után, „e struktúra utolsó és különálló szakaszaként" egy Népi Nemzetgyűlés megteremtését! A PKP azonnal kinyilvánította, hogy nem ért egyet a fentiekkel, hangsúlyozva, hogy a „népi tömegmozgalomnak megvan a maga sajátos forradalmi dinamikája" (a Politikai Bizottság Nyilatkozata, 1975. július 9-én).

A „Vezérdokumentum" a valóságban egyrészt program volt a *munkás- és a népi mozgalomba való parancsuralmi beavatkozásra, tagadva e mozgalom autonómiáját és függetlenségét,* másrészt program volt az *állami struktúrák kialakítására,* eleve olyan sémát határozva meg, amely a realitásokon kívül áll.

A gyakorlat igazolja, mit jelentene ez az orientáció. A COPCON-ban elhelyezkedő balos csoportocskák ténylegesen csak annyi hatalommal rendelkeznének, hogy az MFA nevében „elismerjék" a saját csoportjaikat és csoportocskáikat, és hogy „ne ismerjék el" a népi mozgalom reális struktúráját.

Végeredményben arról volt szó, hogy *militarizálni* akarták vagy *eszközzé* akarták tenni a munkás- és a népi mozgalmat, ami semmilyen formában sem mozdítaná elő a mozgalom fejlődését és szövetségét a fegyveres erőkkel.

Ezek a koncepciók egyáltalán nem segítették elő a nép–MFA szö-

vetség erősödését, ellenkezőleg, bomlasztó tényezőket hoztak létre a munkás- és a népi mozgalomban, valamint a fegyveres erőknél.

A nép–MFA szövetség lényegbevágó volt a forradalmi folyamat fejlődésében, amíg tiszteletben tartotta a két összetevő autonómiáját és függetlenségét.

A reakció már az első órákban megértette a forradalom két hajtóerejének és ezek szövetségének hatalmas jelentőségét. Ezért valahányszor a nép–MFA szövetség kifejezést hallotta, úgy érezte, mintha az ördögöt emlegették volna előtte. Ezért támadta mindig fáradhatatlanul és a leghevesebben a munkás- és a népi mozgalmat, valamint az MFA-t. Ezért folytatott állandó intrikálást, hogy felrobbantsa ezt a szövetséget. Ezért igyekezett mindenféle formában a népet szembefordítani a katonákkal, a katonákat pedig a néppel.

A forradalom fennmaradhat és tovább haladhat előre, mert a lényeget illetően a reakciónak (mindmáig!) nem sikerült elérnie ezt a célját. Hiszen a forradalmi folyamat ellentmondásai, nehézségei, bizonytalankodásai és rendszertelenségei ellenére, az erőviszonyokban bekövetkezett változások és eltolódások ellenére továbbra is fennáll a munkás- és a népi mozgalom, valamint a fegyveres erők együttműködése a demokrácia védelmében és építésében.

3. A reakció három nagy veresége

Az a dinamizmus, amelyet a munkás- és a népi mozgalom adott a forradalmi folyamatnak, valamint a fegyveres erők gyors politizálódása az MFA-hoz csapódott legkonzervatívabb szektorok és elemek ellenállásába ütközött. Nem erre számítottak, nem ezt akarták. Egyesek olyan katonai diktatúráról álmodoztak, amely hosszú távon irányítaná és ellenőrizné egy olyan parlamenti rendszer meghonosítását, amelynek az lenne a feladata, hogy felújítsa a monopolkapitalizmus politikai hatalmának formáit, anélkül, hogy ezt bármilyen formában megkérdőjelezné.

Lépten-nyomon az április 25-i célok „tisztaságára" hivatkozva egyes szektorok és egyes elemek akcióba léptek, hogy mielőbb megfékezzék a forradalmi folyamatot, hogy akadályozzák a valóban harc árán kivívott szabadságjogok és jogok megszilárdítását, hogy neokolonialista tervük végrehajtása biztosítékaként megváltoztassák Afrikában a katonai helyzetet, hogy a demokratikus folyamatban elfojtsák a legkö-

vetkezetesebb forradalmár társadalmi erő, a munkásosztály közreműködését, amelynek élén a Kommunista Párt áll.

Ezek az elképzelések hamarosan felszínre kerültek április 25-e után, és Spínola tábornok körül polarizálódtak, aki annak idején köztársasági elnök és a Nemzet Megmentésének Juntája elnöke volt.

A politikai-katonai hatalom, a Nemzet Megmentésének Juntája és a kormány jelentős szektorainak támogatásával, az újsütetű fasiszta pártokra, a nagytőkére, a nagybirtokosokra, afrikai bábok csoportjaira támaszkodva Spínola tábornok az összeesküvés központjává vált.

1974. szeptember 28-ig mint köztársasági elnök, 1975. március 11-ig a hatalmi struktúrán kívül állva leplezte, bátorította és irányította a fiatal portugál demokrácia felszámolására szőtt összeesküvést.

Bár politikája maradi és agresszív volt, rendkívüli érzéke volt a gyors visszavonuláshoz, mihelyt azt tapasztalta, hogy kisebbségben és veszélyes helyzetben van, hogy aztán rendkívüli energiával és önbizalommal ismét támadásba lendüljön. Amikor a bukás szélén állt, időnyerés végett, átmenetileg legyőzöttnek, alkalmazkodónak mutatta magát, olyan embernek, aki aláveti magát az ellenfél akaratának, aki mindenbe beleegyezik, szükség esetén gyakran baloldalinak adva ki magát. De később, miután elmúltak a legrosszabb percek, támadást indított.

Amíg el nem hagyta az országot, Spínola tábornok *a három legnagyobb ellenforradalmi puccskísérlet középpontjában állt:* a Palma Carlos-féle puccs, az 1974. szeptember 28-i és az 1975. március 11-i puccskísérlet középpontjában.

A három puccs politikai előkészítése hasonló volt: a reakciós és konzervatív erők politikai offenzívájának hirtelen kibontakoztatásával, gazdasági szabotázzsal, balos csoportok közreműködésével a munkaadók kiélezték a társadalmi konfliktusokat, az utcán a zűrzavar és a bizonytalanság légköre uralkodott.

Mindhárom esetben, éppúgy mint más, kevésbé ismert kísérletek alkalmával (például a „Buçaco-féle puccs" idején), a tervezett kimenetel az lett volna, hogy Spínola tábornok teljhatalmat kap, kihirdetik az ostromállapotot, eltűnik az MFA, felszámolják a szabadságjogokat, elnyomják a munkásmozgalmat és a PKP-t, fasiszta vagy reakciós katonai diktatúrát juttatnak uralomra.

Utolsó szakaszuk tekintetében a puccsokat különböző formában tervezték meg: államcsíny vagy palotaforradalom Palma Carlos-szal,

nagy politikai tömegtüntetés a végén katonai akcióval 1974. szeptember 28-án, katonai puccs a kulcsfontosságú pontok elfoglalásával 1975. március 11-én.

A Palma Carlos-féle puccs az I. Ideiglenes Kormány miniszterelnökének nevével együtt vált ismeretessé, de a valóságban igazi sugalmazója Spínola volt. Palma Carlos a sakkfigura szerepét töltötte be, akit magára hagytak, mihelyt elvesztette a játszmát.

A reakció a balos csoportok tevékeny segítségével megteremtette a gazdasági nehézségek, a társadalmi konfliktusok, az „utcai rendzavarások", a kommunistaellenes provokációk, a kommunistáknak tulajdonított mezőgazdasági gyújtogatások, a S. Bentó-i túlfűtött álforradalmi tüntetések stb. kellő légkörét, hogy a katonai művelethez ürügyet szolgáltasson.

A puccsnak az volt a célja, hogy véget vessen a „gazdasági káosznak", a „társadalmi zűrzavarnak, a tömegkommunikációs eszközök terén uralkodó anarchiának", az afrikai „árulásnak". Miután telefonhívásokat kapott a Belém-palotából, a miniszterelnök drámai hangon kijelentette, hogy „nem szeretné, ha hazaárulóként agyonlőnék, amiért a portugál gyarmatok függetlenségét a portugál nép hozzájárulása nélkül elismerte", meg hogy „inkább most távozik emelt fővel, semmint három hónappal később vérfürdő közepette" (1974. július 9-én).

A puccsnak egyszerű felépítése volt: az Államtanács teljhatalommal ruházza fel Spínola tábornokot a miniszterelnök javaslatára (akinek személy szerint semmi befolyása sem volt, csupán az a tisztsége, amelyet megbízatás alapján betöltött); három hónapon belül választási komédiát rendeznek, hogy a tábornokot megerősítsék elnöki székében, hogy ne az MFA megbízásából, hanem „általános népszavazás" eredményeként legyen köztársasági elnök, „legitimitást" biztosítva így neki az MFA-val szemben, hogy a teljhatalmat gyakorolhassa; ideiglenes alkotmányt fogadnak el, amely 1976 novemberére napolja el az alkotmányozó nemzetgyűlési választásokat.

Sá Carneiro, a PPD főtitkára és tárca nélküli miniszter tevékenyen részt vett a puccshoz vezető mesterkedésekben. Azzal a céllal, hogy a fegyveres erőket előkészítse Spínola tábornok teljhatalmának és diktatúrájának az elfogadására, elment a *Katonai Hadtáp Közgyűlésére*, hogy katasztrofális képet rajzoljon a helyzetről. Amikor a puccs tetőpontján Palma Carlos felmentését kérte – még csak zsarolásként –,

Sá Carneiro és Magalhães Mota, a PPD két minisztere, ugyanezt kérte.

Néhány napon át az erők mozgása miatt még bizonytalan volt a válság megoldása, hol a demokrácia megszilárdítása felé hajlott, amit az MFA akart, hol pedig a jobboldali kormány megalakítása felé, ahogyan Spínola szerette volna. Július 11-én, amikor „vérző szívvel" szólt a lövészekhez, kijelentette, hogy „válságos pillanatok ezek, amelyekben a haza továbbra is beteg" és „veszélyben van", hogy ezek „a tájékozatlanság és az értékek megfordulásának" a percei, amelyekben összetévesztik „a hősöket az árulókkal", és felhívta a fegyveres erőket, hogy „vállalják felelősségüket", hogy „adják át a jövendő nemzedékeknek mindazt, amit őseinktől örököltünk", hogy ily módon „Portugália még egyszer a fegyveres erőknek köszönhesse életben maradását, függetlenségét és igazi szabadságát".

Az újfasiszta pártok – a Portugál Föderalista Mozgalom, a Demokratikus Munkáspárt, a Liberális Párt, a Portugál Népi Mozgalom, a Keresztény Demokrata Párt – amelyek Spínola támogatásával követelték, hogy részt vehessenek az új kormányban, szertefoszlani látták illúzióikat. Az MFA erőviszonyai oldották meg a helyzetet, 1974. július 13-án Otelo Saraiva de Carvalho kinevezése a Szárazföldi Operatív Parancsnokság (COPCON) helyettes főparancsnokává és a liszszaboni katonai körzet parancsnokává, jelentős esemény volt.

A Palma Carlos–Spínola-puccs kudarca oda vezetett, hogy az MFA nyíltan bekapcsolódott a kormányba, hiszen Vasco Gonçalves ezredes töltötte be a miniszterelnöki tisztet (1974. július 17-én).

Az 1974. szeptember 28-i puccs koncepciójában és kivitelezésében sokkal bonyolultabb volt. A reakciós offenzívának, amely minden fronton kibontakozott, hatalmas lisszaboni bevonulásban kellett volna a csúcspontját elérnie, amelyben a nemzet arra kéri a köztársasági elnököt, hogy „mentse meg az országot", és mihelyt a köztársasági elnök a puccs számára megnyert katonai szektorokra támaszkodva átveszi a teljhatalmat, azonnal kihirdeti az ostromállapotot, felszámolja a szabadságjogokat és az MFA-t, elnyomja a munkásmozgalmat és újabb diktatúrát honosít meg.

A művelet akkor kezdett kibontakozni, amikor a Buçacóban levő Spínola tábornok egymás utáni próbálkozásai csődöt mondtak, amikor igyekezett kiprovokálni a Fegyveres Erők Közgyűlésének össze-

hívását, hogy ez eltávolítsa az április 25-i kapitányokat és gyökeresen megváltoztassa az erőviszonyokat.

A politikai offenzíva augusztus vége felé vette kezdetét titkos röplapok széles körű terjesztésével, amelyek Spínola tábornokot hívták, és amelyek az MFA Koordinációs Bizottságának azonnali feloszlatását és Vasco Gonçalves miniszterelnök, a katonatiszt-miniszterek meg a kommunista miniszterek lemondását követelték.

A monopolista nagytőke, amely a „gazdasági fejlődés" előmozdítására széles frontba tömörült, politikai biztosítékok feltételével demagóg módon 120 millió contós (A conto a pénzügyi számítások könnyebb áttekintése érdekében alkalmazott nem hivatalos pénznem. 1 conto = 1000 escudo – *a ford.*) beruházást ajánlott fel és ezzel együtt 150 000 új munkahelyet. A Gépkocsifuvarozók Ipari Szövetsége (GITA), a chilei példából merítve, 1974. szeptember 23-ra sztrájkot tervezett. Szabadon bocsátottak olyan fasiszta vezetőket, mint Cazal Ribeiro, Moreira Baptista és Silva Cunha. A Központi Börtönben fellázadnak a PIDE volt ügynökei, pánikot robbantanak ki. Összeegyeztetve a portugáliai akciót a mozambiki és az angolai akciókkal, fasiszta bandák megkísérlik a már említett ellenforradalmi puccsot Lourenço Marquesban, 1974. szeptember 7-én. Spínola Sal szigetén találkozik Mobutuval (1974. augusztus 14-én), és Lisszabonban fogadja Angola népének „küldöttségét".

1974. szeptember 10-én, felhívást intézve a „csendes többséghez", Spínola megadja a jelt a Lisszabonba irányuló menet elindítására.

Az ezt követő napokban a Portugál Nacionalista Párt, a Liberális Párt, a Haladás Párt, a Demokratikus Munkáspárt, később a Keresztény Demokrata Párt is azzal válaszol Spínola felhívására, hogy a maguk részéről nagy tüntetést hirdetnek meg. A PPD, amely már a Palma Carlos-féle puccsban kitűnt és amely kapcsolatokat tartott fenn a Liberális Párttal, szeptember 12-én támogatta Spínola beszédét. A CDS szeptember 17-én tömegméretű támogatást ígér.

Szeptember 20-án hírt ad magáról egy bizonyos Tüntetési Nemzeti Bizottság, amelyhez hírhedt összeesküvők tartoznak. A fasiszta propaganda tetőpontjára hág. Megjelenik hírhedt lapjuk, a *Bandarra,* és Spínolát támogatja. Kiadják a „csendes többség" 500 000 plakátját és fegyveres fasiszta bandák kezdik kiragasztani, akik egyúttal rendbontást és zavargásokat provokálnak. A plakátból szeptember 24-én további 1 millió kisebb méretű példány jelenik meg, ezek egy részét repülőgépekről szórják le.

A Birtokosok Szabad Társulása (ALA), a nagybirtokosok szövetsége szeptember 29-re a Belém-palota mellett nagygyűlést hirdet, és bejelenti, hogy ugyanezen a napon ezer és ezer traktor lesz jelen, mégpedig olyan formában, hogy már 28-án Lisszabonban lehessenek. Kísérletek történnek a fővárosi kereskedők sztrájkjának kirobbantására. A reakciósok országszerte mindenkinek ingyenes utazást kínálnak Lisszabonba, és hozzá fejenként 1000 escudo zsebpénzt.

Spínola tábornok 26-án magával viszi a miniszterelnököt a Campo Pequeno stadionban sorra kerülő, a reakció által szervezett bikaviadalra, amely a tüntetés előkészítését szolgálta, hogy ott a miniszterelnököt sértegessék és kigúnyolják. A tábornok közvetlenül a szervezők kezéből veszi át a „csendes többség" plakátját.

27-én Galvão de Melo tábornok, aki akkor a junta tagja volt, felhívást ad ki a tüntetésre. A balosok kiprovokálják a konfliktus hirtelen kiéleződését a TAP-nál (a Portugál Légitársaságnál – *a ford.*) azzal a nyilvánvaló céllal, hogy akadályozzák a nagy tömegmozgósítást, és hogy a dolgozókat ne Spínola ellen, hanem a kormány és az MFA ellen fordítsák, amelyeket Spínola támadott.

A tüntetés előestéjén Spínola összehívta a minisztertanács ülését és ultimátumot intézett a kormányhoz. Tehetetlenséggel vádolja a kormányt és kijelenti, hogy szükségessé vált leváltása. Burkolt támadást intézett a PKP ellen, utalva arra a szándékára, hogy a pártot törvényen kívül kell helyezni. Drasztikus intézkedéseket követelt a Portugál Rádió és Televízió ellen és a rádióállomások ellen. Megismételte elhatározását, hogy megrendezik a tüntetést az ő támogatására, mindenkit megfenyegetve, aki ezt ellenezni próbálná.

Néhány miniszter hevesen reagált a fenyegetésekre. A PKP kormánybeli képviselője nyíltan kijelentette, hogy a PKP és a dolgozók ellenzik a tüntetés megtartását, mivel véleményük szerint veszélyeztetné a demokráciát.

A szeptember 27-ről 28-ra virradó éjjel Spínola elrendeli a rádióállomások katonai megszállását, felfüggeszti az adásokat és a napilapok megjelenését, és néhány órán át visszatartja a Belém-palotában (gyakorlatilag fogva tartja) a miniszterelnököt és a COPCON helyettes parancsnokát.

A puccsot meghiúsította a dolgozók és a demokraták tömeges fellépése, akik az MFA-val vállvetve országszerte útját állták a reakciónak, megakadályozták a Lisszabonba irányuló menetet és a tüntetést, és komoly vereséget mértek az ellenforradalomra: Spínola tábornok és

a Nemzet Megmentésének Juntája három tagja lemondott, a katonai és a polgári összeesküvőket letartóztatták, a baloldali erők pozícióinak erősödésével átalakították a kormányt.

Az 1975. március 11-i puccs újabb fokozatot jelentett az ellenforradalmi eszkalációban. Ekkor már szó sem volt alkotmányos államcsínyről, sem nagy reakciós politikai mozgósításban tetőző puccsról. Március 11-én Spínola nyíltan egy puccskalandba bocsátkozott.

Természetesen ezt a puccsot is előkészítették politikailag. A kommunistaellenes kampány és az MFA ellen irányuló intrikák ismét a magasba csaptak. Fokozódtak a gazdasági szabotázscselekmények. Megsokszorozódtak a támadások, az erőszakoskodások, a kormányellenes provokatív tüntetések. Helyi önigazgatási szerveknél, szakszervezetekben és iskolákban erőszakos támadásokat intéztek a demokratikus struktúrák ellen. Mesterségesen élezik a társadalmi konfliktusokat. Ezeket egyrészt a reakciós munkaadók és az álforradalmi csoportok szítják, amelyek még tényleges okok nélkül is igyekeznek kormányellenes sztrájkokat kirobbantani a gazdasági élet jelentős területein. Március 7-én a PPD nagy provokációt szervez Setúbalban. Ezt elősegítette a balos csoportok akciója, és itt egyértelműen nyilvánvaló volt a fegyveres alakulatok felelőssége, hiszen géppuskatüzet nyitottak a tüntetőkre. Mivel azt akarták bizonyítani, hogy az ország a káosz és a felfordulás felé halad, ürügyet akartak szolgáltatni a megmentő katonai puccs számára.

A puccsban részt vevő erők szerény méretei arra engednek következtetni, hogy nem derült fény mindazokra, akik Spínola mellett kompromittálták magukat. Spínola nem utazott volna a tancosi támaszpontra fegyveresen és csomagostul, mindent kockára téve, csupán azért, hogy egy repülőgépről néhány gránátot lőjenek a RAL–1 (később RALIS) ezred laktanyájára, meg hogy egy ejtőernyős század körülzárja a laktanyát. Elfogadható az a feltevés, hogy a többi elkötelezett erő csupán a RAL–1 ellen intézett támadás eredményére várt. Az is feltételezhető, hogy Spínola tábornok, aki túlbecsülte saját személyi befolyását, azt hitte, elegendő lesz intenie, és a fegyveres erők követni fogják őt.

Bárhogyan volt is, a dolgozók támogatásával és hathatós segítségével, a puccsot gyorsan legyűrték a fegyveres erők, amelyek körülvették, leszerelték a RAL–1 ostromlóit, és végül rábírták őket a barátkozásra.

Az alkotmányozó nemzetgyűlési választások küszöbén megkísérelt puccs politikai céljai nagyon hasonlítottak az előző két puccs céljaira. Egy előkerült vázlat szerint (amely az a nyilatkozat lett volna, amelyet Spínola tábornoknak kellett volna tennie, vagy amelyet az ő nevében olyasvalakinek kellett volna felolvasnia, akiről azt mondták, hogy kapcsolatban áll Spínola egyik ezredes-munkatársával) a tábornok átvette volna a hatalmat, kihirdette volna az ostromállapotot „egészen a demokratikus intézmények tökéletes működéséig", megszüntette volna a szabadságjogokat, elhalasztotta volna az alkotmányozó nemzetgyűlési választásokat, és novemberre „választásokat" ígért volna, amikor is egyidejűleg „a portugál nép egyszerre megválasztaná a köztársasági elnököt, döntene az alkotmányról, amely alatt élni akar, a megvalósítandó kormányprogramról, és megválasztaná a nemzetgyűlési képviselőket is" (így!). Míg röviddel 1974. szeptember 28-a előtt Spínola úgy nyilatkozott, hogy a „szocializmust szabadságban" jelszó híve, 1975. március 11-én, egy újabb diktatúra meghonosításával egyidejűleg, azt mondta volna, hogy a „kezdeményezésen alapuló szocializmus" híve.

Az első forradalmi évben ez a három nagy ellenforradalmi puccskísérlet volt a legjelentősebb.

Később a reakciónak sikerült – olyan emberek segítségével, akik demokratáknak nevezték magukat – átírnia a történelmet. Kifejtette, hogy semmilyen puccs sem volt, sem 1974. szeptember 28-án, sem 1975. március 11-én. Hogy mindez csupán a kommunisták mesterkedése, a kommunisták koholmánya, sőt... kommunista puccs volt.

Szeptember 28-a átalakul „koholmánnyá" (R. Machete a *Tempo* című lap 1976. április 22-i számában) vagy a „KP kísérletévé" (H. Roseta a *Diário Popular* című lap 1976. április 19-i számában).

Spínola a minap kijelentette, hogy „március 11-e nem volt katonai puccs, amint az ma már túlontúl is bebizonyosodott", hanem „ügyes manőver, amelyet a KP hajtott végre, bizonyos külföldi országok titkosszolgálatainak közreműködésével" (a *Diabo* című lap 1976. február 12-i számában). A fasiszták kijelentik, hogy „baloldali puccs" volt (a *Tempo* című lap 1976. április 8-i számában), „komédia" volt, „szerencsétlen kísérlet, amelyet a gonçalvista kormány ostobasága és szánalmas jellege révén szerveztek meg bűnös módon" (a *Barricada* című lap 1976. május 13-i számában). Sá Carneiro azt mondta, hogy március 11-e „olyan kísérlet volt, amelyet a PKP-hoz kapcsolódó tisz-

tek és erők szerveztek" (a *Povo Livre* című lap 1975. március 12-i számában).

Nem tér el ettől a PSZP magatartása sem. A *Portugal Socialista* című lap (1975. december 22-én) kétségbe vonja, hogy március 11-én ellenforradalmi puccs lett volna, és szeptember 28-át meg március 11-ét az „úgynevezett kísérletekként" említi. Abranches Ferrão kijelenti, hogy „március 11-e sohasem létezett", meg hogy „kénytelen vagyok a PKP-ra hárítani a felelősséget mindazért, ami történt" (a *Jornal Novo* című lap 1975. december 31-i számában). Mário Soares megjegyzi, hogy „az ország még mindig nem kapott teljes magyarázatot március 11-éről" (az *Expresso* című lap 1975. november 8-i számában), ami igaz is, de éppen ellenkező értelemben. Manuel Alegre azt mondja, hogy „egyesek számára szélsőjobboldali puccs volt, mások szemében viszont a KGB puccsa volt", de ő nincs „abban a helyzetben, hogy biztosan megmondja, mi is volt" (a *Tempo* című lap 1975. november 3-i számában) – ami viszont talán nem is felel meg a valóságnak...

Ez az egész kampány, amely később bontakozott ki azzal a céllal, hogy igyekezzenek elnyomni a PKP-t, és hogy előkészítsék Spínola hazatérését, a hamisság és a politikai provokáció épületes példája.

Ezer vagy egymillió hazugságnak sincs elegendő ereje ahhoz, hogy megváltoztasson egyetlenegy tényt. A reakció puccsai reakciós pucscsok voltak. És a három puccs leverését a portugál munkásosztály és nép harci elszántsága, az óriási tömegmozgósítások, az április 25-i kapitányok szilárd állásfoglalása, valamint a népi mozgalom és az MFA reális szövetsége az akcióban, a harcban tette lehetővé.

A nép és az MFA három nagy győzelme volt, amelyek eredményeként sikerült megvédeni és megszilárdítani a demokráciát és a demokratikus folyamat előrehaladását.

4. A forradalom lendületes előretörése

Mindhárom esetben, mindhárom puccs során a fiatal portugál demokrácia halálos veszedelemben forgott. Mindhárom esetben, ha a puccs diadalmaskodott volna, felszámolták volna a szabadságjogokat és újabb diktatúrát vezettek volna be. Mindhárom esetben a nép és a fegyveres erők mértek vereséget a reakcióra. Amint annak idején elhangzott, a nép–MFA szövetség legyőzhetetlenné teszi a forradalmat.

Palma Carlos kísérlete során, tekintve ennek palotaforradalmi és alkotmányos államcsíny jellegét, a népi tömegek közvetlen szerepe nem volt érezhető. De a népi mozgalom ereje nemcsak az MFA határozataihoz adta meg a szükséges támogatást, hanem később is kifejezésre juttatta, hogy támogatja a forradalmár katonákat és a II. Ideiglenes Kormányt, és lehetővé tette egy veszedelmes szakaszban a demokrácia megszilárdítását a politikai-katonai hatalom legmagasabb posztjain.

Egy héttel az új kormány megalakulása után (élén Vasco Gonçalves miniszterelnök állt és hét minisztere került ki az MFA-ból) a Május 1. stadionban rendezett hatalmas nagygyűlés (itt felszólalt a PKP és a PSZP főtitkára) megerősítette az MFA-val szövetkezett népi mozgalom hatalmas szerepét az új, demokratikus Portugália építésében.

Az 1974. szeptember 28-i ellenforradalmi akciót a népi tömegek zúzták szét, szorosan kapcsolódva az április 25-éhez hű tisztekhez, altisztekhez és tengerészekhez, valamint a szabadság ügyéhez.

Az egységes nép országszerte szilárdan, bátran és bizalommal lépett fel. A PKP felhívására, más baloldali politikai szervezetek (főként az MDP, valamint a PSZP néhány szervezete), a szakszervezetek, egységszervezetek és ifjúsági szervezetek (az MJT és az UEC) felhívására a népi tömegek hatalmas éberségi akciókban mutatták meg erejüket, mindenütt elzárták az útvonalakat, ellenőrizték a forgalmat és a szó szoros értelmében megakadályozták a „lisszaboni menet" megvalósítását.

A munkásosztály döntő szerepet játszott a reakció vereségében. A PKP és a szakszervezetek bizonyságot tettek nagy mozgósítási és harci képességükről. A dolgozók még a közlekedési eszközökön is szigorú ellenőrzést léptettek életbe. A vasutasok felkészültek azoknak a vonatoknak a leállítására, amelyeken esetleg tüntetőket szállítanak, a gépkocsivezetők pedig megtagadták, hogy ilyen célból gépkocsit vezessenek. Abból az 550 autóbuszból, amelyeknek a Douro folyótól északra fekvő területekről kellett volna tüntetőket díjmentesen Lisszabonba szállítaniok, mindössze három kísérelte meg a rögtönzött sorompókon való átjutást. Amikor a COPCON bejelentette, hogy a tüntetést nem tartják meg, már a legminimálisabb lehetőség sem volt a megtartására, mert a nagy népi mozgósítás megbénította és bilincsekbe verte a reakciót.

Száz- és százezer demokrata, dolgozó, ifjú, nő tett erőteljes bizony-

ságot szervezettségéről, demokratikus fegyelméről és forradalmi elszántságáról.

Mihelyt leverték a reakciós akciót, tömegtüntetések tették fel a koronát a győzelemre. Portóban a szeptember 28-át követő napon több mint 100 000 személy gyülekezett a város központjában, akik már bizonyosak voltak afelől, hogy a népi akció leveri az ellenforradalmi kísérletet.

Az úttorlaszok építése, a gyűlések és a tüntetések, amelyekre szeptember 27–28-án került sor, igazi tömeges méretű népi felkelést jelentettek a reakcióval szemben, és ez a felkelés világraszóló győzelemmel ért véget, amely a szabadságjogok megszilárdításával gyorsabb ritmust adott a forradalmi folyamatnak.

A fegyveres erők, a GNR és a PSZP – noha egyes parancsnokságok utasítást adtak az úttorlaszok eltávolítására – csatlakoztak a népi tömegekhez és szorosan együttműködtek velük az éberségben és az ellenőrzésben, vállvetve a néppel, közvetlen és ragyogó formában juttatva kifejezésre a nép–MFA szövetséget.

A tömegek nagyszabású akcióját követve az MFA is támadásba lendült, elfogta az összeesküvőket, feloszlatta azokat a „pártokat", amelyek „legálisan" fedezték az összeesküvést, és a politikai-katonai szervek szintjén kemény csapást mért a reakcióra, lemondásra késztetve Spínola tábornokot és a junta más tagjait.

A nyolc nappal később rendezett tüntetések és gyűlések, valamint az október 5-i megemlékezések, nevezetesen a portói tüntetés, amelyen Vasco Gonçalves miniszterelnök is részt vett, megerősítették a döntő népi részvételt a demokrácia védelmében és építésében.

1975. március 11-én a nép és a fegyveres erők ismét megmutatták szövetségük erejét a reakció elleni harcban.

Mihelyt az összeesküvők körülvették és lőni kezdték a RAL–1 laktanyáját, a PKP, más demokratikus pártok, a szakszervezetek és a tömegszervezetek a népi mozgósításhoz folyamodtak. A nép, a katonák és a tengerészek országszerte jelentkeztek, hogy szembeszálljanak a reakcióval. Ismét a szabadságjogok védelmében megvalósított hatalmas mozgósításnak voltunk tanúi.

A RAL–1 laktanyáját ostromló katonákat körülvette, felvilágosította a nép, és ezek a katonák végül is barátkozni kezdtek a néppel és a megtámadott alakulat katonáival.

Lisszabonban, a Carmo téren, ahol fellázadt tisztek tartózkodtak,

ezer és ezer személy vette körül a laktanyát, az utcákon emberek tengere hullámzott, megbénítva a fellázadt katonák esetleges kitörési szándékait. A népi tömegek Portóban is a laktanyák kapui elé vonultak, Coimbrában pedig a demokraták megszállták a repülőteret. Hasonló akciókra került sor az ország más pontjain is.

Lisszabonban és más városokban a dolgozók, az ifjúság kimagasló részvételével, körülvették és emberfallal zárták el azoknak a lapoknak, rádióknak és a Televíziónak az épületét, amelyek kitartottak a nép mellett.

A puccs leverése után százezres demonstrációkra került sor. Az a demonstráció, amelyet pártunk este hét órára hirdetett Lisszabonban, este 8 órakor már a Campo Pequeno stadiontól a Rossio-palotáig terjedt, és a nemzeti színű zászló mellett ezer és ezer vörös zászló is lobogott a menet fölött. A munkásosztály, a népi tömegek ismét bizonyságot tettek elszántságukról, hogy megvédik a szabadságjogokat és a demokráciát.

A fiatal portugál demokrácia felszámolására irányuló három nagy kísérlet elleni harcban a kormányhoz tartozó négy párt közül kettő harcolt a reakció ellen, vállalva az esetleges vereség minden kockázatát. Ez a két párt a PKP és az MDP/CDE volt. Volt egy másik párt, amely már kompromittálta magát egy ilyen kísérletben és amely támogatta a második kísérletet: a PPD. Végül az PSZP szembefordult az első kísérlettel, kétesen semleges magatartást tanúsított a második során, és sohasem tisztázta a harmadikban tanúsított igazi magatartását.

A PPD, amint láttuk, közvetlenül kompromittálta magát Palma Carlos puccsában, lelkesen támogatta Spínola 1974. szeptember 10-i beszédét, mozgósító felhívással fordult a reakciós erőkhöz; 1974 végétől egészen 1975. március 11-ig tevékenyen részt vett a puccshoz szükséges politikai feltételek megteremtésében.

Palma Carlos puccsa után a PSZP eljárása már nem volt világos. A PSZP főtitkára állandóan magasztalta Spínolát. A szeptember 27-i híres minisztertanácsi ülésen, amelyen Spínola is jelen volt, a PSZP nevében felszólaló miniszter kijelentette, hogy a PSZP addig fenntartással fogadta a demonstrációt, mivel nem tudta, hogy a köztársasági elnök kívánta a tüntetés megtartását, de most, hogy már másként áll a helyzet, pártja részéről nincs többé ellenvetés a demonstráció megtartásával szemben. Március 11-e előtt a PSZP részt vett a PKP és az MFA ellen irányuló nagy offenzíva kirobbantásában. És az is jellem-

ző, hogy a PSZP 1974. december 13–15. között megtartott kongresszusára meghívták a tisztek egy csoportját. E csoport tagjai 1975. március 11-én kompromittálták magukat, és róluk a *República* (akkoriban még a PSZP félhivatalos lapja) azt írta, hogy „valamennyien operatív posztokon voltak április 25-én" (a lap 1974. december 13-i számában).

A PSZP egyes pártszervezeteinek harcos, bátor és egységes magatartásán kívül, ahogyan például Porto esetében történt, a PSZP 1974. szeptember 28-án és 1975. március 11-én semmit sem tett annak érdekében, hogy szembeszálljon a veszéllyel, hogy leverje a puccsokat, hogy megmentse a szabadságjogokat, jóllehet sebtében elküldte néhány pártmunkását, hogy zászlókkal együtt vonuljanak fel a diadalmas néppel. És a reakció veresége után a PSZP vezetősége az öröm legkisebb jelét sem mutatta, hogy sikerült elhárítani egy újabb diktatúra fenyegető veszélyét, ehelyett inkább fenntartásokkal fogadták a demokratikus erők diadalát.

Ebben a három sorsdöntő pillanatban a szabadságjogokat a nép és az MFA védte meg, a forradalmár katonák harci szövetsége a szervezett munkás- és népi mozgalommal, amelyben a döntő szerepet az alábbi erők töltötték be: a PKP, az MDP/CDE, néhány kisebb baloldali tömörülés, a szakszervezetek, az ifjúsági szervezetek, a dolgozók alapszervezetei.

A szeptember 28-i és március 11-i puccs leverésével egészen az 1975 tavaszán kirobbant nagy ellenforradalmi offenzíváig a munkásmozgalom és a népi tömegmozgalom gyors előrehaladásra serkentette a forradalmi folyamatot.

Ezt az időszakot néhány rendkívüli jelentőségű esemény jelzi.

Az első, amely hónapokon át a politikai és a társadalmi helyzet előterében állt, a munkásosztály és *a szakszervezeti mozgalom egységéért vívott harc.*

A reakció miután meggyőződött a dolgozók élcsapat szerepéről és egységük jelentőségéről a forradalmi folyamatban, a konzervatív és a reformista erők, az imperializmus és az olyan külföldi szakszervezetek erőteljes segítségével, mint a CISL (Szabad Szakszervezetek Nemzetközi Szövetsége – *a ford.*) tagszervezetei, ekkor minden akcióját a munkásosztály bomlasztására összpontosítja, kezdve a szakszervezeti mozgalommal.

A dolgozók felfogták a veszélyt és hatalmas harcba kezdtek, hogy a szakszervezeti törvény szentesítse az egyetlen szakszervezet és az

egyetlen szakszervezeti központ elvét, amelyet *egységességnek* nevezték.

1974. október 12–13-án az Intersindical Portóban megtartott plenáris ülése megerősítette ezt a követelést. A vasasszakszervezetek a szakszervezeti szervezkedés alapelveiként az egyetlen központ létét, valamint a szakszervezeteknek az állammal, a munkaadókkal, a pártokkal és a felekezetekkel szembeni autonómiáját és függetlenségét határozták meg (1974. november 28-án). Novemberben mintegy 200 szakszervezet és több mint 500 vállalati szakszervezeti gyűlés (ezeken több mint 1 millió dolgozó vett részt) követelte az egységességet.

Országszerte tíz- és tízezer dolgozó részvételével gyűléseket tartanak. A szakszervezetek és a dolgozók reagálnak arra a kampányra, amelyet S. Zenha igazságügy-miniszter indított a szerinte „alkotmányellenes" egységesség ellen. Coimbrában és Beirában nagyszabású gyűlésekre és demonstrációkra kerül sor.

Végül az Intersindical 1975. január 14-én, Lisszabonban, 200 000–300 000 dolgozó részvételével tartott nagygyűlése, amelyet a PKP, az MDP/CDE, a MES, az MDM, az MJT és az UEC támogatott, emeli a tetőpontra az egységességért indított nagy harcot, a Portugáliában valaha is megvalósított legjelentősebb tömegakciót.

1975. január 18-án Marinha Grande városában, ahol nagyszabású ünnepségen emlékeztek meg a szakszervezeti szabadságért 1934-ben vívott hősies harcról, a dolgozók az egységesség alapelvének elismerését hangsúlyozzák.

A *gyárakban és más vállalatoknál* a szakszervezeti egységességért vívott harcon kívül a munkások szilárdan és erőteljesen harcolnak osztályérdekeiknek a reakciós munkaadók szabotálásával szembeni védelmezéséért, a fasiszta hivatalnokok eltávolításáért is.

Ezek a harcok lehetővé teszik a gyors öntudatra ébredést, nemcsak annak a szükségszerűségnek a felismerését, hogy úrrá kell lenni a szabotázsok fölött és meg kell akadályozni őket, hanem annak felismerését is, hogy meg kell szabadítani a nemzetgazdaságot a kapitalizmus jármától, s azt a dolgozók és az ország szolgálatába kell állítani. A munkásmozgalomban azonnali monopóliumellenes célokat határoznak meg. A szakadatlan tömegakciókban egyre erőteljesebb a monopóliumellenes politika követelése.

A vállalatoknál foytatott kemény harc közepette eltávolítják a szabotáló munkaadókat és az őket kiszolgáló hivatalnokokat, megteremtik a munkásellenőrzést és a dolgozók beleszólási lehetőségét a válla-

lati ügyintézésbe, és fokozódó mértékben sürgetik az állami beavatkozást. Egyre erőteljesebben követelik a dolgozók, hogy államosítsák a bankokat és a monopolista csoportok kezében levő vállalatokat.

Alentejóban, ahol 1974 utolsó hónapjaiban megerősödött a mezőgazdasági dolgozók szervezettsége és szakszervezeti akciója, a nagybirtokosok szabotálása ellen folyik a harc. Dél-Portugália mezőgazdasági dolgozóinak 1975. február 9-én, Évorában tartott I. konferenciája, amelyen 30 000 dolgozó vett részt, megadja a jelt a földreform azonnali megvalósítására irányuló tömegakciókra, hogy „a földet annak adják, aki megműveli". Ott hangzott el ez a kijelentés: „A földreform (. . .) az objektív szükségszerűség követelményének tűnik, mert meg kell oldani a foglalkoztatottság és a termelés problémáját, s ebben a földreform szükségszerű és az egyetlen megoldás" (az *Avante!* című lap 1975. február 13-i számában). A dolgozók szervezettsége, a tömegmozgalom és az MFA megszilárdulása bebizonyította, hogy a szubjektív feltételeket is megteremtették hozzá.

A tömegakciók minden monopóliumellenes osztályra és rétegre kiterjednek.

A kisgazdák megszervezik az első jelentős akciókat alapvető érdekeik védelmére.

1974 novemberében és decemberében kibontakozik a harc az új földbérleti törvényért és a parlagföldeknek a nép részére történő átengedéséért.

Az Észak-Portugáliai Parasztok Konferenciája (1974. december 29-én) és a Dél-Portugáliai Parasztok Konferenciája (1975. január 5-én), a januárban Torres Vedrasban, februárban Castelo Brancóban, Aveiróban, Trancosóban, Barcelosban és Bejában, márciusban Mortáguában megtartott parasztta lálkozók, amelyeket a PKP kezdeményezett, de amelyekre az egység jegyében került sor, nagy munkát végeznek a kis- és középparasztok érdekeinek védelméért, szervezettségük és osztálymozgalmuk fejlődéséért.

A kis- és középkereskedők I. találkozója (1975. január 19-én) az első nagyobb kezdeményezés volt annak érdekében, hogy megszervezzék a kis- és középkereskedők érdekvédelmét.

Tanárok, értelmiségiek, műszaki káderek, közhivatali dolgozók, igen eltérő szektorokban dolgozók, fiatalok és nők találkozóira kerül sor. Növekszik a dolgozók egységes helyi szerveinek, így például a lakóbizottságoknak a száma.

A *népi gyűlések* megtartásával szintén ebben az időszakban kerül sor azokra az első nagy kezdeményezésekre, amelyek célja a lakosság közvetlen képviseleti szerveinek a megteremtése.

1975. február 2-án tartják meg az almadai *tanácsi közgyűlést,* amelyen részt vesznek a városi kamarának és a közösségi juntáknak adminisztratív bizottságai, a sportbizottságok, a szakszervezetek, a demokratikus pártok, az ifjúság.

Márciusban sor kerül a tanácsi szintű és a lakossági közgyűlésekre a palmelai tanácsnál, az amadorai és a barcarenai, az alcantarai közületeknél, Lisszabonban a montijói és a sesimbrai tanácsnál. 1975. március 16-án nagy kezdeményezés valósul meg: Setúbal körzet nagygyűlése.

Ily módon lerakják a lakosság nagy, szervezett mozgalmának alapjait, e mozgalom valóban demokratikus képviseleti szervekkel rendelkezik.

Szövetségben az MFA-val, az erőteljes tömegmozgalom serkentőleg és gyorsítólag hat a forradalom irányítására és céljaira. A reakció minden formában igyekszik akadályozni a forradalom kibontakozását. Az 1975. március 11-i puccskísérlet kudarca azonban még jobban meggyorsítja a folyamatot. Amint korábban már utaltunk rá, közvetlenül március 11-e után a forradalmi folyamat szempontjából döntő jelentőségű történelmi határozatokat foganatosítottak, konkrét formába öntve az akkor vívott harc néhány alapvető célkitűzését.

A tömegek harcának és a forradalmi folyamatnak a rohamos fejlődése még jóval március 11-e után is folytatódik. De hamarosan mélyreható politikai, katonai, gazdasági, társadalmi és ideológiai válság következik be, és a további fejlődést két alapvető tényező zavarja meg: a választások, amelyeket az ország nagy részén antidemokratikus feltételek között tartottak meg, és a demokratikus táborban, nevezetesen az MFA-ban bekövetkezett szakadások és konfliktusok.

5. A két dinamika

A portugál forradalomra két folyamat, két dinamika volt jellemző, mindkettő merőben más és más vonásokat mutatott.

Az egyik *a forradalmi dinamika,* amely abban nyilvánult meg, hogy a forradalmi folyamatban szerepet játszott az anyagi (népi és katonai) erő: közvetlenül változtatta meg a különböző események kimenetelét,

kivívta és érvényre juttatta a szabadságjogokat, leverte és eltávolította a fasisztákat, szembeszállt az ellenforradalmi törekvésekkel, mélyreható gazdasági és társadalmi jellegű változásokat hajtott végre, továbbá a forradalom szolgálatában álló állam megteremtése érdekében olyan hatalmi szervek (beleértve a katonai hatalmi szerveket is) létrehozására törekedett, amelyek a demokratikus folyamat biztosítékai és amelyek megfelelnek a forradalmi változásoknak.

A másik az *elektorális folyamat*, olyan értelmezésben, hogy általános szavazással kell megválasztani a hatalmi szerveket. A lényege az volt, hogy bármilyen társadalmi átalakulást előzetes alkotmányos törvényességnek rendelt alá, nem ismerte el sem a katonák szerepét a politikai életben, sem a tömegek döntő és alkotó szerepét a forradalmi folyamatban.

Ez a két folyamat, a két dinamika a forradalom első idejében egyirányú volt. Az alkotmányozó nemzetgyűlési választások megtartásának célja általános politikai értelmet adott a demokratikus forradalmi folyamatnak – azt a célt, hogy intézményesíteni kell a rendszert. Később külön útra léptek, anélkül, hogy szembefordultak volna egymással. De már 1975 elején és kiváltképpen március 11-e után konfliktusba kerültek egymással, amikor a forradalmi dinamika önfejlődése során mélyreható változásokat hajtott végre a gazdasági és társadalmi struktúrában, halálos csapásokat mérve a monopolkapitalizmusra.

A reakció és valamennyi maradi erő, folytatva az összeesküvést egy ellenforradalmi puccs érdekében, nyomban kétségbe vonja a változásokat, arra hivatkozva, hogy a nép választásokon még nem juttatta kifejezésre a véleményét.

A két folyamat között nem került volna sor konfliktusra, ha az alábbi két helyzet közül bármelyik előállt volna: ha a forradalom dinamikája céljaiban és megvalósításaiban nem lépte volna túl a polgári demokrácia korlátait, vagy ha a forradalom dinamikájának sikerült volna teljesen levernie a reakciós erőket, a forradalom szolgálatában álló államot szerveznie, demokratikus helyzetet teremtenie az egész országban és ugyanakkor olyan feltételeket teremtenie, hogy a választások megfeleljenek a nép akaratának, olyan nép akaratának, amely ténylegesen megszabadult attól a fizikai, gazdasági, politikai, erkölcsi és vallási leigázástól és kényszertől, amelyet a reakció az ország területének nagy részén kényszerített rá.

Az első esetben tapasztalhattuk volna a monopoltőkések és a földbirtokosok uralmának fennmaradását, egy „nyugati" típusú parlamen-

ti rendszerű polgári demokrácia átmeneti meghonosodását, amely rövid időn belül újabb diktatúra bevezetéséhez vezetett volna.

A második esetben tanúi lehettünk volna egy haladó és szilárd demokratikus rendszer megteremtésének, amelyben a valóban szabad választásokon megválasztott alkotmányozó nemzetgyűlés határozta volna meg az új állam formáját és struktúráját, amelynek jellemzői a széles szabadságjogok, a gazdasági és a társadalmi struktúra mélyreható átalakulása, a monopoltőke végérvényes felszámolása, szilárdan a szocializmus felé irányuló politika lett volna.

Egyik eset sem következett be.

A forradalmi dinamika mélyreható változásokat hozott létre, a monopolkapitalizmus felszámolásához és a földreformhoz vezetett, de nem volt elegendő ereje vagy képessége ahhoz, hogy az országot felszabadítsa a reakció uralma alól és hogy szocialista perspektívát adjon neki.

Nem volt képes teljesen felszabadítani az országot, így az továbbra is nagyrészt a helyi reakció uralma alatt áll. A reakció megakadályozta (ahogyan ma is akadályozza) az állampolgárok szabadságjogainak és jogainak gyakorlását, heves ellenállást tanúsított az MFA-val, a forradalmi pártokkal, a munkások szakszervezeteivel szemben.

Nem volt képes új államot felépíteni. Az államban továbbra is sok minden megmaradt a régi struktúrából, és helyükön maradtak a káderek, jelentős (katonai és polgári) szervek továbbra is a reakció kezén maradtak.

A Katonai Baloldal *összességében véve* főbenjáró hibát követett el az 1974. szeptember 28-i és az 1975. március 11-i puccs leverése után: nem lendült kellő bátorsággal támadásba, nem tudta kihasználni a maga javára az erőviszonyok ingadozásait és a reakciós erők veresége nyomán a soraikban keletkezett zavart, a demoralizáló, elcsüggesztő hatást oly módon, hogy a reakciós erőket véglegesen kivesse helyi és tartományi hitbizományaiból és az államapparátusban betöltött pozícióiból.

Egy olyan pillanatban, amikor az objektív helyzet kedvező, az MFA-val szövetkezett munkásosztály és dolgozó tömegek forradalmi harca mélyreható változásokat csikar ki a gazdasági struktúrában, a reakciós erők a fennálló lehetőségeiket kihasználva továbbra is fékezhették és szabotálhatták a haladó reformokat, megtarthatták erőpozíciójukat, átcsoportosíthatták soraikat és hamarosan talpra állhattak a vereség után és ellentámadásba lendülhettek.

Azok a mozgósítási kampányok, amelyeket az MFA indított a la-

kosság körében, kétségtelenül idealizmustól fűtött kezdeményezések voltak. Noha nem értek el kielégítő eredményeket, az első kampányok 1974 novembere és 1975 februárja között („Falusi hét", „Északi szél", „Igazság") és néhány kampány, amelyeket a CODICE (Központi Mozgósítási Bizottság – *a ford.*) valósított meg a következő hónapokban, bizonyos pozitív eredményekkel jártak. De nemcsak az volt a hiba, hogy a lakosság felvilágosításában súlyos károkat okozott a szószátyár, üres propaganda, a reális perspektíva felvázolásának hiánya és esetenként a romboló balos befolyás, hanem az is, hogy a felvilágosításon kívül alig vagy egyáltalán nem foganatosítottak intézkedéseket a lakosság érdekvédelmére és a helyi fasiszta vagy fasizáló hatalom ellen. A helyi reakciós kiskirályok továbbra is büntetlenül félrevezethették és terrorizálhatták a lakosságot.

Amikor hívták őket, hogy konkrét helyzetekben nyújtsanak segítséget, a katonai alakulatok nem léptek közbe, azzal indokolva magatartásukat, hogy nem ez a hivatásuk. A militarizált erők, akiknek „hivatásuk" lett volna ez, nem léptek közbe, mert nem szervezték át őket az MFA programjában foglaltaknak (A. fejezet, 2. bekezdés, h. pont) megfelelően. Mivel állandóan megsértették a demokratikus rendet és a demokratikus törvényeket, elengedhetetlenül fontos lett volna az igazságszolgáltatás újjászervezése és demokratizálása. De gyakorlatilag nem változott a struktúrája és megmaradtak ugyanazok a káderei, akik az igazságszolgáltatás nevében biztosítják mindmáig a reakciós erők büntetlenségét és fedezik bűncselekményeiket.

Mivel ilyen körülmények között az alkotmányozó nemzetgyűlési választások szükségszerűen csak a forradalommal ellenséges magatartást tanúsító erők többségét hozhatták, elkerülhetetlenné vált, hogy a két dinamika (a választási és a forradalmi) ellentmondásba és konfliktusba kerüljön egymással. Valóban így is történt: az elektorális folyamat fellépett a forradalmi dinamika és vívmányai ellen.

A Forradalmi Tanács kezdeményezésére megkísérelték a két dinamika közelítését a *pártok és az MFA közötti egyezmény* révén, amelyet két héttel a választások előtt írtak alá.

Figyelembe véve, hogy ennek az egyezménynek megfelelően az Alkotmányozó Nemzetgyűlés egyetlen és kizárólagos funkciójaként az alkotmány kidolgozását szabták meg, továbbá a pártok kötelezték magukat, hogy az alkotmányban olyan hatalmi rendszert fektetnek le, amely a szuverenitási szervek szintjén fenntartja az MFA beavatkozási képességét, és mivel arra is kötelezettséget vállaltak, hogy az alkotmány

hatálybalépéséig nem követelik a kormány átalakítását, bármilyen eredménnyel záruljanak is a választások, ily módon kompromisszum jött létre, hogy a választások nem fognak szembehelyezkedni a forradalmi folyamattal. Látszólag és formailag, persze ellentmondásosan és a körülményekhez igazodva, sikerült megakadályozni az összecsapást a forradalmi dinamika és az elektorális folyamat között.

Az alkotmányozó nemzetgyűlési választási kampány megerősítette az ország területének nagy részén meglevő antidemokratikus helyzetet. A türelmetlenség, az üldözések, a szabadságjogok betiltása Portugáliában sok helyütt a „választások" elnevezésre méltatlan aktussá züllesztették a választásokat. Az ország nagy részében a PKP számára lehetetlen volt választási kampányt folytatni.

Az MFA és különösen a felső politikai-katonai szervek egyes szektorai bár tartottak a jobboldaltól, szemlátomást nem kevésbé tartottak a PKP-tól is, ezért az utolsó pillanatban a PSZP-nek nyújtottak politikai támogatást. Az 1975. március 11-éről készült előzetes jelentés (amelyet három nappal a választások előtt hoztak nyilvánosságra) ahelyett, hogy egyértelműen rámutatott volna a PSZP felelősségére a puccskísérlethez szükséges politikai feltételek előkészítésében, azt sugallta (PIDE-ügynökök kijelentései alapján, akiknek semmi közük sem volt a puccshoz), hogy a puccs diadala esetében a PSZP vezetőit lemészárolták volna, ami aztán (a választások küszöbén) azzal az érdemtelenül szerzett dicsőséggel ruházta fel a PSZP-t, hogy magát március 11-e egyik fő áldozatának és a reakciós erők fő célpontjának tüntette fel!

A PSZP, sok körülményt kihasználva, köztük a jobboldal „hasznos szavazatait", 2 145 618 szavazatot (37,9 százalékot), a PPD 1 495 017 szavazatot (26,4 százalékot), a PKP pedig 709 659 szavazatot (12,5 százalékot) szerzett.

A választások elsöprő többséget biztosítottak a kormányban levő pártoknak (PSZP, PPD, PKP és MDP/CDE), amelyek a 250 mandátum közül 233-at szereztek meg. De a kormányon belül már nagyon kiéleződtek az ellentétek. A választások abszolút többséget (146 képviselőt) biztosítottak a PSZP-nek és a PKP-nak, de a PSZP vezetősége már a jobboldali, kommunistaellenes és MFA-ellenes politika felé fordult.

Az alkotmányozó nemzetgyűlési választások törést jelentenek a forradalmi dinamika és az elektorális folyamat között egy olyan ország feltételei közepette, ahol a terület nagy része fölött a reakció helyi ha-

talma, a fasizmustól örökölt obskurantizmus, a kiskirályok és a klérus kommunistaellenes rétegei uralkodnak.

Az alkotmányozó nemzetgyűlési választásokat úgy lehet tekinteni, mint a nagy politikai-katonai válság előjelét, a demokratikus erők és az MFA szakadásának kirobbanását, mint a kiindulási pontot azoknak a konfliktusoknak az éleződésében, amelyek hét hónappal később az 1975. november 25-i összecsapáshoz vezettek.

6. Szakadások az MFA-ban és a demokratikus mozgalomban

A forradalmi dinamika és az elektorális folyamat közötti ellentmondások ellenére megvoltak a feltételek a reakció végleges leverésére és a szocialista távlatú portugál demokrácia megszilárdítására.

Ennek a lehetőségnek súlyos károkat okozott a konfliktusok kiéleződése és a szakadás a demokratikus politikai erőkön és az MFA-n belül egyaránt.

Ha a pártok állásfoglalásai megfeleltek volna azon osztályok és rétegek reális érdekeinek, amelyek képviselőinek vallják magukat, akkor a politikai erőknek olyanformán kellett volna felsorakozniok, hogy a demokratikus szövetség felölelje mint fő erőket: az MFA-t a maga összességében, a PKP-t és a PSZP-t. A demokratikus folyamat érdekében a demokratikus erők politikai határainak a politikai erőket illetően egyrészt a PSZP és a PPD között (sőt magán a PPD-n belül Sá Borges jelenlegi MSD-je és a Sá Carneiro vezette jobboldal között) kellett volna húzódnia, másrészt a PKP és az egységellenes balos csoportok között. A fegyveres erőknél az MFA (felölelve a baloldalt és a „mérsékelteket"), illetve a jobboldali reakciósok és a balos álforradalmárok között.

Összefoglalva: a demokráciát szolgálta volna és aligha lett volna legyőzhető egy olyan szövetség, amely három erőre összpontosul: az MFA-ra a maga összességében, a PKP-ra és a PSZP-re.

A portugál forradalom szempontjából tragikus következménnyel járt, hogy a PSZP jobboldali orientációjú politikája a forradalmi folyamat fejlődése ellen hatott, sőt a PSZP a jobboldallal lépett szövetségre. A tragédia annál is inkább súlyos volt, mert repedés és törés következett be az MFA legkövetkezetesebb (igaz nem homogén) magvában: a régi Program Koordinációs Bizottság tagjai között és magában a Forradalmi Tanácsban is.

A *PKP és a PSZP közötti törés* oka a PSZP vezetőinek jobboldali és kommunistaellenes politikája.

A PSZP vezetői április 25-étől kezdve fenntartással és bizalmatlanul szemlélték a forradalmi folyamatot, amely megváltoztatta a portugál demokrácia perspektíváját a polgári demokráciának és az osztálybékének ahhoz a tervéhez képest, amely mellett a PSZP szállt síkra.

A PSZP vezetői kezdtek szembefordulni a forradalmi folyamattal, amikor az MFA forradalmi mozgalomnak bizonyult, és amikor a munkásosztály, a dolgozó tömegek és a Kommunista Párt ereje annyira megnőtt, hogy a forradalmi folyamatnak képes olyan irányvonalat adni, amely kívül esik a PSZP vezetői által előirányzott és kívánt kereteken.

A vezetők polgári és kispolgári mentalitása, a burzsoázia érdekeihez való közvetlen kötődés, a dolgozók életének és harcának nem ismerése, az imperializmushoz fűződő kapcsolatok, az erős szociáldemokrata (főként német) befolyás arra ösztönözte a PSZP-t, hogy egyre ellenségesebben foglaljon állást a forradalommal szemben.

A munkásosztály (amelynek élcsapata a PKP és amely nem fogadta el a PSZP egyeduralmi igényeit) ereje és függetlensége; az MFA (amely fenntartotta szilárd eltökéltségét, hogy beavatkozzék a politikai életbe mint a demokrácia védelmének és építésének biztosítéka) ereje és függetlensége, valamint azok az alapvető változások, amelyeket a forradalmi dinamika hozott létre a gazdasági és a társadalmi struktúrában, ellentétesek voltak a PSZP elképzelte tervekkel.

A PSZP vezetői arra hajlottak, hogy kompromisszumot kössenek a nagyburzsoáziával (a hírhedt „társadalmi paktum"-ra vagy a „haladási paktum"-ra gondolunk), a kapitalista fejlődés perspektívája felé, Afrikában pedig neokolonialista megoldások felé hajlottak. A PSZP vezetői sem akkor, sem azóta nem bizonyultak eléggé realistáknak, hogy megértsék: a forradalom nemcsak határozottan hátat fordított egy ilyen programnak vagy sémának, hanem ezt a programot – éppen az általa megvalósított átalakulásokkal – alkalmazhatatlanná és túlhaladottá tette.

A PSZP vezetőinek jobboldali állásfoglalásai még inkább kikristályosodtak, amikor a munkásmozgalom erőteljesen megvédte a maga egységét, nemet mondott a bomlasztásnak, és sikerült elérnie, hogy törvény védelmezze a szakszervezeti egységet, holott minden elő volt már készítve a szakszervezeti mozgalom szakadására és a PSZP vezetése

alatt álló külön szakszervezeti központ létrehozására, amely közvetlenül a CISL-től és az AFL–CIO-tól kapott segítséget.

Az ezt követő hónapokban, amikor a munkásosztály, a dolgozó tömegek, az MFA, amelyek a reakció ellen harcoltak és a szabadságjogokat védelmezték, támadást indítottak a monopóliumok és a nagybirtokosok ellen, a PSZP egyes vezetői szembefordultak a forradalommal.

A forradalmi folyamat során a PKP mindig javasolta, ahogyan ma is javasolja az együttműködési politikát a kommunisták és a szocialisták között. De a forradalom előretörésének láttán a PSZP vezetői kifejezett formában vagy állásfoglalás- és cselekvésbeli egyezéseik folytán, inkább a jobboldali erőkkel akartak szövetségre lépni, osztozva ezek primitív kommunistaellenességében.

Az *MFA szakadásában* igen eltérő tényezők játszottak közre. Közrejátszott az a tény, hogy a mozgalom kezdetétől fogva társadalmilag és politikailag heterogén volt, ami nem volt lényeges akkor, amikor a fasizmust kellett megdönteni, de ami érezhetővé vált, mihelyt egy új rendszer felépítéséről volt szó. Spínola és a puccskísérlet során vele tartó tisztek eltávolítása után közrejátszott az a tény, hogy kisebb gondot és erélyt fordítottak a fő ellenség (a reakció) definiálására. Közrejátszott az, hogy ezek is, azok is túlbecsülték erőiket. Közrejátszott a forradalmi folyamat ritmusával és perspektívájával kapcsolatos állásfoglalások radikalizálódása és az ellentétek fokozódó kiéleződése, ahelyett hogy gondot fordítottak volna ezek áthidalására valamilyen egyezménnyel vagy platformmal. Közrejátszott a szubjektivizmus a politikai helyzet elemzésében. Sőt közrejátszottak bizonyos személyi jellegű összeférhetetlenségek is.

Elhangzott, hogy a MFA bomlásában és végső szakadásában a fő tényező a PSZP és a PKP között bekövetkezett törés volt. Ez a tény kétségtelenül nagyban befolyásolta az eseményeket. De azt is lehet mondani, hogy ha az MFA-nak sikerült volna megőriznie a maga egységét, ez a legnagyobb jelentőségű tényező lenne a szocialisták és a kommunisták közeledéséhez.

Mihelyt kipattant a konfliktus, két olyan tényező jött közbe, amelyek tovább élezték, továbbfejlesztették azt, és logikusan egy heves összecsapásba torkolltak. Az egyik tényező a reakciós jobboldal nyomása és befolyása volt, amely az úgynevezett „mérsékelt" elemekre

hatott. A másik tényező az álforradalmi balosok nyomása és befolyása volt, amely a Katonai Baloldalt jellemezte.

Engedtek ennek a nyomásnak és ennek a befolyásnak, mivel a „mérsékeltek" egyre inkább a jobboldalon kerestek szövetségeseket, hogy eredményesen felvehessék a harcot a baloldallal, a baloldal pedig az álforradalmi szélsőséges szektorokban nézett szövetségesek után, hogy eredményesen harcolhasson a „mérsékeltek" ellen. Minden szövetségnek megvan a maga ára. Ami a „mérsékelteket" illeti, ők egyre több engedményt tettek a jobboldalnak, amelyhez sokkal jobban kötődtek, semmint szerették volna; a baloldal egyre több engedményt tett a balosoknak, mivel szintén úgy vélekedett, hogy nem mondhat le róluk.

Konfliktusoktól viharos időszak után az eredmény a november 25-i összecsapás lett, amelynek során olyan erők és emberek álltak szemben egymással, amelyek és akik egyetértésre juthattak volna, és egyetértésre is kellett volna jutniok, hogy egyesülve haladjanak tovább az új, demokratikus Portugália építésének útján.

Az MFA-n belül a fő szakadás a „Kilencek csoportja" és a Vasco Gonçalves vezette Katonai Baloldal között ment végbe.

A „Kilencek" nézeteik kikristályosodásával kezdték a maguk álláspontjait összeegyeztethetetlennek tartani a Katonai Baloldal állásfoglalásaival. A portugál forradalom drágán fizetett ezért a radikalizálódásért.

És a baloldal, a maga részéről, ahelyett hogy igyekezett volna olyan politikai akcióplatformot találni, amely képes lett volna egyesíteni a nemzeti élet demokratizálásában érdekelt minden katonai szektort és mozgósítani őket a valóban reakciós erők elleni harcra, hagyta magát belerántani a belső konfliktusok elmérgesedésébe, és a konfliktusok meggyengítették az MFA-t és egész balszárnyát. A Katonai Baloldalnak és a portugál forradalomnak drágán kellett megfizetnie ezért a szektás magatartásért.

Időközben más konfliktusokra és szakadásokra is sor került, amelyek közül rendkívül súlyos volt az Otelo Saraiva de Carvalho és Vasco Gonçalves között bekövetkezett szakadás. A Forradalmi Tanács cselekvésképtelenné vált. Megalakult a Direktórium 1975. július 25-én, de nyomban meg is bénult az egyetértés teljes hiánya miatt.

Augusztus hónap jellemzői: politikai téren a reakció dühös támadása, amely a nagy terrorhullámban jut kifejezésre; katonai téren az MFA legfelső struktúrájának felbomlása és megbénulása: gyakor-

latilag eltűnik a Forradalmi Tanács és a Direktórium, felszámolják az V. Hadosztályt, Vasco Gonçalves lemond és végül, már szeptemberben sor kerül a tancosi közgyűlésre.

A PKP intenzíven részt vett a reakciós jobboldal offenzívája ellen indított harcban, amely offenzíva a PSZP és a „Kilencek" uszályában tört előre. Az egyre mélyülő szakadás veszélyét látva, pártunk mindig hangoztatta a szocialisták és kommunisták és az MFA különböző szektorai között az újraközeledést és az egyetértés szükségességét.

Ez ellen a politika ellen a fegyveres erőknél hevesen küzdöttek a kispolgári radikálisok, akik képtelenek voltak a válságra *politikai megoldást* keresni, és ilyen megoldást nem is tudtak elfogadni, de arra sem voltak képesek, hogy a gyakorlatban alkalmazzák azt a *katonai megoldást,* amely mellett állandóan kardoskodtak.

Amikor a PKP hangsúlyozta azt a szükségszerűséget, hogy az MFA-n belül el kell kerülni a töréseket, hangsúlyozta annak szükségességét, hogy újra közeledni kell a „Kilencek csoportjához", egyes radikálisok opportunizmussal vádolták pártunkat, és kijelentették, hogy a válságra egyetlen megoldás van, az erő alkalmazása, a katonai megoldás. Ugyanakkor ennek a „katonai megoldásnak" az előirányzásánál semmit sem tettek, legfeljebb annyit, hogy sikerült a szervezetlenség, a fegyelmezetlenség és a felkészületlenség légkörét megteremteniük.

A „hatalom megszerzésére" irányuló egyes terveik és kezdeményezéseik vígoperába illenek. 1975. augusztus 23-án, a PRP-hez, a MES-hez és az UDP-hez tartozó emberek által ellenőrzött gyűléseken, amelyeket az RPM-nél (Katonai Rendőrségi Ezred – *a ford.*) tartottak, végre elhatározták, hogy „puccsot" hajtanak végre. De az elhatározás megmaradt a forró fejekben és az „összeesküvők" szertelen szólamában. Egy hónap múlva, szeptember 29-éről 30-ára virradó éjjel, a Foz-palotában folytatott némi bohóckodás után, a Belém-palotába mentek, hogy „ultimátumot" nyújtsanak át. De az „összeesküvés" komédiába csapott át, amikor Pinheiro de Azevedo, aki Costa Gómes távollétében ügyvezető köztársasági elnöki tisztet töltött be, isten nevében útjukra bocsátotta az „összeesküvőket", miután beszédet intézett hozzájuk. Később, a válság tetőpontján, néhány alakulatnál a balosok kiáltoztak, hogy „mindhalálig harcolni fogunk". De aztán tüstént eloldalogtak, anélkül, hogy akár egy lövést is leadtak volna. Nem

voltak ezek olyan emberek, akik képesek lettek volna „katonai megoldást" adni a válságra.

Az adott helyzetben kizárólag az újraközeledés, az egyetértés, az MFA újraegyesítése és átszervezése felelt volna meg a forradalom érdekeinek.

E mellett a politika mellett szállt síkra a PKP az V. Ideiglenes Kormány előtt és alatt, valamint e kormány lemondása után. E kormány 1975. augusztus 8-án lépett hivatalába. Tizedikén a PKP Központi Bizottságának plenáris ülése, amely megvizsgálta a helyzetet, rendkívül veszedelmesnek tartotta a szakadás súlyosbodását és az esetleges fegyveres összeütközést. A KB amellett foglalt állást, hogy politikai megoldást kell keresni.

Adott pillanatokban, természetesen, ahogyan a Katonai Baloldal esetében is megtörtént, pártunk egyes szektorai engedtek annak a kísértésnek, hogy a szélsőballal kellene szövetségre lépni.

Egyáltalán nem volt életképes és nem is tartott hosszú ideig pártunk részvétele egy Ideiglenes Titkárságban azzal a céllal, hogy demonstrációt szervezzenek különböző baloldali és balos szervezetekkel (FUR – Forradalmi Egységfront – a *ford.*) egyetértésben. A megegyezés, amint előre látható is volt, két nappal megkötése után már fel is bomlott. Először is azért, mert már a nagy tüntetésen a balosok azonnal a saját jelszavaikat akarták rákényszeríteni a többiekre. Másodszor azért, mert a PKP a saját független akciójában és Központi Bizottságának irányvonalát követve kezdeményező lépést tett, javasolva politikai megoldás keresését.

A PKP 1975. augusztus 20-án nyilvánosságra hozott Nyilatkozatában felhívta a figyelmet arra, hogy egy törés az MFA-n belül „ahelyett, hogy elősegítené a válság megoldását, bizonytalanság és belső konfliktusok újabb forrásait hozná létre, amelyeket az ellenforradalom feltétlenül kihasználna". „Az MFA megszilárdítása és egész léte nem egyik vagy másik szektorának hegemóniájától függ, hanem a tárgyalások és az egyetértés érdekében kifejtett komoly, felelősségteljes és azonnali erőfeszítésektől". Az V. Ideiglenes Kormánnyal kapcsolatban a PKP, noha kifejezésre juttatta támogatását a miniszterelnöknek, kijelentette, hogy „kész részt vállalni a válság megoldására irányuló megoldás keresésében, a forradalmi erők megszilárdításában, a politikai hatalom és esetleg a kormány átszervezésében" (az *Avante!* című lap 1975. augusztus 21-i számában).

Végül az augusztus 28-án tartott sajtókonferencián elhangzott a ja-

vaslat, hogy találkozzanak a *Köztársasági Elnöki Hivatal*, a Forradalmi Tanács, az Ideiglenes Kormány, az MFA három fő irányzatának (a Katonai Baloldal, a COPCON és a „Kilencek"), a PSZP, a PKP és a FUR-hoz tartozó néhány párt küldöttségei; ez utóbbiak abban az időben szorosan a COPCON-hoz kapcsolódtak (az *Avante!* című lap 1975. szeptember 4-i számában).

A PKP-nak ez a javaslata nem talált kedvező fogadtatásra. A Katonai Baloldal, amely abban az időben azzal volt elfoglalva, hogy a balosokhoz közeledjék, nem tartotta korrektnak, hogy tárgyalásokba bocsátkozzon a „Kilencekkel" és a PSZP-vel, akiket a balosok azzal vádoltak, hogy „fasiszták". A „Kilencek" már széles körű mozgósító munkában voltak, hogy kirobbantsák az V. Ideiglenes Kormány bukását és a Katonai Baloldal vereségét. Ami a balosokat illeti, ők „árulással" vádolták a PKP-t, pusztán azért, mert nem volt hajlandó csatlakozni sem a forradalmi frázispufogtatáshoz, sem a kalandorpolitikához.

Az események aztán két dolgot bizonyítottak be: először is azt, hogy a balos irányzat meddő szektásságával csak katasztrófához vezethet. Másodszor azt, hogy az adott helyzetben kizárólag a PKP állásfoglalása felelt meg a forradalom érdekeinek.

A VI. Ideiglenes Kormány megalakítása után a PKP arra törekedett, hogy aktivizálja a népi tömegek harcát a PSZP–PPD hegemónia által diktált jobboldali politika ellen, és állást foglalt a fegyveres erőknél tömeges méreteket öltő és a Katonai Baloldalt sújtó tisztogatások ellen, ugyanakkor továbbra is higgadtan és szilárdan folytatta a harcot az MFA-n belüli újraközeledésért és egyetértésért, az egységért valamennyi demokratával és kiváltképpen a szocialistákkal, igyekezve elkerülni a nép és a fegyveres erők közötti törést, amely – pártunknak mindig ez volt és ma is ez a véleménye – ha véglegesen bekövetkezik, végzetes lesz a forradalomra.

7. A politikai-katonai válság

Közvetlenül az alkotmányozó nemzetgyűlési választások után, a reakciós erők és a PSZP akcióba léptek az MFA-val kötött egyezmény visszavonása érdekében.

A PPD és a PSZP korábban kötelezettséget vállalt arra, hogy nagyobb változtatások nélkül fenntartja az Ideiglenes Kormányt egészen

az alkotmány hatálybalépéséig. De a választások eredményei alapján tüstént változtatásokat kezdtek tervezni.

Arra is kötelezték magukat, hogy elismerik az MFA szerepét, és hogy intézményesítik az MFA-t az új alkotmányban mint a szuverenitás egyik szervét. De nyomban azzal kezdték vádolni az MFA-t, hogy diktatúrát akar meghonosítani, és követelni kezdték „a katonák visszatérését a laktanyákba".

A kormány leváltása, az erőviszonyok megváltoztatására való törekvés a legfelső politikai-katonai szerveken belül, az MFA végleges eltávolítása a politikai életből mindazoknak a központi céljává vált, akik szembefordultak a forradalommal.

A PSZP első nagy kísérletére, hogy szakadásokat robbantson ki magukban a hatalmi szervekben, 1975. május elsején, hat nappal a választások után került sor. A PSZP visszautasította, hogy a PKP-val és a szakszervezetekkel együtt vegyen részt a felvonuláson. Külön felvonulást rendezett. A stadionba vonult, hogy kifütyüljék a miniszterelnököt. Magában a stadionban kisgyűléseket rendezett, mialatt a köztársasági elnök beszélt. A PKP és a szakszervezetek rendkívüli mértékű mozgósítása csökkentette e művelet hatását. De a népi mozgalom és a fegyveres erők mély sebeket kaptak.

A helyzet súlyosságára való tekintettel a PKP találkozót javasolt a PSZP-vel, amelyre 1975. május 5-én került sor. De a PSZP szemlátomást nem volt érdekelt abban, hogy bármilyen megegyezésre lehessen jutni.

Az ezt követő két hónapban tovább súlyosbodtak az ellentmondások és a konfliktusok a IV. Ideiglenes Kormányban, ahol a PSZP és a PPD naponta újabb és újabb nehézségeket támasztott, és az MFA-ban is, ahol az ellentmondások hangsúlyozottabbakká váltak.

De a politikai-katonai válság valójában csak akkor tűzi napirendre a hatalmi szervek (a kormány és Forradalmi Tanács) kérdését, amikor 1975. július 10-én, illetve 17-én a PSZP és a PPD miniszterei kilépnek a IV. Ideiglenes Kormányból.

A PSZP és a PPD kilépése a kormányból jeladás a reakció és a szociáldemokrácia együttes offenzívájának kirobbantására. Ez már nem csupán a kormány vagy az MFA ilyen vagy olyan határozatának meghiúsítására irányul, hanem a IV. Ideiglenes Kormány megbuktatására is, egy Vasco Gonçalves vezette V. Ideiglenes Kormány alakításának megakadályozására, továbbá az MFA tényleges feloszlatásának kiprovokálására.

Ezeken a hatalmi szervekkel kapcsolatos elsődleges célokon kívül az offenzíva a munkás- és a népi mozgalom ellen, egy haladó kormány és az MFA fő alapja és támasza ellen irányult, igyekeztek tűz alatt tartani, megbénítani, és ha lehetséges, lerombolni alapvető szervezeteit: a szakszervezeteket és forradalmi élcsapatát, a PKP-t.

Nem véletlen, hogy a Vasco Gonçalves és később az V. Ideiglenes Kormány ellen indított nagy politikai offenzíva egyidejűleg robbant ki a PKP és a szakszervezetek ellen irányuló nagy terrorhullámmal.

Július 10-én kilépett a kormányból a PSZP. Július 13-án Rio Maiorban a PKP munkaközpontjának megtámadásával és a „kommunisták utáni hajtóvadászattal" kirobban a terrorhullám, amely szélesedik a következő napokban. Július 17-én kilépett a kormányból a PPD. Július 19-én a PSZP újabb „lisszaboni menetelést" kísérel meg, azzal a tervvel, hogy „félmillió" embert von össze, akik majd Vasco Gonçalves lemondását követelik. A munkásosztály és a forradalmi erők mozgósítása szembeszállt ezzel a tervvel. De Mário Soares beszédének élessége jól mutatja a PSZP és a PPD offenzívájának egybeesését a terrorizmus támadásával.

A terrorhullám nyomon követi az V. Ideiglenes Kormány megalakítása elleni, majd amikor ez 1975. augusztus 8-án megalakult, a lemondása érdekében indított politikai kampány kibontakozását. Ugyanez év júliusában 86 terrorcselekményre került sor, amelyek közül 33 esetben megtámadták, kifosztották és felgyújtották a PKP munkaközpontjait, illetve bombát robbantottak, gyújtogattak és támadásokat követtek el; 23 esetben a pártmunkások visszaverték a kísérleteket. Augusztusban, amikor az V. Ideiglenes Kormány elleni offenzíva fellendülőben volt, a terrorizmus is tetőpontjára hág 153 terrorcselekménnyel, amelyek közül 82 esetben megrohanták és lerombolták a munkaközpontokat (a PKP 55, az MDP/CDE 25 munkaközpontját), 39 esetben gyújtogattak, 15 esetben bomba robbant, 23 esetben támadást követtek el. A terrorizmus célpontjai éppen ugyanazok a pártok voltak, amelyek ellen a PSZP, a PPD és a CDS politikai akciói is irányultak.

Az ezt követő hónapokban a reakciós erők és a szociáldemokrácia offenzívája minden fronton kibontakozik. A politikai akciókon és a terrorcselekményeken kívül hatalmas megtévesztő és rágalomhadjárat folyik, a nagybirtokosok támadásokat intéznek a földreform ellen, a forradalom ellenségei felszítják a társadalmi konfliktusokat, egymást

követik a balos provokációk és a katonai összeesküvések azzal a céllal, hogy a politikai válságot erőszakkal oldják meg.

A munkásosztály, a dolgozó tömegek, a szakszervezetek és pártunk erőteljesen reagált a reakciós offenzívára. A fegyveres vagy a militarizált erők támogatását élvező felfegyverzett fasiszta bandák által megtámadott munkaközpontok védelmében pártmunkásaink a bátorság és a hősiesség nagyszerű példáit mutatták, és egyesek életükkel fizettek odaadásukért. A gyárakban, a földeken, az utcán a dolgozók és a demokraták elszántan szembeszálltak a reakciós offenzívával. Nagygyűlésekre és demonstrációkra került sor.

A dolgozó nép és az MFA a reakciós offenzíva ellenére is újabb előrehaladást ért el a demokratikus átalakulásban. Újabb államosításokra került sor. Számos vállalatnál bevezették a munkásellenőrzést. A földreform még gyorsabb ütemben haladt előre.

Ezért a politikai válságot csupán a katonai válság megoldásával lehetett megoldani. És az MFA-n meg a fegyveres erőkön belül uralkodó helyzet alakulása volt az, amely végül is jelentős változásokat hozott a hatalmi szervekben.

Miután a PSZP és a PPD kilépett a IV. Ideiglenes Kormányból, a politikai-katonai válság fejlődése *két fő szakaszra* osztható:

Az első szakasz akkor vette kezdetét, amikor a PSZP és a PPD kilépett a IV. Ideiglenes Kormányból (1975. július 10-én, illetve 17-én), és a tancosi nyilatkozatig tartott.

A második szakasz a nyilatkozattól egészen 1975. november 15-ig terjedt.

Ez a négy hónap tele van heves konfliktusokkal (katonai, politikai, társadalmi konfliktusokkal) és az állandó harc jegyében telik el. E harc során minden órában, minden percben álláspontok fölött vitatkoznak, a védekező akciókat ellentámadások követik, egy időre bizonytalanná válnak az erőviszonyok a forradalmi baloldal és a nagy koalíció között.

A válság kibontakozása *a forradalmi baloldal vereségébe torkollt.* Az első szakasz végén *eltávolítják Vasco Gonçalvest és formailag feloszlatják az MFA-t.* A második szakasz végén *teljesen átszerveznek katonai alakulatokat és szervezetileg ténylegesen feloszlatják az MFA-t.*

A haladó erők szemszögéből nézve az egész első szakasz azoknak az erőfeszítéseknek a jegyében telik el, amelyek célja tömegméretű akciók kibontakoztatása a forradalom védelmében, egy olyan haladó

kormány alakítása, amely az adott feltételek között képes kormányozni; illetve a fegyveres erők megtartása a nép oldalán.

Az V. Ideiglenes Kormány megalakítását súlyosan veszélyeztette a megosztottság súlyosbodása az MFA-n belül, kezdve a Forradalmi Tanáccsal.

A Direktórium megalakítása (tagjai Costa Gomes tábornok, köztársasági elnök, Vasco Gonçalves tábornok, miniszterelnök és Otelo Saraiva de Carvalho tábornok, a COPCON parancsnoka) 1975. július 25-én az egyetértés hiányának elismerése és meddő megoldási kísérlet. Pozitív szerepet tölthetett volna be, ha ez a három ember megértette volna, hogy a hármuk sorsa összefügg egymással, hogy *feltétlenül szükséges* lett volna közöttük az egyetértés, a megegyezés, a közös cselekvés, olyan gyakorlati intézkedések foganatosítása, amelyek megmentik a portugál forradalmat és végső soron megmentik őket magukat is.

Ezzel szemben tüstént összeférhetetlenségek robbantak ki. Az értesülések szerint július 26-án Otelo de Carvalho kötelezte magát arra, hogy katonai támogatást nyújt Vasco Gonçalves új kormányának, amelyben ő töltené be a miniszterelnök-helyettesi tisztet, de 27-én állítólag visszavonta ezt a döntését, katonai támasz nélkül hagyva Vasco Gonçalvest ebben a sorsdöntő pillanatban.

Nyomban ezután a „Kilencek Dokumentuma" (1975. augusztus 7-én) mélyreható ellentéteket hozott nyilvánosságra és hivatalos ténynyé tette az MFA szakadását, katonai téren egészítve ki a demokratikus pártok szakadását, amely egy hónappal korábban következett be, amikor a PSZP kilépett a IV. Ideiglenes Kormányból.

Ily módon a reakciónak sikerült elérnie egyik döntő fontosságú célját: az MFA és a demokratikus erők felbomlását.

A hatalmi űr a kormány és a politikai-katonai vezetés egyidejű megbénulásával keletkezett (a reakció igyekezett ezt fokozni) és megnyitotta az utat a jobboldal erőszakos fellépése előtt. A válság megoldása szempontjából pozitív esemény volt az V. Ideiglenes Kormány megalakulása 1975. augusztus 8-án. De az új kormány a Forradalmi Tanács támogatása nélkül (amely abban az időben gyakorlatilag meg volt bénulva), a COPCON támogatása nélkül nem volt képes a kormányzáshoz szükséges katonai erők parancsnoki vonalait irányítani. Ilyen körülmények között léte szükségszerűen csak rövid tartamú lehetett.

A PKP ismételten felhívta a figyelmet, milyen veszélyekkel jár egy ilyen kormány megalakítása az MFA helyzetének megoldása nélkül. Később, amikor az V. Ideiglenes Kormány már megalakult, a PKP, támogatva a miniszterelnök bátor erőfeszítéseit, a kormány fennmaradásának elengedhetetlen feltételeként hangsúlyozta, hogy a Katonai Baloldal magatartásában fordulatnak kell bekövetkeznie abban az értelemben, hogy az MFA különböző szektorai, kiváltképpen a baloldal és a „Kilencek", újra közeledjenek egymáshoz és egyetértésre jussanak.

Időközben rendkívül hevessé vált az V. Ideiglenes Kormány ellen folytatott kampány. Az alakulatoknál a jobboldal azonnal tömegesen támogatja a „Kilencek Dokumentumát", nem azért, mintha maradéktalanul egyetértene vele, hanem azért, mert harci „platform" a baloldal ellen. Miután „demokratikusan" megvitatták, Vasco Gonçalves és az MFA elleni bizalmatlansági indítványként megszavazzák. A belső szakadások és a balos radikalizmus legyengíti a Katonai Baloldal reagálási képességét. A munkásosztály és a népi tömegek széles körű mozgalmat indítanak a kormány és az MFA támogatására, ez állandó tömegakciókban és nagyszabású demonstrációkon jut kifejezésre. De mivel nem volt meg a támogatás a katonai körökben, a kormány nem maradhatott fenn.

Vasco Gonçalves ellen egyidejűleg harcolt a reakció, a „Kilencek" és a balos szektorok. Otelo Saraiva de Carvalho kiemelkedő szerepet töltött be eltávolításában; először is azzal, hogy megtagadta a támogatást a IV. Ideiglenes Kormánytól konkrét esetekben (a spanyol nagykövetség elleni támadás, a Rádió Renascença provokációi és más esetekben). Továbbá azzal, hogy kötelezettséget vállalt az V. Ideiglenes Kormány támogatására, és hogy az utolsó pillanatban visszakozott. Aztán azzal a kijelentésével, hogy támogatja a „Kilencek Dokumentumát" (1975. augusztus 7-én), noha ő nem írta alá. Végül azzal, hogy megírta híres levelét (1975. augusztus 28-án) Vasco Gonçalvesnek, kijelentve, hogy ő lemondatná, noha ilyesmire nincs hatalma.

Az V. Ideiglenes Kormány és miniszterelnöke, amelyet és akit az első naptól kezdve létükben fenyegettek, higgadtan és tárgyilagosan kezdett foglalkozni az országos problémákkal, értékes kormányrendeleteket bocsátott ki, olyan rendeleteket is kidolgozott még, amelyeket később a VI. Ideiglenes Kormány hagyott jóvá, kivívták ezzel a dolgozó nép széles rokonszenvét és támogatását. De az adott körülmények között képtelen volt ellenállni a reakció, a jobboldal, a bal-

oldaliság, az MFA-beli számos egykori harcostárs, a reakciós politikai erők és a PSZP egyesített támadásainak.

Augusztus 30-án a köztársasági elnök felmentette Vasco Gonçalves tábornokot miniszterelnöki tiszte alól. Néhány nappal később a tancosi közgyűlés, egy igazi katonai nyilatkozat, eltávolította Vasco Gonçalvest a fegyveres erőknél és az MFA-ban betöltött magas beosztásaiból és tisztségeiből, és megvonta a Katonai Baloldaltól mindazokat a pozíciókat, amelyekkel a kulcsfontosságú döntési központokban rendelkezett.

A tancosi közgyűléstől egészen november 25-ig, két hónapon és húsz napon át bontakozott ki a politikai-katonai válság második szakasza.

Ebben a hosszú időszakban a harc lényegében az MFA fennmaradásának vagy felszámolásának kérdése, a VI. Ideiglenes Kormány jobbratolódása vagy balrahajlása körül folyt.

A harc két fő fronton bontakozik ki, amelyek szorosan összefüggnek egymással: az egyik a tömegek frontja, amelyek a VI. Ideiglenes Kormány mögött sorakoztak fel, és amelyben a népi mozgalom erőteljes akciókat folytat a PSZP–PPD egyeduralom által erőszakolt jobbrafordulás ellen, miközben a jobboldali erők egymással szövetkezve nagy és közös tömegmegmozdulásokat szerveznek a „rettenthetetlen tengernagy" támogatására, akit aztán később csalárdul ejtenek; a másik a katonai front, ahol óráról órára súlyosbodik a fegyveres erők tényleges ellenőrzéséért folytatott harc.

A *tömegek harca* a VI. Ideiglenes Kormány jobboldali politikája ellen rendkívüli méreteket ölt a szabadságjogok, a dolgozók érdekei, a forradalom vívmányai védelmében. A földreform mellett rendezett szolidaritási nap a Május 1. Stadionban (1975. szeptember 27-én), az Intersindical nagygyűlése a Campo Pequenóban (1975. október 1-én), amelyen 20 000-en vettek részt, a vasasok sztrájkja (1975. szeptember 24-én), újabb munkabeszüntetésük és tüntetésük a Munkaügyi Minisztérium előtt (1975. október 7-én) 100 000 dolgozó részvételével, az alentejói mezőgazdasági bérmunkások és az építőipari dolgozók sztrájkjai, a kétórás munkabeszüntetés Lisszabon tartományban jelzik a munkásosztály szilárd ellenállását az PSZP–PPD hegemóniája alatt álló VI. Ideiglenes Kormány népellenes politikájával szemben.

A dolgozók heteken át riadókészültségben vannak, a munkaközpontokat, szakszervezeteket, szövetkezeteket őrzik, szorosabb kapcsolatra

törekednek a katonákkal, készen arra, hogy a veszély színhelyére siessenek szervezeteik hívó szavára.

Országszerte nagygyűlésekre és demonstrációkra kerül sor. 1975. november 16-án, válaszul arra a gyűlésre, amelyet (a CDS, a PPD, a PSZP, balosok és reakciósok) a VI. Ideiglenes Kormány támogatására rendeztek, sor kerül a lisszaboni ipari övezet demonstrációjára, amely Terreiro do Paçóban mintegy 200 000 embert szólít egybe, tehát az egyik legnagyobb szabású tömegdemonstráció 1974. április 25-e óta. Négy nappal később (1975. november 20-án) újabb nagy tüntetésre kerül sor (100 000 ember) Belémben.

Katonai téren a „Kilencek" és a mérsékeltek szektora, amely fenntartotta szövetségét a jobboldallal, igyekszik újjászervezni a parancsnokság sorait és megszerezni a fegyveres erők fölötti tényleges ellenőrzést, a Katonai Baloldal és más haladó szektorok pedig arra törekszenek, hogy ellensúlyozzák és meghiúsítsák ezt az akciót, és hogy saját erejüket és támaszaikat szervezzék és fejlesszék.

Ez a harc rendkívüli hevességgel folyik és igen változatos formákat ölt. Változások a legfelső szervekben. Tisztogatások. Kinevezések. Rehabilitálások. Parancsok megtagadása. Zendülések, engedetlenségek és lázongások. Tiszti, altiszti, sorkatonai nagygyűlések. Nagy katonai csapatmozdulatok. Összeesküvések helyi és tartományi szinten. Előkészületek nyilatkozatok tételére és „katonai felvonulásokra" a „Lisszaboni Kommuna" ellen.

A parancsnoksági szervekben bekövetkezett változások közül kimagaslanak a Forradalmi Tanácsnál bekövetkezett személyi változások (1975. szeptember 8-án és 11-én). A fegyveres erők újjászervezésére irányuló intézkedések közül kimagaslik az AMI (Beavatkozási Katonai Csoportosulás) létrehozása (1975. szeptember 26-án).

Az éles konfliktusok és a nagy népi mozgósításokhoz kapcsolódó katonai harcok eseményei között meg kell említeni a különböző parancsmegtagadásokat és lázongásokat, a CICAP–RASP (a portói katonai gépkocsivezetőképző központ és tüzérségi alakulat – *a ford.*) esetét: a katonai alakulatok részéről a parancsok teljesítésének megtagadását, az egységek népi támogatását, amikor is a tömeg körülvette a szóban forgó alakulatok körletét; a beirolai hadianyag-raktár esetét, ahol az 1975. október 7-én megtartott plenáris ülés után a helyőrség több mint egy hónapon át megakadályozta lőszerek és minden felszerelés kiadását; és más esetek.

A baloldalt sújtó tisztogatások és a jobboldali veszély ellen irányuló

katonai mozgalomként kibontakoznak a SUV- (Egyesült Katonák Győzni fognak) szervezetek, amelyek nagyszabású demonstrációkat rendeznek (több ezer katona Portóban 1975. szeptember 10-én, több mint ezer katona Lisszabonban 1975. szeptember 29-én, 3000–4000 katona Coimbrában 1975. október 9-én, ezer és ezer katona Entroncamentóban 1975. október 29-én, sok ezer katona Évorában 1975. október 15-én).

A tömegek harcait és a katonák harcait egyaránt *negatív irányban befolyásolták a balos mesterkedések*, amelyek célja a forradalmi folyamat irányításának megkaparintása és az akciók olyan irányba terelése volt, hogy összecsapásokhoz vezessenek a fegyveres erőkkel.

Így történhetett meg, hogy a fegyveres erők megbízhatatlan elemei és az építőipari dolgozók körülzárták a S. Bento-palotában ülésező VI. Ideiglenes Kormányt, hogy a Rádió Renascença adásaiban kalandorkodó őrjöngésbe csapott át, ez játszott közre az 5. hadosztály frázispufogtatásaiban, egyes alakulatok, például a RALIS és a PM balos, álforradalmi „civakodásában".

Ezek a befolyások, amelyekkel a továbbiakban részletesebben foglalkozunk, előmozdítják a jobboldal szövetségének erősödését és a Katonai Baloldal legfőbb erőinek szétzilálódását és operatív tehetetlenségét.

A fegyveres erőknél konfliktusok és harcok visszhangja, miként a korábbi időszakokban is, parancsnokok leváltásában vagy leváltási kísérletekben (például Corvacho dandártábornok esetében), baloldali tisztogatásokban, alakulatok és szolgálati állomások átszervezésében nyilvánul meg. Maguk az 1975. november 25-i zendülések közvetlenül a parancsnoki tisztségekhez kapcsolódnak. Az ejtőernyősök követelik a CEMFA (a Légierők vezérkari főnöke – *a ford.*) lemondását. A RALIS és a COPCON más alakulatai követelik, hogy Otelo de Carvalho maradjon továbbra is az RML (lisszaboni katonai körzet – *a ford.*) parancsnoka, és ne valósítsák meg Vasco Lourenço kinevezését.

A VI. Ideiglenes Kormány önfelfüggesztése és az a fenyegetés, hogy az Alkotmányozó Nemzetgyűlést Portóba helyezik át (1975. november 20-án), riadó a jobboldali offenzíva megindítására. Ugyanazon a napon 123 ejtőernyős tiszt elhagyja a tancosi támaszpontot, Jaime Neves ezredes a VI. Ideiglenes Kormányt támogató nyilatkozatot ad át a Forradalmi Tanácsnak, mozgósítják az erőket a baloldal ellen. November 23-án egy gyűlésen Mário Soares azzal fenyegetőzik, hogy „megbé-

nítja az országot". November 24-én a reakció Rio Maiorban barikádokat emel és elvágja az összeköttetést az ország északi fele és Lisszabon között. November 25-én megindulnak a katonai műveletek.

A válság súlyosbodásával arányosan növekedett a fegyveres összecsapás veszélye, amely, ahogyan a PKP figyelmeztetett rá, végzetes lehetett volna a forradalomra.

A PKP figyelmeztetett azokra a veszélyekre, amelyekkel a „Kilencek" és a reakció szövetsége járt, azokra, amelyeket a Katonai Baloldal és a balosok szövetsége hordozott magában. A „Kilencek"-hez kapcsolódva a reakció a baloldal elleni katonai csapásra és ez utóbbi katonai megsemmisítésére szított, hogy aztán érvényt szerezzen a saját követeléseinek. A Katonai Baloldalhoz kapcsolódva a balosok fegyveres csapásra bujtogattak a „Kilencek csoportja" ellen, abban a reményben, hogy a COPCON tevékenységében érvényesülő befolyásuk révén megkaparinthatják a döntési központokat.

A meglevő feltételek között a katonai összecsapás csaknem elkerülhetetlenül a reakciónak kedvezett volna. A PKP megsokszorozta erőfeszítéseit, nehogy ez a veszedelem konkretizálódjon. Ezt tette általános politikai tevékenységével, a tömegek harcához adott orientációval, azzal a számtalan kapcsolatfelvétellel és megbeszéléssel, amelyet gyakorlatilag az MFA valamennyi szektorával, a Katonai Baloldallal, a COPCON-nal és a „Kilencek csoportjával" is folytatott.

Az események maradéktalanul igazolták, hogy helyes volt pártunk orientációja, amikor politikai megoldásra törekedett, amikor igyekezett előmozdítani az újabb közeledést és a megértést az MFA különböző szektorai között, amikor szilárdan harcolt a jobboldali fenyegetések ellen, de nem hagyta magát balos kalandokba sodorni.

Amikor már megkezdődtek a zendülések, a COPCON-ba magukat befészkelt balos csoportok megpróbálták a katonai lepel alatt a saját vezetésüknek alárendelni a munkásmozgalmat, a saját kalandor terveiknek alárendelni a munkásosztály harcát. A PKP által 1975. november 24-ére hirdetett általános sztrájk előestéjén – az általános munkabeszüntetés alatt üzemi nagygyűlésekre került volna sor, hogy megvitassák a politikai helyzetet – gyűlést tartottak a balos katonák, és ott elhatározták, hogy az MFA nevében elmennek ezekre az üzemi gyűlésekre, hogy ott elfogadtassák a COPCON–PRP (a Proletariátus Forradalmi Pártja, szélsőbaloldali csoport – *a ford.*) „platformját", és ezt csupán azért nem sikerült elérniök, mivel a dolgozók e mesterkedéssel nem hagyták félrevezetni magukat.

Ha pártunk a balos radikalizmus útjára lépett volna, ha az utolsó percben hagyta volna magát valamilyen lázadás jellegű kalandba belerántani (ahogyan néhány felelőtlen elem követelte), a munkásmozgalmat beláthatatlan következményekkel járó katasztrófába vitte volna önmagával együtt, szélesre tárva a kapukat a fasizmus előtt.

A reakció, valamennyi jobboldali erő és a PSZP *1975. november 25-ét* a hatalom megszerzésére irányuló puccs- vagy lázadási kísérletnek nevezte.

A valóságban a baloldal részéről nem történt sem puccs, sem kísérlet a hatalom átvételére. Abban a helyzetben, amelyre a legsúlyosabb konfliktusok és a fegyveres erőknél folyó harcok voltak jellemzők, november 25-e – egyrészt a katonai zendülésekkel, másrészt a baloldal ellen gondosan előkészített műveletekkel – a parancsnokok el nem ismerésének, a parancsnoki posztokért vívott harcoknak, a katonai egységeknél uralkodó politikai befolyás ingadozásainak abba a folyamatába illeszkedik, amelynek célja az erőegyensúly felborítása és a vezető szervek összetételének megváltoztatása volt.

Ha november 25-e bizonyít egyáltalán valamit valamilyen országos méretű katonai akció előkészületeit illetően, akkor ezeket az előkészületeket nem a Katonai Baloldal hajtotta végre (még kevésbé a szélsőbal, amelyet teljes tehetetlenségre kárhoztatott az anarchia és az általános parancsmegtagadás), hanem a Katonai Baloldal ellen szövetkezett erők és szektorok tették.

November 25-e a Katonai Baloldal nagy vereségét, felbomlását és széthullását és (a tartományok és az alakulatok szintjén) az MFA-nak mint szervezett forradalmi katonai mozgalomnak az eltűnését jelentette. De nem jelentette a forradalom végleges vereségét, ahogyan egyesek siettek levonni a következtetést.

8. A baloldaliság a jobboldal szövetségese

1974. április 25-étől napjainkig, miként a diktatúra idején is, a baloldaliság, a kispolgári radikalizmus kifejeződése a lehető legnegatívabb szerepet töltötte be a forradalmi folyamatban. Ezt az irányzatot komoly felelősség terheli azokért a vereségekért, amelyeket a népi mozgalom és a fegyveres erők elszenvedtek. Számos esetben nyíltan szembefordult az április 25-i forradalommal, amely „nem a nép megmentésének, hanem a tőke megmentésének szentelte magát" (az UDP

programnyilatkozata, 1975. január 3-án), a baloldaliság képviselői egy követ fújnak a reakcióval és objektíve vagy tudatosan mindig a reakció malmára hajtották a vizet.

A forradalmi folyamat során a baloldaliság mindig a reakció segéderejeként és tényleges szövetségeseként cselekedett. A reakció valamennyi offenzíváját mindig a balos akciók fokozódása készítette elő vagy kísérte, ezek céljai ugyanazok voltak, mint a reakciós offenzíva céljai.

Ezt az összefüggést olyan sokszor lehetett megfigyelni, hogy számos esetben a balos kezdeményezések és provokációk megindítása biztos barométerként szolgált a küszöbönálló reakciós offenzívákat illetően.

A baloldaliság eszmékben, koncepciókban és cselekedetekben nyilvánul meg. Az áramlatok, a pártok és csoportok igen nagy mennyiségére terjed ki. Egyes esetekben csupán *irányzatként* jelentkezik a forradalmi folyamat hatékony szektoraiban és csoportosulásaiban. De lényeges kifejeződésként a baloldaliság olyan politikai csoportosulásoknál mutatkozik, amelyek szervezettek és rendszeres tevékenységet folytatnak.

Egyes csoportok [Mozgalom a Proletariátus Pártjának Újjászervezésére (MRPP), Munkás–Paraszt Szövetség (AOC) Portugáliai Marxista–Leninista Kommunista Párt (PCP m.–l.) – *a ford.*], amelyek egy ideig „szélsőbalként", „ultraforradalmárokként" szerepeltek, a szélsőjobb közvetlen ügynökeinek bizonyultak. Ledobva álarcukat, nyíltan szövetségre léptek a PPD-vel és a CDS-szel, jogosan rászolgálva, mint más balos csoportok is, a „retkek" jelzőre, mivel kívülről vörösek, de belülről fehérek. Neonáci csoportok ezek, a szélsőjobb élcsapatai és provokátorai.

A reakció és ezek a csoportocskák már nem is tagadják együttműködésüket. Másokkal kezd ugyanez bekövetkezni. Az Azori-szigeteken, a tartományi választások alkalmával, bármennyire meglepőnek tűnjék is a tájékozatlanok szemében, a szeparatisták az UDP szélsőbalosait támogatták. Az UDP az MRPP nyomdokába lépett. Amikor az MRPP leszerepelt, lejáratta magát és lelepleződött, az UDP lép a helyére a provokatív akcióban. Az UDP (Népi Demokratikus Unió – *a ford.*) vagy az Újjászervezett Portugál Kommunista Párt [PCP (r.)] nem más, mint a reformált MRPP. Éppúgy, mint egy évvel ezelőtt az MRPP, miközben a „burzsoázia pártjaival kötött kompromisszumok" és a „csúcsok" egyezményei ellen kiabál, a PSZP-vel kacérkodik és köt

egyezményeket. Nem telik bele hosszú idő, és eljut a PPD-hez meg a CDS-hez is.

Ezeken kívül vannak más csoportok is, amelyek balos tevékenysége érezhető. Ezekből sok van. Noha nagy többségükben maoista ihletésűek, egymás ellen hadakoznak. De valamennyiüknek van néhány lényeges közös jellemvonása.

A baloldaliságot elsősorban *az jellemzi, hogy képtelen elemezni a konkrét helyzetet, képtelen ennek megfelelő orientációt és taktikát kidolgozni.*

A legkülönbözőbb helyzetekben mindig ugyanazt a választ adják és mindig ugyanazt a nyelvet használják. Szervezeti és akcióbeli formáik csaknem változatlanok. Az erőszakos harci formákat dogmának tekintik. Szövetségi politikájuk elvtelen, konjunkturális és opportunista szövetségi politika, amelyben teljesen mindegy, hogy éppen az ellenséggel szövetkeznek a szövetséges ellen.

Mivel ez az irányzat a forradalmakat „cselekvő kisebbségeknek" tulajdonítja, lebecsüli a munkásosztályt és a tömegeket, és arra törekszik, hogy az élcsapatelemeket voluntarizmusba, puccsista magatartásba és elszigetelődésbe taszítsa. Igyekszik támadásba vetni a tömegeket, még akkor is, amikor a körülmények a visszavonulást és az erők átszervezését követelik meg. Mindent egy adott pillanatban és egy csapásra követel, „adj uram Isten, de mindjárt" és még a távol levő végső célokat is úgy tünteti fel, mintha azonnali célok lennének.

Abban a pillanatban, amikor a társadalmi és a katonai erőviszonyok kedvezőtlenül alakulnak a forradalmi erők szempontjából, a baloldaliság olyan hamis illúziókat táplál, hogy offenzívában van és már közel áll a teljes és végleges győzelem.

Mindezek miatt, ahogyan a portugál forradalom is bebizonyította, a baloldaliság a kudarc és a katasztrófa politikája.

A baloldaliságot másodsorban *az jellemzi, hogy fő ellenségnek nem a reakciós erőket jelöli meg, hanem a reakció fő ellenségeit.*

A portugál forradalmi folyamat során, miként a reakció, a balosok is az MFA-t, a Forradalmi Tanácsot, a PKP-t, a szervezett munkás- és népi mozgalmat jelölték meg fő ellenségként.

Abban a pillanatban, amikor a reakció minden erejét az V. Ideiglenes Kormány ellen összpontosította, a balosok ugyanezt cselekedték. Az UDP számára az V. Ideiglenes Kormány „antidemokratikus és

népellenes kormány" volt, „amelyet a tömegeknek egyáltalán nem szabad támogatniok" (az UDP Központi Bizottságának 1975. augusztus 11-i közleménye), „bábkormány, amitől a nép semmit sem várhat" (az UDP Központi Bizottságának 1975. augusztus 19-i közleménye).

A balosok akciójukat nem a reakció, nem a fasiszták, nem a terrorizmus ellen irányítják. Mindig arra törekedtek, hogy kampányaik, tüntetéseik és sztrájkjaik az MFA és a kormány ellen irányuljanak. A S. Bento-palota előtt rendezett sorozatos tüntetések teljes mértékben egyeztek a reakciósok céljaival.

Amikor 1975. november 25-e után változott a helyzet, a balos csoportok szemlátomást előnyben részesítettek egy jobboldali kormányt (vagy jobboldali politikát folytató PSZP-kormányt) egy olyan baloldali kormánnyal szemben, amelyben helyet kap a PKP. A választások után a balos csoportok elfogadták a PSZP-nek azt a gondolatát, hogy „homogén szocialista kormányt" alakítson (A. Barreiros, a *Diário de Noticias* című lap 1976. július 20-i számában), és ugyanazt az alapvető tézist fogalmazták meg, mint a reakció, a CDS, a PPD, az imperializmus és Kissinger: „A PKP nem vehet részt a kormányban" (az UDP sajtókonferenciája 1976. április 29-én).

A balos álforradalmárok kommunistaellenessége egy cseppet sem kevésbé vak és heves, mint a szélsőjobb kommunistaellenessége. A balosok szemében, éppúgy, mint a reakció szemében, a fő ellenség, az első számú közellenség a PKP.

A baloldaliságot harmadsorban *a szakadár és a bomlasztó akció jellemzi minden harci fronton, valamint az, hogy ugyanakkor elősegíti a jobboldali erők csoportosulását és egyesülését.*

Mindenütt közbelép, igyekszik megosztani a forradalmi erőket, intrikál, összeférhetetlenségeket és konfliktusokat szít, a zsarolás és az erőszak gyakorlatát vezeti be, konfliktusok, türelmetlenség és gyűlölködés légkörét teremti meg a dolgozók között, a demokraták között.

Radikális frázispufogtatásával, a tevékenységét jellemző szélsőségeivel, az erőszakkal, a zűrzavarral, a „minél rosszabb, annál jobb" politikájával, a baloldalról rajzolt torz és tekintélyromboló képpel elősegíti a reakció befolyását jelentős társadalmi rétegekben.

A baloldaliság a baloldali erők bomlasztásának és a jobboldali erők csoportosulásának egyik eszköze.

A baloldaliságot negyedsorban *a jobboldal javára elkövetett provokációk jellemzik.*

A balos csoportok a reakció provokációs különítményévé váltak.

A forradalmi folyamat első szakaszában a balos csoportok heves támadásokat intéztek a jobboldali pártok ellen, hogy ezek a forradalom „áldozatainak" tűnjenek és politikai hasznot húzzanak a provokációkból.

A CDS hasznot húzott abból, hogy Lisszabonban az MRPP megtámadta az egyik gyűlését és feldúlta berendezéseit (1974. november 4-én), mivel ez nemcsak a CDS és a jobboldal ellen irányuló nagy provokáció volt, hanem a kormány és a demokratikus folyamat ellen is irányult. A CDS hasznot húzott a portói balos tüntetésből és blokádból, amely megakadályozta I. kongresszusának megtartását, hasznot húzott abból is, hogy Bragançában (!) ismeretlen tettesek megrohanták székházát, valamint más akciókból, amelyeket látszólag a „CDS ellenségei" hajtottak végre.

A balos provokáció olyan mértékben szolgálja a reakciót, hogy nehéz vagy teljesen lehetetlen megmondani, hol ér véget a balos csoportok tevékenysége, és hol kezdődik a nyíltan reakciós szervezetek munkája.

A PPD setúbali provokációja március 11-e küszöbén egybeesik a balos csoportok provokációival. A PSP-erők (Állambiztonsági Rendőrség – *a ford.*), amelyek géppuskasorozatokkal avatkoztak közbe, szemlátomást felkészülten várták ezeket a provokációkat. A balos provokáció Custóiasban is elősegítette (1976. január 1-én) a reakciós erőszak alkalmazását.

A politikai-katonai válság kibontakozása során a Patriarchátus (a lisszaboni püspöki palota – *a ford.*) előtt a Radio Renascença rádióállomással kapcsolatos nagy provokáció (1975. június 18-án) –, majd annak kapcsán egy tüntetés a Patriarchátus mellett, egy ellentüntetés, összetűzésekkel, az egyház szidalmazásával, a Patriarchátusnál „menedéket" kereső katolikusokkal, ezeknek katonai járműveken történő látványos elszállításával – nagymértékben segítette a reakciós erőket a fiatal demokrácia ellen indított offenzívájukban, és előmozdította, hogy a katolikus lakosság soraiban kiszélesedjék a reakció bázisa.

Itt említjük meg azt a hatalmas provokációt, amelyet az UDP és más balos erők a spanyol nagykövetség ellen követtek el (1975. szeptember 27-én), megostromolták, megrongálták, kifosztották és felgyújtották a követség épületét, mindezt úgy tüntették fel, mint „forradalmá-

rok" akcióját. Provokációjukkal lejáratták a kormány és a forradalom tekintélyét, és ezreket taszítottak a reakciós jobboldal karjaiba.

Mindkét utóbbi esetben a fegyveres erőknél levő reakciós és balos elemek, bár értesítést kaptak, hagyták, hogy a provokációt előkészítsék és elkövessék, anélkül, hogy bármilyen kísérletet tettek volna megakadályozására.

A tömegdemonstrációkon a balos provokációk mindig igyekeztek kiélezni a konfliktusokat, provokálni a fegyveres és a militarizált erőket, hogy ezek a nép ellen forduljanak. Ahelyett, hogy közelebb hozták volna egymáshoz a népet és a fegyveres erőket; ahelyett, hogy segítették volna leküzdeni az akadályokat, felvenni a kapcsolatokat; ahelyett, hogy előmozdították volna a nép és a fegyveres erők barátkozását, a balos csoportok provokációikkal rendszeresen igyekeztek lehetetlenné tenni a közeledést és a közös akciót.

Ily módon a baloldaliság a népi mozgalmat sújtó reakciós elnyomás kirobbantójaként működik.

A baloldaliság minden harci fronton káros, ahol felüti a fejét.

A munkás- és a népi mozgalomban, a szakszervezetekben, a közvetlen és egységes népi szervekben, a fegyveres erőknél a baloldaliság, valahányszor befolyásra tesz szert, a helyzet téves felméréséhez, az erőviszonyok téves felbecsüléséhez, téves jelszavak elfogadásához, téves harci formákhoz és módszerekhez vezet, mivel téves utakon és kalador utakon jár.

A *politikai fronton* a baloldaliság igyekszik eltéríteni a tömegeket céljaiktól, igyekszik rábírni őket arra, hogy zsákutcába vezető szélsőséges akcióformákat alkalmazzanak.

A *társadalmi téren,* mivel érdekei egybeesnek a munkaadók és a reakció érdekeivel, a baloldaliság irreális követelésekre buzdít, mesterségesen kiélezi a konfliktusokat, igyekszik kihasználni a követelésekért folytatott harcot, hogy intrikáljon a dolgozók ellen és megossza őket.

1974. április 25-e után a balos csoportok arra törekedtek, hogy a követelésekért folytatott harcot ne a kapitalisták és a reakció ellen, hanem a kormány és az MFA ellen irányítsák, e tekintetben teljes mértékben csatlakoztak a munkaadók és a reakciós burzsoázia akciójához, akik számos esetben kijelentették, hogy készek kielégíteni minden követelést, de a kormány miatt ez lehetetlen.

A baloldaliság számos helyzetben megakadályozta a követelések

tárgyalások útján való lehetséges teljesítését, és tudatosan vagy ösztönösen szövetkezve a reakcióval, sikerült politikai jellegű sztrájkokat kiprovokálnia, amelyek beilleszkedtek a reakciós offenzívákba.

A *gazdasági fronton* a baloldaliság, miként a reakció is, előmozdította a termelékenység és a termelés csökkenését, hogy súlyosbítsa a vállalatok és az ország gazdasági és pénzügyi helyzetét.

A *diákság frontján* a forradalom két és fél éve alatt mindig olyan tényező volt, amely az oktatás dezorganizálását, megbénítását és hatástalanságát mozdította elő, mindig provokatív antidemokratikus agitációt folytatott.

A *tömegkommunikáció terén* féktelen frázispufogtatásaival, a hatalmi szervek, a fegyveres és a militarizált erők ellen intézett kirohanásaival, a hádititkok nyilvánosságra hozatalával kapcsolatos tilalmak fitogtató semmibevevésével és a lakosság nagy tömegeit sértő és elriasztó propagandájával közreműködött az elnyomó offenzíva siettetésében.

A *gyarmatbirodalom felszámolásában* a baloldaliság az MPLA-val szemben az FNLA mellé állt, a zsoldosok inváziójét, az Angolai Népi Köztársaság elleni összeesküvést, az imperializmust támogatta.

A *katonai fronton* a baloldaliság bomlasztó és szétzüllesztő tényezőként szerepelt, és nagy felelősség terheli a Katonai Baloldal veresége miatt.

Nagymértékben a baloldaliságnak tulajdonítható egyes alakulatok szervezettségének felbomlása és ütőképességük elvesztése, a Katonai Baloldal erőinek túlradikalizálódása és elszigetelődése.

A válság kibontakozása során a COPCON-ba beszivárgott balosok heves antikommunisták voltak és ellenséges magatartást tanúsítottak a Katonai Baloldallal szemben, a „Kilencek csoportját" azonosították a reakcióval, sötét szerepet játszottak az MFA politikai és katonai gyengítésében, azoknak az egyenetlenségeknek és konfliktusoknak a fokozatos súlyosbításában, amelyek a tancosi nyilatkozatig és 1975. november 25-éhez vezettek.

9. A reakció offenzívájának feltartóztatása

A november 25-i események gyökeresen megváltoztatták a politikai-katonai helyzetet.

A fegyveres erőknél „nagytakarítást" csináltak a baloldali tisztek és altisztek között. Ezrével bocsátották el a katonákat. Száz és száz ka-

tona került fogságba, vonult illegalitásba vagy emigrált. Az MFA legismertebb és legnépszerűbb vezetői közül sokan nyugállományba kerültek, illetve megfosztották őket minden felelős beosztásuktól. A forradalminak ismert alakulatokat „dezaktiválták". A parancsnoksági szerveket minden szinten, ahol „haladó" személyek voltak, átszervezték. Eltűnt a laktanyák, a plenáris ülések, a kollektív döntések, a népi mozgalommal való közvetlen kapcsolat MFA-ja. A COPCON, a RALIS, az EPAM, a PM, azok az erők és alakulatok, amelyeket (esetenként a reális helyzet nem ismerése miatt) a forradalom biztosítékaiként ismertek, eltűntek a katonai képből. Magában a Forradalmi Tanácsban is újabb személycserék következtek be, és újabb reakciós és konzervatív elemek kerültek parancsnoki beosztásba.

A forradalom, a demokrácia néhány nap leforgása alatt elvesztette katonai pajzsát, amely minden ellentámadása, tévedése, szervezetlensége és hatástalansága ellenére joggal szerepelt a köztudatban a jobboldali előretörés gátjaként.

A baloldallal szövetkezett Katonai Baloldal veresége szélesre tárta a kaput a reakció előtt. A nép úgy érezte, küszöbön áll egy újabb fasiszta diktatúra fenyegető veszélye.

A „Kilencek csoportja" és más demokrata katonák szövetséget kötöttek a reakciós jobboldallal a baloldal ellen. A kialakult helyzetben néhány nap alatt feltárultak ennek a szövetségnek az ellentmondásai és veszélyei.

Ahogyan a PKP előre látta és figyelmeztetett is rá, a reakció, amikor a „Kilencekhez" és az MFA mérsékelt szektoraihoz csatlakozott és tevékenyen támogatta őket a Katonai Baloldal ellen, azt a világos célt követte, hogy mihelyt vereséget szenved a Katonai Baloldal, túllicitálja szövetségeseit, ellenük fordul, eltávolítja őket a politikai életből, elfoglalja a helyüket és nyíltan reakciós kormányt és katonai hatalmat honosít meg.

1975. november 25-e óta a jobboldali, katonai és polgári reakciós erők – ellentétben azzal, amit a baloldal a maga idejében hasonló helyzetekben elmulasztott – arra törekszenek, hogy *mélységben kiaknázzák sikerüket*. Céljaik közé (ezt egyáltalán nem is titkolják) tartozik a munkásmozgalom (nevezetesen a PKP és a szakszervezetek) nyílt elnyomásra és törvényen kívül helyezése, a politikai-katonai és a katonai struktúrák teljes megváltoztatása, mindannak felszámolása, ami még megmaradt az MFA-ból és április 25-e szelleméből.

A PKP elleni elnyomó offenzíva ürügye a PKP állítólagos kompro-

mittálódása volt a november 25-i „puccsban". Míg a balosok azzal vádolták a PKP-t, hogy nem vetette be erőit a kalandba, a reakció és szövetségesei azzal vádolták a PKP-t, hogy ıohamot készült indítani a hatalom megszerzésére.

Nyomban az események után, egy portói sajtókonferencián Mário Soares a november 25-i eseményeket úgy ítélte meg, mint „a legsúlyosabb merényletet, amelyet a portugál demokrácia ellen április 25-e óta elkövettek" (a *Primeiro de Janeiro* című lap 1975. november 27-i számban), és ugyanebben a városban egy gyűlésen azt mondta, hogy „a felelősök elsősorban a PKP vezetői" (a *Jornal de Noticias* című lap 1975. november 27-i számában). Majd ugyanezen a gyűlésen, ahogyan előre összehangolták, a szocialisták tapsa közepette megjelent a PCP (m.-l.) küldöttsége egy plakáttal, amely ezt hirdette: „Börtönbe Cunhallal és lakájaival!" (a *Comércio* című portói lap 1975. november 27-i számában). S. Cardia november 25-ét „kommunista (?) lázadásnak" (?) minősítette, amelynek célja „a hatalom (?) teljes megszerzése (?) és a kommunizmus ellenségeinek felszámolása (!)" volt (az *O Jornal* című lap 1975. december 5-i számában). Galvão de Melo Rio Maiorban egy fasiszta gyűlésen felszólalt, és követelte, hogy a kommunistákat „vessék a tengerbe" (1975. december 8-án).

E vádak alapján egyesek követelték a PKP törvényen kívül helyezését, mások vezetőinek bíróság elé állítását, ismét mások pártunk képviselőinek azonnali távozását a kormányból. És még olyanok is akadtak, akik úgy vélték, joguk van beavatkozni a PKP belső életébe, mintha az valamilyen állami terület lenne, arra törekedtek, hogy a PKP további részvételét a forradalmi folyamatban feltételekhez kössék: váltsák le a vezetőit, korrigálják politikai vonalát és „demokratizálják" a pártot!

Mindenesetre igen különböző erők becstelen szövetségre léptek, igyekeztek kiváltani a PKP elleni megtorlásokat, megkísérelve, hogy orvul sújtsanak le erejére, befolyására és tekintélyére.

Ami a politikai-katonai és a katonai struktúrákban követelt személyi változásokat illeti, az ürügy az „operatív" és a „politikai" poszton levők közötti megkülönböztetés volt, közülük az előbbieknek tulajdonították azt az érdemet, hogy szétbomlasztották és leverték a Katonai Baloldalt, elhallgatva azt, hogy noha voltak közöttük reakciósok, ugyanakkor voltak demokraták is, az MFA emberei, akik a felmerült ellentétek közepette a baloldal ellen harcoltak, de semmilyen formában sem azonosították magukat a reakciós jobboldallal.

1975 novemberének utolsó napjait és 1976 januárjának elejét a reakciós szektoroknak az az igyekezete jellemezte, hogy háttérbe szorítsák a „Kilencek csoportját", akikkel korábban szövetségre léptek, és hogy a fegyveres erőket a PKP és a munkásmozgalom ellen sorakoztassák fel.

A fegyveres erőknél a demokraták gyorsan tudatára ébredtek, milyen veszedelmek fenyegetik a demokráciát és őket magukat is, ha a reakciós erőknek sikerül megvalósítaniok ezeket a céljaikat. E tekintetben rendkívüli jelentőségűek és nagy hatásúak voltak Melo Antunes őrnagy már november 26-án elhangzott kijelentései.

A PKP munkaközpontjainak katonai megszállása és a PKP törvényen kívül helyezése, amit egyesek követeltek, nemcsak az egész munkásmozgalom és a szabadságjogok, a demokrácia védelméhez elengedhetetlenül szükséges párt elnyomását jelentette volna, hanem az első lépés lett volna afelé, hogy a fegyveres erőktől minden demokratát eltávolítsanak, és végül reakciós vagy fasiszta diktatúrát honosítsanak meg.

Már december 7-én hangsúlyoztuk, hogy „az MFA és általában a fegyveres erők különböző szektorai tudatára ébrednek a veszélynek, mivel a reakciós jobboldal pozíciókat szerez meg, megtagadja tegnapi szövetségeseit, intézkedéseket követel és körvonalazza a hatalomátvételi tervét" (a PKP nagygyűlése a Campo Pequeno stadionban, az *Avante!* című lap 1975. december 9-i számában). „Bármennyire paradoxonnak tűnjék is (hangzott el ugyanott), a Katonai Baloldal veresége, azokkal a tragikus tanulságokkal, amelyek belőle levonhatók és azokkal a közvetlen veszélyekkel, amelyeket támaszt, új feltételeket teremt a szabadságjogok, a demokrácia, a forradalom megvédésében érdekelt erők egységéhez".

Az események megerősítették ezt az értékelést. Igaz, a reakciós szektoroknak bár sikerült előretörniök és új pozíciókat elfoglalniok, viszont már a struktúrák saját természetes fejlődési folyamatában megkezdődött a fegyveres erőknél a szabadságjogok és a demokrácia új védelmi vonalának kialakulása és átszervezése.

Ami a munkás- és a népi mozgalmat illeti, 1976 első hónapjai a közvetlen népi szervek nagyobb egységét mutatják. A tisztábban látó szocialista pártmunkásokat aggasztja a reakció előretörése és a PSZP szövetsége a jobboldallal, ezért amellett szállnak síkra, hogy közeledni kell a kommunistákhoz.

A PKP elleni megtorló intézkedések ellenére, jóllehet a CDS a kom-

munistáknak a kormányból való azonnali távozását „követelte", felajánlva ugyanakkor a saját belépését (Amaro da Costa, az *O Jornal* című lap 1975. december 5-i számában), annak ellenére, hogy ugyanezt „követelte" a PPD (a Politikai Bizottság 1975. november 26-án) és a PSZP néhány vezetője (S. Cardia) is, a PKP nemcsak hogy nem lett törvényen kívül helyezve, hanem tagjai továbbra is a kormányban maradtak. Megerősödött a PSZP–PPD politikai hegemóniája, de növekedett a kommunista államtitkárok száma is.

Pártunk, bár rámutatott a VI. Ideiglenes Kormány korlátaira, bár harcolt jobboldali politikája ellen, amelyet a PSZP–PPD hegemóniája kényszerített rá, nem tűzte napirendre a kormány lemondását, mivel bukása az adott viszonyok között egy nyíltan reakciós kormány alakításához vezetett volna.

Miután nyomban november 25-e után kudarcba fulladtak a munkásmozgalom és a fegyveres erőknél az április 25-éhez hű szektorok háttérbe szorítására, korlátozására, elhallgattatására, eltávolítására és felszámolására irányuló kísérletek, a reakció nem hagyott fel ezzel a céljával, és minden formában igyekezett megakadályozni a demokratikus rendszer megszilárdítását, hogy teljesen kiaknázhassa előretörését és megszerzett pozícióit.

A reakció azt kiabálta, hogy az MFA le van rombolva, követelte, hogy „a katonák térjenek vissza a laktanyákba", igyekezett konfliktusokat teremteni a nép és a katonák között, balos ügynökei révén a katonák ellen uszította a népet, hogy a katonák a nép ellen forduljanak. A reakció lényegbevágó céljai közé tartozott a nép–MFA szövetség bármilyen formájának végleges felszámolása a mindennapi politikai és társadalmi életben és az állami szervek szintjén, a PKP és a fegyveres erők végérvényes szembefordítása, a szakadás és az összecsapás kirobbantása.

A nagy offenzívát, amelyet a reakció november 25-e után igyekezett kifejleszteni, két fő ok miatt sikerült megállítani: egyrészt azért, mert azok a demokrata katonák, akik az MFA szakadásakor szemben álltak a Katonai Baloldallal és a balosokkal, gyorsan tudatára ébredtek, hogy a demokrácia és ők maguk is halálos veszedelemben forognak; másrészt azért, mert a munkás- és a népi mozgalom az adott bonyolult és veszélyes helyzetben érettségről, politikai fogékonyságról és eszmei szilárdságról tett bizonyságot.

A november 25-e nyomán kialakult bonyolult és veszedelmes helyzetben ismét bebizonyosodott, hogy a PKP részvétele egy új, demok-

ratikus rendszer építésében elengedhetetlenül fontos a szabadságjogok megvédése és magának a demokratikus rendszernek a védelme szempontjából is.

Az adott bonyolult helyzetben, szemben a népi mozgalomban a Katonai Baloldal felszámolása miatti keserűséggel és felháborodási hullámmal, pártunknak megvolt a világos elemzőképessége, magatartásbeli higgadtsága és bátorsága, amely ahhoz kellett, hogy harcolhasson a kölcsönös bizalmatlanság ellen, hogy síkraszálljon az egymással harcban álló szektorok újabb közeledése mellett, hogy védelmezze a nép és a fegyveres erők közötti együttműködés minden lehetséges formáját, hogy az egység és az egyetértés politikáját folytassa, olyan politikát, amely elősegíti, hogy újabb népi, demokratikus és katonai gátat lehessen emelni a jobboldali erők előrenyomulásával szemben.

Az az irányzat, amely a demokratikus rendszer megszilárdításáért küzdött (ennek egyik mutatója az volt, hogy a PKP tagjai továbbra is a kormányban maradtak), keresztülhúzta a reakció terveit. A reakció aljas provokációkra és erőszak alkalmazására épülő kampányokkal próbálta rákényszeríteni a hatalmi szerveket, hogy megtorló intézkedéseket foganatosítsanak a forradalmi erők ellen. A reakció megtorlásra uszított például Custoiasban, ahol 3 személy meghalt, 7 pedig megsebesült (1976. január 1-én). Újabb tartományokra terjesztette ki „megszállási övezetét". Az 1975. november 25-e után bekövetkezett viszonylagos csend után hirtelen felszította a terrorizmust (1976 januárjában 64 terrorcselekmény, ezek közül 47 bombarobbanás). Makacsul igyekezett megakadályozni, hogy a „Kilencek" és a többi demokrata szektor megszilárdítsa pozícióit. Rágalmazási kampányt indított a köztársasági elnök ellen. Követelte a Forradalmi Tanács feloszlatását. Kétségbe vonta az alkotmányt, amelyet az Alkotmányozó Nemzetgyűlés részben elfogadott már. Ismét arra törekedett, hogy bizonytalanná tegye a politikai légkört, hogy folytathassa offenzíváját.

Ebben a helyzetben rendkívüli jelentőségre tett szert a demokrácia intézményesítésének kérdése, amely fenntartja a fegyveres erők április 25-i szerepét.

Az alkotmány sürgős elfogadása és hatálybalépése előtérbe került, hogy keresztül lehessen húzni a reakció puccsterveit, hogy meg lehessen erősíteni egy demokratikus rendszer lehetőségét, amelyet a reakció mindenáron el akart kerülni.

A forradalom első hónapjaiban a jobboldali erők nemcsak pucscsokra készülődtek, hanem hatalmas erőfeszítéseket tettek annak érdekében, hogy a forradalmi folyamat minden lépését törvényekbe foglalják, szabályozzák, intézményesítsék oly módon, hogy konzervatív megoldásokat kristályosítsanak ki. A forradalmi hullám idején (amely 1975 tavaszának végéig terjedt), majd az átmeneti demokratikus rendszer időszakában (amelyben a demokrácia a magából a forradalmi folyamatból fakadó átalakulások révén alakult) a helyzet kedvezett a szabadság, a dolgozók, a társadalmi haladás ügyének.

1976 elején, amikor a jobboldali erők veszélyesen előretörtek, a demokratikus folyamat megvédése szempontjából a legnagyobb jelentőségűvé vált a sürgős áttérés az átmeneti demokratikus rendszerről egy intézményesített demokratikus rendszerre, ily módon szentesítve a már kivívott szabadságjogokat és forradalmi változásokat.

Ilyen értelemben, az új erőviszonyokból és az ország nagy részében uralkodó antidemokratikus helyzetből származó újabb nehézségek és veszélyek ellenére, az átmeneti demokratikus rendszerről az alkotmányban szentesített demokratikus rendszerre való áttérés valamennyi demokratikus és haladó erő feladatává vált.

IV. Az új demokratikus rendszer

A portugál demokrácia a forradalom szülötte.

A demokrácia intézményesítése, az alkotmány kidolgozása, elfogadása és hatálybalépése az 1974. április 25-i katonai felkelésnek, a nép és a fegyveres erők harcának a közvetlen eredménye, amely harc a szabadságjogok tényleges meghonosításáért, ezek politikai, társadalmi és gazdasági tartalommal való megtöltéséért, a reakcióval szemben történő megvédéséért és a demokratikus folyamat folytatásának biztosításáért folyt.

Az új demokratikus rendszer abból a demokratikus rendszerből nőtt ki, amelyet a forradalmi erők hoztak létre és védtek meg. Nem lehet, ahogyan egyesek teszik, az alkotmányos rendszert szembeállítani a megelőző demokratikus rendszerrel, mivel ennek folytatója.

Az a kormány, amely a választások után és az alkotmány védelme alatt alakult meg, nem törvényesebb, mint a korábban működött ideig-

lenes kormányok, és a hatalom sem törvényesebb, mint az MFA politikai-katonai hatalma volt.

A forradalom nélkül nem lenne demokrácia. A demokrácia intézményesítése elválaszthatatlan a forradalmi folyamattól és ezért magán viseli ennek a folyamatnak az alapvető jegyeit.

A portugál demokrácia alapvető jellemvonásai visszafordíthatatlan valósággá váltak, még mielőtt alkotmányos szentesítésben részesültek volna.

1. Az alkotmány a forradalom vívmányainak szentesítése

Az alkotmány kidolgozása, elfogadása és hatálybalépése a demokratikus és a haladó erők nagy győzelmét, és a reakciós és konzervatív erők súlyos vereségét jelenti.

Az alkotmánynak az a legnagyobb érdeme, hogy az Alkotmányozó Nemzetgyűlés munkájának eredményein kívül a portugál nép és valamennyi forradalmi erő harcának az eredményeit is kifejezésre juttatja. Az Alkotmányozó Nemzetgyűlés tevékenysége nyomán a forradalom mélyreható változásokat hajtott végre. Fejlődött a portugál valóság. Már az alkotmányozó nemzetgyűlési választások után valósult meg a földreform, gyökeresen megváltoztatva a mezőgazdaságot és a termelési viszonyokat az ország vetésterületének körülbelül egyötödén.

Az Alkotmányozó Nemzetgyűlés maga is átélte a forradalmi folyamat szabálytalanságait, és szem előtt kellett tartania azokat az új realitásokat, amelyek teljesen megváltoztatták az ország politikai, gazdasági és társadalmi képét. Az alkotmány a portugál forradalom győzelmeinek szentesítőjévé vált és a forradalmi folyamat fejlődési stádiumát tükrözte.

Az Alkotmányozó Nemzetgyűlés nem határozott és nem is döntött olyan forradalmi változásokról, mint a földreform, az államosítások, a munkásellenőrzés. De érdeme, hogy elismerte és szentesítette ezeket.

Az alkotmányban kétségtelenül tükröződik az Alkotmányozó Nemzetgyűlés politikai összetétele, kifejezi az egyes szektorok ingadozásait, valamint a reakciós és konzervatív elemek súlyát. Amellett, hogy általános megfogalmazásban elismerte a nagy forradalmi vívmányokat, különböző esetekben az alkotmány a később meghozandó szabályozó törvényeknek lehetőséget biztosít a módosításra, a vívmányok megkérdőjelezésére és lényeges tartalmuktól való megfosztására.

Mégis, hála az Alkotmányozó Nemzetgyűlésben levő szocialista és kommunista többségnek, és hála a forradalmi (népi és katonai) erők harcának, amely az egész nemzet életében (magában az Alkotmányozó Nemzetgyűlésben is) érezhető volt, alapjában véve az alkotmány végül is elismerte a forradalom lényeges vívmányait, és általános megszövegezésben intézményesítette azt a tényleges helyzetet, amelyet a forradalmi harc teremtett.

Sokat vádolták a Kommunista Pártot, hogy ma támogatja az alkotmányt, de annak idején harcolt ellene és az Alkotmányozó Nemzetgyűlés ellen is. Nem ez az igazság. Igen, a PKP harcolt az ellen a tény ellen, hogy egy adott időszakban az Alkotmányozó Nemzetgyűlés minden egyebet csinált, csak éppen az alkotmány kidolgozásán nem dolgozott. Mialatt az alkotmány kidolgozása csigalassúsággal (hosszú ideig még így sem) haladt előre, a PSZP, a PPD és a CDS alkotmányellenes formában és szemben az MFA-val megkötött és aláírt egyezménnyel, igyekezett átalakítani az Alkotmányozó Nemzetgyűlést a szuverenitás egyik szervévé, szembeállítani a kormánnyal és a Forradalmi Tanáccsal, megtenni másik „alternatívának" azokkal a szervekkel szemben, amelyek nem alkotmányos törvényességre, hanem forradalmi törvényességre hivatkoztak.

E cél érdekében hozták létre a „napirend előtti" időszakot, amely arra szolgált, hogy heves támadásokat indítsanak a forradalom, a kormány, az MFA, a népi mozgalom ellen. Ennek érdekében tartotta szükségesnek Freitas do Amaral, hogy „az Alkotmányozó Nemzetgyűlés már most mint parlament működjék" (1975. augusztus 7-én). Ezért volt az, hogy a fokozódó politikai-katonai válság közepette az Alkotmányozó Nemzetgyűlés intézkedéseket foganatosított, hogy Észak-Portugáliába települjön át, azzal a nyilvánvaló szándékkal, hogy a „demokratikus és alkotmányos törvényességgel" fedezzen valamilyen fegyveres puccsot, amely az ország északi részében robbanna ki.

Fennállt az a veszély, hogy az Alkotmányozó Nemzetgyűlés, amelynek az alkotmányos törvényben meghatározott *egyetlen és kizárólagos* feladata az alkotmány kidolgozása volt, átalakul, egy jobboldali kormány uralomra juttatásának eszközévé válik, azzal igazolva ezt az új kormányt, hogy az az egyetlen általános szavazással kijelölt szuverenitási szerv (az államhatalom önálló és független szerve – *a ford.*) szülötte.

A PKP a hatalom esetleges bitorlása ellen szállt szilárdan síkra. nem az alkotmány kidolgozása ellen.

A PKP nem azért bírálta szigorúan az Alkotmányozó Nemzetgyűlést, hogy dolgozik az alkotmányon, hanem éppen azért, mert nem ezt csinálta, arra várva, hogy a jobboldal „jobb napokra" virradjon. Azzal szemben, amit a PKP vádlói mondanak, képviselői révén a PKP a lehető legértékesebb mértékben működött közre az ország alaptörvényének kidolgozásában és kiváltképpen alapvető előírásainak kidolgozásában és elfogadásában. Mihelyt elfogadták az alkotmányt, a PKP sok esetben egyedül folytatott heves harcot gyors kihirdetéséért és hatálybalépéséért.

A reakciós pártok csökönyösen szembehelyezkedtek a mai formában levő alkotmány kidolgozásával és elfogadásával. Mindent elkövettek annak érdekében, hogy az alkotmány ne szentesítse a forradalom vívmányait, amelyeket ezek a pártok konjunkturális és ingatag vívmányoknak tekintettek. A CDS az alkotmány egésze ellen szavazott. A vita makacsságában, a szavazásnál és a szavazatok megindoklásában mutatkozó csekély különbségekkel, a CDS és a PPD számos javaslatot terjesztett elő a népi vívmányok kiüszöbölésére vagy korlátozására, és számos alapvető rendelkezés ellen szavazott. Azokat a cikkelyeket, amelyek úgy határozzák meg a szocializmust, mint a portugál demokrácia célját, amelyek szentesítik a termelőeszközök kollektív kisajátítását, a sztrájkjogot, az ügyvitel ellenőrzését, az államosításokat és ezek biztosítékát, az autonóm tartományok hatáskörének korlátozását, a fasiszták közügyekbeli korlátozásait: a CDS és a PPD vagy leszavazták, vagy számos olyan módosító javaslatot terjesztettek elő, amelyek lerombolták e cikkelyek hatékonyságát.

Aztán, mivel nem tudták megakadályozni az alkotmány kidolgozását olyan formában, amilyenben maradt, a PPD és a CDS számos irányban megindította ellene a harcot.

Először még azt akarták, hogy *maga az alkotmány alkotmányos hatáskörrel ruházza fel a megválasztásra kerülő Nemzetgyűlést.*

A PPD és a CDS csökönyösen ellenezte az alkotmány 290. cikkelyét, amely csak 4 év múlva engedi meg az alkotmányrevíziót, és amely kirekeszti a revízió alól „az állampolgárok jogait, szabadságjogait és az állampolgári biztosítékokat", a „dolgozók, a munkásbizottságok és a szakszervezetek jogait", a „fő termelési eszközök kollektív kisajátításának alapelvét", a „monopóliumok és a nagybirtokok felszámolását", az egyetemes szavazati jogot és az arányos képviseleti rendszert, a közvetlen és egységes népi szervek részvételét a helyi hatalomban stb. Néhány PSZP-képviselőre és e párthoz húzó sajtószervekre támasz-

kodva (a *Diário de Noticias,* az *A Capital* és más lapok), a PPD és a CDS azt a javaslatot terjesztette elő az Alkotmányozó Nemzetgyűlésben, hogy foglaljanak záradékokat az alkotmányba, amelyek már az első törvényhozási ciklusban (az első négy évben) lehetővé teszik a revíziót.

Kihasználva az ország területének nagy részén uralkodó antidemokratikus helyzetet, bízva abban a lehetőségben, hogy választási győzelemre és a Nemzetgyűlésben többségre tesznek szert, az volt a nyilvánvaló szándékuk, hogy nyomban a választások után revideálják az alkotmányt, megkérdőjelezve alapvető rendelkezéseit.

Másodsorban, amikor meghiúsult az a szándékuk, hogy megváltoztassák az alkotmány tartalmát és kierőszakolják rövid időn belüli revízióját, a reakció arra törekedett, hogy az *alkotmányt népszavazásra bocsássák,* abban reménykedve, hogy ebben a formában sikerül majd elvetniök.

A PPD „Javaslat az MFA és a pártok közötti egyezmény revideálására" című dokumentumában népszavazást javasolt az Alkotmányozó Nemzetgyűlés elfogadási rendelete után 15 napon belül (1975. december 30.).

Harmadsorban, amikor ez a szándékuk is kudarcot vallott, a reakciós erők *igyekeztek siettetni a személyi változást a köztársasági elnöki poszton, abban a reményben, hogy egy másik elnök nem fogja jóváhagyni az alkotmányt.*

E cél érdekében illegális fasiszta zuglapok, reakciós újságok, a CDS és a PPD propagandája, a PCP (m.–1.) röplapjai és a PSZP jelentős szektorai aljas rágalomhadjáratot indítottak a köztársasági elnök, Costa Gomes tábornok ellen, hogy lemondassák. Tanúi voltunk annak, hogy a sérthetetlen Igazság leple alatt egyes bírák felmentették és dicsőítették a rágalmazókat. És tapasztaltuk, hogy a sajtószabadság ürügyével egyes pártok, amelyek demokratikus pártoknak tartják magukat, magasztalták ezeket a bírói döntéseket.

Végül összeegyeztetve a felforgató tevékenységet a legális akcióval, *a reakciós erők buzgó összeesküvő tevékenységbe kezdtek, a politikai téren erőszakos puccsal fenyegetőzve.*

Minél jobban közeledett az alkotmány végleges elfogadásának a pillanata, annál jobban igyekezett a reakció a feszültség, a bizonytalanság és a zűrzavar légkörét megteremteni. Megsokszorozódott a fenyegetések és a zsarolások száma. A reakció az Azori-szigetek és Madeira szigetének szeparatista mozgalmát is felhasználta pressziójának foko-

zása érdekében. A reakció, amely dicshimnuszokat zengett az Alkotmányozó Nemzetgyűlésről mint a „nép szabad akaratának kisugárzásáról", kijelentette, hogy az Alkotmányozó Nemzetgyűlést „marxisták" uralják.

Mivel képtelen volt kierőszakolni a politikai helyzet teljes megváltoztatását, a reakció igyekezett minél távolabbi időpontra halasztani az alkotmány elfogadása után ennek köztársasági elnöki jóváhagyását, hogy még előtte megkísérelje bármilyen formában kiprovokálni a köztársasági elnök leváltását.

Az akkori feszült légkörre jellemző az a tény, hogy a köztársasági elnök 1976. április 2-án, az alkotmány elfogadásának napján elment az Alkotmányozó Nemzetgyűlésbe, hogy *ott, a helyszínen nyomban jóváhagyja.*

A lehető legjelentősebb elhatározás volt ez, amellyel Costa Gomes köztársasági elnök jelentékeny szolgálatot tett a demokráciának és az országnak.

Lényegében véve az alkotmány demokratikus, haladó és olyan rendszert hozott létre, amelyhez az alkotmány betűi szerint szervesen hozzátartoznak azok a nagy változások és forradalmi vívmányok, amelyeket a portugál nép 1974. április 25-e óta megvalósított.

Az alkotmány tükrözi a diktatúra alóli felszabadulást és elítéli a fasizmust. A bevezető rész (valamint a 273., a 2., a 212. stb. cikkelyek egyes bekezdései) tisztelettel adózik április 25-ének és az MFA-nak, amely „feltéve a koronát a portugál nép hosszú ellenállására és tolmácsolva a nép mély érzelmeit, megdöntötte a fasiszta diktatúrát". Az alkotmány tiltja a fasiszta ideológiájú szervezeteket (46. cikkely, 2. bekezdés), kimondja, hogy elvesztik mandátumukat azok a képviselők, akik ilyen szervezetekhez tartoznak (163. cikkely), elismeri a Salazar-rendszer bűneiért különleges felelősséggel tartozó fasiszták állampolgári jogainak korlátozását és a közhivatalokból való eltávolítását (308. cikkely).

Az alkotmány szentesíti a demokratikus szabadságjogokat, részletesen kifejtve ezeket, rögzítve a diszkrimináció tilalmának elvét. „Senkit sem lehet – mondja a 13. cikkely 2. bekezdése – kiváltságokban, előnyökben részesíteni, előítéletekkel sújtani, bármilyen jogától megfosztani vagy bármilyen kötelessége alól felmenteni származás, nem, faj, anyanyelv, születési hely, vallás, *politikai vagy ideológiai meggyőződés,* iskolai végzettség, gazdasági helyzet vagy társadalmi körülmények alapján."

Az alkotmány kimondja „a monopóliumok és a nagybirtokok felszámolása visszavonhatatlanságának elvét". (290. cikkely, f. pont).

Kimondja, hogy *„minden államosítás, amelyre 1974. április 25-e óta sor került, a dolgozó osztályok visszavonhatatlan vívmánya"* (83. paragrafus, 1. bekezdés).

Ami a „közvetett formában államosított" és a gazdaság alapvető szektorain kívül álló kis- és középüzemeket illeti, ezeket csak akkor lehet visszaadni a magánszektornak, ha a dolgozók nem foglalnak állást az önigazgatási vagy a szövetkezeti rendszer mellett (83. paragrafus, 2. bekezdés).

Az alkotmány az állam „elsőrendű kötelességeként" szentesíti a földreform végrehajtását (81. paragrafus, h. pont). Leszögezi, hogy „a nagybirtokok és a nagy kapitalista vállalkozások kisajátítása", a „föld és a termelési eszközök hasznos birtoklásának átadása" azoknak a kezébe, akik dolgoznak (97. paragrafus, h. pont), lehetővé teszi, hogy a kisajátított földeken vagy gyárakban akár szövetkezetek, akár „más kollektív üzemeltetési egységek" alakuljanak (97. paragrafus, 2. bekezdés). És úgy határozza meg a földreformot, mint „a szocialista társadalom építésének alapvető eszközét" (96. paragrafus).

Az alkotmány szentesíti a munkásellenőrzést és azokat a jogokat, amelyeket a dolgozók 1974. április 25-e óta kivívtak, és programszerű alapelvekként további jogokat is bejelent: a munkához való jogot (51. paragrafus, 1. bekezdés), a munkát mint kötelességet (51. paragrafus, 2. bekezdés), a szakmaválasztás szabadságát (51. paragrafus, 3. bekezdés), a teljes foglalkoztatottságot és a munkanélküliek segélyezését (52. paragrafus, a. pont), az indokolatlan elbocsátás elleni védelmet (52. paragrafus, b. pont), az egyenlő munkáért egyenlő bért elvét (53. paragrafus, a. pont), a fizetett ünnepekhez való jogot (53. paragrafus, b. pont), az országos minimális bér aktualizálását (54. paragrafus, a. pont), „egyetemes, általános és ingyenes országos egészségügyi szolgálat létesítését" (64. paragrafus), a fiatalok, a testi fogyatékosok és az öregek jogait (70., 71., 72. paragrafus), a tanuláshoz és a művelődéshez való jogot (a 73. és az ezt követő paragrafusok).

Bár a *szakszervezeti szabadság* kérdésében az Alkotmányozó Nemzetgyűlés többsége azt a célt követte, hogy hatályon kívül helyezze az egységességről szóló törvényt, megnyitva az utat az állami beavatkozás és szabályozás előtt a meglevő szakszervezetekben és lehetőséget nyújtva olyan szakszervezetek alakításához, amelyeket a pártok és maguk a munkaadók szorgalmaznak és ellenőriznek, mégis elismeri a

szakszervezeti szervezkedéshez való jogot (57. paragrafus) és a sztrájkjogot (59. paragrafus), tiltva ugyanakkor a munkáskizárást (60. paragrafus).

Az alkotmány szentesíti a munkásbizottságokat mint a dolgozók érdekvédelmének eszközeit, amelyek lehetővé teszik, hogy „demokratikus módon beavatkozzanak a vállalatok életébe" és „mozgósítsák ezeket a dolgozók demokratikus hatalmának felépítésére irányuló forradalmi folyamatra" (55. paragrafus, 1. bekezdés). Noha olyan szabályozási területre is átlépett, amely nem tartozik az ország alaptörvényének a hatáskörébe (működési folyamatok és a szavazási procedúra rögzítése), az alkotmány szentesíti a munkásbizottságok széles jogkörét, beleértve „a vállalati ügyvitel fölötti ellenőrzést", a „közreműködést a termelő egységek újjászervezésében", és a „részvételt a munkatörvények kidolgozásában" (56. paragrafus, a., b., c. és d. pont).

Az alkotmány elismeri a népi szervezeteket (lakóbizottságokat és lakógyűléseket), bár itt is szabályozólag lépett közbe (264. és a következő paragrafusok).

Az alkotmány szentesíti a gyarmatbirodalom felszámolásának folyamatát és azoknak a népeknek a nemzeti felszabadító harcát, amelyeket ezelőtt a portugál kolonializmus leigázott, elismerve a „népek jogát ahhoz, hogy fellázadjanak az elnyomás valamennyi formája ellen, nevezetesen a kolonializmus és az imperializmus ellen" (7. paragrafus).

Az alkotmány a portugál demokrácia szerves részeként szentesíti a szocializmushoz vezető utat.

A bevezető rész kijelenti, hogy a „portugál nép célja és elhatározása" az, hogy „utat törjön a szocialista társadalom felé". Az 1. paragrafus úgy határozza meg a Portugál Köztársaságot, mint amely „elkötelezte magát, hogy osztály nélküli társadalommá alakítsa át önmagát". „Az ember ember általi kizsákmányolásának és elnyomásának megszüntetését" úgy tünteti fel, mint „az állam egyik alapvető feladatát" (9. paragrafus, c. pont).

Az alkotmányban meghatározott rendszer úgy szerepel, mint „átmeneti szakasz a szocializmusba" (89. paragrafus).

A „szocialista termelési viszonyok fejlesztése" nem más, mint „a Portugál Köztársaság társadalmi-gazdasági szervezésének" alapja (80. és 81. paragrafus, n. pont). A termelési eszközök kolektív kisajátítására számos paragrafus hivatkozik (a 10., az 50. stb. paragrafus).

Az alkotmány tartalma maga ad magyarázatot arra a harci energiára és elkeseredettségre, amellyel a reakciós erők ellene fordultak és fordulnak.

Az alkotmány hatálybalépése a lehető legnagyobb jelentőségű tény, amely alkalmas arra, hogy elbátortalanítsa és leszerelje a reakciós erőket, hogy akadályozza az ellenforradalmi összeesküvést, hogy politikai, törvényes és alkotmányos indoklást adjon arra, hogy a fegyveres erők úgy illeszkedjenek be az ország politikai életébe, mint a szabadságjogok, a forradalmi vívmányok, a demokrácia biztosítékai.

Érdemes megjegyezni, hogy a reakciós pártok minden erejüket latba vetették annak érdekében, hogy megakadályozzák az alkotmány kidolgozását, elfogadását, jóváhagyását és hatálybalépését, majd pedig 180 fokos fordulatot csináltak, mihelyt elvesztették a játszmát.

A reakció ismét megmutatta kettős arculatát: az összeesküvőnek és a „törvényesség tiszteletben tartása" hangoztatójának az arculatát. Mialatt egyesek folytatják a nyílt harcot az alkotmány ellen, mert ahogyan az *A Rua* című lap írja (1976. július 29-i számában), „nem a meglevő irányítása érdekel bennünket, hanem ennek módosítása és megváltoztatása", mások, akik nyíltan harcoltak ellene, és akik csalárd formában továbbra is harcolni fognak ellene, most azt mondják, hogy az alkotmány „az ország törvénye, és mint ilyet tiszteletben is fogjuk tartani" (Freitas do Amaral a CDS II. kongresszusán 1976. július 23–25.).

Az az igazság, hogy csak akkor fogják tiszteletben tartani, ha erre rákényszerítik őket. Szükséges is, hogy rákényszerüljenek.

Az alkotmány tiszteletben tartása a demokrácia konszolidálásának, hasznos és szükséges megszilárdításának egyik tényezőjévé vált.

Az alkotmány tiszteletben tartása széles rétegek, polgári és katonai rétegek politikai magatartásának lényeges pontjává vált. Az alkotmány nemcsak alapvető törvény, hanem egy igen kevéssé stabil politikai helyzetben platformmá is vált a demokrácia és a társadalmi haladás erőinek újraegyesítésére.

2. Az új hatalmi szervek

Az alkotmány jelentősége a demokratikus folyamatban nemcsak azokban a szabadságjogokban, jogokban, gazdasági és társadalmi változásokban rejlik, amelyeket a szocialista perspektívában szentesít, hanem a hatalom szerveinek eredeti rendszerében is, amelyet meghatároz.

Amikor fenntartja a fegyveres erők szerepét az MFA szellemében, április 25-e szellemében, az alkotmány a hatalmi szervek tekintetében is megfelel a portugál forradalom sajátos realitásának: a két összetevőnek (a népinek és a katonainak) a forradalmi folyamatban betöltött szerepéről van szó, valamint annak szükségességéről, hogy megmaradjon az MFA folytonossága a demokrácia biztosítékaként.

Az a tény, hogy az alkotmány szentesíti az MFA és az április 25-i fegyveres erők szerepét a szuverenitási szervek szintjén, ez a demokrácia és a társadalmi haladás erőinek jelentős győzelme a reakció és a konzervativizmus erői fölött.

Az azonnal létrehozandó demokratikus rendszer és szuverenitási szervei jellegének meghatározása körül a reakció lankadatlan, szívós harcot folytatott azért, hogy végérvényesen eltávolítsa a hatalomból az április 25-i kapitányokat.

Amikor fasiszták, reakciósok és konzervatívok kórusban azt kiabálták, hogy a katonák térjenek vissza a laktanyákba, természetesen nem az volt a céljuk, hogy a katonákat a laktanyákba küldjék, hanem az, hogy a politikai életben az április 25-i kapitányok közreműködését a reakciós tábornokok színrelépésével váltsák fel, amely a jobboldali pártok érdekeit fejezi ki, a munkás- és a népi mozgalom ellen, a forradalom és vívmányai ellen irányul. Bármilyen megdöbbentőnek tűnjék is, a reakció a „demokrácia" jegyében folytatta az egész harcot az ellen, hogy a fegyveres erőket bekapcsolják annak az új demokráciának a struktúrájába, amelyet az alkotmány honosít meg. Jellemző, hogy minél inkább jobbra álltak a politikai erők, annál hangosabban kiabálták a „demokratikus" érveket az MFA politikai-katonai hatalmi szervei ellen.

A fasiszta zuglapok (például az *O Sol* és a *Templário*) a leghevesebb és a legsértőbb szavakkal, a „demokratikus" alapelvek nevében támadták az április 25-i katonákat és magát április 25-ét is. A CDS és a PPD (miként a PPM, a PDC és mások is) a „népi szuverenitással", a hatalom népi eredetével, a „népakarattal", a „nép tekintélyével", az egyetemes szavazati jogból eredő demokratikus törvényesség-

gel érveltek, amikor kétségbe vonták az MFA-t és a szuverenitás valamiféle politikai-katonai szervének törvényességét.

Amit nem sikerült egymást követő puccskísérleteivel (Palma Carlos, 1974. szeptember 28-a, 1975. március 11-e) elérnie, azt a reakció igyekezett az Alkotmányozó Nemzetgyűlésen belül kialakuló többséggel megvalósítani, hogy ott olyan alkotmányt dolgozzanak ki, amely végérvényesen kirekeszti a hatalmi szervekből az MFA-t, az április 25-i kapitányokat.

Ugyanakkor a március 11-i puccs leverésével az MFA abban a helyzetben volt, hogy megakadályozhatta azt, hogy a reakciós és a konzervatív erők, kihasználva az ország területének nagy részén uralkodó antidemokratikus helyzetet, olyan alkotmányt dolgoztassanak ki, amely még az április 25-i győzelmet is kétségbe vonja.

Innen ered a politikai pártok és az MFA közötti első egyezmény, amelyet 1975. április 11-én írtak alá.

„Az MFA programja alapelveinek teljesítésében a már megvalósított demokratikus vívmányok megszilárdításában és kiszélesítésében kötelezettséget vállalt pártokkal kialakított nyilvános politikai platformról" van itt szó („Egyezményes alkotmányos platform a politikai pártokkal", A. fejezet, 4. pont). Ennek célja „az 1974. április 25-én megkezdett politikai, gazdasági és társadalmi forradalom folytatása a politikai pluralizmuson belül és a »szocializáló« úton".

A platform (terminusainak „be kell kerülniök az Alkotmányozó Nemzetgyűlés által kidolgozandó és elfogadandó jövendő politikai alkotmányba") kifejezetten rögzítette a következőket: a) Az Alkotmányozó Nemzetgyűlés „kizárólagos rendeltetése" az „alkotmány kidolgozása és elfogadása"; b) csak a köztársasági elnöknek áll jogában az Ideiglenes Kormány összetételének esetleges megváltoztatása; c) az aláíró pártok kötelezettséget vállalnak, hogy „nem vonják kétségbe az MFA intézményesítését" a platformban megegyezés alapján rögzített szöveg szerint.

Ami a hatalmi struktúrát illeti, a platform a szuverenitás szerveiként határozta meg a köztársasági elnököt, a Forradalmi Tanácsot, az MFA közgyűlését, a Nemzetgyűlést, a kormányt és a bíróságokat (D. fejezet, 1. pont). Két jellemző vonása volt, a Forradalmi Tanács széles hatásköre és a kétházas rendszer: a Nemzetgyűlés és az MFA közgyűlése.

A platform rámutatott, hogy „az egész átmeneti időszakban a ka-

tonai hatalom megőrzi függetlenségét a polgári hatalommal szemben" (E. fejezet, 3. pont), és hogy az alkotmánynak „szentesítenie kell az MFA programjának alapelveit, a folyamat során törvényes úton megvalósított vívmányokat, valamint azt a fejlődést is, amelyet a programban a forradalmi dinamika eszközölt ki, amely dinamika, nyíltan és változatlanul, elkötelezte az országot a portugál szocializmusba vezető úton" (E. fejezet, 2. pont).

A PSZP azt állította később, hogy „kényszerítették egy olyan dokumentum aláírására, amelynek lényegbevágó vonalait a leghatározottabban ellenezte" (Jaime Gama, a *Portugal Socialista* című lap 1976. január 28-i számában). A CDS pedig, bizonyságot téve arról, mennyire lehet megbízni a nyilatkozataiban és az aláírásában, szintén kijelentette, hogy „kényszer alatt" írta alá az egyezményt. Ma azt mondja, hogy tiszteletben akarja tartani az alkotmányt, de holnap ugyanígy azt állíthatja, hogy ezt a nyilatkozatot „kényszer alatt" tette. Vagy támogatott egy elnökjelöltet, és később kijelentheti, hogy „kényszerből" tette. A pártoknak azonban nincs joguk „kényszer alatt" cselekedni, mivel ha azt állítják, hogy „kényszer alatt" cselekedtek, ez nem más, mint félrevezetés és összeesküvés. A CDS nem kényszer hatására írta alá az egyezményt, mert senkit sem kényszerítettek erre. De éppúgy, mint a PPD és bizonyos mértékig a PSZP is, tettével félrevezette az MFA-t, félrevezette az április 25-i katonákat, amikor azzal a titkos fenntartással vállalt előttük kötelezettséget, hogy úgysem fogja megtartani, és hogy mindent el fog követni az egyezmény alkalmazásának megakadályozására.

Ezért az egyezmény aláírása, majd a választások megtartása után a jobboldali pártok és a PSZP nem is mutattak valami nagy buzgóságot az alkotmány kidolgozásában, amíg az erőviszonyok nyilvánvalóan kedvezőtlenek voltak számukra; azt a célt követték, hogy az alkotmányt csak akkor dolgozzák ki, amikor már megszabadultak az MFA-val kötött egyezménytől.

Az Alkotmányozó Nemzetgyűlés, amelynek „kizárólagos rendeltetése" az alkotmány kidolgozása volt, megfeledkezett erről a funkciójáról és – mintha a szuverenitás egyik szerve lett volna – minden igyekezetével azon fáradozott, hogy az erőviszonyokat és a politikai helyzetet megváltoztassa a jobboldal érdekében, nevezetesen a katonai jobboldal érdekében.

Az alkotmánynak éppen azt a fejezetét hagyták utoljára, amely a

hatalmi szervekkel kapcsolatos, abban a reményben, hogy időközben hatályon kívül helyezik az egyezményt.

Amilyen mértékben a jobboldalnak kedvező változások valósultak meg a politikai-katonai helyzetben (szakadás az MFA-n belül, a tancosi nyilatkozat, az MFA közgyűlésének eltűnése, a Katonai Baloldal veresége, a jobboldal pozíciószerzései), a reakciós erők olyan mértékben fokozták offenzívájukat, azt kiáltozva, hogy az MFA-val kötött egyezménynek nincs többé létjogosultsága, hogy az MFA megszűnt létezni, hogy semmi ok sincs többé arra, hogy az alkotmányban politikai-katonai szerveket, nevezetesen a Forradalmi Tanácsot szentesítsék.

A CDS részéről Freitas do Amaral egyre azt hangoztatta, hogy „ha ezek a tisztek politikusok akarnak lenni (...), akkor vonuljanak tartalékos állományba" (1975. augusztus 6-án), vagy pedig „mielőbb a politikai tevékenység peremére" kell vonulniok (1975. december 17-én). A PPD részéről Sá Carneiro kijelentette a *Tempo* című lapnak, hogy „el kell hagyni az Alkotmányos Egyezményt (...), a Forradalmi Tanácsot (...) és a katonai hatalmat" (1975. augusztus 31-én). Graça Moura nyíltan felvetette, hogy „véget kell vetni a Forradalmi Tanácsnak" és „a katonai hatalmat szorosan függővé kell tenni a polgári hatalomtól" (1975. augusztus 5-én). Sőt, Sá Carneiro még hangsúlyozta is, hogy „a fegyveres erőknek nincs sem törvényes alapjuk, sem hatáskörük a kormányzásra" (1975. augusztus 25-én), Nuno R. dos Santos pedig az MFA-val kötött egyezményt „igazi politikai zsarolásnak" nevezte, követelve „teljes és maradéktalan megsemmisítését" (1975 decemberében). Amikor a Forradalmi Tanács újabb egyezményre tett javaslatot a Forradalmi Tanács folytonosságával, a PPD azt kiáltozta, hogy ez „igazi katonai diktatúra" lenne, „liberalizáló külsővel" (Sá Carneiro az *O Dia* című lap 1976. január 23-i számában).

A PSZP részéről J. Campinos tiltakozott a „katonai gyámkodás" ellen, és kijelentette, hogy „a katonai dinamika (!) az igazi (?) fegyveres erők újjászervezéséhez vezetne, ezek túlhaladottá tennék az MFA-t" (1975 decemberében). Cardia kijelentette, hogy szerinte „a politikai demokrácia nem fér össze a katonai hatalommal", meg hogy kész harcolni azért, hogy „az alkotmány ne szentesítse az MFA-val kötött egyezményt" (1975. december 1-én). Raul Rego fennen hirdette, hogy „osztálydiktatúra vagy szakmai (értsd: katonai – *a ford.*) diktatúra szentesítése lenne, ha az alkotmány bármilyen olyan szuve-

renitási szervet hozna létre, amelyet közvetlenül vagy közvetve nem a nép választott meg" (1975. december 3-án). Az *A Luta* című lap valóságos kampányt folytatott az MFA ellen és az április 25-i katonák további szerepe ellen a politikai életben. „A katonáknak nyomban vissza kell térniök a laktanyákba" – hirdette (1975. december 20-án).

Jóllehet a legfelső katonai és politikai-katonai struktúrában kedvezőtlen változások következtek be, számos haladó tisztet eltávolítottak és a kommunistaellenes diszkrimináció fokozódott a fegyveres erőknél, mindezek ellenére a PKP továbbra is úgy vélekedett, hogy a Forradalmi Tanács eltűnése és „a katonák visszatérése a laktanyákba" nyitott kaput jelentene a jobboldali erők számára, hogy hamarosan megkaparintsák a hatalmat és felszámolják a portugál nép forradalmi vívmányait. A diktatúrához nem a Forradalmi Tanácsnak április 25-e szellemében való fennmaradása vezetne (ahogyan a reakciós pártok állítják), hanem a Forradalmi Tanács eltűnése.

De a reakció nagyon sommásan ítélte meg a helyzetet. Az, ami a szakadások, a konfliktusok és a tisztogatások után maradt az MFA-ból, elegendő volt ahhoz, hogy (az alkotmány végleges kidolgozása előtt) a reakciós és a konzervatív pártok kénytelenek legyenek tárgyalásokba bocsátkozni egy újabb egyezményről, amelynek aláírására 1976. február 26-án került sor.

Ebben az új egyezményben az alapvető az, hogy a politikai pártok kötelezték magukat, hogy az alkotmány kidolgozása során (a reakciós erők terveivel, szándékaival és óhajaival szemben) tiszteletben tartják a Forradalmi Tanács folytonosságát, a demokratikus rendszer intézményesítését és a fegyveres erőknek mint az új alkotmány biztosítékainak a szerepét.

A második egyezmény (az elsőhöz viszonyítva) természetesen megfelel a politikai-katonai helyzetben bekövetkezett reális változásoknak és a jobboldali nyomással szembeni meghátrálásnak egyaránt. Eltűnt az MFA közgyűlése (tükrözve korábbi tényleges felszámolását), rögzítették a köztársasági elnök közvetlen megválasztását (a korábbi egyezmény értelmében a Nemzetgyűlésnek és az MFA közgyűlésének együttesen kellett volna megválasztania), kiküszöbölték a haladó programnormatívákat, csökkent az MFA és a Forradalmi Tanács szerepe a kormányzásban és a törvényhozó tevékenységben.

Az egyezmény még így is a reakciós és a konzervatív erők komoly vereségét jelenti.

Az egyezmény eredményeként az alkotmányban meghatározott demokratikus rendszer hatalmi szerveinek struktúrája még mindig magán viseli a portugál forradalom sajátos folyamatának alapvető jeleit, nevezetesen a nép-MFA szövetséget.

A fegyveres erőkről szólva az alkotmány felruházza őket „azzal a történelmi hivatással, hogy biztosítsák azokat a feltételeket, amelyek lehetővé teszik a portugál társadalom békés és pluralista átmenetét a demokráciába és a szocializmusba" (273. paragrafus, 4. pont).

Ami az MFA-t illeti, nemcsak 1974. április 25-i felszabadító szerepét ismeri el, hanem elismeri mint „a demokratikus vívmányok és a forradalmi folyamat biztosítékát", és részvételét „a szuverenitás gyakorlásában" (4. paragrafus), szövetségben a demokratikus pártokkal és szervezetekkel (10. paragrafus, 1. pont).

Ami a *Forradalmi Tanácsot* mint szuverenitási szervet illeti, továbbra is megmaradt „a demokratikus intézmények szabályos működése biztosítékának" (142. paragrafus).

A burzsoá pártok ma új „parlamenti rendszerről", „új parlamentarizmusról" beszélnek, noha tudják, hogy az ilyen kijelentések nem felelnek meg a politikai és az alkotmányos realitásoknak. Portugáliában van parlament, de nincs parlamenti rendszer. Ilyen kijelentésekkel ezek a pártok korlátozni akarják és kétségbe akarják vonni a Forradalmi Tanácsot és magát a köztársasági elnököt, amely és aki a jelenlegi rendszerben a legjelentősebb funkciókkal rendelkező két szuverenitási szerv. A Forradalmi Tanács a köztársasági elnök tanácsadó szervezete és mint „az alkotmány teljesítésének biztosítéka" megvétózhatja a kormány vagy a Nemzetgyűlés törvényeit, és ez a határozata „általános kötelező erővel bír" (146. paragrafus, c. pont és 281. paragrafus), azaz egyetlen esetben sem alkalmazható alkotmányellenesnek minősített előírás.

A reakciós pártok és a PSZP jobboldali vezetői egyaránt elégedetlenek az alkotmány e vonásaival, pontosan azért, mert április 25-e szelleme és az április 25-i katonák tevékenysége komoly akadály azoknak a terveknek az útjában, amelyek célja a forradalom vívmányainak felszámolása és a nagytőke hatalmának visszaszerzése.

Akik kétségbe vonják a Forradalmi Tanácsnak azt a jogát, hogy törvényeket alkotmányellenesnek nyilvánítson, sokan ugyanazokat az erőket képviselik, akik arra törekedtek, hogy a fegyveres erők lépjenek közbe, magának az alkotmánynak a szétzúzása érdekében.

Jellemző, hogy Francisco Lucas Pires (éppen egy uraság a CDS-

től) a *Liberdade* című fasiszta lapnak nyilatkozva a Forradalmi Tanácsnak azt a hatáskörét, hogy a törvények alkotmányosságáról nyilatkozzék, nemcsak „militarizálásnak", hanem „állandó forradalomnak" minősítette (1976. február 2-án). Ha a CDS ilyen formában a Forradalmi Tanács ellen foglal állást, ezt természetesen azért teszi, mert úgy véli, hogy a Forradalmi Tanács nem szolgálja a reakciós erőket.

Tehát az új demokrácia hatalmi rendszere, legalábbis négyéves időszakra, *bonyolult rendszer*, amelyben a *hatalom fel van osztva* öt szuverenitási szerv között: a köztársasági elnök, a Forradalmi Tanács, a Nemzetgyűlés, a kormány és a bíróságok között.

A Nemzetgyűlés általános szavazás eredménye, de a kormányra vonatkozó hatalma jóval kisebb, mint a parlamenti rendszerekben általában. A kormány nagy védettséget élvez a Nemzetgyűléssel szemben, viszont felelősséggel tartozik a köztársasági elnöknek is. A köztársasági elnököt általános szavazással választják meg, de ott van mellette a Forradalmi Tanács, amellyel fontos döntések esetében köteles konzultációt folytatni. A Forradalmi Tanácsnak nincs törvényhozási funkciója, de kimondhatja a törvények alkotmányellenességét.

Ebben a bonyolult rendszerben, amely tükrözi magának a forradalmi folyamatnak a következményeit és fejlődését, elkerülhetetlenül olyan ellentmondások mutatkoznak, amelyek esetleges konfliktusokhoz vezethetnek. De a meglevő körülmények között, figyelembe véve, hogy a fegyveres erők megőrzik április 25-e szellemét, a jelenlegi rendszer több feltételt nyújt a demokrácia védelmére és fenntartására, mint a parlamenti rendszer egy olyan országban, mint a mienk, ahol országrésznyi területeken valójában még mindig nem valósították meg a demokratikus szabadságjogokat, és még nem tartják tiszteletben, nem biztosítják az állampolgárok jogait.

Az alkotmány hatálybalépésével az új demokrácia egyik alapvető kérdésévé vált az új hatalmi szervek megalakítása.

A Forradalmi Tanács, amely szilárdan tartja magát az MFA döntő forradalmi szerepéhez és a portugál forradalomban betöltött felelősségéhez, saját törvényes voltát magára a forradalmi folyamatra alapozza, és az alkotmány éppen ezen az alapon ismeri el szuverenitási szervként. Az új rendszer feltételezi a demokratikus élet normális kibontakozását és magának a Forradalmi Tanácsnak a stabilitását is az elkövetkező négy év alatt.

Ezért indult meg olyan heves kampány már az alkotmány hatály-

balépése után a Forradalmi Tanács összetételének revideálása érdekében, amikor is az *A Luta* című szocialista lap (1976. április 20-i számában) és a *Tempo* című reakciós lap (1976. június 17-i számában) makacsul követelte a Forradalmi Tanács „megválasztását".

A reakciós erők és a PSZP jobboldali vezetői állandóan hangsúlyozzák, hogy a katonai hatalmat a lehető leggyorsabban a polgári hatalomnak kell alárendelni és a lehető legrövidebb időn belül revideálni kell az alkotmányt.

Azok a határozatok, amelyeket a Forradalmi Tanács már a köztársasági elnöki választások után hozott, meghatározva bizonyos normatívákat a saját összetételét és működését illetően, újabb csapást mértek a reakciós és a konzervatív erők szándékaira.

A Forradalmi Tanács 1976. augusztus 11-én ténylegesen határozatot hozott, hogy az esetleges alkotmányrevízióig előirányzott négy év alatt a különböző ágazatok képviselői csak „elhalálozás, lemondás vagy állandó akadályoztatás" esetén szűnnek meg a Tanácshoz tartozni. Ez a határozat, amely már önmagában figyelmet érdemel, bizonyos közvetett formában benne volt az egyezményben, és a stabilitás újabb biztosítéka.

Az ilyen határozatok nem tetszettek azoknak, akik már végérvényesen eltemették az MFA-t és szellemét. Sousa Tavares az *A Capital* című lapban (1976. augusztus 25-én) ezt a döntést „ijesztő ténynek", „aberrációnak", „hatalmi mámornak" nevezi. Megvádolja a Forradalmi Tanács tagjait, hogy „isteni joggal felruházott személyeknek" tartják magukat. Elhallgatva azt, hogy az MFA fellépése nélkül még PSZP-kormány sem lenne, kijelenti, hogy „a katonai beavatkozás a politikába csaknem mindig ellent fog mondani a demokráciának". Elhallgatva a fasizmust, a reakciót és a puccsokat, sommásan kijelenti, hogy „a portugál forradalom története 1974. április 25-étől napjainkig abban a nemzeti harcban foglalható össze, amely a demokráciáért folyt a katonai hatalom (?) ellen és a katonákra támaszkodó hatalom (?!) ellen". Nyilvánvaló, hogy ez az uraság azt szeretné, hogy *másféle* legyen a katonai hatalom, és hogy ez a katonai hatalom a reakció szolgálatában álljon.

Ugyanakkor a Forradalmi Tanács nem engedett alkotmányos hatalmából és mint a hatalom egyik szerve megszilárdította a helyzetet a köztársasági elnök és a Nemzetgyűlés mellett (akit és amelyet általános szavazással választottak meg), ezenkívül a kormány mellett is, amely a köztársasági elnök megbízásából alakult, és amely egyidejű-

leg tartozik felelősséggel a köztársasági elnöknek és a Nemzetgyűlésnek.

A választások eredményei, majd a kormány megalakítása új szakaszt nyitnak a forradalmi folyamatban, és a portugál nép érdekei azt kívánják, hogy ez a már elért vívmányok megszilárdításának és a demokratikus rendszer stabilizálásának szakasza legyen.

3. A nemzetgyűlési választások

A nemzetgyűlési választások megtartása a hatalmi szervek viszonylatában az első nagy politikai aktus volt az új demokratikus rendszer intézményesítéséhez vezető úton.

A választásokra a reakciós erők intenzív akcióinak légkörében került sor. A reakció erőszak alkalmazásával, megfélemlítéssel és terrorizmussal igyekezett hangsúlyozni helyi hatalmát és kihasználni az ország nagy részén uralkodó antidemokratikus helyzetet.

Az ország újból az összeesküvés és a fasiszta fenyegetések légkörében élt.

E helyzet ellenére a PKP úgy vélte, hogy a nemzetgyűlési választások fontos eseményt jelenthetnek a szabadságjogok védelme és a demokrácia megszilárdítása szempontjából.

A reakció elkeseredetten igyekezett újabb, jobboldali puccsba torkolló politikai-katonai válságot kirobbantani. A lehető legintenzívebben munkálkodott azon, hogy bizonytalansági tényezőket teremtsen, hogy élezze az ellentmondásokat a politikai-katonai hatalmi szerveken belül, hogy elmérgesítse a konfliktusokat, hogy összecsapásokat robbantson ki, hogy ürügyeket szolgáltasson a fegyveres erők beavatkozására, hogy óriási félrevezető, rágalmazó, ideológiai diverziós és provokációs kampányokat hangoljon össze, kiindulási pontul felhasználva mindezekhez a lehető legképtelenebb állításokat. Elegendő emlékeztetni arra, hogy a Portugáliába érkezett 30 000 kubaival kapcsolatos koholmány következtében számos intézkedésre és akcióra került sor a katonai és a militarizált erők részéről.

A választások elnapolása lehetőséget adott volna a reakciónak, hogy kihasználja a forradalmi törvényesség átmeneti jellegét a legmélyebb válság kirobbantására, a bizonytalanság, a nyugtalanság és a zűrzavar légkörének megteremtésére, megnyitva az utat a hatalmi szervek ösz-

szetételének gyökeres, jobboldali érdekeket szolgáló megváltoztatásához.

A választásokat megelőző hónapokban a reakció jelentős pozíciókat szerzett meg az államapparátusban, a gazdaság vezető mechanizmusában, az államosított tömegkommunikációs eszközöknél. Száz és százezer „hazatérő" érkezésével és több mint ezer volt PIDE-ügynök szabadon bocsátásával kiszélesítette a maga bázisát. Kihasználta a PSZP–PPD egyeduralmát a VI. Ideiglenes Kormányban, hogy számos haladó törvény revideálására kerüljön sor. Igyekezve mélységben kiaknázni 1975. november 25-ét, a reakciós erők (amelyek a nagytőkét, a nagybirtokosokat és a külföldi imperializmust képviselték) offenzívába lendültek, minden fronton támadtak, és napirendre tűzték a gazdasági és politikai hatalom visszahódítását.

A reakció egyidejűleg különböző utakat próbált ki a hatalom visszaszerzésére. A döntések szempontjából fontos állami posztok megszerzését; nevezetesen a fegyveres erőknél a puccsot, vagy pedig egy jobboldali kormány törvényes uralomra juttatását valamilyen választási győzelem révén.

Mivel nem sikerült megakadályozniok az alkotmány elfogadását, sem hatálybalépését, nem sikerült sem puccsot kirobbantaniok, sem bizonytalanságot, sem a maguk javára megbontani az egyensúlyt a politikai-katonai hatalmi szervekben, ezért a reakciós pártok – kihasználva az ország jelentős területein uralkodó antidemokratikus helyzetet, fokozva a terrorizmust, megakadályozva, hogy a haladó pártok, nevezetesen a PKP, a szabadságjogokkal éljenek – igyekeztek a választásokon mindenáron többséget szerezni a Nemzetgyűlésben, amelynek következménye egy jobboldali kormány azonnali megalakítása lett volna.

A CDS úgy tüntette fel magát, mint „76-os alternatívát", és két héttel a választások előtt Freitas do Amaral kijelentette, hogy a CDS megszerezheti az első helyet, sőt „lehetőségei" vannak „a választások megnyerésére is", és ezért úgy vélekedett, hogy „tökéletesen lehetséges, hogy egyedül alakítsunk kormányt" (1976. április 7-én). „A közvéleménykutatások megerősítették ezt a lehetőséget (mondta ő), és a közvéleménypróbákon kívül politikai intuícióval is rendelkezünk"! „Még feltételezni sem tudom, hogy a CDS a korábbi szavazás háromszorosánál kevesebbet kapjon", jelentette ki nyomatékosan (az *Expresso* című lap 1976. április 10-i számában). Néhány nappal később, egy portói választási gyűlésen, ezt a nyilatkozatot tette: „Hu-

szonnégy órával a kampány lezárulása előtt a CDS annyira biztos győzelmében, hogy ezt a gyűlést nem is kell felhasználni arra, hogy a választásokról beszéljünk."

A PPD szintén előre diadalt ülő kampányt folytatott, úgy beszélve és cselekedve, mintha a jövendő kormánypárt lett volna. Sá Carneiro kijelentette, hogy „a közeli választásokon biztos a győzelem felől" (az 1976. április 7-i, lisszaboni választási gyűlésen), hogy „5–10 százalékos előnye van a többi párttal szemben" (az *O Pais* című lap 1976. április 15-i számában).

A reakció olyan nagy jelentőséget tulajdonított a választási csatának, hogy úgy döntött, minden tétet megkockáztat, és beveti az élvonalban „balos" ügynökeit, az olyan provokátorokból verbuvált csoportokat, mint AOC, a PCP (m.–l.) és az MRPP, hogy leplezetlenül kifejezett és nyílt támogatást kapjon tőlük.

Továbbra is a politikai monopóliumra törve, kezében tartva a fő tömegkommunikációs eszközök fölötti ellenőrzést a pártpropaganda számára, kisajátítva az államosított és a közpénzen fenntartott újságokat, a PSZP a maga részéről kijelentette, hogy a szavazatoknak több mint 40 százalékát fogja megszerezni, és ezzel együtt a többséget is a Nemzetgyűlésben. Mário Soares több ízben is hangsúlyozta (hol itthon, hol meg külföldön), hogy „a PSZP a portugál választóknak legalább 40 százalékára számíthat" (Clermond-Ferrandban 1976. március 18-án), hogy „a szavazatoknak körülbelül 40 százalékával halad a választási győzelem felé" (a *Quotidien de Paris* című lapban 1976. március 20-án), hogy „a szavazatoknak több mint 40 százalékára számít" (*France-Inter*, 1976. április 5-én).

A PSZP számíthatott az imperializmus és az európai szociáldemokrácia támogatására. A közvetlenül a választások előtt tartott portói „szocialista csúcs" (ahol W. Brandt és néhány kapitalista ország kormányfője arra ösztönözték a portugál népet, hogy a PSZP-re szavazzon) példázza ezt a támogatást, valamint a PSZP által szorgalmazott imperialista beavatkozást a portugál belügyekbe.

1976. február 14-én pártunk Központi Bizottsága belső határozatában megjelölte a PKP választási részvételének alapvető céljait: a) felvilágosító kampány folytatása a legszélesebb tömegek körében; b) a reakciós jobboldal (CDS, PPD, PPM és PDC) többségének meghiúsítása; c) a PSZP–PPD vagy PSZP–PPD–CDS szövetség létrejöttének megakadályozása a jövendő Nemzetgyűlésben és a jövendő kormány-

ban; d) a PKP képviseletének növelése a Nemzetgyűlésben az Alkotmányozó Nemzetgyűléshez képest; e) baloldali többség elősegítése a Nemzetgyűlésben; f) az esetleges PSZP–PKP együttműködésre törekedni a Nemzetgyűlésben és egy baloldali kormány alakítására, amelyben részt vesz a PKP.

A pártunk soraiban végbement vita lezárásaként a PKP Országos Konferenciája 1976. március 14-én megszabta a PKP választási orientációját.

Felismerve a reakció térnyerését, az Országos Konferencia hangsúlyozta a nép, a demokratikus erők és a fegyveres erők szilárd ellenállását április 25-e szellemében. Így válaszolt a reakció támadásaira, és olyan széles társadalmi, politikai és katonai frontot alakított ki, illetve szervezett át, amelynek megvannak a feltételei a demokratikus folyamat folytatására.

A PKP Országos Konferenciája állást foglalt minden olyan tendencia ellen, amely a tartózkodást és a választások bojkottját hirdette, felhívta a figyelmet arra, hogy az ilyen magatartás elkerülhetetlenné tenné a reakciós parlamenti többséget és egy nyíltan reakciós kormány létrejöttét.

Az 1976. március 14-i Országos Konferencia a lehető legjelentősebb szerepet töltötte be az egész párt eszmei egysége és akciójának kibontakozása szempontjából. A PKP Választási Programja, amelyet az Országos Konferencia jóváhagyott, és amelyet 300 000 példányban terjesztettünk, továbbá az 1 500 000 példányban kiadott Választási Nyilatkozat az egész kampányunk két alapvető dokumentuma volt, amelyek széles tömegeket nyertek meg.

A PKP *választási kampánya* a politikai akció, a propaganda és a tömegmozgósítás rendkívüli sikere volt, amellyel majd pártunk propagandamunkájával kapcsolatban foglalkozunk.

A PKP választási akciójának alapvető céljait – a reakciós jobboldali többség (PPD–CDS–PDC) létrejöttének megakadályozása, a választásokon egy demokratikus többség, egy baloldali többség lehetőségének a megteremtése, a PKP erejének növelése és nemzetgyűlési képviseletének megerősítése – *sikerült elérni.*

A *választási eredmények* a reakciós jobboldal pártjainak komoly vereségét, a népnek a szabadságra és a demokráciára adott szavazatát és a PKP komoly megerősödését tükrözték.

Jóllehet az antidemokratikus helyzet a választásokat az országban sok helyütt a fasizmus idejében rendezett választási komédiává vál-

toztatta, ennek ellenére a jobboldali pártok, ahelyett hogy győzemüket jelenthették volna be, mindössze 115 mandátumot szereztek meg az összesen 263 mandátum közül.

A CDS, amint várható is volt, a PPD és a PSZP rovására növelte szavazatainak a számát, amelyhez az Angolából és a Mozambikból hazatért reakciósok is hozzásegítették. Nem a reakció tényleges előrelépéséről volt itt szó, hanem a reakciós szektoroknak a valósabb átcsoportosításáról. Ezek 1975-ben még nem mertek nyíltan állást foglalni, és akkor a PSZP-re meg a PPD-re, a két kormánypártra adták le „hasznos" szavazatukat.

A CDS még így is messze elmaradt attól az eredménytől, amelyet lépten-nyomon világgá trombitált. Sem a „közvéleménypróbák", sem Freitas do Amaral „politikai intuíciója" nem erősítette meg a várt háromszoros szavazatszámot, sem a biztos győzelmet. A PPD a maga részéről 200 000 szavazatot vesztett.

A reakciós pártok és az egész reakció vereségéről van itt szó. A CDS és a PPD ellen adva le szavazatát, a nép a CAP (Portugál Földbirtokosok Szövetsége – *a ford.*) ellen, a CIP (Portugál Ipari Szövetség – *a ford.*) ellen, az ELP és az MDLP (Portugál Demokratikus Felszabadító Mozgalom – illegális fasiszta szervezet – *a ford.*) ellen, a reakciós erők ellen szavazott, amelyeket széles körben reakciósoknak ismernek.

Ezzel szemben a PSZP és a PKP együttesen több mint félmillió szavazattal kapott többet, mint a CDS és a PPD, és 32 mandátummal többet szerzett a Nemzetgyűlésben, mint ezek a pártok. A PSZP természetesen 260 000 szavazat elvesztésével fizetett jobboldali politikájáért és a jobboldallal kötött szövetségeiért. A bejelentett 40–42 százalék helyett 35 százalékot szerzett. Ugyanakkor a szocialisták és a kommunisták együttesen 147 mandátumot, azaz többséget szereztek.

A PKP erősödése minden téren jelentős volt, mivel a kormányban helyet foglaló pártok közül egyedül a PKP javította pozícióit.

Pártunk erősödésének három alapvető megnyilvánulása volt:

Az első: *a szavazatok számbeli, százalékos és mandátumbeli növekedése.*

A nagyszámú tartózkodás ellenére a PKP összesen 785 620 szavazatot kapott (nem számolva a kivándoroltakat), szemben az alkotmányozó nemzetgyűlési választásokon szerzett 709 659 szavazattal,

azaz 76 000-rel növelte szavazatait, ezek százalékos aránya pedig 12,5-ről 14,6 százalékra emelkedett – nem pedig 8 százalékra csökkent, ahogyan Mário Soares nyilatkozta az Egyesült Államokban (1976. február 21-én). Ami a PSZP-t és a PPD-t illeti, az Alkotmányozó Nemzetgyűléshez képest mandátumokat vesztettek a Nemzetgyűlésben, míg a PKP 30-ról 40-re növelte képviselőinek a számát.

A második: *a tömeges szavazás a földreform övezeteiben.*

Míg a PSZP Beja, Évora és Portalegre körzetében 32 000 szavazatot vesztett, a PKP növelte szavazatainak számát és százalékos arányát, amennyiben Beja és Évora körzetében a szavazatok 44, illetve 43 százalékát szerezte meg a választók teljes számához viszonyítva.

A PKP a szavazatok felénél többet szerzett meg Aljustrel, Castro Verde és Cuba falusi tanácsainak területén, Beja körzetében; Alandroalban, Arraiolosban, Montemor-o-Novóban és Portelben Évora körzetében; Grandolában és Sinesben Setúbal körzetében; és Alpiracában Santarém körzetében.

Ezeken a tanácsokon kívül a PKP abszolút többségre tett szert a földreform övezetében 41 közigazgatási egységben. Couçóban minden négy szavazó közül három a PKP-ra szavazott, itt érték el a kommunista szavazatok legmagasabb arányát.

Számos tanács területén, ahol a PKP az alkotmányozó nemzetgyűlési választásokon kevesebb szavazatot kapott, most megelőzte a PSZP-t.

Ennek eredményeként Setúbal körzetében a megválasztható 17 képviselő közül 9 kommunista, Évora körzetében a megválasztható 6 közül 4 kommunista, Beja körzetében a megválasztható 6 közül 4. Ezenkívül Lisszabon körzetében 14, Porto körzetében 3, Santarém körzetében 2, Coimbra, Faro, Leiria, Portalegre körzetében pedig 1–1 kommunista képviselőt választottak meg.

A PKP-ra adott szavazatok nagy száma Alentejóban, Ribatejóban és Setúbal körzet mezőgazdasági vidékein rendkívül nagy politikai győzelem, továbbá a dolgozóknak azt az elszántságát juttatja kifejezésre, hogy megvédik és előbbre viszik a földreformot, élcsapatuknak tekintve a Portugál Kommunista Pártot.

A harmadik: *a szavazatok számának növekedése az ipari központokban.*

A leglátványosabb sikert Setúbal iparvidékén arattuk. A szavazatok

számának növelése 20 000 szavazattal, a szavazatok 45 százalékának megszerzése, 9 képviselő megválasztása, a Barreiro és Moita község területén elért abszolút többség a Kommunista Pártnak a munkásosztállyal való szoros összefonódásáról tanúskodik.

Ugyanezt a következtetést lehet levonni a szavazatok magas számából, amely jelentősen megnövekedett Lisszabon ipari övezetében, Marinha Grandéban, Covilha e Tortosendóban, Penichében, Viana do Castelóban Porto körzetében, Bragában, Aveiróban és más, különböző városi központokban, mint például Coimbrában.

Széles körben felhasználva a tömegkommunikációs eszközöket, a balosok újból bizonyságot tettek szakadár és bomlasztó szerepükről. Egész választási kampányuk a PKP ellen irányuló legaljasabb rágalmak és provokációk áradata volt. A választások előestéjén a PRP (BR) felhívást intézett a baloldalhoz, hogy tartózkodjon a szavazástól, amelynek, ha hallgattak volna rá, az lett volna a következménye, hogy a reakció diadalmaskodott volna és CDS–PPD kormány alakult volna. A szakadár tevékenység eredményei abban is kifejezésre jutottak, hogy több mint 150 000 szavazat a balos csoportok különböző jelöltjeire forgácsolódott szét, és a Nemzetgyűlésbe összesen mindössze egy képviselőt tudtak bejuttatni.

A választások megmutatták, hogy a portugál politikai közvélemény *két politikai táborra* oszlik: a reakció táborára, amelyet a Nemzetgyűlésben a CDS–PPD juttat kifejezésre; és a demokrácia táborára, amelyet a Nemzetgyűlésben a PKP és a PSZP fejez ki.

A CDS és a PPD vereségének azonnali hatása a reakciós offenzíva megtorpanása, a demokratikus és a haladó erők megszilárdulása volt, beleértve a fegyveres erőket is.

A szavazatok nagy száma, amelyet a PKP-ra a földreform övezeteiben és az ipari központokban adtak le, még kedvezőbb feltételeket teremtettek a forradalom vívmányainak védelméhez és megszilárdításához.

Az a tény, hogy a szocialisták és kommunisták nagy többségét beválasztották a Nemzetgyűlésbe, megteremtette ott az alapvető feltételeket egy reális demokratikus politikai többség kialakításához, és ezen az alapon egy baloldali kormány megalakításához.

Ezért történt az, hogy a reakció igyekezett politikailag gyorsan átcsoportosítani a pártokat, nem véve figyelembe a népi szavazatokat. Freitas do Amaral ezért beszélt a CDS–PPD–PSZP „nagy demokratikus koalíciójáról" a kommunistaellenesség platformja alapján.

Mivel nem sikerült elérnie, hogy a nemzetgyűlési választásokkal egyidőben a köztársasági elnököt is megválasszák, a reakció igyekezett újra előtérbe kerülni és az elnökválasztáson talpra állni a nemzetgyűlési választásokon elszenvedett veresége után.

4. Az elnökválasztás

Az elnökválasztás jelentőségét, jellegzetes vonásait és folyamatát három alapvető megállapítás fényében kell értelmezni.

Az első az, hogy magának a portugál forradalom folyamatának az eredményeként, az alkotmányban szentesített demokratikus rendszerben a szavazás révén létrejött intézmények mellett a fegyveres erők elsőrendű fontosságú szerepet töltenek be a szuverenitás szerveiben.

A második az, hogy az elnökválasztás a hatalmi szervek olyan rendszeréhez kapcsolódik, amelyben a köztársasági elnök egyszersmind a Forradalmi Tanács elnöke és a Fegyveres Erők főparancsnoka is.

A harmadik az, hogy a most intézményesített demokratikus rendszerben az erők tényleges hatása, nevezetesen katonai téren, továbbra is mutatkozik sok döntésre váró ügyben.

A köztársasági elnököt általános szavazással választják meg. Tehát pontosan kell látni, hogy a jelenlegi körülmények között, ha a szavazás során esetleg olyan elnököt választanának meg, akit nem fogadna el sem a Forradalmi Tanács, sem a fegyveres erők, igen nehéz lenne elkerülni a megválasztott elnök ellen irányuló valamilyen közvetlen vagy közvetett katonai akciót. Figyelembe véve a jelölteket, akik feliratkoztak, ez a megjegyzés éppen úgy érvényes Octávio Pato, mint Otelo Saraiva de Carvalho esetében.

Ez ad magyarázatot arra, hogy jóval a választás előtt a PKP miért jelentette ki, hogy olyan katonai jelölt állítása kívánatos, akit maga a Forradalmi Tanács tart alkalmasnak arra, hogy köztársasági elnök legyen, és aki élvezheti az alapvető politikai-katonai és katonai struktúra támogatását ugyanúgy, mint a demokratikus erők, nevezetesen a PKP és a PSZP támogatását is.

A PKP-nak az elnökválasztással kapcsolatos állásfoglalását és határozatait nem alkalmi célok határozták meg, hanem olyan általános orientáció és stratégia, amely nemcsak az elnökválasztást tartotta szem előtt, hanem az egész politikai helyzetet és a demokratikus folyamat egész fejlődését is.

arra, hogy most, amikor a PSZP uralja a kormányt, az imperialista beavatkozások még aktívabbak lesznek, úgy azok az eszmék, amelyeket a jelenlegi miniszterelnök és a jelenlegi külügyminiszter védelmez, nem hagynak helyet kétségeknek ebben a tekintetben.

Az a tény, hogy portugál területen, portugál katonákból és külföldi parancsnokság alatt egy NATO-dandár alakult, tovább növelte ezeknek a külföldi presszióknak és beavatkozásoknak a veszélyét.

És a tömegkommunikációs eszközöknél végzett átalakítások és tisztogatások, nevezetesen a televíziónál, amelynek a műsorában hemzsegnek az amerikai vagy az amerikai szellemet propagáló műsorok – igazi „szemét", a legvisszataszítóbb, piszkos mintakollekció az imperializmus és a reakció diverzáns akciójából, még durvább és hevesebb kommunistaellenesség jellemzi, mint amilyen a diktatúra idejében volt –, mindez azt mutatja, hogy az imperializmus már hathatós támogatókra talált abban, hogy ideológiailag megmérgezze a portugál demokráciát.

Tehát súlyosbodik a külföldi beavatkozások veszélye és növekszik Portugália függősége az imperializmustól.

A nemzeti érzések megerősödése, a veszélyek tudatos felismerése és a „Portugáliában a portugálok kezében van a döntés" elve tiszteletben tartásának elszánt védelme egyre szorosabban kapcsolódik a demokratikus és a haladó érzésekhez.

A demokrácia védelme, megszilárdítása és fennmaradása elválaszthatatlanul összefügg a szuverenitás és a nemzeti függetlenség állhatatos megvédésével.

7. A szabadságjogokat fenyegető veszedelmek

A szabadságjogok felszámolására készülve a reakciós erők kijelentik, hogy a demokratikus rendszert semmi sem fenyegeti.

A valóságban igenis vannak ilyen fenyegető veszedelmek. *Fasiszták, és reakciósok szőnek összeesküvést a demokratikus rendszer megdöntésére és egy újabb diktatúra megteremtésére.*

Ha nem lenne ezer és ezer jele az összeesküvők tevékenységének, emlékeztetőül ott vannak az olyan nevek, mint Kaúlza de Arriaga és Spínola.

Kaúlza de Arriaga 1974. április 25-e óta az ellenforradalom egyik legszorgalmasabb szervezője.

Mozambik ellen irányuló mesterkedésein kívül, tevékenysége szemlátomást két alapvető irányban folyik: a) az *összeesküvés,* amely főként a fegyveres erők fasiszta és reakciós szektorait, a tényleges szolgálatot teljesítő és a tartalékba helyezett tiszteket tömöríti. Vannak, akik az ő tevékenységét összekapcsolják a fasiszta szellemű *Bizottságok a Szabadság Védelmére (CDL)* megjelenésével; b) a *politikai akció,* amelyet már régen folytat, amely már-már konkrét formát is öltött abban, hogy megtegyék jelöltnek a köztársasági elnöki választásokra, és amelynek újabb nyilvános kifejezése a *Nemzeti Újjáépítés Független Mozgalma (MIRN)* megalakítása 1976. július 9-én. A bejelentett cél a reakciós erők átcsoportosítása, amelyeket „nem-marxista és extrémizmusellenes pluralista nemzeti demokratikus politikai erőknek" nevez, a „teljes harmónia" előmozdítása a CDS-szel és a PPD-vel, valamint olyan feltételek biztosítása, hogy egy napon „választásokra" kerüljön sor a „jelenlegi választási bűnök nélkül", oly módon, hogy „reális abszolút többségek" alakuljanak ki, azaz Kaúlza de Arriaga és társai megszerezhessék az abszolút hatalmat.

Ami Spínola extábornokot illeti, reális biztatást jelentett a reakciónak, hogy éppen akkor tért vissza Portugáliába, amikor a Nemzetgyűlésben a kormányprogramot vitatták meg.

A hazatérést magas pozícióban ülő személyiségek segítségével készítették elő. Előre elkészítették az azonnali szabadlábra helyezéséről rendelkező bírósági határozatot, annak bizonyítékául, hogy a hatóságoknál továbbra is vannak olyan emberek, akik készen állnak a cselekvésre, igaz nem a demokratikus rend és igazság, hanem az ellenforradalom szolgálatában.

Azt mondták, a volt tábornok kinyilvánította készségét, hogy tiszteletben tartja a demokratikus törvényességet. De ha nem voltak elegendőek államcsínykísérletei (Palma Carlos, 1974. szeptember 28-a, 1975. március 11-e) és vezető szerepe a terrorista MDLP szervezetben, amely az ELP-vel együtt merényletekért, támadásokért, fosztogatásokért, gyújtogatásokért és gyilkosságokért felelős, Wallraff esete – attól függetlenül, hogy kinek mi a véleménye az újságíró által alkalmazott módszerekről – újabb bizonyíték arra, hogy még nem is olyan régen milyen szándékai és tervei voltak (1976. március 25-én).

Hitetlenkedve kell fogadni mindazokat a kijelentéseket, amelyeket Spínola – azzal a céllal, hogy megszerezze az állami szervek bizalmát a 800 000 contós (?) pénzügyi segítséghez – magas katonai hatóságok

és körök kapcsolatairól és támogatásáról tett egy olyan személlyel kapcsolatban, aki tudomása szerint az NSZK-ban működő erős náci szervezet parancsnoka. Ezeknek a nyilatkozatoknak a nyilvánosságra hozatala nem segített a portugál forradalomnak. De ezenkívül teljesen bizonyos, hogy nagy terrorakciókat és fegyveres akciókat készített elő, e célra pénzt és fegyvereket keresett, és minden köntörfalazás nélkül kijelentette azt a szándékát, hogy újabb diktatúrát akar létrehozni, vérbe fojtva a portugál demokráciát, lemészárolva a kommunistákat és más antifasisztákat.

A melléfogásai és a Wallraff-esetben játszott gyászos szerepe által elszenvedett tekintélycsorbulásától eltekintve, az extábornok semmilyen biztosítékot sem tud szolgáltatni arra, hogy nem fog újra visszaesni.

Az ilyen emberen rajta kell tartanunk a szemünket, nagyon is rajta kell tartanunk. De az ellenforradalom kimagasló szereplőivel szemben tanúsított éberségnek nem szabad oda vezetnie, hogy szemet hunyjunk az összeesküvők számos köre és hálózata fölött, amelyek országszerte hemzsegnek. A történelem bebizonyította, hogy az összeesküvés – éppen azért, mert összeesküvés – vezetőit nagyon gyakran csak a csapás megtörténte után fedi fel. Éberen kell ügyelni azokra az ismert fasisztákra, akik nem titkolják céljaikat. De főként arra van szükség, hogy minden adott esetben verjük le a különböző fasiszta megmozdulásokat, teljesen felgöngyölítve a terroristák hálózatát és megbüntetve a felelősöket: megakadályozva a fasizmus propagandáját, amely állandóan megsérti a büntetőjogi törvényeket; büntetést szabva ki a provokációért, az erőszakoskodásért, a demokratikus rend és a demokratikus rendszer elleni kihívásokért.

Ne legyenek illúzióink. A terrorizmus jelenlegi lanyhulása kétségtelenül részben azoknak a csapásoknak tulajdoníthatók, amelyeket néhány hálózatára mértek, viszont nyomban utána szabadlábra helyeztek bombamerénylőket, gyilkosokat, és kiengedték a terrorista maffia vezetőit, újabb lendületet adva ezáltal tevékenységüknek. De a lanyhulás annak a ténynek is tulajdonítható, hogy a reakció a „törvényesség" és az „evolúció" kártyalapját játssza ki a hatalom békés meghódítására, még ha ez a stabilitás felborításával jár is, ami ürügyet szolgáltat a fennálló intézmények kihasználása révén a jobboldal előretörésére.

Nagyon nehéz meghúzni a határvonalat a legális reakciós pártok és a terrorista szervezetek között. Amikor a hálózatban levő embereit leleplezik, a CDS cáfolja a tényt, és tapsol a MAI-nak (Belső Igazgatási

Minisztérium – *a ford.*), hogy leküzdi a terrorizmust. És az Azori-szigetek terroristái, akik az FLA (az Azori-szigetek Felszabadítási Frontja) zászlajával irányították a terrorizmust, most helyet foglalnak a tartományi kormányban a PPD zászlaja alatt.

Április 25-e óta a reakció állandóan megmutatta tevékenységének mindkét arculatát: áldemokratikus legális arculatát, illetve összeesküvő és terrorista illegális arculatát. A jövő igazolja majd, hogy a reakció nem vesztette el e kettős arculatát.

A CDS II. kongresszusán Freitas do Amaral elhatárolta magát Kaúlzától és a MIRN-től. Tiltakozásul az ultrák azt követelték, hogy a CDS nyíltan „tanúsítson jobboldali megnyilatkozást" (J. Sanches Osório, a *Liberdade* című lap 1976. július 28-i számában). És az *A Rua* című fasiszta lap elárulta, hogy „a legutóbbi választásokon a CDS elkötelezte magát a jobboldal mellett, amely a legtökéletesebb és a legbecsületesebb lojalitással támogatta" (az 1976. július 29-i számban). Családi perpatvar. Bár a CDS-t „találékony, alkotó és forradalmi pártnak" nyilvánítja (Freitas do Amaral pártja II. kongresszusán), a CDS mindig is jobboldali volt és marad, mindig is a reakció volt és marad. „Demokratikus játéka" messzire nyúl. Két kezét a PSZP felé nyújtja, hogy először magához ölelje, végül pedig megfojtsa. A „nagy demokratikus koalíció" – CDS–PPD–PSZP – nem a demokrácia megszilárdításának az útja lenne, hanem a demokrácia felszámolásához vezető „legális" út.

Az ellenforradalmi puccs veszélye továbbra is fennáll, és úgyszintén fennáll az a veszély is, hogy a reakció törvényes úton vegye át a hatalmat. Erősíteni és egyesíteni kell a szabadság és a demokrácia erőit, hogy elkerülhessük azt, hogy a PSZP-kormány előre látható bukása egy nyíltan reakciós kormány előjátéka legyen.

A puccs és a reakció „legális" hatalomátvételének veszélyén kívül *komoly, közvetlen és azonnali veszedelmek fenyegetik a szabadságjogokat a jelenlegi intézmények és hatalmi szervek keretein belül is.*

A szabadságjogokat formálisan továbbra is el fogják ismerni, de valamennyit „szabályozni" fogják. A jobboldalt és a kormányt „szabályozási" düh kerítette hatalmába, hogy visszafelé fordítsák a forradalmat. A miniszterelnök még az osztályharcot is szabályozni akarja, azzal a céllal, hogy a kapitalisták és a dolgozók közötti „megegyezésbe" torkolljon (Mário Soares 1976. szeptember 19-i tévényilatkozatában)! A „szabályozás" azzá a „demokratikus" formává vált, amelyet a jobb-

oldal alkalmaz azzal a céllal, hogy korlátozza és megkísérelje felszámolni a portugál nép által kivívott jogokat és szabadságjogokat. Amikor az ember „szabályozásról" hall beszélni, bizonyos lehet felőle: ez fenyegető veszély.

A szabadságjogok közül a veszélyek elsősorban a *szólásszabadságot* fenyegetik.

Miközben támadásokat intéznek független és haladó sajtószervek ellen, „üdvösnek" tekintik (Mário Soares az *A Capital* című lap 1976. július 7-i számában) azt a bűzös fasiszta sajtóhullámot, amely (nem tudni, kinek az anyagi támogatásával) gomba módra szaporodik és mérgezi a politikai légkört, az államosított tömegkommunikációs eszközök megnyílnak a legmohóbb kommunistaellenesség és az obskurantizmus előtt.

Tény, hogy a nagy tömegkommunikációs eszközöket magukat pluralistának nevező pártok monopolizálják, és hogy ezeket a pártok a közvélemény félrevezetésére és manipulálására használják fel; hogy az állam évente kifizeti a tényleges hatalmon levő pártok használatában levő államosított sajtó 600 000 contós deficitjét; ugyanígy tény az a toleráns magatartás, amely serkenti a fasiszták és a balosok provokatív és bűnös propagandáját, biztosítja a legocsmányabb rágalmak büntetlenségét – mindez nemcsak a szabadságjogokat fenyegeti, hanem valóságos merénylet a demokratikus gyakorlat ellen.

Amíg a PSZP és a PPD nem rendelkezett az államosított sajtó fölötti ellenőrzéssel, egyetlen nap sem telt el anélkül, hogy ne hivatkoztak volna a deficitekre azzal a céllal, hogy így indokolják a kormány beavatkozását és a lapok elfoglalását. Azt mondogatták, hogy az állam nem finanszírozhat politikai propagandát. De aztán mihelyt a PSZP és a PPD megszerezte ezeket a lapokat, rohamosan esni kezdtek a példányszámok: a *Diário de Noticias* című lapé 140 000-ről 90 000-re, 30 százalékos remittendával, az *O Século* című lapé 50 000-ről 30 000-re, 50 százalékos remittendával. A deficitek növekedtek, de soha senki sem moralizált többé. Az a szégyenletes reakciós propaganda, amelyet az *O Século* folytat, évente 90 000 contóba kerül az államháztartásnak, de a PPD most nem tiltakozik!

A „pluralizmus" alkalmazásának hasonló esetei észlelhetők a Televíziónál és a Rádiónál is. Januártól júliusig, a VI. Ideiglenes Kormány fennállása alatt, a PSZP a tv adásidejéből 12 óra 5 perc 59 másodpercet kapott; a PPD 5 óra 39 perc 35 másodpercet; a PKP mindössze 1 óra 53 perc 19 másodpercet. Az egyszínű PSZP-kormány első

két hónapjában – augusztusban és szeptemberben – 11 óra 19 perc 54 másodperc (a pártok által igénybe vett műsoridő 85 százaléka) állt a PSZP rendelkezésére; a CDS-nek 1 óra 6 perc 39 másodperc (8,3 százalék); a PPD-nek 22 perc 45 másodperc (2,9 százalék); a PKP-nak mindössze 13 perc 11 másodperc (1,7 százalék). Nem számítva a kormányprogram előterjesztését és vitáját a Nemzetgyűlésben – amikor 6 óra 37 perc 57 másodperc állt rendelkezésére –, Mário Soares 2 óra 13 perc 41 másodperc időtartamról 6 óra 31 perc 28 másodperc időtartamra növelte jelenlétét, míg Freitas do Amaral jelenléte 1 óra 6 perc 53 másodpercről 58 perc 7 másodpercre, Álvaro Cunhal jelenléte pedig 34 perc 23 másodpercről 1 perc 13 másodpercre csökkent! És ez két hónap alatt történt! Ami az osztálykritériumokat illeti, ténylegesen az mutatkozik, hogy 1976 januárjától júniusáig a reakciós munkaadói szervezetek, a CAP és a CIP rendelkezésére 38 perc 25 másodperc állt, az Intersindical rendelkezésére 10 perc és 4 másodperc, a MARN (Észak-portugáliai Földbérlők Mozgalma – *a ford.*) rendelkezésére pedig 1 perc és 45 másodperc. Látható, hogy a hatalmon levő pártok miként értelmezik a demokratikus „pluralizmust" és „arányosságot".

A tv, a rádió és a sajtó államosítása (a Rádio Renascença kivételével), amelyet 1976. június 29-én rendeltek el, joggá változtatott egy tényleges helyzetet. Nem a szocializmus felé mutató intézkedés ez, hanem gyakorlati lépés azért, hogy könnyebben lehessen politikailag és ideológiailag monopolizálni az államosított tömegkommunikációs eszközöket.

A szabadságjogokat fenyegető veszedelmek másodsorban *a dolgozók szervezkedésénél* mutatkoznak.

A dolgozók osztályszervezetének bomlasztása és gyengítése lényeges célkitűzéssé vált, hogy ily módon egy munkás- és népellenes politikát fogadtassanak el, hogy a dolgozókkal igyekezzenek megfizettetni a gazdasági fellendülés és a pénzügyi stabilizáció árát.

Példátlanul agresszív kampányt folytatnak a szakszervezetek és a Dolgozók Bizottságai ellen. Nagyarányú szakadár tevékenység van kibontakozóban, és tagadják a szakszervezetek és az Intersindical képviseleti jogát, mintha a dolgozóknak valaha is a munkaadóktól, a reakciótól vagy a szociáldemokráciától kellett volna engedélyt kérniök ahhoz, hogy szervezkedjenek és megvédjék saját érdekeiket.

A PSZP parlamenti csoportja egészen addig elment, hogy nem volt

hajlandó fogadni a CIL (Lisszaboni Ipari Övezet) Titkárságának küldöttségét azzal a kifogással, hogy „senkit sem képvisel", noha a Dolgozók Bizottságának tucatjait képviseli, amelyeket a munkásosztály választott meg.

A szakszervezeti törvény revideálásával kapcsolatos tervek a „szakszervezeti szabadság" és a „Dolgozók Bizottságai szabályozásának" az ürügyével, ezek „demokratizmusa" védelmének az ürügyével azt a szándékot jelzik, hogy korlátozzák a dolgozók tényleges szervezkedési szabadságát és a szakszervezeti szabadságot. Céljuk az, hogy a dolgozók szervezeteit alárendeljék a pártok, a munkaadók és a kormány beavatkozásának, rendelkezéseinek és vezetésének.

A fenyegető veszedelmek harmadsorban *a sztrájkjog terén jelentkeznek.*

A PSZP főtitkára, amikor mint miniszterelnök vádbeszédet tart a „fekete sztrájkok" ellen, amikor kijelenti, hogy kizárólag a szakszervezetek illetékesek „sztrájk hirdetésére", amikor arról szónokol, hogy „a vállalatok nem kötelesek megfizetni a dolgozóknak a sztrájknapokat", mivel ez „olyan elv, amely rég elavult, és meg van írva a munkásmozgalom történetében, hogy a dolgozók a harcban erkölcsi erőt tanúsítanak" (!), akkor megteszi az első lépéseket (1976. szeptember 9-én) a sztrájkjog korlátozása felé.

Korábban a PSZP egyik dokumentuma azzal dicsekedett, hogy „az Alkotmányozó Nemzetgyűlésben a szocialista képviselők javasolták és elfogadtatták *a minden korlátozás nélküli sztrájkjogot*". De úgy látszik, a PSZP kormányzó pártként vissza akarja csinálni azt, amit az Alkotmányozó Nemzetgyűlésben létrehozott.

A sztrájktörvény revideálásának bejelentése a kormány részéről (a CDS, a PPD és a PSZP együttes tapsaitól kísérve) bizonyára nem e jog kiszélesítésére, hanem korlátozására irányul.

A szabadságjogokat fenyegető veszélyek megmutatkoznak még *az ideológiai meggondolásokból alkalmazott diszkriminációkban és üldözésekben, az államapparátus területén a baloldalt sújtó tisztogatásokban, amelyekkel párhuzamosan visszaveszik a fasisztákat és a reakciósokat.*

A jelenlegi kormány politikájának legaggasztóbb vonásairól van itt szó. Egyrészt „hajtóvadászatot" folytatnak a kommunisták ellen, hasonlóan a fasizmus időszakához: az államapparátusban, a gazdasági szerveknél, a vállalatoknál. Rátermett embereket eltávolítanak funk-

cióikból, akiknek csupán az a „bűnük", hogy „balodaliak". A Televíziónál (RTP) és a Rádiónál a „pluralizmus" nagy tisztogatásokkal vette kezdetét (az RTP-nél 36, a Rádiónál 70 elbocsátás, amelyeket azoknak az eltávolítása követett, akiket az MFA helyezett oda. A MEIC-nél (Közoktatási és Tudományos Kutatási Minisztérium – *a ford.*) az új miniszter tömeges tisztogatásokat hajtott végre, hatáskörén belül és azon kívül is, miközben (a fasiszták és a reakciósok tapsától kísérve) igyekszik felszámolni mindazokat a vívmányokat, amelyeket 1974. április 25-e óta a közoktatás terén sikerült elérni: a középfokú oktatás egységesítését, az iskolák demokratikus ügyvitelét stb. A Munkaügyi Minisztériumban, a Tömegkommunikációs Minisztériumban, úgyszólván mindenütt, az úgynevezett „pluralizmus" ideológiai türelmetlenségnek, korlátolt és vak szektarianizmusnak bizonyult.

A vállalatoknál a terepet a 471/1976 számú (1976. június 14-i) rendelet készítette elő, amelyet a PSZP–PPD fogadott el a VI. Ideiglenes Kormányban, és amely arra törekszik, hogy érvénytelenítse a reakciósok eltávolítását, amit még a dolgozók valósítottak meg. Tisztogatás címén demokratákat bocsátanak el. És visszafogadják az államapparátusba, a vállalatokhoz a fasisztákat és a többi reakciós elemet, azzal az ürüggyel, hogy az alkotmány nem engedi meg az ideológiai okok miatt történő elbocsátásokat . . .

A kommunistákat fenyegetik. És szabadlábra helyezik kínzóikat és gyilkosaikat, a Fernando Gouveia-, a Sachetti-, a Porto Duarte-, az Abilio Pires-féle fasisztákat, azzal az ürüggyel, hogy bírói ítélet nélkül senkit sem lehet fogva tartani.

Ez a politika és ez a gyakorlat „alkotmányosnak", „törvényesnek" és „demokratikusnak" igyekszik feltüntetni önmagát.

A szabadságjogok korlátozása és fenyegetése nem vezethet a demokratikus rendszer megerősítéséhez.

Egy ilyen orientáció, ha tovább folytatódik, már alkalmazásának logikája folytán nyíltan elnyomó akció felé fog fejlődni. Ilyesmi nem nyújthat kiutat a jelenlegi nehézségekből. Van kiút, de csak a szabadságjogok és az állampolgárok jogainak tiszteletben tartásával. A portugál forradalom vívmányainak tiszteletben tartásával, amelyeket az alkotmány szentesített.

VI. A szükséges politika

A portugál forradalom két és fél év alatt viszontagságos utat tett meg. A nép és a katonák hősies harcot vívtak, hogy hazánkban felszámolják a fasizmust, hogy véget vessenek a háborúnak és a nemzetközi elszigeteltségnek, hogy, barátságban minden néppel, kivívják a szabad, békés életet. Ez harc volt a kenyérért és az életkörülmények javításáért. Hősies harc folyt azért, hogy véget lehessen vetni a monopolista csoportok és a nagybirtokosok kizsákmányoló hatalmának. Ellenforradalmi kísérletek hiúsultak meg, és rohamosan előretört a forradalmi folyamat. Bevezették a munkásellenőrzést, az államosításokat, az állami kezelésbe vételt, a földreformot. A reakció bősz ellenállást tanúsított, a demokratikus táborban és az MFA-n belül pedig szakadások és konfliktusok keletkeztek. Összecsapásokra került sor, és a reakció újabb előretörését sikerült feltartóztatni. Hatályba lépett az alkotmány, intézményessé vált az új demokratikus rendszer, megválasztották és megalakították a szuverenitás megfelelő szerveit. És a jelen pillanatban a reakciós erők újabb kísérleteket tesznek a stabilitás aláásására és újabb támadást indítanak a demokratikus átalakulások ellen, a szabadságjogok és más forradalmi vívmányok védelmében pedig újabb népi harcok bontakoznak ki.

Két és fél éves, igen viszontagságos folyamat után a mai Portugália a jelen pillanat veszélyei ellenére olyan ország, amelyet mélyrehatóan átalakított a forradalom, amelyben a megvalósított vívmányok olyan mély változásokat hoztak létre, hogy a reakciós erők képtelenek voltak ezeket felszámolni, noha az erőviszonyok látszólag most nekik kedveznek.

A mai Portugália a monopóliumok és a nagybirtokok alól felszabadult Portugália. Új és jobb, demokratikus és haladó Portugália.

A meglevő nehézségek megoldását és a portugál társadalom demokratikus és békés fejlődésének biztosítását nem hozhatja meg olyan politika, amely visszafelé akarja forgatni a történelem kerekét, sem olyan politika, amelynek célja a kapitalista, a nagybirtokosi és az imperialista restauráció.

A mai Portugáliában az egyetlen politikának, amely a demokratikus rendszer keretében megoldást hozhat a nemzeti problémákra, olyan politikának kell lennie, amely a kivívott nagy forradalmi átalakulások

védelméből és megszilárdításából indul ki, és amely a portugál demokráciát szilárdan a szocializmus útján tartja.

Ez a szükséges politika, az egyetlen igazán nemzeti politika.

1. A fejlődés két perspektívája

Milyen is a jelen pillanatban Portugália gazdasági rendszere, és milyen gazdasági rendszer felé akarunk haladni? Ennek meghatározása lényeges kiindulási pont a kormány bármilyen akcióprogramja számára, és kiváltképpen ahhoz lényeges, hogy olyan gazdasági, pénzügyi politikát határozzunk meg, amely célul tűzi ki a súlyos problémák megoldását.

Vajon jelenleg Portugália tőkésország-e vagy sem? Ha igen, milyen fejlődési szakaszban levőnek tekinthetjük? Ha nem, akkor hogyan jellemezzük a meglevő gazdasági rendszert? Eltekintve a politikai tényezőtől, milyen törvények uralják jelenleg gazdaságunkat? A kapitalista gazdaság törvényei? Ha nem, akkor milyen törvények? És, mindkét esetben, mi a gazdasági és a társadalmi fejlődés jelentése?

Lényeges a válasz ezekre a kérdésekre, hogy képet alkothassunk magunknak arról a Portugáliáról, amelyben két és fél évvel a forradalom után élünk, és hogy ne absztrakció vagy önkényes tervek alapján, hanem a konkrét helyzet alapján határozhassuk meg politikánkat.

Az objektív helyzet értékelésénél szem előtt kell tartani, hogy az *1974. április 25-e előtti kapitalista fejlődési szakasz alapvető struktúráit felszámolták.* A monopolkapitalizmusra halálos csapásokat mért a bankok és az alapvető nemzetgazdasági szektorok államosítása, ide kell számítani azokat a vállalatokat is, amelyeket állami ellenőrzés alá vontak, amelyeknél az állam jelentős tőkerészesedést vállalt, számos vállalatot, amely szövetkezetté alakult át, és a tulajdonostól függetlenül mindazokat a vállalatokat, amelyeknél bevezették a munkásellenőrzést és a dolgozók részvételét az ügyintézésben.

A mezőgazdaságban a földreform, noha tartományi jellegű, véget vetett a nagybirtok jelentős részének, és a mezőgazdasági terület egyötödét szabadította fel a nagybirtokosi és a tőkés gazdálkodás alól. Ez a részarány a mezőgazdasági területnek csaknem egynegyedére fog terjedni, ha a földreformtörvényt teljes mértékben alkalmazzák, még akkor is, ha erre csupán a jelenlegi övezetben kerül sor.

Amint már korábban rámutattunk, a tőkés uralom és kizsákmányo-

lás alól felszabadult szektorok a nemzetgazdaság legjelentősebb szektorai. A megvalósított változások mélyrehatóan módosítják a gazdasági és a társadalmi struktúrát. *A kapitalista termelési viszonyok még túlsúlyban vannak, de már nem döntő jelentőségűek.*

Az állammonopolista kapitalizmus a nagytőke szolgálatában álló globális gazdasági és politikai szervezeti rendszer volt. Tény, hogy a monopolista csoportok kisajátították a termelési eszközöket a nemzetgazdaság kulcsfontosságú szektoraiban, valamint a koncentráció magas foka lehetővé tette a nagytőke számára, hogy uralja, vezesse és orientálja az egész gazdaságpolitikát. Lehetőség nyílt számára, hogy a nemzeti erőforrások (természeti kincsek, munkaerő, termelési eszközök és felszerelések) alapvető részét a saját önző osztályérdekeinek, a kapitalista akkumulációnak, a termelés kapitalista fejlődése folytatásának a szolgálatába állítsa.

Ma, szemben azzal, ami a kapitalista gazdaságban történik, már nem a tőkések, hanem az állam kezében vannak a döntő szektorok termelési eszközei. A magas fokú koncentráció a legmagasabb pozícióba helyezi az államot a portugál gazdaság alapvető és döntő szektoraiban. Ez a helyzet lehetővé teszi, hogy mindazokat az erőforrásokat, amelyeket azelőtt a monopolista csoportok sajátítottak ki, a nép és az ország érdekeinek szolgálatába, a nemkapitalista akkumuláció szolgálatába, a termelés és a gazdasági kapcsolatok szocialista irányú fejlődésének szolgálatába állítsák (ha a politikai hatalom a forradalmi folyamatnak kedvező erők kezében van).

Megteremtődtek az objektív feltételek ahhoz, hogy a portugál gazdaság jelentős része véglegesen megszabaduljon a kapitalizmus törvényei alól, és szocialista gazdasági formáció alakuljon ki.

Az *értéktöbblet törvénye,* a kapitalizmus alapvető törvénye, amely szerint a termelés közvetlen célja, hogy a dolgozók nagyobb kizsákmányolásával a tőkések a lehető legnagyobb profitra tegyenek szert – megszűnt egyetemes érvényűnek lenni a portugál gazdaságban. Az ipar, a mezőgazdaság, a közlekedés és a szolgáltatások nagy részében a termelés nem függ közvetlenül a profitszerzéstől, mint ahogyan az a kapitalista gazdaságban történik.

A kapitalista gazdasági viszonyoktól eltérően az állam irányító és tervező akciója révén és a dolgozók részvételével lehetővé vált, hogy egész ágazatokat ne a haszonszerzés szellemében, hanem a nemzeti szükségletek kielégítését szolgáló termelés érdekében irányítsák.

Ez nem zárja ki, sőt feltételezi az ágazatok és a vállalatok jövedel-

mezőségére irányuló erőfeszítéseket. De lehetővé teszi az árak és az értékek tervszerű differenciálását, a vállalatok és az ágazatok közötti kompenzációkat, amelyek (és ez lényeges!) a nemkapitalista szektor általános *jövedelmezőségében* jutnak kifejezésre.

Ahogyan megszilárdulnak a forradalom vívmányai, olyan mértékben szűnik meg az értéktöbblet törvénye a portugál gazdaság fő szabályozója lenni.

A *kapitalista akkumuláció törvénye,* amelynek értelmében az értéktöbblet-termelés fokozódásával szakadatlanul növekszik a kapitalisták gazdagsága és történelmi távlatban rosszabbodik a dolgozók abszolút és relatív helyzete, szintén érvényét vesztette a portugál gazdaság nagy részében, amíg sikerül megakadályozni a kapitalista restaurációt.

A *konkurrencia törvénye* szintén korlátozódott. Míg a kapitalista gazdaságban a konkurrencia dönti el a kizsákmányolás súlyosbodását, mivel az önköltségi árak csökkentését és az értéktöbblet növelését tartja szem előtt, a portugál gazdaság jelenlegi helyzete megköveteli, hogy a termelés alapvetően a termelékenység növelésére, a műszaki és a technológiai tökéletesítésre támaszkodjék. Míg a kapitalista gazdaságban a versengés kiváltotta a koncentrációt, a koncentráció pedig a monopóliumot, a jelenlegi helyzetben lehetséges olyan irányítási és ellenőrzési mechanizmusok megteremtése, amelyek megakadályozzák az ilyen irányú fejlődést.

A *kapitalizmus alapvető ellentmondása,* amely a termelés társadalmi jellege és a termelési eszközök magántulajdona között áll fenn, szintén jelentősen korlátozódott az 1974. április 25-e óta kivívott forradalmi átalakulások következtében.

A kapitalista rendszerben a magántulajdon határozza meg a különböző, független, ellentmondásos ágazati politikát, ki-ki a maximális profitra törekszik, anélkül, hogy törődnék a más termelési ágazatokban vagy a fogyasztásban jelentkező általános gazdasági hatásokkal. Innét ered az ellentmondás minden egyes vállalat vagy monopolista csoport termelésének szervezettsége és a nemzeti szintű termelési anarchia között, amelyet a kapitalista ellenőrzés és „tervezés" mechanizmusainak egyetlen országban sem sikerül kézben tartania és leküzdenie.

Ennek az ellentmondásnak a kibontakozási övezete jelentősen kisebbedett, részben már meg is szűnt azokkal az átalakulásokkal, amelyeket a forradalom hozott magával, valamint azzal, hogy a termelési eszközök társadalmi tulajdonba vételével döntő jelentőségű nemkapitalista szektor alakult ki.

Ma már nem lehet azt mondani, hogy az egész portugál gazdaság kapitalista gazdaság lenne.

Következésképpen: *a portugál gazdaság összességében véve, ha csupán az objektív gazdasági helyzetet nézzük,* és nem a politikai hatalom osztálytermészetét, *közbeeső és átmeneti stádiumban van a kapitalista gazdaság és a szocialista gazdaság között.* Ma még közelebb áll az elsőhöz, de mozgásban van a második felé.

Tekintettel a nagy gazdasági és társadalmi átalakulások folyamatára (amelyeket a tömegek és a forradalmi erők vívtak ki) és a munkáselenőrzés kiterjedésére, ezt az egész szektort a *szocialista formáció szektorának* tekinthetjük mindaddig, amíg a hatalmi szervek politikája megfelel ennek a perspektívának.

Azok között a feltételek között, amelyeket a forradalom által megvalósított átalakulások teremtettek meg, a portugál gazdaság *nem kapitalista értelemben, hanem szocialista értelemben fejlődik.*

Portugáliában a kapitalista fejlődés megkövetelné a visszatérést olyan termelési viszonyokhoz, és olyan fejlődési stádiumokhoz, amelyek már elmúltak. Megkövetelné, hogy a nagytőke és a nagybirtokosok *visszaszerezzék* a tőlük elragadott termelési eszközöket. Szükségszerűen ez a gazdasági helyzetnek és törvényeinek *erőszakos* megváltoztatását jelentené.

A szocializmus felé mutató fejlődés a természetes fejlődés, a meglevő gazdasági folyamatnak megfelelő fejlődés, amely, ha nem lépnek közbe ellentétes tényezők, békés formában és nagyobb gazdasági zavarok nélkül mehet végbe.

A forradalom által megteremtett feltételek között *Portugáliában egy kapitalista rendszer nem a meglevő védelmét vagy megszilárdítását feltételezi, hanem a múltba való visszatérést és visszakozást,* a forradalmi folyamattal ellentétes folyamatot, *ellenforradalmat* feltételez.

A demokrácia keretében a gazdasági fejlődés csak a gazdasági struktúrában bekövetkezett mélyreható átalakulásokból kiindulva, azaz nem a kapitalista restauráció értelmében, hanem a szocializmus értelmében mehet végbe.

E definíciónak a lehető legnagyobb a jelentősége, amikor arról van szó, hogy olyan gazdasági és pénzügyi politikát dolgozzunk ki, amely lehetővé teszi a meglevő súlyos problémák megoldását, a gazdaság talpraállításával és egyensúlyának megteremtésével, a fejlődés politikájának megjelölésével.

E cél érdekében *két alapvető dinamika* jöhet számításba.

Az egyik *a kapitalista dinamika,* amely a termelési eszközök magántulajdonára, a dolgozók kizsákmányolásának súlyosbítására, a profitok és a kapitalista akkumuláció növelésére támaszkodik, továbbá arra, hogy a külföldi imperializmus érdekeihez fűződik és ezeknek alárendeli magát.

Az ilyen dinamika, amely a monopolkapitalista restaurációra törekszik, absztrakt értelemben gazdasági fellendüléshez, sőt fejlődéshez is vezethet. De a portugáliai konkrét feltételek között: először is a forradalom nagy vívmányainak, nevezetesen az államosításoknak, a földreformnak és a munkásellenőrzésnek a felszámolását jelentené. Másodszor elnyomó intézkedések kényszerű alkalmazását és a demokrácia tényleges felszámolását jelentené. Végül, gazdasági és társadalmi téren, a társadalmi konfliktusok kiéleződésével és súlyos gazdasági depresszióval járna, ami rendkívül kedvezőtlen kihatással volna a lakosság életkörülményeire.

Anélkül, hogy szólnánk politikai jelentőségéről, hangsúlyozzuk: *a kapitalista restauráció útja nem felel meg a nép és az ország érdekeinek, és nem volna képes megoldani az azonnali súlyos gazdasági és pénzügyi problémákat sem.* Éppen ellenkezőleg: *súlyosbítaná a nemzetgazdaság nehézségeit.*

A másik út, amely lehetővé teheti a súlyos gazdasági és pénzügyi nehézségek leküzdését, az az út, amely *nemkapitalista dinamikára támaszkodik,* és alapját azok a változások képezik, amelyeket a gazdasági struktúrában a forradalom valósított meg.

Egy ilyen dinamikában a termelés mozgatórugója már nem a tőkés profitja, hanem a nemzeti közösséget és a portugál népet szolgáló haszon. A szükséges *akkumuláció* (a létrehozott és el nem fogyasztott érték) már nem a magántőke akkumulációja, hanem az egész népet megillető javak gyarapodása és a munkaeszközök fejlődése, ami lehetővé teszi újabb és újabb gazdagság létrehozását. A fogyasztási javak elosztása többé nem úgy megy végbe, hogy a húst kapják a termelési eszközök tulajdonosai (a kizsákmányoló és élősdi osztályok), a csontot pedig azok, akik eladják a munkaerejüket (azok, akik mindent megtermelnek), hanem úgy, hogy a juttatások progresszív növekedésének legfőbb kritériuma a ki-ki alapon végzett munka.

Az ilyen dinamikának, ahhoz, hogy megfelelhessen a stabilitás és a portugál gazdaság fejlődése követelményeinek, két feltételt kell teljesítenie: a) szükségszerűen az államosításokra, az állami ellenőrzés alá vételre, a földreformra, a munkásellenőrzésre, a munkások által vég-

zett ügyintézésre és a szövetkezetek megszilárdítására és fejlesztésére kell támaszkodnia; b) a kormány akciója és a dolgozók aktív közreműködése összhangjának konkrét formát kell öltenie a gazdasági fellendülés, az egyensúly megteremtése, a gazdasági átszervezés és fejlődés érdekében.

Az ilyen dinamika, amely azon az úton halad, hogy szocialista dinamikává alakuljon át, nem zárja ki *a kapitalista gazdaság* (a „magánkezdeményezés") *nagy szektorait,* ahol fennmarad a tőkés profit és akkumuláció, továbbá a termelést serkentő eszközök szükségszerűen eltérnek a nemkapitalista szektor serkentő tényezőitől. Ezek a szektorok megkaphatják, meg is kell kapják a fejlődésükhöz szükséges biztosítékokat, de az állam és a dolgozók ellenőrizhetik, és kell is, hogy ellenőrizzék őket. Ily módon korlátozzák a kizsákmányolás fokát, biztosítják a nép és az ország érdekeinek a védelmét, kötelezik ezeket a szektorokat a nemzetgazdasági szinten rájuk háruló feladataik teljesítésére, így fékezik meg és szorítják vissza a kapitalista és a monopolista centralizációra és koncentrációra irányuló elkerülhetetlen törekvéseket.

Az új demokratikus Portugália gazdasági fejlődésének és gazdasági rendszerének perspektíváját és természetét illetően *heves osztályharc* folyik, amely kifejezésre jut a különböző társadalmi szektorok, az őket képviselő pártok értékeléseiben és javasolt intézkedéseiben.

A nagytőke és képviselői természetesen a forradalmi vívmányok felszámolásáért szállnak síkra, azért, hogy a munkaadók és a nagybirtokosok visszakapják a forradalom által kisajátított gyáraikat és földjeiket, síkraszállnak a monopolkapitalizmusnak és sajátos dinamikájának a restaurációja mellett.

A forradalom nagy fellendülésének szakaszában a tőke egyes képviselői nyíltan együttműködtek fiatal demokráciánkkal.

1975 júliusában a Portugál Ipari Szövetség (CIP) azt mondta, hogy csak fékezni szeretné az „államosítások érdekében kifejtett erős nyomást", és azt igényli, hogy „szigorúan határolják el az állami szektort a magánszektortól" (a *Primeiro de Janeiro* című lap 1975. július 22-i számában). Nyolc hónappal később, a reakció előretörésén felbuzdulva már megváltoztatja tervét. A CIP szemében most már nem az államosítási folyamat fékezéséről és a kapitalista szektor pozícióinak védelmezéséről van szó, hanem arról, hogy támadásba lendüljön, szektorokat és üzemeket hódítson vissza, hogy megindítsa az államosítások hatálytalanításának folyamatát, hogy elérje „rejtett kommunista törvények egész sorának" hatályon kívül helyezését és hogy biztosítsa Portugáliá-

ban a „piacgazdaság csorbítatlan létét" (Vasco de Melo és M. Cabral nyilatkozata Londonban, 1976. március 8-án). A cél világos: a monopolkapitalizmus restaurációja.

A CDS és a PPD, a nagytőke érdekeit védelmező két párt természetesen hasonló politikát fogalmaz meg.

A PSZP-kormány, amely szavakban kijelenti, hogy a szocialista perspektíva híve, „osztálymegbékélési" politika mellett szállt síkra és a kapitalista restauráció politikáját folytatta a gyakorlatban.

1974. április 25-e óta a PSZP szakadatlanul egyetértésre, megegyezésre vagy szerződésre törekedett a nagytőkével. Ez a „Haladási Egyezmény", ahogyan már a forradalom előtt nevezték, az „osztályharc szüneteltetéséből" és egy kompromisszumból állna, amelynek értelmében a dolgozók minden követelés nélkül elfogadnák a tőkés kizsákmányolás súlyosbodását, hogy lehetővé tegyék az általános gazdasági fellendülést.

A PSZP néhány vezetője nem azért szállt síkra, hogy le kell küzdeni és szét kell zúzni a monopolista csoportokat, hanem azért, hogy egyetértésre kell törekedni velük. Ez az állásfoglalás régebbi keletű. Amikor az 1974. szeptember 28-i puccs előkészítésében a monopolista csoportok előálltak a demagóg MDE/S-tervvel (mesés összegű beruházások, tíz- és tízezer új munkahely létesítése – *a ford.*), a PKP és más haladó erők leleplezték ennek a tervnek a demagógiáját és ellenforradalmi célját, ugyanakkor viszont a PSZP vezetői „együttműködési gesztusnak" tekintették az új demokrácia irányában, és javasolták, hogy a kormány lépjen kapcsolatba velük e tervek megvizsgálására.

Az 1975. évi állami költségvetés vitájában a PSZP képviselői, olyan miniszterek és államtitkárok, akik akkoriban azt állították, hogy nem szocialisták, de akikről később kiderült, hogy mégis azok, kijelentették, hogy a „lényeg a tőkések bizalmának helyreállítása", meg hogy a népi osztályoknak tett engedmények nem állíthatják helyre ezt a bizalmat. „A nép 50 évig gyámság alatt élt – mondta egy közgazdász, nyilván a fasiszta „gyámkodásra" célozva. Az ország helyzetében bekövetkezett gyökeres változás az apa iránti vágyakozás freudi érzetét *(így!)* váltja ki"! Csupán az nem tisztázódott kellőképpen, hogy ez az „apa" Spínola volt-e, vagy pedig a monopolkapitalizmus?

Ez az eszme, amely a gazdasági talpraállás és a fejlődés kiindulópontjának a nagytőke „bizalmának elnyerését" tekinti, változatlanul fennmaradt a nagy forradalmi változások után is, és ma ez a PSZP-kormány cselekvési irányvonala, amely az államosítások és a földre-

form fenntartásáról és visszafordíthatatlanságáról szóló nyilatkozatokkal keveredik.

Ez az ellentétes vonal, amely nem veszi tekintetbe a mai portugál valóságot, nem ad orientációt, világos, biztos perspektívát az azonnali problémák megoldására, sem a későbbi gazdasági fejlődésre.

Az a stabilizálási és fejlődési perspektíva, amelyet a PKP mutat, szem előtt tartja a portugál gazdasági struktúrának a nagy forradalmi átalakulások utáni reális helyzetét.

Olyan politika ez, amely feltételezi a forradalmi vívmányok védelmét és megszilárdítását, mert e vívmányok az alkotmány értelmében a portugál demokrácia szerves részét képezik. Ezért azt is feltételezi, hogy a nemzeti politika véglegesen kizárja a kapitalista, földbirtokosi és imperialista restaurációt, amely ellentétben áll az alkotmánnyal és az intézményesített demokratikus rendszer természetével.

A PKP *olyan politika* mellett száll síkra, *amely megfelel a fennálló helyzetnek,* de amely úgy tekinti a portugál gazdaságot, mint *átmeneti gazdaságot,* amelyben egyidejűleg eltérő gazdasági képződmények (gazdasági típusok) vannak jelen:

1. A *nemkapitalista gazdasági képződmény,* amelyet *három szektor* képez: a) *az állami szektor* az államosított üzemeknél és az *állami ellenőrzés alá vett* üzemeknél; b) *a szövetkezetek és az UCP-k szektora* a földreform övezetében; c) *azoknak a szövetkezeteknek a szektora,* amelyeket a tulajdonosaik által elhagyott vállalatok dolgozói alakítottak.

2. *A kisárutermelő gazdasági képződmény,* amelyet a kisiparosok, a mezőgazdasági és ipari kisüzemek alkotnak, amelyek nem alkalmaznak bérmunkásokat vagy ahol egy-egy család dolgozik korlátozott számú kisegítő alkalmazottal együtt.

3. *Kapitalista gazdasági képződmény,* amelyet országos jelentőségű vállalatok alkotnak az iparban, a mezőgazdaságban, a közlekedésnél, a kereskedelemben és más szektorokban; és ide tartoznak a külföldi vállalatok is.

4. *Egy olyan gazdasági képződmény, amely jelenleg az államkapitalista szektorrá alakulás folyamatában van.* Olyan vegyes vállalatok alkotják, amelyekben állami, valamint portugál és külföldi magántőke is van.

Ez és csakis ez az alapja annak, hogy megvédhessük és megszilár-

díthassuk a demokratikus rendszert, és csakis ezen az alapon lehet megoldani a jelen pillanat legégetőbb problémáit, talpra állítani, megszilárdítani a gazdaságot és gazdaságfejlesztési politikát folytatni.

2. Napjaink legégetőbb problémái

A gazdasági és a pénzügyi helyzet súlyosbodása és romlása, amely a fasizmus utolsó időszakára jellemző volt, valamint a demokratikus forradalom sokoldalú kibontakozása már 1974. április 25-e óta napirendre tűzte annak szükségességét, hogy mint *a forradalom egyik központi feladatával, szembenézzünk a gazdasági és a pénzügyi stabilitással, valamint a gazdasági fejlődéssel.*

Amint korábban már rámutattunk, a monopolkapitalizmus fejlődése a portugál gazdaság súlyos deficitjéhez vezetett. *A fogyasztás nagymértékben meghaladta a termelést,* és a különbséget külföldről származó bevételek fedezték, nevezetesen az idegenforgalom, az emigránsok átutalásai, a gyarmatokon szerzett profitok és a külföldi tőkebehozatal. A spekulációs tevékenység a prosperitás hamis légkörét alakította ki, de az egész építmény egyre erősebben jelezte közeli összeomlását.

1974. április 25-ével a korábbi nehézségeket újabb és súlyos problémák növelték. *A termelés megrendülése és a fogyasztás további növekedése miatt még magasabbra emelkedett a portugál gazdaság általános deficitje.*

Az a romboló gazdasági szabotázs, amelyet a nagytőke és a nagybirtokosok rendszeresen folytattak, a tőkék kivonása és a vállalatok elhagyása, a tőke külföldre menekítése, rendelések lemondása, az országos, a szektori és vállalati szintű gazdasági irányító apparátusok eltűnése komoly zavarokat okozott az ország gazdasági életében.

Ezekhez a tényezőkhöz kapcsolódott a kapitalizmus nemzetközi válságának megannyi visszahatása, nevezetesen a nyersanyagárak (kőolaj és egyéb nyersanyagok) emelkedése, a nemzetközi piacok beszűkülése és a munkaerő-behozatal korlátozásai a fejlett tőkésországokban.

Ha a dolgozók nem harcoltak volna odaadással és hősiesen a reakció szabotálása ellen, üzemben tartva a gyárakat és megoldva a felmerülő bonyolult problémákat, a portugál gazdaság teljes csődbe jutott volna. Még így sem lehetett elkerülni előbb a belső termelés növekedési ütemének visszaesését (amely az 1968–1973 közötti időszakban

7 százalékos, 1974-ben pedig csak 5,3 százalékos volt), majd a termelés tényleges csökkenését (2,7 százalékos csökkenés 1975-ben).

Főként a feldolgozó iparágakban mutatkozott visszaesés: 1973-ban még 3,6 százalékos a tényleges növekedés, 1975-ben pedig 4,9 százalékos a visszaesés.

A kohászati alapanyagiparban a csökkenés 1,2 százalékos volt, a gépgyártásban, a villamossági és járműiparban 12,9 százalékos. A textiliparban a csökkenés 17,2 százalékos volt, ami a külföldi vásárlások visszaesésének tulajdonítható.

Ez a csökkenés megmutatkozott az energiafogyasztásban (3 százalékos), noha ugyanakkor tapasztalható volt a háztartási energiafogyasztás növekedése.

Ezek a visszaesések megannyi figyelmeztetést jelentettek, de még nem szolgáltattak okot a vészharang megkondítására. Mivel konkrét és viszonylag elhatárolt szektorokat érintettek, nem befolyásolták volna súlyosan a gazdasági fellendülést, ha a legtörékenyebb pontokra irányuló preferenciális intézkedéseket foganatosítottak volna.

Ez nem történt meg, és a helyzet mindmáig tovább súlyosbodott. Noha egyes előirányzatok szerint 1976-ban még a bruttó nemzeti termék 6 százalékos növekedésével számolhatunk, számos jel arra mutat, hogy nem várható semmilyen érdemleges változás. 1975-ben a kereskedelmi mérleg hiánya 48 millió contóra emelkedett. 1976-ban előreláthatólag csaknem 60 millióra növekszik.

A termelés visszaesése nem járt együtt a fogyasztás csökkenésével. Éppen ellenkezőleg. A bérek és a szociális juttatások jelentős és széles körű emelése, valamint a lakosság növekedése (az emigráció csökkenése, az afrikai katonák hazatérése, a „hazatértek") következtében a fogyasztás ugrásszerűen növekedett. Ily módon fokozódott a termelés és a fogyasztás közötti egyensúlyhiány, és tovább növekedett a deficit.

A gazdasági helyzet súlyosbodása együtt járt a pénzügyi helyzet súlyosbodásával, mégpedig két alapvető ok miatt.

Az egyik ok *a kivitel csökkenése* volt: 1974-ben 11,8 százalékkal, 1975-ben pedig 21 százalékkal esett vissza.

A kivitel csökkenése részben a külföldi piac beszűkülésének tulajdonítható, amely a tőkésországok válsága miatt következett be. De annak a gazdasági szabotázsnak is tulajdonítható, amelyet az imperializmus indított a fiatal portugál demokrácia ellen.

1974-től 1975-ig Nagy-Britannia 7 százalékkal csökkentette portugál behozatalát (1,9 millió contóval kevesebbet importált); az Egyesült

Államok 12,5 százalékkal csökkentette behozatalát, de ezen belül 38 százalékkal (2,2 millió contóval) csökkentette vásárlásait a portugál piacon. A különbözet még akkor is politikai meggondolásokra utal, ha tekintetbe vesszük a vásárlási elsőbbségek hierarchiáját ezekben az országokban.

A pénzügyi helyzet súlyosbodásának másik oka *a fő külföldi bevételek csökkenése* volt, amelyek hagyományosan fedezték a nemzeti termelés deficitjét.

A népek felszabadító harcának előretörése befagyasztotta a gyarmati profitokat. Azok a nemzetközi rágalomhadjáratok és pánikkeltési kampányok, amelyeket (az imperializmus, a szociáldemokrácia és a nemzetközi reakció) indított Portugália ellen, hirtelen leapasztották az idegenforgalmat (40 százalékos kiesés az idegenforgalmi bevételekben), és megzavarták a külföldön dolgozó portugálokat, akik megtakarított pénzükből egyre kevesebbet küldtek haza (20 százalékot meghaladó devizabevétel-kiesés).

Mindezek a tényezők együtt oda vezettek, hogy *rohamosan nőtt a fizetési mérleg deficitje*, és e deficit kiegyenlítése érdekében hozzá kellett nyúlni a devizatartalékokhoz és az aranyfedezethez.

Egy forradalmi és nemzeti politika nyomban alapvető intézkedéseket dolgozott volna ki és foganatosított volna. Megvoltak a feltételek ahhoz, hogy viszonylag könnyen áthidaljuk a tényleges egyensúlyhiányokat, annál is inkább, mivel a Portugál Bankban 860 tonna arany és 35 millió conto értékű devizatartalék volt – valódi értékben jóval több, mint 100 millió conto, ami (lelkiismeretes „megőrzéssel" és kezeléssel) lehetővé tette volna a gyökeres gazdasági fellendülést, a termelő beruházások támogatását. A politikai hatalomban mutatkozó ellentmondások és a forradalmi folyamat szabálytalanságai ezt nem tették lehetővé, noha egy rövid időszakban tényleges erőfeszítésekre került sor a „termelési csata" sikere és a „takarékossági politika" folytatása érdekében, és a dolgozók állhatatosan harcoltak vállalati szinten a termelés biztosításáért és sok esetben a termelés fejlesztéséért is.

Még az alapvető intézkedések foganatosítása nélkül is elkerülhetetlenné vált, hogy hatékony konjunkturális intézkedéseket hozzanak, hogy meggátolják a fizetési mérleg egyensúlyhiányának előrelátható növekedését és a tartalékok fokozatos kimerülését.

Nem volt egyetlen kormány sem, amely ne hivatkozott volna a helyzet súlyosságára és a veszélyre. De a IV. és az V. Ideiglenes Kormány kivételével – ezek is csak tétovázva cselekedtek – egyik kormány

sem foglalkozott kellő határozottsággal és hatékonysággal a helyzettel.

1974 szeptemberétől 1975 márciusáig az arany- és devizatartalékok havi átlagban 2 millió contóval csökkentek. 1975 márciusától 1975 szeptemberéig (a IV. és az V. Ideiglenes Kormány időszakában) ezt az ütemet sikerült visszaszorítani, átlagosan havi 1,2 millióra csökkent. A VI. Ideiglenes Kormányban a PSZP–PPD-hegemóniával és a pénzügyminiszter könnyelmű orientációjával a helyzet katasztrofálisan alakult. 1976 első három hónapjában a csökkenés elérte a 15,6 millió contót, azaz havi átlagban az 5,2 millió contót! Mivel a tartalékok felélésének az üteme négyszeresére gyorsult, a PSZP pénzügyi politikája, amelyet a VI. Ideiglenes Kormányban a PPD támogatott, kétszer annyi aranyat és devizát emésztett fel, mint az előző kormányok hat hónap alatt... Olyan volt ez, mintha kinyitották volna a bank páncélszekrényeit, hogy szabadon ömöljön ki belőle a tartalék.

A PSZP és a PPD vezetői azzal vádolták a III., a IV. és az V. Ideiglenes Kormányt, hogy ők okozták a pénzügyi összeomlást. De a tartalékok gyors kimerüléséért senki mást nem lehet felelőssé tenni, mint a PSZP és a PPD miniszterei, akikre a gazdasági tárcákat bízták, nevezetesen a VI. Ideiglenes Kormányban.

Az arany és a devizák még gyorsabb elfolyását hozta ez a tehetetlenség, amely képtelennek bizonyult a gazdasági talpraállítás és a pénzügyi egyensúly helyreállítása politikájának elfogadására és megvalósítására, továbbá ide vezetett a külföldi kölcsönöktől és „segélyektől" való függőség, amelybe koncepciójával a PPD és a PSZP a portugál gazdaságot juttatta.

A politikai-katonai válság alatt a PSZP és a PPD állandóan az imperialista országok által ígért kölcsönökre és pénzügyi segélyekre célozgatott. Egész kampányokat folytattak ebben a témában. Az Egyesült Államok, az NSZK és a Közös Piac más tagországai állítólag készen álltak arra, hogy pénzügyileg „megsegítsék" Portugáliát, hogy hiteleket nyújtsanak, de ehhez biztosítékokra volt szükség, hogy Portugália nem lép a kommunizmus útjára...

A VI. Ideiglenes Kormány nagy reklámmal alakult meg, hogy végre megérkeznek azok a hitelek és segélyek, amelyeket más kormányoktól megtagadtak. És mi jött: néhány sovány kölcsön, magas kamattal és aranybiztosíték ellenében, és ezek egy részét is közszükségleti cikkek vásárlására folyósították. 1976. június közepén a számítások szerint

már több mint 300 tonna aranyat zálogosítottak el, azaz a tartaléknak mintegy 36 százalékát.

Nemcsak az a baj, hogy a külföldi kölcsönök aranyfedezete kiszolgáltatja a portugál tartalékokat az arany ára hirtelen esésének, ami a Nemzetközi Valuta Alap növekvő tranzakcióinak a következménye, hanem az is, hogy – miként a kormány teszi (kis túlzással) – elfogadják, hogy a fizetési mérleg hiánya 1976-ban eléri a 40 millió contót, azaz az év végére előreláthatólag az aranytartalék kétharmada „lesz elkötelezve". És mivel a garanciális követelmények annál magasabbak lesznek, minél kisebbre zsugorodnak az aranytartalékok, ilyen ütemben folytatva hamarosan kimerül a külföldi kölcsönök fedezetének lehetősége.

Ilyen helyzetben a PSZP-kormány, ahelyett, hogy a nemzeti erőforrásokat és energiát mozgósította volna a teljes csőd elkerülésére, a VI. Ideiglenes Kormány nyomdokába lépett, és tovább növeli az állami adósságokat, hagyva, hogy az aranytartalékokat a külföldi hitelek fedezeteként zárolják.

Nem jelentett népünk és hazánk érdekeinek megfelelő megoldást az a lépés, hogy *külföldi eszközöket vesznek igénybe* a fizetési mérleg egyensúlyának helyreállítására, anélkül, hogy megoldanák az olyan alapvető feladatokat, mint a termelés növelése és a termelés meg a nemzeti fogyasztás közötti egyensúly megteremtése.

A külföldi segélyek csökkenthetik a fizetési mérleg hiányát, de növekvő terheket jelentenek és maguk után vonják az aranyfedezet elzálogosítását, ami középtávon csak rosszabbítja az egész gazdasági és pénzügyi helyzetet. Még súlyosabb a helyzet, ha a kölcsönöket nem gyorsan térülő termelő beruházásokra kérik (ilyen esetben még kívánatosak lennének, ha nem járnának együtt politikai feltételekkel), hanem fogyasztási cikkek behozatalának kifizetésére.

A külföldi és belföldi hitelekhez való folyamodás veszedelmes gyakorlatát – nem beruházások céljaira, hanem a napi fogyasztás költségeinek fedezésére – mégis a pénzügyi nehézségek „megoldásának" tekintik. A VI. Ideiglenes Kormány idejében a köztartozások 74,7 millió contóról 103 millió contóra emelkedtek (84,6 milliós belső adósság és 18,4 milliós külföldi adósság). De mivel a Portugál Bank által lekötött külföldi hiteleket köztartozásnak kell tekinteni, a tényleges köztartozások 105 millió contóra tehetők 1975 végén és 137 millióra 1976 augusztus végén.

Az ilyen fejlődés rendkívül súlyos veszélyekkel jár a portugál gazda-

ság és a demokrácia szempontjából. Az imperializmus Portugália aranytartalékainak a zsugorodására spekulál, kölcsönöket tagad meg, abban reménykedik, hogy a PSZP-kormány politikája a tartalékok teljes kimerüléséhez vezet, miként azelőtt a VI. Ideiglenes Kormány politikája is, hogy aztán, amikor országunk minden pénzforrását elveszti és már az a veszély fenyegeti, hogy fel kell függesztenie a lényeges közszükségleti cikkek behozatalát; a nemzetközi tőke ismét hiteleket és „adományokat" ajánljon fel, de súlyos gazdasági és politikai feltételek árán, amelyek feltétlenül arra szolgálnak majd, hogy felszámolják a demokráciát és Portugáliát az imperializmustól való függőségbe taszítsák.

Van kiút ebből a katasztrófába rohanásból. Lehetséges a kiút munkával, termeléssel és a szükséges korlátozásokkal. De a népi és nemzeti erőfeszítést csak a dolgozó osztályok elkötelezettségével lehet elérni, csak a társadalmi igazság társadalmának perspektívájával, és nem – soha! – a kapitalista, a nagybirtokosi és az imperialista restauráció politikájával, olyan politikával, amely kétségbe vonja a nagy forradalmi vívmányokat, ahogyan a PSZP-kormány tényleges politikája teszi, és amire frontálisan törekszik a CDS és a PPD.

Az ilyen politika nemcsak a súlyos gazdasági és pénzügyi problémák megoldására képtelen, hanem reális veszedelemmel fenyegeti a demokráciát.

3. A fizetési mérleg a nehézségek gócpontja

A gazdasági talpraálláshoz és a pénzügyi egyensúly helyreállításához szükséges feltételek megteremtéséhez szükséges, hogy teljesen tudatában legyünk a sürgős és globális korrekciós intézkedéseket követelő két ténynek: az egyik a fizetési mérleg deficitje, a másik pedig a nemzeti termelés és a nemzeti fogyasztás között mutatkozó egyensúlyhiány.

A fizetési mérleg deficitje központi és elsődleges problémává vált, amelyet szükségintézkedések politikájával kell megoldani.

Ez a deficit nem önmagában létezik, hanem a portugál gazdaság legváltozatosabb problémáinak és hiányainak a polarizációs és találkozási pontjában található. A fizetési mérleg deficitje a nemzeti gazdasági és pénzügyi nehézségek *egyik gócpontja.*

Abban a helyzetben, amelyet a devizatartalék és az aranyfedezet fo-

kozatos elherdálása hozott létre, ez a deficit nagy veszedelemmé vált, amely nyomasztóan ránehezedik az egész gazdaságra.

A PSZP-kormány túlságosan pesszimista képet ad a helyzetről, amikor a kereskedelmi mérlegben 60 millió contós, a fizetési mérlegben pedig 40 milliós deficitről beszél. A valóságban a fizetési mérleg deficitjének fedezete meghaladja a 20 millió contót, sőt feltételezhetjük, hogy az emigránsok átutalásai és az idegenforgalmi bevételek meghaladják a 30 milliót is. Amennyiben újabb körülmények nem lépnek fel, a fizetési mérleg hiánya 25–30 millió conto körüli összegre becsülhető. Ennél többet csak újabb és megbocsáthatatlan könnyelműsködések okozhatnának.

Vagy sikerül gyökeresen csökkenteni ezt a deficitet, vagy a gazdasági és a pénzügyi válság gyors ütemben a kritikus ponthoz közeledik, ami mélyreható zavarokat váltana ki a termelési folyamatban és a fogyasztásban egyaránt, a hirtelen beálló gazdasági összeomlás következményeként. Akkor már összehasonlíthatatlanul nehezebb lenne meghozni a szükséges nemzeti erőfeszítést a nehézségek leküzdésére. Az imperializmus éberen figyel, és ennek a kritikus pontnak az elérésére törekszik, hogy drasztikus gazdasági, pénzügyi és politikai feltételeket kényszerítsen ránk azon a címen, hogy Portugáliát az ő pénzével „mentsük meg".

Az imperializmushoz fűződő reakció is érdekelt abban, hogy ilyen helyzet álljon elő, hogy aztán az országban az egyetlen lehetséges menekvésnek tüntesse fel önmagát.

Egy takarékossági gazdaságpolitika megköveteli, hogy – világosan látva, mit jelenthet, ha nem állják útját ennek a végzetes irányú fejlődésnek – az erőfeszítéseket és az energiát a fizetési mérleg hiányának lehető leggyorsabb és lehető legnagyobb mértékű csökkentésére összpontosítsuk.

Programozni kell a deficit csökkentésének ütemét, mégpedig oly módon, hogy a devizatartalékok csökkenésében ne érjük el a kritikus pontot, amelytől kezdve a hiteleket megtagadják az elegendő becsült vagy bejelentett biztosítékok hiányában.

A programozásnak meg kell határoznia az egyensúly helyreállítását szolgáló különböző tényezők szükséges módosításait oly módon, hogy a fejlődést közelről figyelemmel kísérjék, és mihelyt bármelyik tényezőnél lemaradás mutatkozik, kellő korrekciókat lehessen végrehajtani a siker érdekében.

Ha azt a célt tűznénk ki, hogy a következő évben 15 millió contós

nagyságrendűre csökkentsük a deficitet, és a következő években még tovább csökkentsük, ez lehetővé tenné hogy az egyensúlyt még a kellő időben helyreállítsuk. Ha ennél kevesebbet teszünk, abból katasztrófa lehet.

Ezeket a problémákat valamennyi eddigi kormány hangsúlyozta. De sem a követett politika, sem az irányvonal nem felelt meg a követelményeknek, valamint hiányzott az igyekezet, az állhatatosság és a képesség az azonnali gyakorlati intézkedések végrehajtására.

A szerepet játszó tényezők ismeretesek és számbelileg körülhatároltak. Szükséges, hogy alaposan és egyidejűleg valamennyivel foglalkozzunk.

Először is arra van szükség, hogy *gyökeresen csökkentsük a behozatalt.*

Azok az adóemelések, amelyeket a különböző kormányok – köztük a PSZP-kormány is – elfogadtak, pozitív hatással lehetnek. De ehhez egy feltétel szükséges: hogy a listán szereplő cikkek valóban fölösleges, luxuscikkek vagy nélkülözhető árucikkek legyenek és ne közszükségleti cikkek, mert ez utóbbi eset rohamosan súlyosbítaná a lakosság életkörülményeit.

De az adók emelése nem elegendő. Számos fölösleges vagy nélkülözhető cikk ára emelkedik. De mivel ezek a cikkek a kiváltságos osztályok fogyasztási igényét elégítik ki, ezek az osztályok még magasabb áron is megvásárolnák ezeket az árucikkeket.

Ez azt jelenti, hogy az ilyen behozatal csökkentésére más mechanizmusokat és szabályozó formákat kell igénybe venni.

Nem engedhető meg, hogy a jelen helyzetben továbbra is szuperluxus személygépkocsikat, jelentős benzinfogyasztó járműveket hozzanak be csupán azért, hogy a társadalom számára haszontalan elemek folytathassák parazita életmódjukat. Ugyanezt lehet elmondani sok más árucikkről is. Részben olyan nemzetközi egyezményekre törekedve, amelyek lehetővé tehetik a kontingentálást és a fizetési határidők nyújtását, következetesen és állhatatosan kell alkalmazni az adókat, amelyek egyes esetekben ténylegesen előmozdítják a behozatal drasztikus csökkentését, és következetesen olyan takarékossági intézkedéseket kell foganatosítani, amelyek ugyanezt eredményezik. Egyes árucikkeknél szükséges a maximális mennyiség megszabása és időbeli felbontása az importőrök részéről. Más árucikkeknél igazi országos kampányokra van szükség, hogy a népet önkéntes közreműködésre mozgósítsuk a behozatal csökkentése érdekében.

A behozatal csökkentésére irányuló politikát nem lehet kizárólag technikai jellegű intézkedésnek tekinteni. Általános takarékossági politika keretében kell végrehajtani.

A behozatal csökkentésének legbiztosabb útja, ha az importcikkeket *a nemzeti termeléssel biztosított cikkek* váltják fel. Számos esetben csupán a műszaki segítség és a pénzügyi serkentés hiányzik ehhez.

Ezt az eredményt úgy lehet elérni, hogy a dolgozók a cél érdekében kötelezettséget vállalnak valamennyi államosított gazdasági szektorban, az állami ellenőrzés alá vont, a szövetkezetekké átszervezett, a munkásellenőrzés alatt álló, vagy a dolgozók ügyintézésével működő vállalatoknál. Ha szoros kapcsolat és együttműködés alakul ki az átszervezett kereskedelmi hálózattal, ha az állam hitelekkel és az árpolitikájával megadja a támogatást, számos importcikk pótolhatóvá válik, beleértve az élelmiszereket, a felszerelési javakat stb.

A földreform bebizonyította, hogy a forradalom vívmányai alapján megvan a lehetőség arra, hogy dolgozók döntő mértékben részt vegyenek ennek a problémának a megoldásában. Az 1976. évi gabonatermés növekedése már önmagában lehetővé tette az országnak, hogy devizát takarítsanak meg, amelynek összegét körülbelül 1 millió contóra becsülték. A cukorrépa- és a dohánytermés növelése rövid időn belül szintén jelentős devizamennyiség megtakarítását tenné lehetővé. Mivel az állattenyésztés fejlődése még távol áll attól, hogy kielégíthesse a húsfogyasztás igényeit, a baromfi- és a sertéshús tervszerű termelésének gyors növekedése a fogyasztás átterelésével lehetővé teheti a bőséges marhahúsimport korlátozását – ami jelenleg évente száz- és százezer conto értékű devizát igényel –, anélkül, hogy súlyosan érintené az egy főre eső húsfogyasztást.

A mai feltételek között a kapitalista szektor még nincs abban a helyzetben, hogy ezeket a problémákat ténylegesen megoldhassa. Olyan intézkedéseket kell hozni, amelyek a kapitalista szektort érdekeltté teszik abban, hogy a belföldi piacra termeljen, az importcikkek hazai pótlására.

Másodsorban szükséges, hogy *növeljük a kivitelt.*

A portugál árucikkek legfontosabb piacát az európai tőkésországok alkotják. 1976 első három hónapjában a Közös Piachoz, illetve az EFTA-hoz tartozó országokba irányuló kivitel a teljes export 50, illetve 18 százalékát jelentette. Tehát olyan politikára van szükség, amely nemcsak fenntartja, hanem fejleszti is a kereskedelmi kapcsolatokat ezekkel az országokkal.

Ugyanakkor Portugália csatlakozása az Európai Közös Piachoz, amelyről a PSZP-kormány beszél, még nagyobb függőségbe döntené Portugáliát, és nem könnyítené meg az árucsere-forgalom egyensúlyának megteremtését, hanem éppen ellenkezőleg, tovább súlyosbítaná az általános deficites helyzetet.

Szüksége van a függőségi kapcsolatok megszüntetésére és a kereskedelmi kapcsolatok sokoldalúvá tételére. Rendkívüli jelentőségűek a kapcsolatok a szocialista országokkal és a portugál gyarmati uralom alól felszabadult országokkal.

A szocialista országokkal folytatott kereskedelem gyors ütemben fejlődött. De még messze elmarad a reális lehetőségektől.

Lebecsülve Portugália rendkívül nagy gazdasági és pénzügyi nehézségeit, a reakció és a nagytőkének meg az imperializmusnak alárendelt egyes pártok mindent elkövetnek, hogy megakadályozzák a kereskedelmi kapcsolatok fejlődését a szocialista országokkal: módszereiket a bürokratikus akadályok, az ajánlatokkal szemben tanúsított érdektelenség, a gyakorlati problémák megoldásának lassúsága, az árakkal kapcsolatos rágalomhadjáratok stb. jellemzik.

Az említett akadályok ellenére fejlődött külkereskedelmünk ezekkel az országokkal: az 1973. évi 1,1 millió conto értékű behozatallal és 286 000 conto értékű kivitellel szemben 1975-ben a behozatal 3,9 millió contóra, a kivitel pedig 1,2 millió contóra emelkedett. 1976 első felében a behozatal elérte a 2,5 millió contót (a teljes behozatal 4,6 százalékát), a kivitel pedig látványosan emelkedett, elérve az 1,4 millió contót (a teljes kivitel 5,2 százalékát), azaz meghaladva az 1975-ös év teljes forgalmát.

Az előrehaladás a Szovjetunió viszonylatában a legnagyobb, a vásárlás és az eladás terén egyaránt, főként kivitelünk növekszik a fizetési mérleg hiányának csökkentése érdekében. 1976 első felében a Szovjetunióban eszközölt vásárlások az összes szocialista országbeli vásárlások teljes értékének 47 százaléka, az eladások pedig ugyanilyen viszonylatban a kivitel 67 százaléka (922 000 conto) volt.

Tehát a szocialista országokkal folytatott kereskedelem értékes hozzájárulás a kereskedelmi és a fizetési mérleg egyensúlyának helyreállításához.

Hatékonyan dolgozó kirendeltségekre van szükség, amelyek ezekben az országokban, ahol a külkereskedelem állami monopólium, képesek arra, hogy rövid időn belül *megkétszerezzük árucsere-forgal-*

munkat, mégpedig olyan rendszerben, amelyben a mérleg gyorsan az egyensúlyhoz közeledik.

A kölcsönösen előnyös árucsere-forgalom fejlesztése olyan országokkal is lehetséges, mint *Mozambik* és *Angola*, valamint a portugál gyarmati uralom alól felszabadult többi ország. Az ezekkel az országokkal folytatott kereskedelmünk ugrásszerűen visszaesett a bekövetkezett történelmi változások következtében és kapcsolataink romlása következtében is, amelyet a portugáliai reakciós és konzervatív erők idéztek elő.

1976 első felében a mozambiki és az angolai import még így is csaknem 1,6 millió contóra emelkedett, kivitelünk pedig elérte a 794 000 contót. Az egyenlőség elvének szigorú tiszteletben tartásán, a kölcsönös érdekek és a szuverenitás tiszteletben tartásán, a belügyekbe való be nem avatkozás elvén alapuló reális barátsági és együttműködési politikával megvannak a feltételek a kapcsolatok gyors fejlesztéséhez.

Komoly erőfeszítéseket kell tenni az úgynevezett harmadik világhoz tartozó országok viszonylatában is, amelyek ma már jelentős szállítók és amelyek jelentős vásárlókká is válhatnak.

A kivitel növelése és a gazdasági és pénzügyi egyensúly helyreállítására irányuló egész politika megköveteli a külkereskedelem programozását, a kormányapparátus nagyobb dinamizmusát, a kivitelek megfelelő formában (fejlesztési szerződések és állami támogatás alapján is) történő támogatását, állami vállalatok létesítését, a magánkezdeményezés kizárása nélkül.

A kivitel növelésének előmozdítására egyes közgazdászok az *escudo leértékelését* sugalmazzák.

Az escudo leértékelése valamennyi portugál cikk árát leszállítaná a nemzetközi piacokon és ezzel növelné versenyképességüket. De a másik oldalon rendkívül súlyosak lennének a következmények.

Először is, a leértékelés azt jelentené, hogy ugyanannyival emelkednék az importcikkekért külföldön kifizetett ár. Szem előtt tartva azt a tényt, hogy a behozatal a bruttó nemzeti termék egynegyedének és a kivitel kétszeresének felel meg, amit az egyik oldalon nyernénk, a másik oldalon kétszeresen kiadnánk.

Másodszor, mivel igen magas a külföldi adósságunk és tetemesek a devizában fizetendő terheink, például egy 10 százalékos leértékelés azt jelentené, hogy évi terheink (a törlesztéssel és a kamatokkal együtt) körülbelül 5 millió contóval növekednének.

A leértékelés serkentőleg hathat a külföldi beruházásokra, mivel olcsóbbá válik a devizában fizetett munkaerő. De ez újra arra ösztönözne bennünket, hogy az imperializmusnak való alárendeltség politikáját folytassuk és a nemzetgazdaságot az olcsó munkaerő-szállító szintjére taszítsuk vissza.

Az escudo leértékelése nem tükröződnék szükségszerűen a kivitel növelésében, sem a behozatal korlátozásában (az árak emelése miatt). Mivel Portugália függő helyzetben van, az imperialista országok a leértékelést nem is annyira azzal a céllal aknáznák ki, hogy olcsóbban vásároljanak Portugáliában, hanem inkább azért, hogy *drágábban adják el termékeiket.*

Egyes külföldi közgazdászok talán éppen ezért ajánlották olyan melegen az escudo leértékelését.

Ami történik, lehetővé teszi annak felmérését, hogy egy ilyen leértékelés – nyílt és bejelentett leértékelés – mit jelentene.

Mert valójában már folyamatban is van a leértékelés, természetesen nem hivatalosan, de reálisan, naponta tapasztalhatóan, a Portugál Bank határozatára, s ez a leértékelés kiváltképpen a VI. Ideiglenes Kormány óta vált világossá. Az V. Ideiglenes Kormányig az escudo leértékelése a dollárhoz és a nyugatnémet márkához viszonyítva 7,4 százalékos, illetve 3,5 százalékos volt. Az V. Ideiglenes Kormánnyal fokozódik a leértékelés, mégpedig 0,7 százalékkal, illetve 0,5 százalékkal. De a VI. Ideiglenes Kormány alatt a leértékelés további 16 százalékkal, illetve 19,8 százalékkal nőtt! Az escudo árfolyamjegyzéseit alapul véve, 1976. január 2-a és 1976. július 23-a között körülbelül 10 százalékosra becsülhető tényleges leértékelés ment végbe.

A leértékelésnek ez az álcázott formája még súlyosabb következményekkel jár, mint egy hivatalos és bejelentett devalváció. Egyebet nem említve, nagy spekulációkat vált ki a portugál valutával, ha az exportőrök arra törekednek, hogy megrendelőik minél később fizessenek (!), a bankok pedig igyekeznek külföldön magas devizaszaldókat fenntartani, hogy az év végén, amikor az escudo már alacsonyabbra lesz értékelve, a csere révén is profitra tegyenek szert. Ily módon a leplezett leértékelés következtében külföldön tartják a rendelkezésre álló devizakövetelésekét. Ha az exportőrök és a bankok ezzel az elítélendő gyakorlattal később *több escudót* zsebelnek be, a nemzetgazdaság egyetlen dollárcenttel, egyetlen escudóval sem kap többet, és ugyanakkor az ilyen devizaösszegek nem a portugál gazdaságnak, hanem más országok gazdaságának hajtanak hasznot.

Az escudo leértékelése nem a portugál kivitel javára ment végbe, hanem a külföldi szállítók javára és Portugália rovására. Míg 1976 első hét hónapjában az escudo értéke átlagosan 10 százalékkal csökkent, a devalváció sokkal nagyobb mértékűnek mutatkozik Portugália legnagyobb szállítóinak, az Egyesült Államoknak és a Német Szövetségi Köztársaságnak a viszonylatában: itt a devalváció mértéke 14,7 százalékos a dollárhoz képest és 16,8 százalékos a nyugatnémet márkához képest. Anélkül, hogy a kivitelen nyerne, Portugália veszít a behozatalnál, mivel az árak emelkednek (részben a devalváció miatt), és ez az emelkedés e két ország viszonylatában megközelíti a 4 millió contót.

Tehát az escudo leértékelése nem megoldás, és a rejtett leértékelést rossz politikának kell tekinteni.

A fizetési mérlegben jelentkező hiány ellen folytatott harcban harmadsorban arra van szükség, hogy *széles körű kezdeményezések történjenek más külföldi bevételek fokozása, nevezetesen az idegenforgalom, az emigránsok átutalásai, a szállítási költségek és a tőkebeáramlás bevételeinek fokozása érdekében.*

Az *idegenforgalomról* szólva, egyelőre fenntartva a luxusturizmus jelentős szektorát, elengedhetetlenül fontos az idegenforgalom nagymértékű átalakítása tömegturizmussá, amely hozzáférhető más országok dolgozó osztályai számára.

Ez az állam részvételén kívül megköveteli szakosított vállalatok létesítését. A turisták számára biztosított külön árfolyam, az idegenforgalmi útitervek összehangolása a nemzeti közlekedési vállalatokkal, az idegenforgalmi cseretervek és konszignációs elszállásolási rendszerek kedvezően előmozdíthatják az idegenforgalom fejlődését.

A turizmussal és a kivitelekkel kapcsolatban az állami szubvenciók juttatását egyaránt annak az elvnek a keretében lehet elfogadni, hogy a fizetési mérlegben mutatkozó deficit csökkentésének elsődleges és halaszthatatlan jellege miatt megengedhető a közkiadások növelése a devizabevételek növelése érdekében.

Ami az *emigránsokat* illeti, a megtakarított pénzükre nyújtott garancián és e pénznek ingatlan javakba, lakásba stb. történő befektetésén, a devizabetétek engedélyezésén és e betétek után fizetendő preferenciális kamatokon kívül meg kell vizsgálni a meglevő külföldi bankhálózat átszervezését.

Ami a *szállítási költségeket* illeti, szoros és szerves kapcsolatokat kell teremteni a külkereskedelmi szervek és az államosított közlekedési szektorok között, oly módon, hogy maximálisan lehessen kihasználni a hazai szállítóeszközöket.

Ami a *tőkebehozatalt illeti,* mivel a külföldi hitelekre és beruházásokra elengedhetetlenül szükség van, minden körülmények között meg kell szabni egy feltételt: nem járhatnak együtt semmilyen politikai követeléssel, sem a Portugália belügyeibe való beavatkozással.

Csak a legvégső esetben lehet kölcsönöket közszükségleti cikkek behozatalára igénybe venni, még kevésbé abban az esetben, ha ezeket a cikkeket Portugáliában is meg lehet termelni.

Az iparosítási tervekkel és más termelő beruházásokkal kapcsolatban a külföldi hitelek pozitív szerepet tölthetnek be a gazdasági és a pénzügyi egyensúly helyreállításában, sőt még a gazdasági fejlődésben is.

Végül a fizetési mérleg hiányának csökkentése érdekében *meg kell nehezíteni a tőke, az arany és a deviza kiáramlását.*

A gazdasági jellegű intézkedéseken kívül *technikai jellegű intézkedésekre is szükség van,* például a pénzbeváltás szabályozására, a hitelekkel kapcsolatos új kritériumok kidolgozására, a tőkemozgások és más külföldi pénzügyi műveletek ellenőrzésére, a deviza-feketepiac felszámolására. A vállalatoknál és a bankokban ellenőrzési mechanizmusokat kell létrehozni a számlák lefelé vagy felfelé történő meghamisításának megakadályozásáért, a külföldön levő escudo mennyiségének biztosítására, (a mai helyzettől eltérően) szigorú büntetések kiszabására a gazdasági bűncselekmények elkövetőivel szemben.

Mindezek az akciók és intézkedések elengedhetetlenül szükségesek a fizetési mérleg deficitjének csökkentéséhez. A külföldi kölcsönöket nem számítva a deficit csökkentése lesz a portugál gazdaság talpraállásának legjobb mutatója.

Valamennyi ebben az irányban ható intézkedés már önmagában és összefonódottságában is serkentőleg fog hatni a nemzetgazdaságra.

De a felsorolt intézkedések a termelés növelésének és a fogyasztás csökkentésének a függvényei, szükségszerűen csak e két feltétel teljesítésének eredményeként lehetségesek. Csakis így válhat valóra a portugál gazdaság deficitjének reális csökkentése, mivel a fizetési mérleg hiánya nem más, mint az e téren meglevő problémák kifejeződése.

4. A termelés és a fogyasztás

A portugál gazdaság alapvető fogyatékossága – nevezetesen az a tény, hogy a fogyasztás közel 50 millió contóval lépi túl a termelést (nem számítva az idegenforgalmat) – a legsúlyosabb alapvető gazdasági probléma, amellyel jelenleg Portugáliának szembe kell néznie.

Középtávon a termelés képes lehet a fogyasztás jelenlegi igényeinek a kielégítésére. De utópia lenne arra gondolni, hogy már az első évben 15 százalékkal lehetne növelni a nemzeti termelést.

Ahhoz, hogy ezt a hatalmas deficitet le lehessen küzdeni, a jelen feltételek között csak egy út van: *a termelés növelése és a fogyasztás csökkentése.*

A termelés növelése három lényeges tényezőn múlik: a termelési kapacitáson, az energia-, nyersanyag- és munkaerő-ellátáson, valamint a termékek elhelyezéséhez szükséges piacon.

A termelési kapacitást a mai helyzet tükrében és a fejlődés perspektívájában kell megvizsgálni.

A rendelkezésre álló (1975-ös) számításokat nézve és figyelembe véve bizonyos indirekt mutatókat (az ipari termeléssel kapcsolatos mutatókra gondolunk), arra a következtetésre lehet jutni, hogy jelentős kihasználatlan kapacitások vannak.

Az I. szektorban (termelési eszközök gyártása) a hasznosított kapacitás 60 százalék körül mozog (1974. április 25-e előtt 83 százalék), a II. szektorban (fogyasztási javak termelése) pedig 80 százalékos vagy ennél kevesebb. A szállításnál nagyon magas a kihasználatlan kapacitás aránya. A CP (Portugál Államvasutak Társasága – *a ford.*) évi áruszállítási kapacitása meghaladja a 12 millió tonnát, de az 1975. évi kapacitáskihasználás nem érte el a 4 millió tonnát sem.

A helyzet kétségtelenül bonyolult, mivel aránytalanságok és szélsőséges egyensúlyhiányok alakultak ki a különböző szektorok között, minden egyes szektoron belül, sőt magukban az egyes üzemekben is. Az egyensúlyhiány különösen hangsúlyozottan jelentkezik azokon a területeken, ahol nem konjunkturális elhelyezési (piaci) nehézségek vannak, és ahol rekonvertálási problémák mutatkoznak. Vannak gyárak, amelyekben egyes üzemegységek teljes kapacitással dolgoznak, más üzemegységek pedig gyakorlatilag leálltak. A Duarte Ferreira Vasműnél az öntöde 100 százalékos kapacitáskihasználással dolgozik, a szerszámgépüzem viszont csak 30 százalékos kapacitással. Az elektronikus iparban vannak 100 százalékos kapacitással működő üzemrészek

és 20 százalékos kapacitáskihasználással működő üzemrészek is (elektromos automatika). És száz meg száz hasonló esetet lehetne még felsorolni.

A teljes foglalkoztatottság az iparban önmagában véve 20 százalékkal növelné a termelést (ami megfelel a bruttó nemzeti termék mintegy 6 százalékának).

A termelés növelése a kapacitáskihasználás magasabb koefficiense alapján elősegíti a gazdasági depresszió enyhítését és szükséges erőforrás egy rendkívüli helyzetben. De a termelés egyenletes és állandó növelése függ a *beruházásoktól, a korszerűsítésektől, az átszervezésektől, a rekonvertálásoktól, a termelékenység növelésétől* (amit nem szabad összetéveszteni a munka intenzitásának a fokozásával), *a technológiától, az ésszerűsítési intézkedésektől, a kereskedelmi apparátus és hálózat javításától.*

A beruházások fejlesztése súlyos és bonyolult probléma, tekintettel az általános deficites helyzetre. Az állami beruházásokon és a bankügyleteken kívül, amelyek növekvő jelentőségűek ezen a területen, bátorítani kell a magánberuházásokat és a külföldi beruházásokat vagy a beruházásokat szolgáló hiteleket.

Nem könnyű egy deficites helyzetből olyan helyzetbe kerülni, hogy magunk eszközölhessünk beruházásokat. De arra kell törekedni, hogy a lehetőségeknek megfelelően általánossá váljék az üzemeknél az a gyakorlat, hogy a bevételek egy részét visszatartják műszaki és technológiai tökéletesítésre.

Az átszervezés és a rekonvertálás számos esetben sürgős szükségintézkedés formájában jut érvényre, hogy el lehessen kerülni a további romlásba vivő deficiteket. Sok olyan terv és tervezet készült, amely kellő átdolgozással súlyos helyzeteket is megoldhatna.

A termelékenység növelése és az ésszerűsítési intézkedések szükségesek és lehetségesek is. Számos üzemben távolról sem használják ki a termelés potenciális lehetőségeit. Nem valami újabb taylorizmusra van szükség, hanem olyan ésszerűsítésre, amelynek az alapját a műszakiaknak és a munkásoknak a hatékonyság és a termelékenység növelésére irányuló közös tevékenysége képezi.

A kereskedelmi (értékesítési) hálózat megjavítása elengedhetetlenül fontos, hogy a termelést minden vonalon el lehessen látni, hasonlóképpen a fogyasztást is, és hogy csökkenteni lehessen a termelési ár és a fogyasztói ár között mutatkozó különbséget.

A termelés növelése megköveteli, hogy tekintetbe vegyék a kapitalista és a nemkapitalista gazdasági formációk létét, amelyek közül mindegyiknek megvan a maga sajátos dinamikája.

Ezt a helyzetet és a megfelelő dinamikákat szem előtt tartva biztosítani lehet a termelés jelentős és gyors növekedését. Mindenesetre az eredmény mégis lényegében a dolgozókon fog múlni.

Számos üzem, amely munkásellenőrzés alatt áll, a földreform övezetében működő szövetkezetek és kollektív termelő egységek a szabotált vagy elhagyott üzemekben alakult szövetkezetek konkrétan bizonyítják, hogy még igen nehéz feltételek között is lehetséges a termelés gyors növelése, ha a dolgozók érdekeltek benne.

Ami a *nyersanyag-, energia- és munkaerő-ellátottságot* illeti, az első kettőnél csak pénzügyi természetű nehézségek vannak, az utóbbinál pedig fölösleg mutatkozik. A hivatalos szervek részéről nem részesült kellő figyelemben az a néhány nemzetközi együttműködési javaslat, amely nyersanyagok behozatalára és késztermékek kivitelére vonatkozott (például gyapot és textilipari cikkek, valamint nyers hal és halkonzervek). Felül kell vizsgálni ezeket a lehetőségeket és további hasonló lehetőségeket kell keresni.

A *piac problémája* a mai konjunktúrát vizsgálva azonnali döntő problémaként áll előttünk. Semmiből sem lenne értelme többet termelni, ha nincs rá vevő. És a termelés konjunkturális nehézségei túlnyomórészt közvetlenül a piachiányból fakadtak. Még ami számos üzem rekonvertálását illeti, a terveket nem a beruházási nehézségek, hanem a piacnehézségek miatt vetik el.

Az egész elektronikus iparban vannak megbénult vagy rövidesen megbénuló szektorok, mivel a termelés (így például a félvezetők esetében) a nemzetközi ipari termelésbe van beépítve, és elvesztették piacukat, mihelyt az iparágat uraló multinacionális trösztök megszüntették a megrendeléseket.

A *külföldi piacnak* súlyosan ártott a portugál monopolista csoportok és a külföldi imperializmus gazdasági szabotázsa: megrendelések lemondása (hajóépítés, elektronikus ipar, ruházati ipar és még sok más iparág területén) és a piac tényleges elvesztése.

A kereskedelmi apparátus kezdeményezésével és dinamikájával, valamint az igazán nemzeti érdekeket szolgáló diplomáciai képviseletek tevékenységével nemcsak megtartani, hanem egyes esetekben szélesíteni is lehet külföldi piacainkat a tőkésországokban, és gyökeresen bő-

víteni lehet a szocialista országokban, az új független államokban és az úgynevezett harmadik világhoz tartozó országokban.

A *belföldi piacot* a legnagyobb jelentőségűnek kell tekinteni a gazdasági fellendüléshez.

A fasizmus idejében gyakorlatilag valamennyi szintű (országos, iparági és üzemi) fejlesztési terv a külföldi piac kiszélesítésére támaszkodott. A monopolista csoportok (az imperializmussal szövetkezve) úgy irányították a portugál gazdaságot, hogy olcsó munkaerővel rendelkező gazdaságként integrálódjék sokkal szélesebb ipari és gazdasági körforgásokba. A csaknem kizárólagosan a külkereskedelem felé fordult termelési és fejlesztési politika a népnyomor politikája volt, a monopóliumoknak biztosította a profitokat. Azok a figyelmeztetések, amelyeket a PKP (VI. kongresszusán) e politikával kapcsolatban megfogalmazott, teljes mértékben beigazolódtak.

Anélkül, hogy lebecsülnénk a külföldi piacok jelentőségét, a belföldi piac kiszélesítése pótolhatatlan szerepet játszik a gazdasági talpraállásban általában, és kiváltképpen az ipar és a mezőgazdaság fellendítésében. A belföldi piac a portugál gazdaság *leghűségesebb* piaca. A belföldi piac, amelyet 1974. április 25-e óta a dolgozók életkörülményeinek javulása kiszélesített, jelentősen elősegítette a portugál gazdaság kitartását az imperialista szabotázs időszakában.

Azt mondták, hogy a bérek gyors és általános emelkedése sok üzemnek nehézségeket okoz. Ez igaz. De hasonlóképpen igaz az is, hogy enélkül az általános béremelés nélkül és a belső keresletnek következésképpen fellépő növekedése nélkül számos üzem leállíthatta volna termelését.

Ezt látszik igazolni az is, ha a termelést és a kapacitáskihasználást összehasonlítjuk a fogyasztási javakat és a termelési eszközöket gyártó ipar vonatkozásában. Míg az utóbbiban depresszió mutatkozott, az előző néhány iparágában a kapacitáskihasználás továbbra is magas szintű (az élelmiszeriparban 92 százalékos).

Az I. szektorban is súlyos következményekkel járt a belső piac szűkülése, így például a vas- és az acéltermelés csökkenése (idomvas és idomacél), amely a lakásépítkezés válságával függ össze.

A gazdaság talpraállítása azonnal és perspektivikusan is megköveteli a belső piac kiszélesítését, ez pedig olyan politikát igényel, amely a bérek emelésére és a néptömegek életkörülményeinek szakadatlan javítására irányul.

A fogyasztás csökkentése érdekében igazi takarékossági politikát kell megszabni.

A PKP már régen hangsúlyozza, hogy egy ilyen politikára sürgősen szükség van. A PKP csak az olyan „takarékossági politika" ellen küzd, amely a dolgozókkal akarja megfizettetni valamennyi nehézség árát, amely alapjában véve a reálbérek és a szociális juttatások csökkentését jelenti, továbbá a kizsákmányolás valamennyi formájának súlyosbítását. Ez nem takarékossági politika, hanem kapitalista restaurációs politika. A takarékossági politikának ahhoz, hogy méltó legyen erre a névre a mai demokratikus Portugáliában, erkölcsi intézkedéseket, alapvető gazdasági intézkedéseket és pénzügyi intézkedéseket kell tartalmaznia.

Egy takarékossági politikának mindenekelőtt egyértelműnek kell lennie a fölösleges, a luxus- és a másodlagos fogyasztás csökkentésével kapcsolatosan.

Anyagi jelentőségében, a társadalmi igazság kritériumainak kielégítésével és a példamutatás erkölcsi értékével a fogyasztás csökkentésének kézzelfoghatóan kell érintenie a parazita és a magas jövedelmű osztályokat és rétegeket, amelyek továbbra is eltékozolják a nemzeti erőforrásokat. A gazdagok gépkocsijainál és palotáinál kell meghúzni a nadrágszíjat, de nem szabad a dolgozók kenyeréhez nyúlni.

Véget kell vetni azoknak a társadalmi rétegeknek, amelyek csalásból, törvénytelenségből, megvesztegetésből és korrupcióból élnek.

A legmagasabb jövedelmek korlátozása, ilyen esetekben az akkumuláció megtiltása, eltávolított fasiszták visszavételének érvénytelenítése megannyi szükséges intézkedés ahhoz, hogy ezer és ezer henyélőt ne tartsunk el többé az állam pénzén.

A takarékossági intézkedéseknek magánál a kormánynál és a többi szuverenitási szervnél kell kezdődniök, a javadalmazások, a költségtérítések, a hivatalos kiadások és a kormány tagjai, magas tisztségviselők és a megfelelő kíséretek külföldi utazásainak korlátozásában.

A csökkentésre szoruló magas fogyasztás körébe tartozik a villamosenergia- és az üzemanyag-fogyasztás is.

Mivel kevés a vízerőművek által szolgáltatott energia, a fölösleges villamosenergia-fogyasztás száz- és százezer conto értékű devizába kerül az országnak. Mivel kevés az energia, parancsolóan szükséges az utcák megvilágításának, a fényreklámoknak a rendszeres korlátozása, a mozgólépcsők árának emelése, a vállalatok munkaidejében a lépcsőzetes kezdés bevezetése, a tv és a rádió műsoridejének megállapítása.

A demokrácia építésében a legnagyobb jelentőséggel bíró szervezeti formákról van szó, és ezért továbbra is nagy figyelmet és sok energiát kell fordítani rájuk.

A közvetlen és egységes népi szervek legjelentősebb formái a Dolgozók Bizottságai, a lakóbizottságok és a népi gyűlések.

A *Dolgozók Bizottságai* döntő szerepet töltöttek be a dolgozók egységében és harcában, amelynek célja életkörülményeik javítása, a termelés munkásellenőrzése, a gazdasági szabotázs leküzdése, azoknak az üzemeknek a fennmaradása, amelyeket a tulajdonosok elhagytak vagy csődbe vittek, az állami ellenőrzés alá vétel vagy az állami segítség, az államosítások és a tömegek mozgósítása volt a munkahelyeken a forradalom előrehaladása és vívmányainak védelme érdekében.

Jelenleg a Dolgozók Bizottságai orientációjának fő vonásai feladataikkal és összetételükkel kapcsolatosak.

A Dolgozók Bizottságainak feladatai alapvetően a dolgozók érdekvédelme, a munkásellenőrzés bevezetése és megszilárdítása, a kapitalista restauráció bármilyen formája elleni harc.

Ez nem jelenti azt, hogy valamennyi bizottságnak mindezek a feladatai megvolnának. Az egyes tartományokban levő helyzet tekintetében rendkívül változatos a kép, nagyok az egyes osztályok és az egyes üzemek közötti különbségek. Ezért nem lehet az egész országra érvényes funkciókat és feladatokat meghatározni.

Sokat vitatott probléma volt *a Dolgozók Bizottságainak szerepe a bérkövetelésekért folytatott harcban.*

1974. április 25-e után a szakszervezeti mozgalomban olyan nézetek is elterjedtek, amelyek ellenezték a Dolgozók Bizottságainak szerepét ezen a területen. A bérkövetelésekért folyó harcnak a szakszervezetek kizárólagos hatáskörébe kellene tartoznia, a „párhuzamos" szervezetek megkérdőjeleznék a szakszervezeti struktúrát.

Természetesen voltak olyan balos elemek és csoportok, akik és amelyek az üzemekre és a bizottságokra támaszkodva igyekeztek eltávolítani a dolgozókat a szakszervezetektől, sőt, igyekeztek a dolgozókat szembefordítani a szakszervezetekkel. Ami a „szakszervezeti szektásságot" illeti, ez a magatartás nem tartotta szem előtt a tényleges helyzetet, sem a tömegek érzéseit a Dolgozók Bizottságaival kapcsolatban, és ezért nem támogatta a munkások szervezettsége különböző formáinak egységesítését, sem a vállalati szakszervezeti struktúra fejlesztését.

A követendő irányzat az lesz, hogy az egész bérkövetelési harc a szakszervezetekre háruljon. De ennek természetes folyamatnak kell

lennie, amelynek az üzemekben végzett sajátosan szakszervezeti munka tapasztalataiból és fejlődéséből kell fakadnia, és nem szabad adminisztratív vagy bürokratikus formában elrendelt feladatfelosztásnak lennie.

A Dolgozók Bizottságai és az üzemi alapokon vívott harc régi hagyományokkal rendelkezik, amelyeket a fasizmus megdöntése és az új politikai feltételek önmagukban nem tüntetnek el.

A Dolgozók Bizottságainak tevékenysége megerősíti, hogy ezek kiegészítő formák, nem pedig a szakszervezettel párhuzamos vagy vele versengő formák, de ugyanakkor szükséges, hogy közöttük egyre szorosabb együttműködés bontakozzék ki.

A forradalmi változások és maguk a tömegakciók rendkívüli felelősséggel ruházták fel a Dolgozók Bizottságait a forradalmi folyamatban. A Dolgozók I. Országos Egységes Konferenciája (1975. február 2.), amelyen 191 üzem, a legkülönbözőbb iparágakból összesen 160 000 dolgozó képviseltette magát, erőteljesen kifejezésre juttatta a dolgozók szervezettségét osztályérdekeik és a nemzetgazdaság védelmében.

A forradalmi folyamat és azok a változások, amelyek a gazdasági struktúrában az államosításokkal, az állami ellenőrzés alá vétellel, a munkásellenőrzéssel és a munkásügyvitellel végbementek, széles szektorokban új helyzetet és új típusú kapcsolatokat hoztak létre a kérdéses üzemekben a dolgozók és az adminisztráció között. Ezeket a kapcsolatokat számos esetben már nem lehet munkaadó–dolgozó kapcsolatoknak tekinteni. Vannak példák, amikor a dolgozók ténylegesen ellenőrzik az ügyvitelt, részt vesznek az üzemmel kapcsolatos alapvető határozatok hozatalában és ténylegesen irányítják az üzemet. Ilyen esetekben a Dolgozók Bizottságainak szükségszerűen egészen más funkciói vannak a kapitalista vállalatoknál.

A munkásellenőrzés és az ügyviteli funkciók jelenleg a Dolgozók Bizottságainak a feladatkörébe tartoznak. A munkásellenőrzéssel vagy a munkások ügyintézésével működő számos üzemben a munkások munka- és életkörülményeinek javításáért vívott harc nem a munkaadó vagy az adminisztráció elleni harc formájában folyik, hanem velük közösen vagy maguk a dolgozók által hozott határozatok útján.

Ami az összetételt illeti, arra kell törekedni, hogy maguk a dolgozók válasszák meg e bizottságokat, és hogy ezek rászolgáljanak a dolgozók bizalmára.

A pártnak azért kell erőfeszítéseket tenni, hogy e megválasztott bizottságok ne csupán a dolgozók egységének legyenek a kifejezői, hanem ugyanakkor ennek az egységnek az egyik tényezőjét is alkossák.

Az alkalmazottak és a műszakiak részvétele a gyári bizottságokban sok esetben előmozdíthatja valamennyi dolgozó egységének megszilárdítását.

A PKP síkraszáll az egységes szellem mellett e bizottságok megalakításánál. Ha a Dolgozók Bizottságaiban eltérő politikai irányzatú dolgozók vannak, ahogyan ez gyakran megesik, akkor nagy erőfeszítést kell tenni a kölcsönös megértés és a kollektív munka érdekében.

A PKP ezt a politikát védelmezi, mert meg van győződve arról, hogy a munkásosztály egysége alapvetően fontos, hogy harcát sikeresen folytathassa, és nem az a célja, hogy más irányzatok rovására szerezzen meg pozíciókat.

A PKP-nak nagy tekintélye és befolyása van a munkásosztály soraiban, így érthetően nagyon erős pozíciókkal rendelkezik az üzemekben és a Dolgozók Bizottságaiban, nem is lehet összehasonlítani semmilyen más párt vagy politikai áramlat pozícióival.

Világosan mutatja ezt a Dolgozók Bizottságainak az a felmérése, amelyet nemrég végeztek el a párt körzeti szervezetei. Bár még nem sikerült összegyűjteni a bragai meg a bragançai adatokat, feltehetően más adatok is hiányzanak még, az összegyűjtött elemek megközelítőleg a valós helyzetet tükrözik.

A felmérés azt mutatja, hogy Portugáliában mintegy 1250 Dolgozók Bizottsága működik, ezek fele Lisszabon körzetében. Ezt követi Setúbal, Faro, Castelo Branco, Santarém, Leiria és Aveiro. Porto körzetében, megerősítve a tartományi munkásharcok bizonyos hagyományos sajátosságait (a kategóriánkénti szakszervezeti szervezés és akció túlsúlya az üzemekben), viszonylag alacsony a felmérés során összeszámolt Dolgozók Bizottságainak a száma.

Egy kiadatlan tanulmány szerint, amely e felmérés alapján készült, a Dolgozók Bizottságaiban túlsúlyban levő politikai befolyás képe a következő: a PKP a Dolgozók Bizottságainak 56 százalékában, az egységes baloldal (a PKP és a többi baloldali párt) 26 százalékában, a PSZP 10 százalékában, a balosok 3 százalékában, a reakció pedig 5 százalékában rendelkezik uralkodó befolyással.

Természetesen azokon a vidékeken, amelyeken a reakció uralkodik, sok olyan bizottság van, amelyek a megfélemlítés és a belső üzemi

elnyomás légkörében alakultak meg, amelyeket a munkaadók lakájai uralnak.

Bár pozíciói túlsúlyban vannak, a PKP hangsúlyozza olyan egységes jellegű Dolgozók Bizottságai alakításának szükségességét, amelyek valamennyi dolgozó bizalmát élvezik.

A pártszervezeteknek minden üzemben azon kell munkálkodniok, hogy áthidalják a dolgozók közötti ellentéteket, hogy mindenkit sikerüljön egyesíteniök az osztály céljai és olyan cselekvési formák körül, amelyek a jelenlegi helyzetben megfelelnek a dolgozók érdekeinek és a demokratikus folyamat fejlődésének.

A munkaadók, a reakció és maga a kormány is erőfeszítéseket tesz annak érdekében, hogy felszámolja e bizottságok forradalmi erejét és koordinációs struktúráját, amelyre ragyogó példát szolgáltat a Lisszaboni Ipari Övezet (CIL), amely 200 Dolgozók Bizottságát képvisel. Mivel képtelenek alárendelni a Dolgozók Bizottságait a munkaadók, a reakció és a hatalmon levő pártok érdekeinek, várható, hogy ismét korlátozni próbálják tevékenységüket és erejüket e bizottságok megalakításának törvény általi szabályozásával (választási formák, tevékenységi körük stb.).

A Dolgozók Bizottságainak tevékenységében jelentős szempont a munkaadóktól és a kormánytól való függetlenségük megerősítése, mivel nem lehet elfogadni semmilyen törvényes státust, amely ellentmond az alkotmánynak.

A *lakóbizottságok* jelentős szerepet töltenek be abban, hogy a tömegek szervezett formában vegyenek részt problémáik megoldásában.

A forradalmi folyamatban a lakóbizottságok elősegítették széles szektorok bekapcsolódását a politikai életbe és a nép mozgósítását számos kezdeményezésre és harcra.

Az egész országban száz és száz lakóbizottság alakult és működik, a tömegekhez kapcsolódva és a tömegek érdekeinek védelmében rendszeres tevékenységet fejtve ki.

Ugyanakkor, már megalakításuk és működésük jellegzetes vonásai miatt olyan a szervezeti formájuk, amelyet elszigetelt csoportok igen könnyen arra használhatnak fel, hogy a lakosság képviselőinek szerepében tetszelegjenek. Számos helyen, ahol nincsenek demokratikus alapon létesült igazi lakóbizottságok, féltucatnyi kalandorból álló csoportok önmagukat teszik meg lakóbizottságoknak és olyan tevékenységbe kezdenek, mintha valóban azok is lennének.

Az a tény, hogy egyes pártszervezetek lebecsülték ezt a tevékenységi frontot, egyes helységekben és városnegyedekben elősegítette kis, balos csoportok ilyen típusú visszaéléseit.

Egy másik veszedelem is leselkedik a közvetlen és egységes népi szerveknek erre a formájára (ahogyan a Dolgozók Bizottságaival is megesik): a szabályozás (amelyet a reakciós pártok és maga a PSZP terveznek), amely igyekszik majd megfosztani őket alapvető sajátosságaiktól, hogy ne legyenek többé a tömegek akaratának, kezdeményezőkészségének és dinamikájának közvetlen kifejezői.

A lakóbizottságok megalakítása a lakók minden megkülönböztetés nélküli részvételéből indul ki, feltéve, hogy kötelességüknek tartják, hogy védelmezzék a lakosság érdekeit. Egységes jellegük; a bizottságok kapcsolatai a lakók tömegével széles körű plenáris ülések rendszeres megtartásával; olyan állandó gyakorlat, amelynek célja a lakók egymáshoz való közeledése és közös érdekeiken alapuló egysége; közvetlen és azonnali hasznos tevékenységük fejlődése – mindez elengedhetetlenül fontos cselekvési irányvonal ahhoz, hogy a lakóbizottságok továbbra is igen értékes szerepet tölthessenek be az ország életének demokratizálásában.

Szükséges, hogy kellő figyelmet fordítsunk a lakóbizottságok megalakítására és rendszeres tevékenységére, e szerveket nyomban újra mozgósítani lehet a helyi autonómia szerveinek választásain.

A népi gyűlések a portugál forradalom szülöttei, hatékony eszközök a lakosság érdekeinek védelmére és a tömegek mozgósítására, hogy részt vegyenek az új demokratikus társadalom építésében. Az 1975. februári kezdeményezés óta, amelyre Setúbal körzetében került sor – Almadában (1975. február 2-án) és Barreiro e Seixalban (1975. február 16-án) – a népi gyűlések jelentős mértékben elterjedtek. Egy még korántsem teljes lista megközelítő képet ad e fejlődésről. 1975. március 11-ig 10 népi gyűlésre került sor. Március 11-étől az MFA közgyűléséig (1975. július 8.), amely elfogadta a „Vezérdokumentumot" és a nép–MFA szövetség megvalósításában kiemelkedő jelentőségű elemnek minősítette a népi gyűléseket, 17 népi gyűlést tartottak. 1975. július 8-ától november 25-éig 35-öt, november 25-e óta 24-et.

Összesen tehát 86 népi gyűlés megtartására került sor, amelyek nagy többségét Lisszabon körzetében (48) és Setúbal körzetében (23) tartották meg.

A népi gyűlések kezdettől fogva demokratikus és széles népképviseleti jelleggel rendelkeztek.

A népi gyűlések, amelyeket városi kamarák, közösségi juntá̀k, szakszervezetek, kollektívák, tűzoltók, lakónegyedek bizottságai és egyes esetekben érdekelt politikai pártok hívtak össze, a demokratikus vita, a népi egység, az új demokráciában betöltött építő jellegű részvétel nagyszerű példáit szolgáltatták.

A többi közvetlen és egységes népi szerv nagyarányú részvétele igazi demokratikus jelleget ad a népi gyűléseknek. Így például a louresi tanács népi gyűlésén (1975. november 23-án) 23 Dolgozók Bizottsága, 51 lakóbizottság, 12 közösségi junta és 6 más, népi szerv képviseltette magát.

A népi gyűléseken a lakosságot legjobban érdeklő problémákat vitatják meg: energiaellátás, közlekedés, közegészségügy, lakásviszonyok, környezetvédelem, közoktatás, bölcsődék, sportolás, művelődés és pihenés, a lakosok biztonsága, az üzemekben uralkodó helyzet, az államosítások, az állami ellenőrzésbe vétel, a földreform stb., nem is szólva az általános politikai helyzetről és a részt vevő szervek időszerű feladatairól.

Már kezdetben mutatkoztak különféle idealista nézetek a népi gyűlésekkel kapcsolatban, amelyekben egyesek a „jövendő demokratikus és szocialista állam embrióit" látták (Faro körzet népi gyűlése) vagy „párton kívüli néphatalmi szerveket, amelyek egy új államapparátus alapját képezik" (Torres Novas-i népi gyűlés).

De a munkásosztály, a szervezett népi mozgalom és a PKP befolyása elég erős volt ahhoz – néhány ritka kivételtől eltekintve –, hogy a népi gyűlések megőrizzék helyes orientációjukat és korrekt formában foglalkozzanak a lakosság problémáival a szocializmus útján járó demokrácia keretében.

Ugyanakkor a közvetlen és egységes népi szervek, kiváltképpen a népi gyűlések, a *balos csoportok és egyes katonai szektorok valóban összehangolt offenzívájának a célpontjai voltak, és ez az offenzíva e szervek felszámolására irányult.*

Az MFA 1975. július 8-i közgyűlésének „Vezérdokumentuma", amely a népi gyűléseket a nép–MFA szövetség megtestesülési formájának és a Nemzetgyűlés megalakulásáig progresszív fejlődésükben az új állam strukturális alapjainak tekintette, azonnali, újabb lendületet adott népi gyűlések tartására. De egyben azt is előmozdította, hogy a

népi gyűléseknek hamis perspektívát adjanak, igyekezzenek elfordítani őket a lényeges problémáktól.

A népi gyűlések végrehajtó bizottsági ülésein szót kértek a katonák is, akik az MFA nevében beszéltek, és a népi kezdeményezéseket igyekeztek alárendelni a laktanyákban működő balos csoportok útmutatásainak (Marvila, 1975. július 22-én). Követelték, hogy a népi szerveknek szóló tájékoztatókat a katonai egységeknél készítsék el. Azt állították, hogy hatalmukban áll a népi szervek mozgósítása tüntetésekre, amit egyes esetekben sikerült is elérniök. Ezeket a tüntetéseket látszólag nagyon forradalmi jelszavaknak rendelték alá, amelyek valójában a jobboldal céljaival egyeztek (az 1975. július 16-i tüntetés a S. Bento-palota előtt). Később, amikor éleződött a politikai-katonai válság, követelték, hogy a katonák szerkesszék meg a népi gyűlések szervezeti szabályzatát.

A pontinhai népi gyűlés (1975. július 13-án), amely önhatalmúlag megválasztotta az „Övezet Forradalmi Bizottságát", már nem a városnegyed nevét vette fel, hanem az „1. számú Műszaki Ezred Övezete" népi gyűlésének nevezte el önmagát. Az EPAM-nál (Katonai Igazgatási Gyakorlati Iskola – *a ford.*) és más laktanyákban is lakóbizottsági gyűléseket tartottak, hogy előkészítsék a népi gyűlések megtartását a kérdéses övezetekben. Egyértelműen arról volt szó (igaz, egyes esetekben jó szándékkal), hogy a közvetlen és egységes népi szerveket alárendeljék a katonai egységeknek.

A COPCON egyik dokumentuma (1975. augusztus 13-án) odáig elment, hogy a közvetlen és egységes népi szerveket a „politikai hatalom igazi szerveiként", „az MFA és valamennyi igazán forradalmi (természetesen balos!) politikai szervezet által létrehozott átmeneti hatalomként" határozta meg, amely „ennek az átmeneti időszaknak a politikai vezetősége (!) lesz egészen a Nemzetgyűlés létrejöttéig"!

A politikai-katonai válság tetőpontján az ilyen eszmék, amelyek a COPCON pecsétjével láttak napvilágot, fedezetet szolgáltattak a balos csoportok igazi offenzívájához, amely a közvetlen és egységes népi szervek ellen irányult, és mindazok ellen, akik nem tartoztak ezekhez a balos csoportokhoz.

A fanatikus balos szektásság, a bomlasztás, az illúzióktól táplált ambíció nyilvánult meg a balos pártok és csoportok kijelentéseiben, amelyek, az idő távlatából nézve, még inkább nélkülöztek minden politikai realitást.

Az UDP tiltakozott azok ellen az erőfeszítések ellen, amelyek a né-

pet egy olyan MFA-hoz akarták kapcsolni, amely felölelte többek között Melo Antunes csoportját és Judas hadnagyot (1975. augusztus 26-án). A PRP már látta „a Dolgozók Bizottságai, a lakóbizottságok és az ADU-k kongresszusán megválasztásra kerülő valóban demokratikus kormányhoz" vezető utat (1975. október 19-én)!!!

A MES (Baloldali Szocialista Mozgalom, a PSZP-ből az 1975 decemberében megtartott pártkongresszus után kivált balos frakció által alakított új párt – *a ford.*) a népi mozgalom és az MFA összeolvadásában olyan „hatalom" létrejöttét látta, „amely elveti az áprilisi forradalom kispolgári vezetését, valamint az osztályok közötti megbékélésre törekvő pártokat és katonatiszteket" (az *O Século* című lap 1975. november 14-i számában). Bizonyos „Lakók és Földfoglalók (akik a városok peremén nyomorúságos viskójuk számára önkényesen földet foglalnak el – *a ford.*) Autonóm Forradalmi Bizottságai" (CRAMO) azt követelték, hogy a népi gyűléseken ne vehessenek részt sem az önigazgatási szervezetek, sem „azok a bizottságok, amelyek burzsoá jellegűek vagy az osztályok közötti együttműködés hívei" (utalás az egységes bizottságokra vagy a PKP befolyása alatt álló bizottságokra). És a TUV-jelvénnyel (Egyesült Dolgozók Győznek – *a ford.*) mások kijelentették, hogy a helyi népi gyűlések „már most (!) a dolgozók jövendő államának hatalmi szervei"!

Vannak emberek, akik nem tanulnak az életből. Ezért ma ismét az „autentikus forradalmi útnak" (amely egyesek kijelentései szerint évtizedekig is tarthat . . .) pontosan ugyanezt a sémáját látjuk viszont. Most a GDUP-okról (Népi Egység Demokratikus Csoportjai – *a ford.*) van szó. Egyes védelmezőik szavai szerint, ezek a csoportok a közvetlen demokrácia (!) szervei, amelyek „teljes mértékben helyettesíthetik a parlamenti demokráciát". Hamarosan eljön az idő, hogy azt mondják, hogy a GDUP-ok „az új hatalmi szervek"!

Ezeknek az irányzatoknak sikerült az útjukat állni, és a népi gyűlések szilárdan megőrizték helyes orientációjukat.

A november 25-i események folytán a politikai-katonai helyzetben bekövetkezett változások nem érintették a népi gyűlések megtartásának lehetőségeit. Többek között az Olivais-Beato-Marvilában és Gondomarban 1975 decemberében, a Chamuscá-ban, Alpiarçá-ban, Póvoa de Santa Iriában és Vila Franca de Xirában 1976 januárjában, a Barreiróban és Setúbalban februárban, a Costa da Caparicában, Palhaisban és Louresben márciusban, valamint a június és július folyamán megtartott más népi gyűlések megerősítik a népi mozgalom teljesen

autonóm és független jellegét és annak lehetőségét, hogy ezeket a jelentős kezdeményezéseket folytassák.

A népi gyűléseknek ezt a szerepét – amelyre mint a helyi önigazgatás tanácsadó szervei tettek szert –, semmiben sem csökkenti az alkotmány hatálybalépése, az egyetemes szavazással megválasztott városi gyűlések és közösségi gyűlések, sem a városi tanácsok tervezett megalakulása. A városi tanácsok összetételét még törvény fogja meghatározni. A népi gyűlések rendezésének folytatása és e fórumok demokratikus jellege a lakosság akaratának demokratikus megnyilvánulásaként beilleszkedhet ebbe a folyamatba, példát szolgáltatva arra, hogy milyeneknek kell lenniök a jövendő városi tanácsoknak.

4. A kis- és a középparasztok mozgalma

A kis- és a középparasztok mozgalma olyan erőt képvisel, amelynek fejlődése – többek között – döntő a forradalom teljes és végső győzelméhez.

A reakciós erők az uralmuk alatt álló jelentős területeken megakadályozzák vagy megnehezítik a parasztság felvilágosítását, állandó kommunistaellenes hecckampányt folytatnak, és arra törekednek, hogy a falusi lakosságot megtartsák saját társadalmi támaszuknak. Ugyanakkor ezekben a tartományokban a kis- és a középparasztokban fokozatosan tudatossá válik, kik a kizsákmányolóik és kik a vezetőik. Fokozatosan bekapcsolódnak a forradalmi erők áramlatába.

A kis- és a középparasztok mozgalmának célja bekapcsolódni a szegényparasztok és a paraszti középrétegek sajátos érdekeinek védelmébe, a gazdaság demokratizálásának és a szocializmusnak a jegyében a forradalom és a demokrácia építésének folyamatába.

Annak ellenére, hogy a társadalmi élet feltételei megnehezítik a kollektív szellem kialakulását, hogy még nincs meg a kollektivizmus szokása, hogy a megfélemlítés és a fizikai *(gazdasági és morális)* kényszer légköre áll fenn a reakció kezében levő vidékeken, hogy a kormányszervek mindenféle nehézséget támasztanak az útjában, ez a mozgalom szervezkedik, ezer és ezer földművest von magához, akik bátran indítanak harcot a kizsákmányolás, az igazságtalanság, a lenézés és a rájuk kényszerített kedvezőtlen életkörülmények ellen.

A kis- és a középparasztok mozgalmában *három szervezeti formának* különösen nagy a jelentősége; a szövetségeknek, a parasztság meg-

határozott rétegeinek sajátos érdekei védelmére indított mozgalmaknak és a szövetkezeteknek.

A Kis- és Középparaszti Szövetség szervezése Alentejóban mindjárt 1974. április 25-e után megkezdődött. Az első Beja körzetében alakult meg, majd ezt 1974-ben az évorai, 1975 derekán pedig a portalegrei követte.

A szövetségek fejlődése nem volt egyforma. Egyesek a jelen pillanatig folytatják többé-kevésbé rendszeres tevékenységüket. Másoknak nem sikerült célt érniök.

Fennmaradtak az Alentejo körzeteiben alakult szövetségek. Életképesnek bizonyult a Torres de Vedras-i Szövetség, amely tevékeny munkát végez a tömegek körében, gyűléseket és plenáris üléseket tart. Megvannak azok a szövetségek, amelyek Lisszabon körzetének (Alenquer, Loures, Azambuja és Sintra), Coimbra körzet (Montemor-o-Novo) és más körzetek tanácsaiban alakultak meg. Algarve nagy számú tanácsában és közösségében is alakultak szövetségelőkészítő bizottságok.

Mindezek nagyon pozitív szerepet játszottak a kis- és a középparasztok szervezésében és érdekvédelmében. De az esetek igen szűk számától eltekintve, nem terjedtek, nem folytattak olyan tevékenységet és nem értek el olyan gyakorlati sikereket, amilyeneket a helyzet megkövetelt volna.

Néhány szövetség megalakításánál és fejlődésében különböző tényezők kedvezőtlenül hatottak. Az egyik esetben, amikor a kezdeményezés mezőgazdasági szakemberektől indult el, ezek egy idő után felhagytak a tömegek körében végzett munkával és nem tartottak gyűléseket az érdekeltek részvételével. Egy másik esetben az egyik szövetség, amelyet olyan környezetben alakítottak meg, ahol túlsúlyban voltak a mezőgazdasági proletariátus által vezetett földreformhoz fűződő érdekek, nem tudta tolmácsolni és megtestesíteni a kistermelők, a felesbérlők és a haszonbérlők törekvéseit és differenciált céljait. Más esetekben, amikor a reakció uralma alatt álló tartományokban, a reakció támadásai közepette és erős külső támogatás nélkül fogtak hozzá a szövetségek szervezéséhez, e szövetségek kudarcba fulladtak (Françában és Carvalhaisban, Bragança körzetében).

De ennek a néhány szórványos esetnek a magyarázatát mégsem lehet általános oknak elfogadni, ami megmagyarázhatná a szövetségek viszonylag korlátozott számát és elterjedését. Látni kell, hogy a szövetségek gyakran túlságosan általános megszövegezésben foglalkoztak a

kis- és a középparasztok érdekvédelmével, ahelyett, hogy *konkrét pillanatokban konkrét kérdésekkel* foglalkoztak volna, hogy fejlesszék a propagandát, a mozgósítást és a harcot meghatározott, azonnali célok érdekében.

Ha a szövetségek megteszik ezt, és vannak ilyen esetek, akkor nemcsak fennmaradnak, hanem előre is haladnak (a Torres de Vedras-i Szövetség). Ha nem teszik meg, annak a veszélynek teszik ki magukat, hogy befolyásukat nem tudják kiszélesíteni és nem sikerül széles tömegtevékenységet kifejteniök.

Valamilyen szervezett mozgalom előrehaladásához lényeges, hogy sikereket érjen el, még akkor is, ha ezek a sikerek kicsinyek és korlátozottak, mert a sikerek fontosak ahhoz, hogy magukhoz vonzzák az érdekelt tömegeket, hogy bizalmat keltsenek önmaguk iránt, hogy energiára és odaadásra tegyenek szert. A harcban eredményeket elérni, kézzelfogható és maga az élet által igazolt eredményeket elérni lényeges a szervezetek megszilárdulásához és dinamikájához, amely szervezetek célja a kis- és a középparasztok érdekeinek védelme.

Erősen meggyökeresztek és gyors fejlődésnek indultak azok a mozgalmak, amelyek célja a parasztság bizonyos konkrét rétegeinek az érdekvédelme.

Az Észak-Portugáliai Bérlők Mozgalma (MARN) 1975 végén indult fejlődésnek. A helyi vagy tanácsi alapon megalakított Bérlők Bizottságaiból kiindulva később megalakult a Tartományi Koordinációs Bizottság és a Központi Titkárság.

Miután kezdetben az északi övezetre szorítkozott, a Douro folyón innen elterülő vidékre, később kiterjedt mindkét Beira körzetére, tagozatot nyitott Coimbrában és tevékenységet fejtett ki Aveiro, Coimbra, Viseu és Da Guarda körzetének számos tanácsában.

Az észak-portugáliai bérlők első találkozóját 1976. február 1-én tartották meg Portóban, ugyancsak Portóban tartották meg 1976. április 4-én a második találkozót, a harmadikra pedig június 13-án került sor Penafielben. Mindegyik találkozón több mint 1000 bérlő vett részt. Demokratikus módon vitatták meg a problémákat, vonták le a következtetéseket, konkrét követeléseik és javaslataik voltak.

E három nagy találkozón kívül a MARN sok más korlátozottabb jellegű találkozót és gyűlést rendezett, amelyeken sok ezer bérlő vett részt. A nagy május 1-i munkás-paraszt testvériségi ünnep Penafielben, amelyet a MARN és a portói Mezőgazdasági Dolgozók Szövet-

sége közösen rendezett, és amelyen több mint 3000 személy vett részt, rendkívül nagy sikert aratott, főként ha tekintetbe vesszük azt a tartományt, amelyben megtartották.

A MARN már ma is sok ezer bérlőt mozgósít a földbérleti törvény azonnali és maradéktalan alkalmazásáért, és a felvilágosító kampányokon kívül számottevő sikereket ér el akcióival is: jelentős mértékben elősegítette, hogy írásba foglaljanak ezer és ezer földbérleti szerződést, pereket nyert meg a bíróságok előtt, leleplezte a helyi kiskirályokat és a CAP-ot mint a nagybirtokosok érdekvédelmi szervezetét.

A törvény alkalmazásáért vívott harc bizonyos ellentmondásokat támasztott a bérlők és a szegényebb bérbeadók között. Az a körülmény, hogy a bérlők síkraszállnak a szegényebb bérbeadók kártalanítása vagy öregségi nyugdíja mellett, némiképpen elhomályosítja az ellentétet anélkül, hogy teljesen megoldaná.

A bérlők mozgalma széles támogatásra talált még a hivatalos szervek részéről is. Viszont a nagybirtokosok és a kapitalisták részéről heves ellenállásba, az állami tárcák részéről pedig különféle nehézségekbe ütközött. A bérlők jogainak védelméért és a földbérleti törvény alkalmazásáért végzett munkájuk miatt a VI. Ideiglenes Kormány kilenc haladó szakembert távolított el a lisszaboni CRRA-tól (Tartományi Földreform Tanács – *a ford.*). Észak-Portugáliában reakciós bérbeadók még mindig agresszióval és brutalitással válaszolnak azoknak a bérlőknek, akik a törvény teljesítését követelik.

A *Barlavento Algarvio-i Bérlők Szövetsége* (ARBA), amelynek a székhelye Lagosban van, 1976 elején alakult meg a bérlők számos gyűlését követően. Jó gyakorlati érzékkel széles körben ismerteti a földbérleti törvényt, szerepet játszik a szerződések megkötésében és jogi segítséget nyújt. A Barlavento Algarvio-i bérlők első találkozója (1976. július 4-én) siker volt, amely e mozgalom széles perspektíváit mutatja.

A Haszonbérletek Megszüntetéséért Mozgalmat (MEF) Condeixa tanács körzetében, Coimbrában hozták létre 1975 derekán. Közleményekkel, levelezésével és üléseivel a MEF széles körű felvilágosító tevékenységet fejtett ki. Bár nem alkalmazta a népi mozgósítás módszereit (mindössze egy nagy tüntetést szervezett Coimbrában), tömeges érdeklődést váltott ki és egész mozgalmat alakított ki e probléma körül.

A *Parlagföldek Hasznosítóinak Mozgalmát* (MUB) Vouga tartományban alakították meg a kis- és a középparasztok gyűléseinek egész sorát követően. Szemlátomást azoknak a nagy harcoknak a folytatója, amelyeket a parasztok vívtak a diktatúra idejében a parlagföldek visz-

szaszerzéséért Préstimo, Talhadas do Vouga, Albergaria das Cabras és Cabreiros tartományban.

A *Parasztmozgalom a Jobb Falusi Társadalombiztosításért* (MAP-RU) 1975 közepén alakult meg Coimbra tartományban. Létrehozta sejtjeinek hálózatát a tartományban és kapcsolatokat tart fenn más körzetekkel is.

Az Algarvei Parasztszervezetek Támaszának és Terjesztésének Bizottsága (CADOCA) 1976 augusztusában kezdte meg munkáját azzal a céllal, hogy előmozdítsa a mezőgazdasági társulást.

Madeira szigetén is kialakulóban van a kisparasztok mozgalma a *kolónia* ellen, valamint a magas vízárak ellen. A *Madeira szigeti Bérlők Szövetsége* a helyi viszonyokhoz képest radikalista és balos beállítottsága ellenére pozitív tevékenységet folytatott.

Ezek a mozgalmak összességükben már ma a kis- és a középparasztok szilárd szervezeti alapját képezik, tevékenységük már érezhetővé vált a parasztság különböző rétegeinek érdekvédelmében.

A kis- és a középparasztok mezőgazdasági szövetkezeteinek alakítása az egyik alapvető irány érdekeik védelmére és a mezőgazdaság fejlődésének biztosítására.

A kis- és középparasztok szövetkezetei az egész országban megalakulhatnak, beleszámítva a földreform övezetét is. De ezeket nem szabad összetéveszteni a kollektív termelő egységekkel (UCP), még akkor sem, ha a szövetkezet nevet veszik fel.

A szövetkezetek alakításában nem várható gyors fejlődés azokban a tartományokban, amelyekben túlsúlyban van a kisbirtok. Először is azért nem, mert az állam nem adja meg az elengedhetetlenül fontos műszaki és pénzügyi támogatást hozzá. Aztán meg, leszámítva a legjobban felvilágosult és a legbátrabb földműveseket, a túlnyomó többség egyetlen lépést sem tenne előre, amíg előzetesen meg nem győződne a várható anyagi előnyökről. Erről csak akkor lesz majd meggyőződve, ha a már megalakult szövetkezetek gyakorlatának példájában tapasztalja, hogy a szövetkezés a legjobb megoldás, amely nagyobb bevételeket és gondtalanabb életet jelent számára. Ezért a közérdeket szolgálja, hogy kis- és középparasztok szervezett formában látogassanak el olyan szövetkezetekbe, amelyek jó eredményeket érnek el. A szövetkezeti mozgalom fejlesztésében többet ér egy jó példa, mint egy teljes havi propaganda. Az olyan kezdeményezések, mint Algarve tartományban a Martinlongói, ahol testvériségi ünnepséget rendeztek

abból az alkalomból, hogy felavatták a szövetkezetek által épített duzzasztógátat, jó utat jelentenek arra, hogy a parasztokat meggyőzzék a szövetkezés előnyeiről.

Amint korábban említettük már, a kisparasztok szövetkezeteinek alakításakor elővigyázatosan kell eljárni. Nemcsak azért, mert egy kudarc miatt hitelét vesztheti a szövetkezeti megoldás, hanem azért is, hogy sikerüljön végérvényesen megnyerni a kis- és a középparasztokat. Kivételes esetektől eltekintve, tanácsos nem termelőszövetkezetekkel kezdeni, hanem kezdetlegesebb formákkal, mint például szövetkezeti értékesítési pontok, értékesítési szövetkezetek, gépvásárlási szövetkezetek stb.

Minden nehézség és a támogatás hiánya ellenére, a különböző tartományokban megalakult kis- és középparaszti szövetkezetek reális sikereket értek el.

Rendkívül érdekes a kis- és középparasztok különféle szövetkezeteinek alakítása *Faro körzetében:* gépvásárlási és géphasználati szövetkezetek, értékesítési és földművelési-állattenyésztési termelőszövetkezetek saját és bérelt földeken, például az alcoutimi szövetkezet; vagy a monchiquei, a lagosi, a Vila do Bispo-i és a loulei értékesítési szövetkezet.

A *sousa-völgyi bérlők* szövetkezetei (Lousadában), tucatnyi szövetkezet Viana do Castelo, Porto és Bragança (Parafatermelők) körzetében, a montalegrei burgonyatermesztők szövetkezete (amely még a fasizmus idején alakult), a maiai mezőgazdasági szövetkezet (S. Miguel, Azori-szigetek), azok a kezdeményezések, hogy a régi földművelői szakmai szervezeteket értékesítő szövetkezetekké alakítsák át és még jó néhány más példa szerény mérleget mutat azokban az övezetekben, amelyekben a mezőgazdasági kisárutermelés van túlsúlyban.

Az állam erőteljes technikai és pénzügyi támogatása nélkül nehéz elképzelni a szövetkezetek tömeges alakítását. De a már elért eredményeket meg lehet sokszorozni a kis- és a középparasztok javára, és ezek ugyanakkor megannyi szükséges lépést jelentenek azon az úton, amely a később megvalósuló perspektíva felé vezet.

A kis- és a középparasztoknak már a szövetkezetek alakítására irányuló kezdeményezései is értékes szolidaritási akciókat váltanak ki. Erre a két első nagyszerű példa: traktort ajándékoztak egy távol eső szövetkezetnek, valamint a dél-portugáliai kollektív termelő egységek egy mezőgazdasági gépet ajánlottak fel Montemor-o-Velho kisparasztjainak.

A PKP egyre növekvő figyelmet és támogatást biztosított a kis- és a középparasztok szervezkedéséhez és harcához.

A kis- és a középparasztok szervezettségének és mozgalmának fejlődése, e szervezetek teljes autonómiája és párton kívüli volta ellenére, szervesen kapcsolódik ahhoz a munkához, amelyet pártunk ebben a szektorban végez. Az a tény, hogy tartományi és körzeti pártszervek alakultak a falusi munkára, egyes esetekben lehetővé tette a tömegek tevékenységének gyors fejlődését és gyors sikerek elérését.

Így például Algarvében az 1975. évi mérleg híven tükrözi azt a mozgósítást, amelyet a PKP a parasztság soraiban valósított meg: Lagos tanács területén 230 gyűlés bérlők, kis- és középparasztok, mezőgazdasági munkások részvételével, 92 gyűlés Silves tanács területén, 180 gyűlés Tavirában és Alcoutimban stb. Ennek a tevékenységnek a hatása a kis- és a középparasztok szervezettségének és akciójának érezhető előrehaladásában mutatkozik meg.

Pártunk 1974 októberében is, amikor nyilvános vitára bocsátották a földbérleti törvény tervezetét, a bérlők száz és száz gyűlését segítette elő, ezek számos javaslatot tettek a tervezet módosítására, amelyek nagy részét végül figyelembe is vette a Törvény.

A PKP számos egységes konferencia és találkozó szervezését kezdeményezte, amelyeken maguk az érdekeltek plenáris üléseken és munkabizottságokban megvitatták saját problémáikat, előterjesztették javaslataikat, követeléseiket, meghatározták a követendő irányvonalat.

Számos konferencia valósult meg: az észak-portugáliai parasztok első konferenciája Portóban (1974. december 29-én), 600 kis- és középparaszt részvételével; a második konferencia 1975. február 16-án, ugyancsak Portóban mintegy 1000 földműves részvételével; a dél-portugáliai parasztok konferenciája Santarémben (1975. január 1-én) 2000 résztvevővel; a kis- és középparasztok konferenciája Torres Vedrasban (1975. január 13-án), és sok más konferencia és találkozó Castelo Brancóban (1975. január 26-án), Aveiróban (1975. február 2-án), Trancoso e Barcelosban (1975. február 9-én), Bejában (1975. február 16-án) több mint 2000 résztvevővel, Alcobaçában (1975. március 9-én), Mortáguában (1975. március 23-án); faeladási témában Merceanában (1975. június 22-én), Sobral de Monte Agraçóban (1975. augusztus 2-án), Estremozban (1975. október 12-én), Vila Viçosában (1975. október 26-án), Benaventében (1976. március 13-án).

Mindezek a kezdeményezések a kis- és középparasztok szervezeti és mozgalmi fejlődésében gyökereznek.

A földesurak, a kapitalisták és pártjaik (a CDS és a PPD) erőteljes rágalom- és hazugsághadjáratot folytatnak a PKP ellen, azzal vádolva, hogy politikája a kis- és a középparasztok ellen irányul. Az az igazság, hogy a PKP-n kívül egyetlen más politikai erő sem száll síkra a kis- és a középparasztok érdekei mellett. A kis- és a középparasztok harcának és mozgalmainak fejlődése döntő mértékben a PKP kezdeményezéseivel és munkájával függ össze.

Ennek ellenére el kell ismernünk, hogy nem tettünk meg mindent, amit a helyzet megkövetelt, tekintettel a parasztság döntő jelentőségére a forradalomban.

Ez a csata rendkívül bonyolult az ország jelentős területein, ahol a PKP gyakorlatilag illegalitásban van, mivel a fél évszázados diktatúra következtében meggyökereztek a kommunistaellenes előítéletek, ezekre a területekre semmilyen információ sem jut el, mivel a klérus reakciós szektorainak nagy a helyi befolyásuk. Mindezeket a nehézségeket le kell küzdeni. És ehhez arra is szükség van, hogy ezekben a tartományokban ne akarjuk ugyanazokat a módszereket alkalmazni, amelyek más tartományokban sikert aratnak. Meg kell találni a megfelelő szervezési és propagandamódszereket.

Az ország számos területén a parasztság körében végzett tevékenység fáradhatatlan kitartást, nagy bátorságot és rendíthetetlen bizalmat követel meg, ha a pozitív eredmények lehetőségét vizsgáljuk.

Amikor egyes tartományokban meg akarjuk kezdeni a munkát, olyan kőfalba ütközünk, amelyen szinte egyetlen rés sincs. Aztán, amint a tapasztalatok bizonyítják, a kőfal végül megnyílik, és minden könnyebbé válik.

Pártunknak mindenképpen meg kell nyernie a parasztságért vívott csatát. A pártszervezetek tevékenységében a kis- és a középparasztok tömegei közt végzett munkának mindig az elsődleges feladatok között kell szerepelnie.

5. Közbülső rétegek és társadalmi csoportok

A kis- és a középparasztokon kívül, akiknek a problémáira, szervezkedésére és mozgalmaira az előbbiekben utaltunk, más közbülső rétegek és társadalmi csoportok is vannak, amelyek jelentős szerepet töltenek be a politikai, a gazdasági, a társadalmi és a kulturális életben.

Az értelmiségiek, a műszaki káderek, a szabad foglalkozásúak, akik

már a fasizmus idejében bátran részt vettek a diktatúra elleni harcban, 1974. április 25-e után is jelentős mértékben hozzájárultak a szabadságjogok kivívásához és megvédéséhez, valamint az ország életének demokratizálásához.

Az *értelmiségiek,* általános és szűkebb értelemben egyaránt, dicsőséges harci hagyományokra tettek szert a hosszú fasiszta éjszakában. A fasizmus rendszeresen üldözte az értelmiségieket, mert sohasem sikerült megszereznie az értelmiségiek támogatását; mert törvénye az obskurantizmus volt; félt a tudománytól, a szépségtől és az igazságtól; mert a középszerűségbe süllyedve gyűlölte a tehetséget és az ember értékeit.

A fasizmus megdöntése után az értelmiségiek – a tudomány és a kultúra legjobbjai felkarolták a forradalmat és tevékenyen részt vettek a bonyolult demokratizálási folyamatban.

Kiváltképpen a tájékoztatás dolgozói, a tanárok, az írók, a művészek azonnal testvérileg beilleszkedtek a népi felkelésbe, amely az 1974. április 25-i katonai felkeléshez vezetett.

A művészetek és az irodalom terén a mély demokratikus gyökerek tükröződtek a mindennapi gyakorlati eredményekben (színielőadások, cikkek, falfestmények, költemények), a független színművészet fellendülésében, a zenei tevékenységben, új könyvek kiadásában. Tükröződtek az egység szellemének, a haladó szellemnek a jelenlétében is az osztályszervezetekben (Portugál Írók Szövetsége, Zeneművészek Szakszervezete, Látványossági Dolgozók Szakszervezete, Portugál Szerzők Szövetsége, Országos Képzőművészeti Szövetség), valamint a MUTI (Értelmiségi Dolgozók Egységes Mozgalma) megalakításában és tevékenységében is.

Forradalmi szerénységről téve bizonyságot, sok művész az utcára ment és elvegyült a dolgozó tömegekkel, önmaguk legjavát: a szabadság szeretetét, a nép szeretetét és tehetséget adva a tömegeknek.

A *műszakiak* is nagy számban kötelezték el magukat a forradalom és a vele járó nagy gazdasági és társadalmi változások mellett. Sokan állították tudásukat a földreform, az államosítások, a munkásellenőrzés alatt álló üzemek gazdasági fellendítése, a közoktatás átszervezése, az egészségügyi szolgáltatások megjavítása szolgálatába.

A „műszakiak külföldre menekülése" nem egyéb, mint a forradalom demagóg vádolása. Az összesen több mint 15 000 műszaki közül mindössze néhány száz vándorolt ki. Ez utóbbiak között természetesen sokan olyanok, akik sokat kerestek, de nem a legértékesebbek.

A műszaki káderek találkozói (1975. július 12–13-án és 1976. június 5–6-án) és az országos energiapolitikai találkozó (1975. november 14–16-án) nagy szakmai-politikai eredmények voltak, amelyek jól mutatják a portugál műszakiak akaratát és képességét, hogy elősegítsék egy olyan haladó gazdaság felépítését, amely egyidejűleg megfelel a fejlődés és a nemzeti függetlenség érdekeinek is.

El kell ismerni, hogy a forradalomban az értelmiségiek és a műszakiak szerepe gyakran nem részesült a kellő megbecsülésben.

A valóság az, hogy két és fél évvel április 25-e után mindmáig sem következett be jelentős javulás sem munkakörülményeikben, sem a tudományos munka támogatásában, sem a magas szintű szakosodás, sem a tudás maradéktalan alkalmazása, sem a művészi tevékenység, sem a forradalmi változások folytán kialakult új realitásoknak megfelelő közoktatás előmozdításában.

Pártunk maga is, összességében véve, noha tisztelte, testvérileg fogadta és megbecsülte az értelmiségieket és a műszakiakat, nem adott meg nekik minden támogatást és segítséget, amelyre szükségük van ahhoz, hogy fejlődhessenek, hogy gyümölcsöztethessék rátermettségüket és hogy még jobban hasznára válhassanak a népnek meg az országnak, annak a harcnak, amely a demokrácia felépítéséért és e demokráciának a szocializmus felé haladásáért folyik.

Nem sikerült megtalálni azokat a szervezeti és akcióformákat, illetve kezdeményezéseket sem, amelyek lehetővé teszik, hogy az értelmiségiek, a műszakiak és a szabad foglalkozásúak szervezett formában védelmezzék saját érdekeiket, és hatékony szerepet töltsenek be a portugál demokrácia építésében.

A kis- és a középkereskedők, a kis- és a középiparosok előtt, akik a saját bőrükön tapasztalják a portugál gazdaság nehézségeinek a következményeit, széles szervezési és mozgósítási lehetőségek állnak sajátos érdekeik védelmére és arra is, hogy pozitívan segítsék elő az ország előrehaladását.

A kis- és a középkereskedőkkel kapcsolatban a PKP gyűlések és találkozók szervezését kezdeményezte, hogy ezeken megvitassák problémáikat, hogy levonják a következtetéseket, hogy meghatározzák céljaikat és hogy megfelelő szervezeti és cselekvési formákat találjanak.

Így került sor a kis- és a középkereskedők gyűlésére Portóban (1975. január 15-én), egy másikra pedig Lisszabonban (1975. január 19-én).

Az a körülmény, hogy az előbbin több mint 200, az utóbbin pedig több mint 1000 kereskedő vett részt, megmutatta a kezdeményezés iránti rendkívül nagy érdeklődést és egy széles támasszal rendelkező mozgalom nagy szervezési lehetőségeit.

Születése közben ölt meg egy nagy fejlődési lehetőségekkel rendelkező kezdeményezést az a baloldali radikalizmus, amely az Országos Konferencia előkészítését kezükbe vevő személyek közül néhánynál jelentkezett, akik ahelyett, hogy az osztályegység és a tömeges kezdeményezések érdekében dolgoztak volna, inkább néhány elvtársunk egyetértésével kalandor akciókba (a szakmai szövetség elfoglalása) bocsátkoztak.

Mindent elölről kell elkezdeni, gyűléseket kell elősegíteni, amelyek e társadalmi réteg problémáit vitatják meg, és igyekezni kell megteremteni az alapot olyan egységes szervek létrehozásához, amelyek a kis- és középkereskedők szervezkedésének és érdekvédelmének kiindulási pontjai.

A háztartásbeliek vagy a háziasszonyok igen nagy számú társadalmi kategóriát alkotnak meghatározott társadalmi jellemvonások nélkül, mivel gyakorlatilag minden társadalmi osztályban és rétegben vannak „háziasszonyok".

De ha csupán a dolgozó osztályokat és a kispolgárságot vesszük tekintetbe, ebben a társadalmi kategóriában tíz- és tízezer olyan nő van, akik rokonszenvvel kísérik figyelemmel a demokratikus folyamatot, de rendkívül nagy nehézségekbe ütköznek, amikor az aktív részvételi és szervezeti formákat keresik. Sürgősen meg kell teremteni a feltételeket ahhoz, hogy a nők jelen legyenek és rendszeresebben dolgozhassanak jogaik és érdekeik védelméért és a portugál forradalom általános céljaiért. Erre részben megoldást szolgáltatnak a lakóbizottságok. De nem teljes mértékben.

Ez a probléma egy másik, még szélesebb és bonyolultabb problémát vet fel, éspedig a *nőmozgalom* kérdését.

Régóta vitatott kérdés, hogy egyrészt indokolt-e vagy sem egy nőmozgalom szervezése és léte, másrészt, ha indokolt, milyen típusú mozgalomnak kell lennie, milyen társadalmi osztályokat és szektorokat kell felölelnie.

A Portugál Nők Demokratikus Mozgalma (MDM), amely már a fasiszta diktatúra idejében a demokratikus mozgalom egyik bátor és egységes különítménye volt, április 25-e óta tevékenyen részt vesz a népi

mozgalomban, igen értékes mértékben közreműködve a szabadság védelmét szolgáló harcban és az egész demokratikus folyamatban.

Az MDM-nek szervezett bizottságai vannak Lisszabon különböző városnegyedeiben és tucatnyi tanács területén. Miután első találkozóját még a diktatúra idejében (1973. október 10-én) megtartotta, második találkozójára 1974. október 12-én került sor Lisszabonban, 13 körzetet képviselő mintegy 500 küldött részvételével.

Az MDM állandó felvilágosító munkát folytat, üléseket, megemlékezéseket és kampányokat szervez, kulturális tevékenységet fejt ki és szoros kapcsolatokat tart fenn a közvetlen és egységes népi szervekkel.

Az előző évekhez hasonlóan a nemzetközi gyermeknap megünneplése 1976. június 1-én, gazdag programmal, amelyen összesen mintegy 20 000 gyermek és néhány ezer felnőtt vett részt, a létfenntartási költségek növekedése ellen indított kampány 14 gyűlése, a letartóztatott katonák iránti szolidaritási kampány 50 ülése mutatja az MDM munkájának rendszerességét, szervezettségét és befolyását.

Ugyanakkor ez a mozgalom nem felel meg a nők harca valamennyi szervezeti követelményének.

Ezért a nők számára újabb szervezeti formák alakulnak, nevezetesen az *Intersindical Női Tagozata* és hasonló osztályok létesítése különböző szakszervezetekben (textilipari, vegyipari, villamosipari). E munka keretében került sor a *dolgozó nők első országos találkozójára* (1976. július 24-én), amelyen (500 megfigyelőn kívül) szavazati joggal 750 nő, szavazati jog nélkül 120 nő vett részt, akik 74 szakszervezethez, 13 egyesüléshez, 2 szövetséghez és 7 helyi szekcióhoz tartoztak.

Ezek a rendezvények a munkásmozgalomba és a szakszervezeti tevékenységbe illeszkednek be. De annak illusztrálására történik itt említés róluk, hogy a nők szervezkedésében és mozgósításában az MDM-en kívül a dolgozó nők „mozgalma" van keletkezőben magukon a szakszervezeteken belül, amely erőteljes szervezett alapra támaszkodik és amely előtt rendkívüli fejlődési lehetőségek állnak.

Ez a fejlődés szükségessé teszi a dolgozó nők és más társadalmi osztályokhoz és rétegekhez tartozó nők szervezeti és cselekvési formáinak, valamint a kérdéses szervezetek céljainak, koordinálásának és tevékenységi körének a megvitatását.

1974. április 25-e óta a nők bátran, harcosan lépnek fel, bizalommal viseltetnek az egész forradalmi folyamat iránt a portugál élet valamennyi szektorában, valamennyi harci fronton. Tevékenyen részt vesznek a szakszervezeti életben, a Dolgozók Bizottságaiban és a lakó-

bizottságokban, a drágaság ellen létrehozott bizottságokban és más népi struktúrákban. Részt vesznek a reakció elleni harcban, a gazdasági szabotázs elleni harcban, az üzemek fennmaradásáért, a földreformért, a munkásellenőrzésért vívott harcban. Harcolnak a diszkrimináció még meglevő jelenségeinek kiküszöböléséért is, amelyet még mindig el kell szenvedniök a munkában, a szakmai képzésben és előmenetelben, a bérezésben, és harcolnak azért, hogy teljes mértékben bekapcsolódhassanak a termelésbe.

Elengedhetetlenül fontos, hogy a szervezeti formákat alaposan megvitassák magukban a nőszervezetekben, kezdve a kommunista nőkkel, akik felelős beosztásban vannak e tevékenységi területen. Egy azonban biztos: szükséges egy országos szinten szervezett nőmozgalom fenntartása.

6. Az ifjúsági mozgalom

Mint azelőtt a fasizmus elleni harcban, az ifjúság 1974. április 25-e óta is hősiesen és döntő mértékben részt vesz a reakció elleni harcban, a szabadságjogok védelmében, a forradalmi folyamat előrehaladásában.

A diktatúra megdöntése óta eltelt két és fél év alatt vívott minden nagy csatában, minden veszélyes helyen és pillanatban, a reakció elleni nagy népi mozgósításokban, az államosításokért és a földreformért vívott harcban az ifjúság mindig az első sorokban harcolt, mindenütt az első sorokban harcoltak a legények és a leányok, bátran és bízva a fasizmus alól felszabadult új Portugália demokratikus és szocialista jövőjében.

A szélsőbal és az anarchista ízű mindent tagadók, akik a reakció szolgálatában állnak, intenzív tevékenységet folytatnak a fiatalok soraiban, kiváltképpen a diákság körében. Sikerült (és továbbra is sikerül) félrevezetniök ezer és ezer fiatalt, olyan akciókba sodorva őket, amelyek kárt okoznak a forradalmi folyamatnak.

De nem sikerült megakadályozniok, hogy a forradalom megnyerje magának az ifjúság jelentős részét a PKP és a kommunista ifjúsági szervezetek, az UJC és az UEC (Kommunista Ifjúsági Szövetség és Kommunista Diákszövetség – *a ford.*) vezetésével. Nem sikerült megakadályozniok a munkás- és a népi mozgalom e két harcedzett és fejlett tömegszervezetének a megalakulását.

A *Kommunista Ifjúsági Szövetség* (UJC) 1975. március 9-én alakult meg egy nagy alakuló találkozón, amelyen 5000 fiatal vett részt.

Bár ezen a néven csak 1975-ben alakult meg, az UJC annak a szakadatlan tevékenységnek az örököse, amelyet sok évtizeden át fejtettek ki a kommunista ifjúmunkások. A kommunista ifjúság szervezeti formái a konkrét körülményeknek megfelelően váltakoztak. Hosszú éveken át, egészen 1946-ig állt fenn a Portugál Kommunista Ifjúsági Szövetség (FJCP). Abban az évben, azzal a céllal, hogy ki lehessen használni a tömegakciók félig legális lehetőségeit, amelyeket a második világháború befejezése konjunkturálisan megteremtett, határozat született az FJCP megszüntetésére és arra, hogy a kommunista fiatalok erőfeszítéseiket egy nagy egységes ifjúsági szervezet megalakítására összpontosítsák. Ez volt az ifjúsági MUD (Demokratikus Egységmozgalom – *a ford.*). Amikor a „hidegháború" időszakában súlyosbodott az elnyomás és az ifjúsági MUD teljes illegalitásba vonult, az ifjúkommunisták szervezetileg a PKP-ba kerültek. Később újabb egységmozgalom alakult: az Ifjúmunkás Mozgalom (MJT). Megszervezte sejtjeit a különböző körzetekben, üzemekben és esti iskolákban, jelentős harci napokat szervezett és vezetett a gyarmati háború ellen, az ifjúság érdekeinek védelmében, a 18. életévtől kezdődően a szavazati jog gyakorlásáért és más célok érdekében.

Már a diktatúra megdöntése után, az MJT legálisan is szentesítette létét (az 1974. május 26-i találkozón) és intenzív tevékenységet fejtett ki egészen az UJC megalakulásáig.

Az UJC megalakítása teljes mértékben megfelelt a forradalom új feltételeinek. Az UJC megalakításával új szakasz vette kezdetét az ifjúkommunisták tevékenységében. Szervezetileg és a tömegek körében végzett munkáját illetően egyaránt gyorsan terebélyesedett. Három hónappal megalakulása után az UJC soraiban 6000 fiatal tevékenykedett, majd amikor sor került a II. Országos Találkozóra (1976. július 7-én), tagjainak száma elérte a 12 000 főt, jelenleg pedig meghaladja a 15 000 főt, akiknek 60 százaléka ipari és mezőgazdasági ifjúmunkás.

Az utolsó mérleg szerint a társadalmi összetétel pozitív: 53 százalék ipari munkás, 10 százalék mezőgazdasági munkás, 25 százalék alkalmazott, 12 százalék pedig különböző foglalkozású.

Másfél éves fennállása alatt az UJC széles tömegmunkát végzett, tíz- és tízezer fiatalt kapcsolva be a szabadságjogok védelméért, a monopóliumok és a nagybirtokosok ellen, a mélyreható társadalmi és gazdasági változásokért vívott harcba.

Az UJC akcióját néhány fontosabb munkafronton fejtette ki:

Az első a dolgozó ifjúság *sajátos érdekeinek védelme,* alapjában véve az üzemekben és a szakszervezetekben vívott harccal, bizottságok alakításával, parasztfiatalok, fiatal vasasok és más szakmák fiatal dolgozói találkozóinak szervezésével, ifjúmunkás–diák-akciók (nagygyűlések, gyűlések, tüntetések stb.) segítségével.

A második: *kulturális akciók, sporttevékenység és pihenés,* ifjúsági kezdeményezésekkel a lakónegyedekben, a községekben, a falvakban; felvilágosító előadásokkal, kollokviumokkal, kulturális rendezvényekkel (színjátszás, filmbemutatók, kirándulások stb.); száz és száz sportversennyel; a kollektívák soraiban és a lakóbizottságokban kifejtett tevékenységgel.

A harmadik: *önkéntes munka szervezése* a földreform övezetében, az iskolák takarításában és más olyan kezdeményezésekkel, amelyek megannyi példát szolgáltatnak arra, hogy a munka a forradalmi tevékenység egyik fő iránya a demokratikus Portugáliában, amelyet mélyreható gazdasági és társadalmi változások jellemeznek.

A negyedik: *nagy fesztiválok,* amelyek közül kiemelkedik a 20 Szabad Dal Fesztivál, amelyeken több mint 30 000 fiatal vett részt, és a Tavaszi fesztiválok, amelyeken a részvétel meghaladta a 100 000 főt.

Végül a *választási kampányokban,* amelyek során több mint 450 ifjúsági kezdeményezésre került sor, köztük választási gyűlésekre, felvilágosító előadásokra, nagy propagandaakciókra.

Az UJC akciója egybeolvad a tömegek körében kifejtett tevékenységével.

A *Kommunista Diákszövetség* (UEC), amelyet az illegalitásban alakítottak meg és lényeges szerepet töltött be a diákságnak a fasizmussal szemben kialakított egységében és harcában, április 25-e után annak a harcnak az élére állt, amelyet a diákok azért indítottak, hogy az iskolákban azonnal megvalósítsák a közoktatás demokratizálását szolgáló intézkedéseket, hogy megszilárdítsák a fiatal portugál demokráciát és hogy folytatódjék a forradalmi folyamat; ugyanakkor tevékenyen bekapcsolódott a népi mozgalomba, és értékes szerepet töltött be a tömegek számos harci megmozdulásában.

Azok között a bonyolult feltételek között, amelyek az *iskolákban* a fasizmus bukása után alakultak ki, szemben a reakció, a neofasiszta és a balos provokátorcsoportok egybetorkolló akcióival, az UEC tevékenyen és kimagaslóan részt vett az egyetemek haladó átszervezésében,

így a fasizmus alatt leginkább kompromittált elemeknek az oktató testületből való eltávolításában, ezek helyettesítésében rátermett és demokratikus érzelmű tanárokkal, a demokratikus ügyvitel bevezetésében és a pedagógiai átszervezésben.

Az UEC annak érdekében is intenzív akciót folytatott, hogy a diákság *szervezkedése* – amelyet hevesen támadott a balos demagógia, provokáció és terrorizmus – tovább erősödjék, tovább küzdjön a diákok érdekvédelméért, egy olyan oktatás védelméért, amely megfelel a forradalom során az ország politikai, gazdasági és társadalmi életében megvalósított változásoknak.

Az iskolákon kívül az UEC tevékenysége barátkozási és látogatási napokban és (miként az UJC munkája is) önkéntes munkában jut kifejezésre. Ez utóbbit a kollektív termelő egységekben (UCP) végzik. Az UEC részt vesz továbbá az írástudatlanság felszámolására indított kampányokban, a választási kampányokban és más kezdeményezésekben is.

Külön említést érdemel az *írástudatlanság felszámolása* érdekében végzett munka. Az első nagyobb kampányra [amelyet az AAEE (Diákszövetségek – *a ford.*) és a Pró-UNEP (az Országos Portugál Diákszövetség Szervező Bizottsága – *a ford.*) kezdeményezett], a reakciós erők heves ellenállása közepette 1974 nyarán került sor Észak-Portugáliában, éspedig Braga, Viana és Trás-os-Montes körzetében, a középfokú és az egyetemi oktatás több mint ezer diákjának lelkes részvételével. A kampány második részét 1976 nyarán valósították meg, az Alfa Mozgalom jóvoltából, amelynek idején mintegy 1500 középiskolás és egyetemista dolgozott a falvakban sok ezer dolgozót tanítva meg a betűvetésre.

Az UJC egyik kezdeményezéséből kiindulva az Alfa Mozgalom egységes jellegű mozgalommá nőtte ki magát, amelyben különböző irányzatokhoz tartozó diákok vettek részt azzal a céllal, hogy a betűvetés oktatásán kívül más feladatokat is teljesítsenek, például a kulturális élet fellendítése, a népköltészet gyűjtése, filmek vetítése, ünnepségek rendezése, bölcsődék létesítése, egészségügyi nevelés, gyorssegély-állomások szervezése stb., nem is beszélve a parasztok javára végzett önkéntes munkáról.

Az iskolákban és az iskolán kívül az UEC, folytatva nagyszerű harci hagyományait, folytatta és folytatja munkáját a tömegek körében, s ez a tevékenység a diákság alapvető hozzájárulása a forradalmi folyamathoz.

Noha nem rendelkezik még egységes szervezettel, a gyermekekkel, az *úttörőkkel* kapcsolatos tevékenység olyan terület, amelyet fokozatosan az ifjúsági munkához kell kapcsolni.

Mintegy 50 sejt működik már, ezek rendszeres kulturális, művészeti, szabadidő-felhasználási, torna- és sporttevékenységet, valamint állampolgári nevelési tevékenységet folytatnak.

Nincs semmilyen szervezési séma, nincsenek olyan normatívák sem, amelyek munkájukat szabályoznák. Minden sejt maga dolgoz ki megfelelő megoldásokat a felvételi életkor megszabásában, a jelvények és az öltözködés meghatározásában stb.

Komoly támogatást kell nyújtani az úttörők munkájához, és rövid időn belül, de sietség nélkül, meg kell határozni azt az általános orientációt, amely elősegíti gyors fejlődésüket.

A portugál demokráciának erőteljes ifjúsági mozgalomra, a tömegek nagy mozgósítására van szüksége, amely ma az ifjúság érdekei és törekvései körül és a portugál nép nagy eszméi körül polarizálódik, és amely megújító energiával rendelkező igazi hadseregként beilleszkedik a szocializmus útján járó portugál demokrácia építésébe.

Egy ilyen mozgalom döntő mértékben az UJC és az UEC megerősítésétől függ, e két szervezet helyes politikai orientációjától, vezetésének megjavításától, szervezeti megszilárdulásától, a propaganda javításától, az ideológiai munkától, a helyes tevékenységi formák kiválasztásától.

Ami a politikai orientációt illeti, az UJC és az UEC által kidolgozott alapvető harci célok helyesek. Ezek a célok a következők:

A dolgozó ifjúság széles nemzeti mozgalmának megteremtése érdekében: az ifjúmunkások gazdasági követeléseinek és sajátos követeléseinek védelme; harc a dolgozók munkakörülményeinek rosszabbodása és a kapitalista restauráció ellen; a dolgozó diákok (a tanulással egyidejűleg munkát is vállaló diákok – *a ford.*) sajátos problémáinak megoldása; a művelődéshez és a sportoláshoz való jog; részvétel az iskolák demokratikus ügyintézésében; a szabad idő felhasználása; a kábítószerek, a prostitúció és a bűnözés felszámolása a fiatalok soraiban.

A *diákmozgalom fejlesztése* érdekében: harc a közoktatás általános és demokratikus reformjáért; az iskolák demokratikus ügyintézésének védelme; harc a tananyag és az oktatási módszerek haladó átala-

kításáért; a diákmozgalmak mozgósítása a demokratizmus, az egység és a függetlenség alapján; az oktatás fokozott összekapcsolása a tömegek problémáival és a forradalmi változásokkal; a diákság és a haladó tanárok, valamint a közoktatás más dolgozói egységének megszilárdításáért végzett munka; az ellenállás megszervezése a fasisztáknak az iskolákba való visszavétele és a PSZP kezében levő Közoktatási Minisztérium reakciós offenzívájával szemben, amely a közoktatás terén megvalósult demokratikus vívmányok ellen irányul.

Ami a *vezetést* illeti, meg kell javítani a koordinációs munkát a két kommunista ifjúsági szervezet között, olyan szövetségi struktúrák kialakítására törekedve, amelyek bizonyos tekintetben lehetővé teszik a párhuzamos apparátusok kialakulásának megelőzését, és a két szervezet általános tevékenységével kapcsolatban lehetővé teszik az akció közös irányvonalainak kialakítását a két szervezet közös harci frontjain, valamint szoros együttműködésüket is számos tömegakcióban.

Ugyanakkor az is fontos, hogy a szorosabb együttműködés ne jelentse az UJC részéről az áttérést a közoktatással és az iskolákkal kapcsolatos tevékenységre, elhanyagolva az üzemi munkát, a szakszervezetekben a közvetlen és egységes népi szervekben és a kollektívákban végzett munkát, és az UEC se hanyagolja el az iskolákban kifejtett tevékenységét más kezdeményezések érdekében.

Ami a *szervező munkát* illeti, a kommunista fiatalok általában haladást értek el, de még távol állnak a lehetőségek kihasználásától.

Az *UJC* egyenletes ütemben erősítette szervezetét. Tagsága már jó aktívasejteket képez a gyárakban, a vállalatoknál, a műszaki iskolákban, a sport- és művelődési egyesületekben, úgyszólván az egész országban. De még nem felel meg a kommunista ifjúság szervezeti szükségleteinek és fejlődési lehetőségeinek. A leányok gyenge aránya (17 százalék) az UJC legsúlyosabb fogyatékosságai közé tartozik. Ez a számarány azonos a PKP-ban tevékenykedő nők arányával. De szem előtt kell tartani, hogy a portugál társadalmi élet mai szervezettségi szintjén a fiatalok sokkal nagyobb lehetőségekkel rendelkeznek ahhoz, hogy rendszeres aktívatevékenységet folytassanak.

Az UJC szervezeti fejlődésének egyik akadálya, amelyre a leggyakrabban rámutattunk, a pártszervezetek helytelen magatartása az ifjúsági munkával kapcsolatban.

Ezeknek a kritikáknak egy része nem helytálló, de a másik része jogos.

Nem helyes az a bírálat, amely pártunkat éri amiatt, hogy soraiba fiatalokat is felvesz. Pozitív tény, hogy a párt soraiban (azokon kívül, akik az UJC-nek is tagjai) mintegy 5000 olyan fiatal van, akik még nem töltötték be 21. életévüket, és hogy sok fiatal dolgozik a pártszervekben és felelősségteljes feladatokat teljesít. A párt nem csökkentheti tagtoborzó munkáját az ifjúság soraiban, és nem is szabad csökkentenie, továbbra is ki kell emelnie fiatalokat a pártszervezetekben. Ez a jelen körülmények között lényeges a PKP életképességéhez, harci erejéhez és állandó fiatalításához.

A forradalom megköveteli, hogy a fiatalok ne csupán az ifjúság érdekvédelmének és az ifjúsági mozgalomnak a sajátos területén fejtsék ki tevékenységüket, hanem az egész munkás- és népi mozgalom forradalmi élcsapatában is, a pártban, a fő harci frontokon. Ezenkívül, ha az UJC (miként az UEC is) kommunisták iskolája, jövendő párttagok nevelője, akkor a forradalmi folyamatban magának a pártnak a soraiban továbbra is fenn kell állnia a fiatal pártmunkások iskolájának.

De a kritikában sok megalapozott vonás is van. Régi helyzet ez, de mivel régi, még elszántabban kell harcolni ellene.

Sok olyan pártszerv van, még vezető szervek is, amelyek nyíltan lebecsülik az ifjúság körében végzett munkát. Sok esetben a fiatalok körében végzett munkát valamilyen teljesen különálló feladatnak tekintik, amelyre a pártnak nem kell figyelmet fordítania, amelyet nem kell támogatnia. Vannak olyan esetek is, amikor a pártszervezetek kommunista ifjúsági szervezetek felelős aktivistáit behívatják magukhoz, de egyáltalán nem érdeklődnek afelől, hogy ezekben a szervezetekben vannak-e hibák, és sok esetben még az UJC vagy az UEC véleményére sem kíváncsiak. Az ilyen irányzatokat ki kell küszöbölni.

A sürgős intézkedések sorában meg kell vizsgálni annak a gyakorlatnak a kiszélesítését, hogy az UJC és az UEC felelős vezetői közül egyesek a kérdéses területek vezető pártszerveihez is tartozzanak és hogy a Központi Bizottság rendszeresen küldjön a pártszervezeteknek útmutatásokat és instrukciókat az ifjúsággal kapcsolatos feladataikat illetően.

Harci készsége és a tömegek körében végzett széles munkája ellenére az UEC az utóbbi időben nem érte el a szükséges fejlődést. A szervezet színvonala, főként a felsőfokú oktatásban, továbbra sem kielégítő.

Az UEC még akkor is a szükségletek szintje alatt maradna, ha megkétszerezné tagjainak a számát.

A helyzet romlása az iskolákban, amely a reakció, a balos és a neofasiszta csoportok együttes akciójának a következménye, valamint annak, hogy a szélsőjobboldali csoportok ismét felütötték a fejüket, nem magyarázható meg kizárólag a „sebességvesztéssel" az UEC tevékenységében.

Az UEC-vel és az UJC-vel kapcsolatban egyaránt kritikusan felül kell vizsgálni a tagfelvételi munkamódszereket, azokat a követelményeket, amelyeknek a fiataloknak meg kell felelniök ahhoz, hogy beléphessenek a kommunista ifjúsági szervezetekbe, meg kell vizsgálni azokat a követelményeket, amelyeket velük szemben felvételük után támasztanak. Vannak esetek, amikor az ifjúsági szervezetek magasabb követelményeket támasztanak, mint maga a PKP ahhoz, hogy fiatalokat felvegyenek soraikba. Javítani kell ezen a merevségen, bárhol jelentkezzék is.

Ami a propagandát illeti, az UJC és az UEC egyaránt intenzív munkát végzett, beillesztve ezt a tevékenységet pártunk legszélesebb kezdeményezéseibe: részvétel népi tüntetéseken, gyűlések, ülésszakok és értekezletek szervezése, falujárások, plakátok és dokumentumok kiadása stb. De felül kell vizsgálni, hogy a propaganda jelenlegi *stílusa* megfelel-e vagy sem a fiatalok befogadóképességének, és vajon nem ismétlik-e meg a pártpropaganda stílusát, amely kevésbé alkalmas arra, hogy ifjúsági kérdésekkel foglalkozzék.

Különös figyelmet érdemel a kiadói munka és a sajtó, figyelmesen megvizsgálva, hogy az *UEC* (a Kommunista Diákszövetség havilapja – *a ford.*) és a *Juventude* (a Kommunista Ifjúsági Szövetség havilapja – *a ford.*) megfelel-e vagy sem egy olyan sajtó követelményeinek, amelynek terjesztése nem szorítkozik a kommunista ifjúság soraira, hanem amelyet kedvezően fogadnak az ifjúság széles tömegei is.

Ami az aktívák politikai és ideológiai nevelését illeti, a kommunista ifjúsági szervezetekben létfontosságú feladat, mivel az ifjúságot a szó szoros értelmében ideológiai és erkölcsi bomlasztó és züllesztő propagandával bombázzák, amelyet a reakció és az imperializmus irányít a sajtón, a tv-n, a rádión, a filmszínházakon keresztül és más eszközökkel.

A politikai és az ideológiai nevelés együtt jár az erkölcsi nevelés-

sel, és a munka egyik leglényegesebb frontját képezi a kommunista ifjúsági szervezetekben.

A káderképzés érdekében pozitív munka folyt, de elmaradt a meglevő lehetőségektől.

Ami a tömegakció formáit illeti, a követelések, a tiltakozások, a tüntetések és a sztrájkok továbbra is a felhasználandó formák közé tartoznak, annál is inkább, mivel az ország területének nagy részén antidemokratikus helyzet áll fenn, és a PSZP-kormány ifjúsági politikája, kiváltképpen közoktatási politikája mélységesen sérti a fiatalok érdekeit. De a kivívott forradalmi változások jóvoltából rendkívüli mértékben gazdagodtak az ifjúság harci formái, miként az egész nép harci formái is.

Miként a fasizmus idejében, továbbra is forradalmi tevékenység a reakció elleni harc, a nehéz, a bátor és odaadó szervező munka, a propagandamunka, a tömegek felvilágosítása és vezetése a mindenkori harcokban.

De a mai Portugáliában a kivívott forradalmi átalakulásokkal együtt – a forradalmi akció formáiként – növekvő jelentőségre tesznek szert a közvetlen részvétel és munkavállalás direkt formái az új gazdaság és az új társadalom építésében.

A földreform övezetében, valamint a munkásellenőrzés alatt álló és a dolgozók ügyvitelével működő üzemekben az *ifjúság forradalmi tevékenységének, miként a felnőttek forradalmi tevékenységének is, egyik leglényegesebb formája a megfeszített munka, az alkotó munka a jó termelési eredményekért.*

Ezekben az esetekben semmilyen más feladat sem mentesíthet az alól a munka alól, amelynek célja a műszaki és a technológiai előrehaladás, a pénzügyi nehézségek megoldása, a termelés és a jövedelmezőség növelése.

Azok a fiatalok, akik munkájukkal és szervezői képességükkel olyan eredményeket érnek el, amelyek gazdasági hasznot hajtanak a kollektív termelő egységeknek és az említett üzemeknek, elősegítve ezzel e forradalomért, mint azok a fiatalok, akik szép sikereket érnek el a szervező munkában, a politikai propagandában és a tömegek mozgósításában.

Hasonlóképpen az iskolákban is, azok a diákok, akiknek sikerül megjavítaniok az oktatás reális feltételeit és akik szakmailag kiváló káderekké válnak, hogy hatékony szerepet vállalhassanak a portugál

demokrácia építésében, ebben a formában olyan tevékenységet lejtenek ki, amelyet a mai körülmények között forradalmi tevékenységnek kell tekinteni.

Forradalmárnak lenni a mai demokratikus Portugáliában egyúttal elkötelezettséget is jelent azok mellett a kezdeményezések mellett, amelyek célja a termelés növelése, a hatékony közoktatás, az írástudatlanság felszámolása, a lakosság konkrét problémáinak kollektív munkával való megoldása – olyan kezdeményezések, amelyek tartalmukban, jelentőségükben, gyakorlati és politikai eredményeikkel rendkívül fontosak a portugál élet demokratizálási folyamatának folytatásához.

Az UJC és az UEC az ifjúsági mozgalom élcsapata, mozgósító ereje és forradalmi öntudata. Tiszteletben tartva e két szervezet autonómiáját, pártunk köteles minden szinten és minden tekintetben megadni nekik azt a támogatást, amelyre feladataik sikeres teljesítéséhez szükségük van.

7. A lakosság érdekei és az önigazgatás

Ami a lakosság fő problémáit és hiányait illeti, ezek a lakással, az alapvető közművesítés biztosításával, az utakkal, az utcákkal, a tömegközlekedéssel, a villamosítással, a közösségi felszerelésekkel kapcsolatosak.

A lakásprobléma (a lakásviszonyok és a lakás ára) esetenként a lakosság legsúlyosabb problémája, nemcsak a nagyobb városokban, hanem általában valamennyi városi központban és még a falusi övezetekben is.

A lakosság jogos követelései közé tartozik a házbéreknek a családi keresettől függő megállapítása, a lakásviszonyok javítása a szükséges munkálatok elvégzésével, olcsó állami lakónegyedek építése, lakásépítések a barakktáborok lakói számára, a lakásépítő szövetkezetek támogatása, a rejtett telekparcellák urbanizálása és a városi földeknek közületi tulajdonba vétele.

Szorosan kapcsolódnak a lakásproblémákhoz az alapvető közművesítés (vízellátás, szennyvízcsatornázás és szemételhordás), valamint a villamosítás problémái is.

A lakosságot súlyosan érintik még az utcák hiánya, a tömegközlekedés fogyatékosságai, kórházak és orvosi rendelőintézetek, iskolák, kul-

turális és sportlétesítmények hiánya, zöldövezetek és más olyan közületi intézmények hiánya, mint például a bölcsődék és a napközi otthonok; közegészségügyi berendezések fogyatékosságai, mint például az utcák tisztán tartása és a szennyeződés elleni védelem. A lakosság követeli az olyan súlyos társadalmi problémák megoldását, mint a koldulás, az öregek, a csökkent munkaképességűek és a rokkantak elhagyatottsága, a prostitúció és a kábítószerek fogyasztása, kiváltképpen a fiatalok soraiban.

Ezek közül a problémák közül sokat csak az állam oldhat meg, vagy csak az állam közvetlen technikai és pénzügyi támogatásával lehet megoldani. Sok más probléma megoldásában döntő szerepet játszanak az önigazgatási szervek. Valamennyiben a lehető legfontosabb, egyes esetekben pedig döntő magának a lakosságnak a részvétele.

1974. április 25-e után az *önigazgatási szervek* felszámolása és ezek helyére demokratikus bizottságok közvetlen megválasztása révén az ország területének jelentős részében mélyreható változásokat vezettek be, amelyek lényeges jellemvonása *a lakosság legsürgősebb problémáinak megoldására és a városi és a helyi élet demokratizálására fordított gond.*

A szervezett lakosság áttért az aktív részvételre a kamarákban és a közösségi juntákban (helyi közigazgatási szervekben – *a ford.*). Plenáris üléseken dolgozták ki és hagyták jóvá a követelések listáját. Sor került a Közigazgatási Bizottságoknak a lakók és a népi szervezetek részvételével rendezett üléseire. Számos esetben felhívták a lakosságot az önigazgatási szerv költségvetésének és munkatervének a megvitatására. Ezer és ezer állampolgár vett részt a helyi közigazgatásnak ezekben a formáiban.

Ami a közigazgatást illeti, sok közigazgatási bizottság felszámolta a korrupció gyakorlatát, a fényűző pazarlást (bankettek rendezését), jelentős egyszerűsítéseket hajtott végre a hivatali apparátusban, decentralizálta a szolgáltatásokat és új elsőbbségi besorolást készített, előnyben részesítve a dolgozó tömegeket legsúlyosabban érintő problémákat.

A demokratikus ügyvitelhez méltó hasznos munkát sikerült végezni, noha számtalan nehézség adódott, és a városi kamarák munkája a kormány és az állami tárcák által támasztott ellenállásba ütközött.

Az önigazgatási szervek együttműködése, koordinációja és kölcsönös támogatása egyes körzetekben eredeti és hatásos formához veze-

tett, amely kamaraközi ülésekben (RIC) és a közösségi junták közötti üléseken (RIJ) öltött testet. Mint a népi ihletésű kollektív szervek alkotó kezdeményezésének eredményei, ezek az ülések egyes körzetekben, nevezetesen Lisszabon és Setúbal körzetében, *intézményes* rangra tettek szert.

A RIC ülései lehetővé tették a kamarák gyümölcsöző együttműködését a közlekedés, a lakásügy és az urbanizáció területén, valamint más kiemelkedő szektorokban. A kormányhoz és más szuverenitási szervekhez értékes beadványokat juttattak el, konstruktív javaslatokkal, amelyek felölelik a helyi közigazgatás fő problémáit: a városi közmunkák programozását, a leginkább szűkölködő tanácsok technikai támogatását, a városi pénzügyeket és az állami juttatások felosztását, a városi és egyéb közösségek minimális pénzügyi autonómiájának biztosításához szükséges intézkedéseket. Az alkotmány sokat szentesített ezek közül a javaslatok és tapasztalatok közül.

Meg kell őrizni és ki kell aknázni a kamaraközi és juntaközi koordinációt, le kell vonni tanulságait, hogy ezeket még hatékonyabban lehessen alkalmazni a közeli önigazgatási választások után.

Azok a párttagok, akik ezen a jelentős harci fronton dolgoznak, a rátermettségükkel, odaadó munkájukkal rendkívüli sikereket értek el a lakosság érdekeinek szolgálatában. Különböző helyi és tartományi szervezetek különböző kezdeményezéseket tettek az önigazgatási szervekkel kapcsolatban. Gazdag tapasztalatokat szereztek, amelyeket teljes mértékben hasznosítani kell a közeli választások után a helyi önigazgatási szervek közületi munkájában.

De el kell ismerni, hogy a párt központi vezető szervei és más felelős pártszervek részéről e harci front lebecsülése mutatkozott meg. Elegendő annyit mondanunk, hogy valójában a párt sohasem határozta meg városi-közületi politikáját, és hogy a párt végrehajtó szervei sohasem kísérték kellő figyelemmel, sohasem részesítették a kellő támogatásban politikai téren, szervezeti téren és a káderek vonatkozásában sok városi közigazgatási hivatal tevékenységét, ahol a kommunistáknak erős pozíciói voltak és vannak továbbra is.

És főként most, a közeli önigazgatási választások előkészítésének időszakában, adunk számot teljes mivoltában arról, hogy mit is jelentett a pártvezetés munkájának ez a fogyatékossága. Az önkritikus elemzésnek azt kell eredményeznie, hogy a választások után a pártvezetés munkájában a kellő jelentőséget kell tulajdonítani az önigazgatási szerveknek. Elengedhetetlenül fontos a megfelelő támogatással

és erőforrásokkal koordinálni és segíteni azoknak a párttagoknak a munkáját, akiket újra beválasztanak a városi közigazgatásba és a közösségi juntákba. Még szorosabbra kell vonni a kapcsolatokat a városi közigazgatási hivatalok és a közvetlen és egységes népi szervek között, hogy mindig fennmaradjon a kölcsönös támogatás, amely a lakosságot a kamarák kezdeményezéseihez, a kamarákat pedig a lakosság kezdeményezéseihez kapcsolja.

A közeli *önigazgatási választások* jelentős eseményt képeznek az ország politikai életében. A reakciós pártok arra törekszenek, hogy ezekből a választásokból és a választások során szerezhető pozícióikból alapot teremtsenek a portugál demokrácia elleni újabb offenzívájukhoz. Sok tényező nekik kedvez. A reakció kezében levő körzetekben nagyobb a népsűrűség, és a közösségi szervek száma is jelentősen felülmúlja a többi övezetben működő közösségi junták számát. A helyi kérdésekben, sokkal inkább mint az országos kérdésekben, érezhető a helyi reakciós hatalom, amelyet a kiskirályok és a klérus bizonyos reakciós szektorai képviselnek. Kihasználva ezeket a tényezőket, a CDS és a PPD mozgósítja erőit, hogy rohammal vegye be a városi kamarák és a közösségi junták többségét, nemcsak azzal a céllal, hogy uralmuk alá hajtsák a helyi hatalomnak ezeket a jelentős területeit, hanem azért is, hogy választási „győzelmükre" támaszkodva változásokat vagy átalakítást követeljenek magában a kormányban is.

Ilyen vagy olyan okból, a választások a jelen pillanatban igen nagy jelentőségűek.

Azzal a céllal, hogy még nagyobb lehetőségeket nyújtsanak a kiskirályoknak, reakciós jelöltlistákat erőszakolnak a lakosságra, a CDS és a PPD igyekszik megváltoztatni a választási törvényt azzal, hogy vitára akarják bocsátani a Nemzetgyűlésben. Tanulságos az a tény, hogy a Nemzetgyűlésben szocialisták és kommunisták egyetértésre jutottak a választási törvénnyel kapcsolatban, együttesen verték vissza a CDS és a PPD mesterkedéseit, és valahányszor szavazásra került sor, lehetségesnek bizonyult, hogy egy PSZP–PKP egyezmény alapján demokratikus többség, baloldali többség lépjen működésbe a Nemzetgyűlésben.

Hogy milyen bonyolult és milyen mélyreható az a tömegmunka, amelyet a listák kidolgozásának és beterjesztésének egyszerű ténye jelent, kiderül abból, hogy Portugáliában 3078 közösségi gyűlés, 274 városi bizottság és 274 városi kamara vár megválasztásra, Madeira szi-

getén és az Azori-szigeteken pedig 178, illetve 30 a megfelelő kategóriákban. A tényleges és a pótjelöltek száma meghaladja az 50 000 állampolgárt, akiknek a jelölése aránytalanul nagy és túlzott bürokratikus formaságokat igényel.

Már a helyi közigazgatási szervek jelentősége miatt és a választásoknak az ország politikai helyzetére gyakorolt hatása miatt *nagy csatáról* van szó, amelyre mozgósítani kell az egész pártot, arra törekedve, hogy széles egységes munkában és a helyi érdekeket számba véve a politikai életbe hívjuk a lakosság széles rétegeit, és olyan eredményt érjünk el a választásokon, amelyek meghiúsítják a reakció szándékait, amelyek a helyi önigazgatási szervek lehető legnagyobb számát a nép érdekei védelmezőinek a kezébe adják és amelyek ezáltal pozitívan hatnak majd az általános politikai helyzetre is.

Mivel a PSZP nem fogadta el egy választási egyezményre tett javaslatainkat, a PKP részt vett az *Egységes Nép Választási Frontjának* megalakításában és támogatta ezt a frontot, amely *egységlistákat* állít olyan férfiakból és nőkből, akik komolyak és tekintélynek örvendenek, akik demokraták és antifasiszták, akik párttagok vagy pártonkívüliek.

A tapasztalat már most azt mutatja, hogy ez az egységpolitika a legjobban megfelel akár a konkrét politikai helyzetnek, akár a helyi önigazgatási választások sajátos jellegének.

A választási listáknak széles, egységes alapon történő kidolgozása megmutatja széles társadalmi rétegek új politikai csoportosulásának a reális lehetőségét, amely nem felel meg a pártok szabta kereteknek. Az Egységes Nép listáin, amelyeket a lakosság széles körű részvételével dolgoztak ki és terjesztettek elő, nagy számban szerepelnek független személyek, akik egyetlen párthoz sem tartoznak, szerepel rajtuk a PSZP sok tagja és számos esetben olyan választók is, akik azelőtt hagyták magukat a CDS-től vagy a PPD-től félrevezetni a választásokon. Az Egységes Nép listái feltárják a nagy lehetőségeket a lakosság egyesítésére sajátos érdekeik körül, ezen az alapon fordulva szembe a helyi kiskirályok uralmával azokban az övezetekben, amelyekben a reakció uralkodik.

Mi sem tükrözi jobban azt a lelkesedést, amelyet ez az egységpolitika kiváltott, mint az a gyorsaság, amellyel az Egységes Nép számos listáját kidolgozták, szemben azokkal a nehézségekkel, amelyekbe a PSZP és a reakció pártjai egyaránt ütköztek, s amelyek arra késztették a kormányt, hogy (vitatható törvényességi formában) újabb ha-

tárnapot tűzzenek ki a listák benyújtására (az első határnapot 1976. október 10-ében állapították meg).

Portugália valamennyi tanácsának területén beterjesztették az Egységes Nép listáit a városi tanácsi és a városi kamarai választásokra. Az Azori-szigeteken és Madeira szigetén, a lakosságot sújtó antidemokratikus légkör ellenére, 15 városi tanács és 14 kamara választási listáját nyújtották be. Portugáliában mintegy 1360 közösségi junta megválasztására terjesztettek be listát, amelyek közül mintegy 200-at választó csoportok javasoltak, a front egységes szellemében. Hangsúlyozni kell, hogy a DORN (Észak-portugáliai Tartományi Pártvezetőség) övezetében, az egyes helyeken jelentkező nehézségek ellenére, sikerült egységes listát beterjeszteni mind a 66 tanács területén. A beterjesztett listákat összesen több mint 30 000 állampolgár javasolta.

Bár még csak az indulás szakaszában vagyunk, egyre nagyobb számban kerül sor gyűlésekre, találkozókra, közgyűlésekre, vitákra a lakosság részvételével. Összeültek az első nagy választási gyűlések a Front megalakítására, így például Lisszabonban (1976. október 1-én), Portóban és Setúbalban (1976. október 23-án) és másutt. Az Egységes Nép listáinak beterjesztésére kibontakozó mozgalom önmagában véve, valamint a listák programjának demokratikus kidolgozása széles és termékeny tömegtevékenységet jelentett. Ebben tíz- és tízezer férfi és nő, felnőtt és fiatal vett részt tevékenyen, egyesülve a lakosság érdekeinek védelmére, a demokratikus közigazgatásért vívott harcra, a demokratikus életért vívott harcra, amelyet úgy értelmeznek, mint a tömegek agilis részvételét saját problémáik megoldásában.

Rendkívüli jelentőségű az almadai népi gyűlésnek (1976. október 2-án) az a határozata, hogy tevékenyen részt vesz az Egységes Nép listáinak támogatásában, mivel megerősíti annak lehetőségét, hogy a helyi önigazgatást összehangolják a közvetlen és egységes népi szervekkel.

Számos városi kamarában az Egységes Nép listájának megválasztása és az a lehetőség, hogy sok további városi kamarában kialakuljon az Egységes Nép és a PSZP megválasztott jelöltjeinek a többsége nemcsak azt fogja lehetővé tenni, hogy a lakosság választ kapjon számos szükségletére és törekvésére, hanem ugyanakkor meg fogja hiúsítani a reakciós pártoknak a választásokra tervezett politikai manőverét, megszilárdítva egy demokratikus politika folytatásának lehetőségeit a központi hatalom szerveiben is.

A helyi hatalmi szervek jelentős szerepet játszanak az új demokratikus rendszerben. A beszámolónak nem ebben a részében kellene be-

hatóban foglalkozni ezzel a témával, hanem korábban, amikor az új állam struktúrájáról volt szó. De mivel adva van a helyi önigazgatási szervek és a lakosság érdekvédelmének szoros kapcsolata a tömegmozgalommal és a közvetlen és egységes népi szervekkel, inkább a népi mozgalomról szóló fejezetbe illesztettük be. Nem az állami struktúrával foglalkozó fejezetbe, hanem a forradalom népi összetevőjének dinamikájába, amely az új társadalom építését szolgálja.

A lakosság szolgálatában álló helyi önigazgatást fenyegető veszedelem minden olyan esetleges kísérlet, hogy valamilyen gyámkodási és irányítási rendszer révén, a költségvetési juttatásokban alkalmazott diszkriminációk révén politikai ellenőrzés alá vegyék.

Ezért tiszteletben kell tartani a *helyi hatalom autonómiáját,* pontosan megszabva hatáskörét és illetékességét, részvételét az adóbevételekben, hogy ezek a kérdések ne függhessenek a központi hatalom pártos önkényeskedésétől, és hogy biztosíték legyen arra, hogy a műszaki segítő apparátus közigazgatási gyámkodása ne válhassék soha politikai gyámkodássá.

A helyi önigazgatási szervek még kedvező választási eredmények esetében sem lesznek képesek önmaguk megoldani a lakosság valamennyi problémáját, hiszen nem állnak rendelkezésükre megfelelő anyagi lehetőségek.

Az életkörülmények javítása, a lakásviszonyok megjavítása, a villamosítás, a közművesítés, a közlekedési eszközök, az egészségvédelem megköveteli a lakosság tevékeny, odaadó és bizakodó részvételét, megköveteli a lakosság munkáját és alkotó szellemét saját problémáinak megoldásában.

Innen ered annak jelentősége, hogy az önigazgatási szervek demokratikusan működjenek, hogy kapcsolat álljon fenn az önigazgatási szervek és a közvetlen és egységes népi szervek (népi gyűlések, Dolgozók Bizottságai, lakóbizottságok stb.) tevékenysége között, amint azt az alkotmány is megszövegezi.

Innen ered annak szükségessége is, hogy a helyi közigazgatási szervek összetételétől függetlenül olyan *kisebb és nagyobb kezdeményezések bontakozzanak ki,* amelyek anyagi és emberi erőforrásokat mozgósítanak, és amelyek serkentőleg hatnak a *népi tömegek alkotó energiáira, hogy közvetlenül oldják meg a helyi és a tartományi problémákat.*

8. Egységpolitikát!

A nép megvalósította a forradalmat. A nép képes lesz megvédeni, megszilárdítani és folytatni is.

A népi tömegeknek legyőzhetetlen az erejük, ha egységesek, szervezettek és mozgásban vannak.

A munkásosztály egysége, a népi tömegek egysége, a demokraták és a haladó erők egysége a forradalom végső győzelmének nemcsak tényezője, hanem egyik feltétele is.

A PKP tevékenységében az egyik állandó tényező a munkásosztály és valamennyi dolgozó osztály egységének erősítése és a társadalmi szövetségeknek olyan közös vagy azonos irányú akciókban való megtestesülése, amelyeket a különböző társadalmi osztályok és rétegek szerveznek, valamint az ugyanezeket az osztályokat és rétegeket képviselő pártok és más reprezentatív politikai erők megállapodásai és közös akciói.

A PKP szövetségi politikája az egységpolitikában nyilatkozik meg. Éppen ezért itt nem konjunkturális politikáról van szó, hanem középtávú és ugyanakkor hosszú távú politikáról is.

A demokratikus pártok szövetségei a népi és a demokratikus egység jelentős vonását képezik.

Ugyanakkor a fennálló portugáliai politikai viszonyok között nagy nehézségeket okoz e szövetségek megteremtése a forradalmi vívmányok alapján álló rendszer építésére.

A PKP-n kívül a PSZP az egyetlen demokratikus párt, amely széles bázissal rendelkezik és amely képviselve van a Nemzetgyűlésben. De, noha a Nemzetgyűlésben elsöprő erejű PKP–PSZP többség van, a PSZP vezetői, akik kapitalista restaurációs politikát akarnak folytatni, kitartanak a primitív kommunistaellenesség mellett, visszautasítják az egyetértésre törekvést a PKP-val, és arra hajlanak, hogy a jobboldallal lépjenek szövetségre.

E nehézségek ellenére a PKP továbbra is kitart amellett, hogy közeledni kell és *keresni kell az egyetértést a PSZP és a PKP között,* mivel ez az egyetlen lehetséges demokratikus alternatíva a jelenlegi intézmények keretében és a Nemzetgyűlés jelenlegi összetételében.

A PSZP vezetői nem akarják az egyetértést a kommunistákkal. De egyre több szocialista értelmezi másképp a helyzetet. Amint a PKP már bebizonyította, nem *esetekről,* hanem *egy irányzatról* van szó,

amely az alapszervezetektől kezdve a nagyobb felelősséggel rendelkező szocialista pártmunkásokig egyaránt megfigyelhető.

Ha a PSZP számos szervezete, legfelső vezetőinek példáját követve, olyan kampányt folytat is a PKP ellen, amely csak a szélsőjobboldalnak kedvez, ugyanakkor sok olyan szocialista szervezet és pártmunkás van, amelyek és akik megtagadják az ilyen politika folytatását és testvérileg közelednek a kommunistákhoz.

Ez történik számos gyárban, szövetkezetben, Dolgozók Bizottságaiban és lakóbizottságokban, munkásellenőrzés alatt álló vállalatoknál. Kisebb vagy nagyobb mértékben minden körzetben ez történik. Ami az önigazgatási választásokat illeti, az egységes listákon a PSZP számos tagja is szerepel, és sok olyan szocialista párttag is van, aki ugyan egyetértene ezzel, és csak azért nem járult hozzá, mert pártjától utasítást kapott rá, vagy pártja megfenyegette.

Ez az egységirányzat a legnagyobb jelentőségű, nemcsak azért, mert megkönnyítheti a PSZP fejlődését, hanem azért is, mivel elősegítheti a népi tömegek akcióegységét.

Továbbra is világos *a PKP állásfoglalása a PSZP-vel kapcsolatban:* ami a párt különböző szintjeit illeti, a PKP valamennyi szervezete és pártmunkása a Központi Bizottság előzetes konzultálása nélkül felveheti a kapcsolatokat a PSZP szervezeteivel vagy pártmunkásaival, rendszeresen fenntarthatja ezeket a kapcsolatokat és velük közösen keresheti a megegyezést közös akciókat illetően.

Ami a két párt közötti kapcsolatokat illeti, a PKP kész megvizsgálni a PSZP-vel együtt a meglevő ellentétekkel, az esetleges baloldali platform és baloldali alternatíva kidolgozásával kapcsolatos kérdéseket.

Ami a többi demokratikus pártot és politikai csoportot illeti, az MDP/CDE-vel fenntartott jó kapcsolatain túlmenően, a PKP mindig kész az együttműködési lehetőségek megvizsgálására mindazokkal, akik őszintén szövetségre akarnak lépni a kommunistákkal a szabadságjogok és más forradalmi vívmányok megszilárdításáért vívott harcban és a szocializmus útján járó demokrácia építésében.

A *szervezettség lényeges* ahhoz, hogy a munkás- és a népi mozgalom elérje céljait.

Az erős szervezettség távolról sem zárja ki a vita és a döntés demokratikus módszereit, hanem feltételezi és megköveteli őket. A szakszervezetekben, a Dolgozók Bizottságaiban és a lakóbizottságokban, a népi

gyűléseken, a parasztszövetségekben és más osztályszervezetekben vagy szakmai szervezetekben, a szövetkezetekben, a helyi önigazgatás szerveiben, az ifjúsági és a nőszervezetekben, a helyi önigazgatás szerveiben, az ifjúsági és a nőszervezetekben a demokratikus szervezet lényeges alapelvei a választás, a tömegek részvétele a nagy döntésekben, a bármilyen feladattal megbízott személyek beszámolási kötelezettsége.

De ezeket az alapelveket nem szabad összetéveszteni az anarchikus módszerekkel, a döntésre jogosult szervek kiküszöbölésével, a szervezetlenséget okozó „direkt formákkal", amelyek mögött kis szektás csoportoknak az a szándéka rejlik, hogy antidemokratikus módszerekkel a saját akaratukat kényszerítsék a tömegekre.

És a demokratikus alapelveket nem szabad összetéveszteni azokkal az áldemokratikus módszerekkel sem (kötelező részvételi arány a népi gyűléseken, távolból és levél útján leadott szavazatok, „népszavazások" stb.), amelyeket a reakció és a szociáldemokrácia igyekszik bevezetni a szakszervezetek és valamennyi népi szervezet működésébe.

Maguknak a dolgozóknak és a szervezetek más tagjainak kell meghatározniok saját szervezeteik működésének demokratikus formáit.

Csak erős szervezetek, amelyek valóban demokratikus módszerekkel működnek, képesek olyan vezetőséggel rendelkezni, amely élvezi a tömegek támogatását, amely sikeresen tudja irányítani és vezetni a tömegek harcát.

A *tömegek akciója*, a tömegek részvétele a portugáliai politikai, gazdasági, társadalmi és kulturális élet demokratizálásának minden részében a forradalmi folyamat motorja.

A tömegek harci formáiban szem előtt kell tartani, hogy ma már nem élünk „tisztán" kapitalista rendszerben, hogy már vannak eltérő gazdasági formációk is, hogy létezik egy széles nemkapitalista szektor, hogy a dolgozók és velük együtt a demokrácia is érdekelt abban, hogy a gazdasági helyzet ne súlyosbodjék tovább, hogy diadalmaskodjék a földreform, hogy az államosított vagy munkásellenőrzés alatt álló üzemeket ne adják vissza a régi tulajdonosoknak. Ha valaki sztrájkolna béremelést követelve az alentejói szövetkezetekben, ahogyan a balos provokátorok tanácsolják, ugyanolyan ostobaság volna, mintha valaki a saját vérével akarna táplálkozni.

A sztrájk továbbra is törvényes fegyver és jog. De a jelenlegi feltételek között a dolgozóknak tudniok kell olyan formában alkalmazniok, hogy ne ők maguk legyenek az áldozatai.

Azt a harcot, amellyel ilyen vagy olyan követelés teljesítésére akarják rábírni a munkaadókat vagy a kormányt, össze kell kapcsolni azzal a harccal, amely a termelésért, az írástudatlanság felszámolásáért, az ország építéséért folyik.

A megmozdult tömegek voltak azok, amelyek az április 25-i katonákkal szövetkezve gyökeresen átalakították a korábbi monopolkapitalista struktúrákat. A tömegek lesznek azok is, amelyek biztosítani fogják a demokratikus élet megszilárdítását és folytatását.

És ugyancsak a tömegek fognak meghatározó erővel hatni annak érdekében, hogy a közvélemény jelentős szektorai, köztük a PSZP szektorain és a hatalmi szerveken belül is, balra tolódjanak, megteremtve végül a *demokratikus alternatívához, a baloldali alternatívához* szükséges feltételeket, amely alternatíva szükségszerűen egy olyan kormány lesz, amelyben részt vesz a PKP és amelyet támogat a PKP is.

A jelenlegi körülmények között ez az egyetlen megoldás, amely lehetővé teszi a nagy országos problémák megoldását, köztük a gazdasági fellendülést, a pénzügyi egyensúly helyreállítását és a fejlesztési politikát is.

A múltban az események már bebizonyították és a jövőben is be fogják bizonyítani, hogy a portugáliai viszonyok között a demokrácia megvédi önmagát, megerősödik és tovább folytatódik, és nem a PKP ellen, hanem a PKP-val együtt.

VIII. A Portugál Kommunista Párt a szabadság és a szocializmus ereje

A beszéd nyolcadik és egyben utolsó fejezete a PKP fejlődésével, politikájával, mindennapi életével és munkájával foglalkozik. A PKP taglétszáma 115 000-re emelkedett, szervezeteinek száma pedig több mint 7000 (ebből mintegy 3000 az üzemi pártszervezetek száma). A párttagság összetétele: az ipari és mezőgazdasági munkások aránya 59 százalék, az alkalmazottaké 20 százalék. A párttagok 35 százaléka 30 évesnél fiatalabb korú. A beszámolónak ez a fejezete hangsúlyozza a pártépítés nagy jelentőségét, amely nemcsak a kommunisták, hanem valamennyi portugál demokrata, a portugál forradalmi folyamat érdekeit szolgálja. A Központi Bizottság fogyatékosságnak tartja, hogy

a nők aránya a pártban mindössze 17 százalék, továbbá, hogy az ország jelentős területein, ahol helyi, gyakran fasiszta kiskirályok uralkodnak, kevés a pártszervezet, és a meglevő szervezetek is gyengék. A PKP-nak 427 munkaközpontja működik, közülük 104 Lisszabonban és körzetében.

Az *Avante!*, a párt központi hetilapja a demokratikus forradalom után hamarosan meghaladta a százezres példányszámot, amely csak az 1975 elején kirobbant terrorhullám – a pártházak elleni fasiszta támadások, gyújtogatások, bombamerényletek stb. – után esett vissza 100 000 alá. A választási kampányok idején az *Avante!* napi különszámokat adott ki. A pártszervezetek tájékoztatását szolgálja az *O Militante* (Pártmunkás) című rendszeres kiadvány, amely 1975 júniusa óta jelenik meg. A PKP kiadóvállalata, az Edições *Avante!* gyorsan fejlődött, és 1974. április 25-e óta összesen 139 művet adott ki 2 174 430-as példányszámban.

A kádermunkával kapcsolatban a beszámoló hangsúlyozza, hogy a PKP több mint fél évszázados harci tapasztalatokkal rendelkezik, de ugyanakkor mégis fiatal pártnak kell tekinteni, ha a forradalomban betöltött szerepét és a párttagság nagy többségét nézzük. A régi és az új párttagoknak ugyanazok a jogaik és a kötelezettségeik, munkájukat a kölcsönös tisztelet és bizalom jellemzi.

A PKP folytatja a marxizmus–leninizmus eszméinek terjesztését, a fasiszta ideológia és a szociáldemokrata reformizmus elleni harcot a balos jelenségekkel, a szovjet- és a kommunistaellenességgel szemben vívott küzdelmet, követi a proletár nemzetköziség eszméjét.

Nemes Dezsőnek, az MSZMP Politikai Bizottsága tagjának felszólalása a PKP VIII. kongresszusán

Kedves elvtársak!
Drága portugál testvéreink!

Küldöttségünk nagy örömmel tesz eleget megbízatásának, hogy átadja a Magyar Szocialista Munkáspárt forró testvéri üdvözletét és kifejezze a magyar kommunisták teljes szolidaritását azzal a rendíthetetlen küzdelemmel, amelyet az önök pártja folytat népük vívmányainak megvédéséért, országuk boldogabb jövőjéért!

Jól tudjuk, hogy a Portugál Kommunsita Párt négy és fél évtizeden át a fasiszta diktatúra kegyetlen terrorjával dacolva szervezte az elnyomottak harcát a kizsákmányolók ellen, a felszabadulásért. A mi pártunk az ország felszabadulása előtt negyedszázadon át küzdött a fasiszta uralom teremtette súlyos körülmények között, és saját tapasztalatainkból tudjuk, milyen nehéz küzdelmet kellett portugál testvéreinknek is folytatniok. A kommunisták élenjáró, hősies szerepe, amelyet a népi erők antifasiszta ellenállásának fejlesztésében betöltöttek, örök dicsősége Portugália forradalmi erőinek. Az antifasiszta népi ellenállásra támaszkodva bontakozott ki a hadsereg forradalmi útra tért erőinek történelmi tetté vált fellépése, melynek során szétverte a fasiszta uralom fegyveres hatalmát és oly nagy szerepet játszott a politikai fordulatban.

Pártunk és népünk mélységes rokonszenvvel kísérte pártjuknak a fasizmus bukását követő lendületes küzdelmét, szerepét a demokratikus és szocialista népi erők és fegyveres erők új országot teremtő

mozgalmának együttes fellépéséért, a nagytőkések és nagybirtokosok hatalmának visszaszorításáért, a munkásellenőrzésért, az államosítások megszilárdításáért, a földreformért, az ország szabad és független fejlődésének biztosításáért.

A világ népei jól tudják, hogy a portugál fasizmus bukása egyben a portugál gyarmati uralom bukását is jelentette, s a portugál demokratikus és szocialista erők mostani küzdelme a tőkés monopóliumok hatalmának felszámolásáért nagy hozzájárulás ahhoz a hősies küzdelemhez is, amelyet más tőkésországok népei folytatnak azért, hogy a monopóliumok diktatúráját valóban a népi erők demokratikus hatalma váltsa fel és amelyet a spanyol nép is vív a demokratikus fejlődés lehetőségeiért. Az önök harca nagy hozzájárulás ahhoz a küzdelemhez is, amelyet az enyhülésért síkraszálló erők folytatnak a béke intézményes biztosításáért, a háborús veszély elhárításáért itt Európában és világszerte.

A mi pártunk és dolgozó népünk harca sem volt könnyű, de a bankárok, grófok és iparbárók országa helyett felépült a nép országa, amely a szocializmus útjára térve halad előre, s történelmi győzelmeket aratott. Hazánk, a Szovjetunióval és a többi baráti országgal összefogva, együttműködésünket sokoldalúan fejlesztve érte el nagy sikereit a gazdasági építésben, a kulturális felemelkedésben, az életszínvonal lényeges növekedésében, a nemzet szocialista felvirágzásában.

Tudjuk, hogy az önök küzdelme jelenleg különösen bonyolult, s döntő mértékben függ a kommunisták, a szocialisták és más demokratikus erők összefogásától, amelynek szükségességét kongresszusuk oly nagy nyomatékkal hangsúlyozza, s amelyért az önök pártja oly szívósan küzd.

Egész pártunk és egész népünk nevében szívből kívánjuk, hogy a demokratikus néphatalom híveinek széles táborával együtt érjenek el új győzelmeket, s e lelkes kongresszus által kitűzött célok mielőbb valóra váljanak!

Nemes Dezső felszólalása az 1976. november 16-i portói nagygyűlésen

Drága elvtársak!

Fogadják a magyar kommunisták és egész dolgozó népünk üdvözletét. Pártunk képviseletében küldöttségünk is részt vett a PKP, az igazság, a reménység és a jövő pártjának most lezajlott kongresszusán. Nagy élményt jelentett számunkra, hogy részt vehettünk e lelkes tanácskozáson, amely, úgy véljük, kiemelkedő eseménye a portugál forradalmi erők küzdelmének és e harcban újjászülető portugál nemzet történetének. Kongresszusuk egyben kiemelkedő eseménye a kommunista világmozgalomnak és az általános emberi haladás ügyének is.

A magyar dolgozók mindig teljes szolidaritással voltak portugál testvéreink harcával, amelyet a nagytőkések és nagybirtokosok uralmának felszámolásáért, a nép hatalmáért és boldogabb jövőjéért folytatnak. Küldöttségünk külön köszöni, hogy elhívtak bennünket szép városukba, a portugál haladó erők egyik rendíthetetlen országának, a portói kommunistáknak e lelkes gyűlésére.

Jól tudjuk, hogy a portói forradalmi harcosok derekasan kivették és kiveszik részüket népük történelmi küzdelméből. Jól tudjuk, hogy nemegyszer kellett szembenézni a reakció fékevesztett támadásaival a forradalmi vívmányok védelmében. Köszöntünk benneteket, akik a nagyburzsoázia és kiszolgálóik uralmát megdöntve a nép hatalmáért, boldogságáért és szebb jövőjéért küzdötök.

Kedves barátaink!

A magyar munkásosztály is nehéz harcot vívott felszabadulásáért. 1945 előtt negyedszázadon keresztül Magyarországon is a fasizmus volt az úr, amely a hitlerista rablóháború örvényébe taszította az országot. Midőn a felszabadító, győztes Szovjet Hadsereg átlépte hazánk határait és megkezdte a náci seregek kiűzését, a fasizmus lerombolt és kifosztott országot hagyott hátra. De hátrahagyták a reakciót is, amely messzemenő segítséget kapott az imperialista hatalmaktól annak akadályozásában, hogy a nép saját magának építse újjá az országot.

A Magyar Kommunista Párt, amely a fasizmus elleni harcban edződött meg, kibontotta a néphatalom és a demokratikus nemzeti újjászületés forradalmi zászlaját. Együttműködésre hívott minden demokratikus erőt, amely vállalta, hogy a munkásosztállyal és az új népi hatalommal együtt részt vegyen az ország újjáépítésének nagy munkájában. Különösen nagy jelentősége volt annak, hogy megerősítettük a munkásegységet, a kommunisták és a szocialisták együttműködését, valamint a munkás-paraszt szövetséget. Bevezettük a munkásellenőrzést és fokozatosan a nép kezébe adtuk a nagytőkések tulajdonát. Radikális földreformot hajtottunk végre, s meghiúsult a reakció minden kísérlete a földreform visszacsinálására.

Az ország újjáépítése során hazánk a szocializmus útjára lépett és nagy haladást ért el ezen a történelmi úton. Eközben az imperialisták állandóan fenyegették országunkat, támadták felszabadítónkat, nagy szövetségesünket, a Szovjetuniót, amely sokoldalú segítséget nyújtott népünknek.

Miután az imperialisták rádöbbentek arra, hogy a magyar népet többé nem lehet eltéríteni a szocializmus ügyétől, akkor úgy tettek, mintha ezt nem is bánnák, csak azt kívánják, hogy az ő tanácsaik szerint cselekedjünk. Ők, a szocializmus ellenségei akarták és akarják „megmagyarázni", hogy miként kellene az „igazi" szocializmust építeni – mégpedig a munkáshatalom felszámolásával.

Természetesen a mi népünk nem kér ezekből a tanácsokból, hanem úgy építi az országát, ahogy azt helyesnek tartja. A szocializmus ellenségeinek ebbe nincs beleszólása, bármilyen álarcot is öltsenek magukra.

Minden népnek szent joga úgy alakítani az országa sorsát, ahogy azt a legmegfelelőbbnek tartja, s nem úgy, ahogy a NATO urai, a nagytőkés monopóliumok és szövetségeseik szeretnék és diktálni akar-

ják. A mi népünk kivívta jogát arra, hogy saját akaratának megfelelően építse országát, s ezt a jogát többé senki sem veheti el tőle.

Tudjuk, hogy Portugália forradalmi erői a fasizmust legyőzve nagy demokratikus és szociális vívmányokat értek el. Tudjuk azt is, hogy a küzdelem most azért folyik, hogy megszilárdítsák és továbbfejlesszék a súlyos harcokban elért vívmányokat, hogy kibontakoztassák a demokráciát és előrelépjenek a szocializmus irányába. Egyedül Portugália népe jogosult eldönteni továbbhaladásának nagy kérdését. Egyedül Portugália népe jogosult arra, hogy tovább formálja demokratikus rendszerét úgy, ahogy az saját igazi érdekeinek megfelel. Népük elidegeníthetetlen joga, hogy demokratikus rendszerüket szocialista jellegűvé tegyék, hogy a polgári demokráciából átlépjenek a szocialista demokrácia útjára, amely az egyedüli út ahhoz, hogy véget vessenek a kizsákmányolásnak.

Kedves portói barátaink!

Kívánjuk, hogy ebben a súlyos és bonyolult küzdelemben érjenek el további sikereket. A portugál kommunisták, a portugál nép leghűbb fiai és igazi érdekeinek képviselői továbbra is maguk mellett érezhetik a nemzetközi munkásosztály, a világ valamennyi haladó és demokratikus erőinek szolidaritását és szilárd támogatását.

A Portugál Kommunista Párt újonnan megválasztott vezető szervei

A Központi Bizottság Titkárságának tagjai:

Álvaro Cunhal, a párt főtitkára
Domingos Abrantes
Jorge Araujo
Carlos Costa
Joaquim Gomes
Octávio Pato
Sérgio Vilarigues

A PKP Politikai Bizottságának tagjai:

Carlos Brito
Carlos Costa
Álvaro Cunhal
António Gervásio
Joaquim Gomes
António Dias Lourenço
Octávio Pato
Jaime Serra
Fernando Blanqui Teixeira
José Victoriano
Sérgio Vilarigues

Tartalom

A portugál forradalom – a múlt és a jövő
Álvaro Cunhalnak, a Portugál Kommunista Párt főtitkárának beszámolója **7**

I. A fasiszta diktatúra utolsó évei **7**
II. 1974. április 25-e és a forradalom vívmányai **8**
III. A portugál forradalmi folyamat **8**
IV. Az új demokratikus rendszer **71**
V. A demokráciát fenyegető veszélyek **120**
VI. A szükséges politika **172**
VII. A munkás- és a népi mozgalom **233**
VIII. A Portugál Kommunista Párt a szabadság és a szocializmus ereje **286**

Nemes Dezsőnek, az MSZMP Politikai Bizottsága tagjának felszólalása a PKP VIII. kongresszusán 289

Nemes Dezső felszólalása az 1976. november 16-i portói nagygyűlésen 291

A Portugál Kommunista Párt újonnan megválasztott vezető szervei 295

A kiadásért felel a Kossuth Könyvkiadó igazgatója
Szerkesztette Pásztor Antal
A borító és a tipográfia Székffy Gyula munkája
Műszaki vezető Mózes Tibor
A szedést 1977. IV. 6-án kezdték meg
Megjelent 1977. VI. 10-én, 3600 példányban
Terjedelme 18,75 (A/5) ív
77.1108/1/2512 – Zrínyi Nyomda, Budapest
Felelős vezető Bolgár Imre vezérigazgató